

શ્રી યશાવજયજી

જૈન ગ્રંથમાળા

દાદાસાહેબ, ભાવનગર.

ફોન : ૦૨૭૮-૨૪૨૫૩૨૨

૩૦૦૪૮૪૬

1962.

ભનુ પાર્શ્વનાથ

ચરિત્ર.

મકાન,

જેનસતી વાંગનમાળા

ભાવનગર.

શ્રી જૈન સસ્તી વાંચનમાળા નં. ૨૨.

વર્ષ. ૬ ફુ. સં. ૧૯૮૪.

શ્રી સ્થંભન પાર્શ્વનાથ ચારિત્ર.

લેખક;

મણીલાલ ન્યાલચંદ શાહ.

પ્રકાશક;

જૈન સસ્તી વાંચનમાળા

ભાવનગર.

વીર સં. ૨૪૫૩

વિક્રમ સં. ૧૯૮૩

કિં. રૂ. ૧-૮-૦

આભાર.

શ્રીકૃષ્ણઆસાળીઆ નિવાસી:શેઠ ડોરશીભાઈ વીજપાળભાઈ
કે જેમનો બહોળો વેપાર રંગુનમાં છે. જેમણે રંગુનમાં એક
પ્રમાણીક પ્રતિષ્ઠિત વ્યાપારી તરીકે નામના મેળવી છે
તેમણે પોતાના ધર્મપત્નિ સ્વં યેન રતન
બહેનની યાદગીરી નિમિત્તે આ પુસ્તકની
પ્રથમથી અઢીસો નકલ લઈને અમારા કાર્યને
સહાનુભૂતિ આપી છે તે માટે તેઓશ્રીનો
આભાર માનીયે છીએ.

લી૦ પ્રકાશક.

સ્વયં બહેન રતનબાઈ,

તે શેઠ કારશી વીજપાલનાં ધર્મપત્નિ-આસાંબીઆ.

જન્મ સં, ૧૯૩૬

લક્ષ્મી સં. ૧૯૪૯ ફાગણ સુદી ૨

સ્વર્ગવાસ સં. ૧૯૮૩ વૈશાખ સુદી ૧૪

સમર્પણ.

અ. સૌ. સ્વર્ગસ્થ જ્ઞેન રતનજ્ઞેન.

આસાંબીઆ. (કચ્છ)

તમારી હૈયાતી નહિ છતાં તમને આ પુસ્તક અર્પણ કરવાની ઇચ્છા થવાનું કારણ તમારા સદ્ગુણો છે અને તમારા તેવા સદ્ગુણોનું અનુકરણ બીજા જ્ઞેનો પણ કરશે.

નાનપણથી જ ધર્મપ્રેમ, સાદાઈ, સરળતા અને ઉચ્ચ જ્ઞાન મેળવેલ હોવાથી તમારા ગૃહવ્યવહારમાં પણ કુટુંબીજનોને (અને પક્ષને) સંપૂર્ણ સંતોષ આપી તમારું નામ અમર કરી ગયાં છો.

શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું સ્મરણ તો તમારું નિત્યનું કાર્ય હતું. તે પ્રતિ તમારો અગાધ પ્રેમ હતો. આવું ધર્મચુસ્તપણું, ધર્મ પ્રેમના અંગે તમને બહાલું હતું. તે જ શ્રી સ્થંભન પાર્શ્વનાથ ચરિત્રનું પુસ્તક તમને સમર્પી તમારા આત્માની પરમ શાંતિ ઇચ્છું છું.

લી૦ ધર્મબંધુ,

અચરતલાલ.

અ. સૌ. સ્વર્ગસ્થ બેન રતનબાઇનું સંક્ષિપ્ત

જીવન ચરિત્ર.

સ્વર્ગવાસ પછી પણ જેમના જીવનની યાદગીરી કુટુંબી જનોને અને સહવાસમાં આવેલ દરેકને રહે છે તેનું કારણ તેમનાં સારાં કૃત્યો, શુદ્ધ હૃદય અને ધર્મપરાયણતા છે. તેવાં પુરૂષો કે સ્ત્રીઓની જીવનરેખા પુસ્તકમાં લેવાથી વાચકવર્ગ તેવી ગુણીયલ વ્યક્તિનું અનુકરણ કરે તે જ અમારી ભાવના છે.

રતનબહેનનો જન્મ શ્રી કચ્છી જૈન વીશા ઓશવાળ જ્ઞાતિમાં શ્રી બીદડા મુકામે શેઠ લલાભાઈના પત્નિ માણેકબાઈની કુક્ષીએ સં. ૧૯૩૬માં થયો હતો. આ જ્ઞાતિમાં બહેકે કચ્છ દેશમાં કેળવણી પ્રથમથી જ ઓછી છતાં સ્ત્રીઓ કે પુરૂષો સ્વભાવીક સરળ હૃદયી હોય છે તેમ રતન બેનનો અભ્યાસ નાનપણમાં નહિ છતાં પુણ્યશાળી જીવ હોવાથી બાસ્થાવસ્થાથી જ તેમનું જીવન ધાર્મિક સંસ્કારો મેળવવા તત્પર રહેતું હતું. તેમની ૧૩ વર્ષની ઉંમરે તેમનાં લગ્ન સં. ૧૯૪૯ના ફાગણ શુદ્ધી રના રોજ કચ્છ આસાંબીઆ નિવાસી શેઠ વીજપાલભાઈ નેણશીભાઈના સુપુત્ર શેઠ કેરશીભાઈની સાથે થયાં હતાં. અહીં શેઠ કેરશીભાઈના જીવનનો ટુંક પરિચય આપવાની જરૂર પડે છે.

કચ્છ આસાંબીઆ ગામમાં શેઠ નેણશીભાઈનું કુટુંબ પ્રતિષ્ઠાપાત્ર, ખાનદાન અને ધર્મપ્રેમી ગણાય છે. શેઠ નેણશીભાઈને ચાર પુત્રો હતા તેમાંનાં નાના પુત્ર રતન શેઠ વીજપાલભાઈને ત્યાં કેરશીભાઈનો જન્મ સં. ૧૯૨૯ ના ભાદ્રપદ વદી નવમીના રોજ થયો હતો.

વિજપાલ શેઠ સ્વભાવે સરળ, ધર્મપરાયણ, સાચા વ્યાપારી

હતા. તેમના આવા ગુણો કારશીલાષને બાધ્યાવસ્થાથી જ વારસામાં મળ્યા હતા વળી તેમના માતૃશ્રી હીરબાઈએ તે ગુણોનું વધુ સીંચ્યું ક્યું હતું આવા ઉચ્ચ ગુણોની સાથે તેમનામાં ખાસ ગુણો તો એ છે કે અનેક પ્રતિકુળ સંજોગોમાં પણ ધીરજ, સાહસ અને પ્રમાણી-કતાથી તેઓ આગળ વધી રંગુનમાં એક નામાંકિત વ્યાપારી તરીકે પોતાનું જીવન આદર્શ કરી શક્યા છે.

આપ બળથી મેળવેલી લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય દરેક કાર્યોમાં ઉદાર દીલથી કરી રહ્યા છે. તેમની ઉદાર સખાવતો જાહેર કરવા પણ જેમની ઇચ્છા થતી નથી તેવું તો તેમનું સરળ હૃદય છે. આવી ઉત્તમ વ્યક્તિ-ધર્મપ્રેમી નરરત્ન સાથે રતનખેનના લગ્ન થયા હતાં.

રતનખેનના લગ્ન થયા બાદ એક ખાનદાન કુટુંબમાં રતન (ઝવેરાત) વધુ પ્રકાશે તેમ રતન ખેન શેઠ કારશીલાષના ઉચ્ચ વિચાર, સત્યતા, સરળતા, સાહિત્ય પ્રેમ, આદિ ગુણોએ અલંકૃત થઈ જીવન ઉજવળ બનાવી શક્યાં. ગુજરાતી, ધાર્મિક વીગેરે અભ્યાસ શરૂ કરી ગુજરાતી સાત ચોપડી તેમજ ધાર્મિક પ્રતિક્રમણાદિ વીગેરેનો સારો અભ્યાસ કરવા ઉપરાંત તેઓ આવશ્યક ક્રિયાઓ કરવાનું પણ ચુકતાં નહોતાં કુદરતી રીતે જ તેમનો ધર્મ પ્રેમ વધતોજ ગયો. પ્રતિષ્ઠિત કુટુંબમાં દરેક પ્રકારની સગવડતા હોય તેમાં નવાઈ શું ! આવી દરેક પ્રકારની સામગ્રીમાં મોજશોખ કે વૈભવી જીવન નહિ બનાવતાં રતન ખેન સામાયક, પ્રતિક્રમણ નવસ્મરણ સ્તોત્રો વીગેરે લખાવા ગણવાનું તેમજ ધાર્મિક પુસ્તકો વાંચવામાં સમયનો સદુપ-યોગ કરતાં હતાં ઘરમાં નોકરો, મોટર, ગાડી, ઘોડા, દરેક પ્રકારના વૈભવ છતાં રતન ખેનની સાદાઈ હદ વગરની હતી, જાતે જ ગૃહકાર્ય કરવાની ટેવ સાથે દરેકથી મીલનસારપણું કાઢપણુ જાતની મોઢાઈ જ નહિ. આવા તેમના ગુણોથી અને પક્ષમાં તેમણે કુટુંબી

જનોનો સારો પ્રેમ મેળવ્યો હતો. ધર્મચુસ્ત એટલા બધાં હોવા સાથે શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું સ્મરણુ તો તેમની એક આવશ્યક ક્રિયા હતી. પ્રગટ પ્રભાવી શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના તો તેઓ અનન્ય ભક્તિવાળાં હતાં.

કુદરતે રતન બહેનને તેમના આવા ઉચ્ચગુણો નિર્ભય, નિષ્કપટી જીવનથી દરેક જાતનો વૈભવ આપ્યો હતો તેમને એક પુત્ર ભાઈ રવજીભાઈ, કે જેમની ઉંમર હાલ ૩૧ વર્ષની છે. તેમને પણ બે પુત્રો નામે શાંતીલાલ અને જેઠાલાલ તેમ જ ત્રણ પુત્રી નામે સુંદરબાઈ, કેશરબાઈ અને નિર્મળાબાઈ નામે છે આવી કુટુંબની વીશાળતા દરેક પ્રકારની સ્મૃત્તિ તેમનાં સાસુ હીરબાઈ (શેક કાર-શીભાઈનાં વૃદ્ધ માતૃશ્રી) પણ મેળવી શક્યાં. સંસારનો ઉભય પ્રકારનો લ્હાવો લઈ રહ્યાં છે. સારા હિંદુસ્તાનમાં આવાં કુટુંબ કે જ્યાં માતા-પિતા, પુત્ર-પુત્રી, પ્રપૌત્ર પ્રપૌત્રી વીગેરે સંપત્તિ-વૈભવમાં નીરખવાનો સમય કોઈક જ ભાગ્યશાળીને મળે છે. પુર્વની પુરી પુણ્યાઈને યોગે જ આવી સામગ્રી મળે છે. અને ટકે છે. અધુરી પુણ્યાઈમાં કંઈકને કંઈક સંસારીક વ્યાધિ ઉભી જ હોય છે. જ્યારે રતન બહેન જેવા પુણ્યશાળીને આનો વૈભવ સાંપડ્યો હતો. આવા સ્વર્ગીય સુખમાં પણ રતનબહેન પોતાનું કર્તવ્ય ચુક્યાં નહોતાં. શ્રી શત્રુંજય, શ્રી ગિરનાર, સમેતશિખરજીની મોટી યાત્રાઓ કરવા ઉપરાંત ધણા ગામોનાં જિનાલયોનાં દર્શનનો લાભ તેમણે લીધો હતો.

આટલી શ્રીમંતાઈમાં નિરાભીમાનનો ખાસ ગુણુ વળગી રહ્યો હતો ગરીબો, અબ્યાગત, લુલાં, લંગડા, ભુખ્યા દુઃખ્યાને હજાર કામ પડતાં મુકીને સંતોષથી જમાડતાં.

આધુનીક બહેનો ગમે તો શ્રીમંત હોકે ગમે તો સાધારણ હો. તેમણે આવાં ઉચ્ચજીવનમાંથી ઘણું અહણુ કરવાનું છે. સરળ હૃદયી, વાતસલ્ય-ભાવ, નિરાભીમાન વીગેરે ગુણોને શણગારરૂપ માની તદરૂપ થવાની જરૂર છે.

આવી રીતે રતન બેનના ઉચ્ચ જીવનથી શેઠ કારશીલાખનું જીવન પણ સંસારની આધિ વ્યાધિથી મુક્ત હતું. નિશ્ચિંત હતું. દંપતિ જીવન સુખ સંપત્તિ અને ધાર્મિક કૃત્યોથી પસાર થતું હતું. ક્લેશ કે ઉપાધીનું તો સ્વપ્ન પણ નહોતું.

આવું આદર્શ સુખી જીવન દરેક પ્રકારનો વૈભવ કુદરતને નહિ ગમ્યા હોય તેમ આ કુટુંબ રંગુનથી સગા સંબંધીના લગ્ન નિમિત્તે દેશમાં (આસાંખીયા કચ્છમાં) આવ્યા. કે થોડા જ દિવસમાં રતન ખેંદનને પેટમાં અસાધારણ વાયુ દુઃખાવો ઉત્પન્ન થયો. માનો કે જીવલેણ રોગ થયો. કુટુંબીજનો તેમના આ વ્યાધિથી હતાશ થઈ ગયા પરંતુ કુદરતને જે વાત ન ગમી ત્યાં મનુષ્યનું શું ગળું.

શેઠ કારશીલાખ ધૈર્યશાલી, ધર્મપ્રેમી હોવાથી તેમજ અભ્યાસી હોવાથી તેમનાં પત્નિ રતન ખેંદનને ધાર્મિક સૂત્રો, સ્તોત્રો, સંઝાય વીગેરે સંભળાવી તેમનું દુઃખ ઓછું કરતા હતા. આખરે સર્વે કુટુંબી જનોને, સગા સંબંધીઓને ખમાવી રતન ખેંદને સં. ૧૯૮૩ના વૈશાખ શુદ્ધ ૧૪ શનિવારના રાત્રીના લગભગ :નવ વાગે ખીદડા મુકામે (પોતાને મોસાળ) દેહ ત્યાગ કર્યો. આવાં અંતીમ સમયે પણ તેમનું જીવન કેટલું ધર્મમય છે તે વિચારવા જેવું છે.

અંત સમયે પોતાનો જીવ મોહ-માયામાં, પુત્રાદિ પ્રેમમાં ન પડી જાય. માટે તેમણે સૌને આગલે દીવસે આસાંખીયા રવાના કર્યા.

આવાં સ્ત્રી રત્નની જીવન રેખા લખતાં અમારી કલમ પણ ચાલતી નથી કે આવી ઉત્તમ સત્તારીઓ કેમ અલ્પાયુષી હશે ! પરમાત્મા તેમના આત્માને પરમ શાંતી આપે તે ઇચ્છવા સાથે સ્ત્રીઓનાં આવાં ઉચ્ચ જીવન દરેક સ્ત્રીઓ વાંચી સાર મહત્ત્વ કરી પોતાના જીવનને ઉચ્ચ બનાવી કુટુંબમાં વાત્સલ્યભાવના વધારે એજ અમા ઇચ્છીએ છીએ.

પ્રસ્તાવના.

જગતમાં મનુષ્ય જીવન માટે ઇતિહાસ એ ધણીજ ઉપયોગી વસ્તુ છે. મનુષ્યનો વ્યવહારિક તેમજ ધાર્મિક કે નૈતિક જીવન વિકાસ ઇતિહાસના આધારે છે. કેમકે ભૂતકાલની અનેલી ઘટનાઓ માનવ જીવન ઉપર કોઈ અતેરીજ અસર કરે છે.

આ સ્થંભનપાર્શ્વનાથ નામના પુસ્તકમાં જેટલો મળી શક્યો તેટલો સંપૂર્ણ ઇતિહાસ વિગતવાર આપવામાં આવ્યો છે. એ પ્રતિમા ક્યારથી ઉત્પન્ન થઈ? કોના સમયમાં ઉત્પન્ન થઈ? કાણે ઉત્પન્ન કરી—ભરાવી એ સંબંધી જે જે મળી શક્યું તેની વાનગી આ પુસ્તકમાં ગુંથી અમર કરી છે. ઇતિહાસમાં પણ કોઈ સ્થળે બે વાતો જ્યારે જોવામાં આવે ત્યારે સમાજની જાણ ખાતર બંને વાતો પ્રગટ કરવી જેથી વાંચકને સ્વયં નિશ્ચય કરી લેવાની સગવડતા થાય.

તેમજ એ પ્રતિમા ક્યાં ક્યાં પૂજાણી, સ્થંભનપાર્શ્વનાથ નામ શાથી પડ્યું? એમણે શું શું ચમત્કાર બતાવ્યો? જગતમાં એ મહાન પ્રતિમાથી ક્યા ક્યા મહાન પુરોષોને લાભ થયો? વગેરે સર્વે ખીનાઓ સત્ય ઐતિહાસિક ઘટનાઓ રસમય શૈલીથી આજેખી સમાજને અર્પણ કરવામાં આવે છે. આવું અપૂર્વ સહિત્ય જૈન સમાજમાં ઉચ્ચ સ્થાન મેળવે—સમાજ એનો સત્કાર કરે?

ધણાં ઉપયોગી અને ઐતિહાસિક ગ્રંથોના દોહનરૂપે આ ગ્રંથ તૈયાર કરવામાં આવ્યો છે. પ્રભાવક ચરિત્ર, પ્રબંધ ચિંતામણિ, જૈન ઇતિહાસ, જૈન ધર્મનો પ્રાચીન ઇતિહાસ ભા. ૧ લો, ત્રિશષ્ટિશલાકા-

પુરૂષ ચરિત્ર, રામ યશોધરરાસ, ચતુર્વિંશતિ પ્રબંધ, પાર્શ્વનાથના ચમત્કારો, આદિ પુસ્તકોના આધારે તેમજ ઉપદેશપ્રાસાદ, ઉપદેશસંપત્તિકાનું અવલોકન કરીને આ નવીન સાહિત્યનો સમાજને લાભ આપવામાં આવે છે. સમાજ આવા અપૂર્વ સાહિત્યને તન, મન અને ધનથી સહાય આપી એનો સત્કાર કરે !

શ્રી સ્થંભનપાર્શ્વનાથ જ્યારથી ઉત્પન્ન થયા ત્યારથી તે આજે ખંભાતમાં પૂજાય છે ત્યાં લગીનો સંપૂર્ણ ઇતિહાસ વાચકને આમાંથી મળી શકશે, તે સિવાય ખંભાતને લગતી કેટલીક હકીકત, સ્થંભનપુર નગર ક્યારે વસ્યું ? તે પણ તમને જાણવાનું મળશે. ઉપરાંત ખીજું કેટલુંક ઐતિહાસિક સાહિત્ય તમને મળી શકશે. રસમયભાષા વાપરી આકર્ષક બનાવવા માટે પુરતી કાળજી રાખવામાં આવી છે.

ખની શકે તેટલી કાળજી છતાં, તેમજ શાસન સેવાની હૈયામાં રહેલી ઉત્કૃષ્ટ ભક્તિ સમાજ આગળ ઠલવતાં હ્રદયપણાથી, દષ્ટિ દોષથી કાંઈ ભૂલ થવા પામી હોય તો જાણકાર વિદ્વાનો સુધારીને વાંચશે બાકી અમારે તો એ માટે મિથ્યાદુષ્ટ હોયજ ? કેમકે શાસન સેવાની ભાવના લક્ષ્યમાં રાખીને આ પ્રયાસ થયેલો છે. અને એવી અતેરી અણુમોલી ભાવના સમાજની પ્રત્યેક વ્યક્તિમાં સ્થંભનપાર્શ્વનાથના પ્રભાવથી ઉત્પન્ન થાઓ ! એ પાર્શ્વનાથ આપણા મંગલિક માટે થાઓ ? એજ પ્રાર્થના ?

લેખક.

મણીલાલ ન્યાલચંદ શાહ.

અનુક્રમણિકા.

પ્રકરણ	વિષય.	પૃષ્ઠ.
	ખંડ ૧ લો.	
પ્રકરણ ૧ લું	સમુદ્ર કિનારે રામ-લક્ષ્મણ ...	૧
„ ૨ જું	શ્રી પાર્શ્વનાથ ...	૮
„ ૩ જું	રાવણનો પૂર્વ પરિચય ...	૧૫
„ ૪ થું	રાવણ દિગ્વિજય ...	૨૩
„ ૫ મું	શ્રી સ્થાનન પાર્શ્વનાથ ...	૩૩
„ ૬ કું.	લંકામાં ...	૩૯
„ ૭ મું	યુદ્ધનો ત્રીજો દિવસ ...	૪૮
„ ૮ મું	લક્ષ્મણની મુર્ચ્છા અને વિશ્વત્યા ...	૫૩
„ ૯ મું	બહુરૂપી વિદ્યા ...	૬૧
„ ૧૦ મું	સીતાજીને ખાતર ...	૬૮
„ ૧૧ મું	તે પછી શું? ...	૭૨
„ ૧૨ મું	અદ્રાઘ મહોત્સવ ...	૭૮
„ ૧૩ મું	રામ લક્ષ્મણ પૂર્વ પરિચય ...	૮૪
„ ૧૪ મું	રામ-લક્ષ્મણ ...	૯૩
„ ૧૫ મું	રાજ્યાભિષેક અને છેવટ ...	૧૦૨

ખંડ ૨ જો.

„ ૧ લું	દારિકામાં શ્રીકૃષ્ણ ...	૧૦૬
---------	-------------------------	-----

૧	૨ જી	દૈવાયનર્ણવ	૧૧૩
૨	૩ જી	દારિકા તારે ખાતર	૧૧૮
૩	૪ થું	દારિકાદહન	૧૨૩
૪	૫ મું	મૃત્યુની વાટે	૧૨૯
૫	૬ ફું	હા કૃષ્ણ !	૧૩૯
૬	૭ મું	કૃષ્ણ બળભદ્ર પૂર્વ પરિચય...	૧૪૬
૭	૮ મું	કૃષ્ણ અને બળભદ્ર...	૧૫૩
૮	૯ મું	કંસવધ	૧૬૨
૯	૧૦ મું	કૃષ્ણ બળભદ્ર	૧૭૨
૧૦	૧૧ મું	મુક્તિને માટે	૧૮૦
૧૧	૧૨ મું	છેવટે થું ?	૧૮૬
૧૨	૧૩ મું	મુક્તિમાં	૧૯૦

ખંડ ત્રીજો.

૧	૧ જી	ધનપતિ સાર્થવાહ	૧૯૩
૨	૨ જી	દરિયાઇ મુસાફરી	૨૦૦
૩	૩ જી	સમુદ્રના તોફાનમાં...	૨૦૬
૪	૪ થું	શ્રી સ્થંભન પાર્શ્વનાથ	૨૧૨
૫	૫ મું	કાન્તિપુરમાં	૨૧૬
૬	૬ ફું	વચગાળામાં-થું ?	૨૨૧

ખંડ ચોથો.

૧	૧ જી	પાદલિખાચાર્ય	૨૩૧
---	------	--------------	-----	-----	-----	-----

„ ૨ જી	નાગાર્જુન	૨૩૫
„ ૩ જી	એક લોભની ખાતર	૨૩૬
„ ૪ થું	પ્રાભાવિક પુત્રને માટે	૨૪૪
„ ૫ મું	એ વૈરોટયા દેવી કોણુ ?	૨૪૮
„ ૬ હું.	એ નાગાર્જુન કોણુ ?	૨૫૪
„ ૭ મું	શ્રી સ્થંભન પાર્શ્વનાથ	૨૫૮
„ ૮ મું	કાટીવેધી રસ સિદ્ધિને માટે	૨૬૩
„ ૯-૧૦ મું	શાલિવાહન	૨૭૧
„ ૧૧ મું	એક રસસિદ્ધિને કારણે ?	૨૮૭

ખંડ પાંચમો.

„ ૧ હું	શાસનની ભક્તિને માટે અભયદેવસૂરિ	૨૯૪
„ ૨ જી	કુષ્ટિનો રોગ	૩૦૦
„ ૩ જી	અનશન	૩૦૫
„ ૪ થું	શ્રી સ્થંભન પાર્શ્વનાથ	૩૧૦
„ ૫ મું	ઇતિહાસ પરિચય	૩૧૫
„ ૬ હું.	ગુજરાતનો નાથ.	૩૨૨
„ ૭ મું	અભયદેવસૂરિ	૩૨૮
„ ૮ મું	સ્થંભનપુરમાં સ્થંભન પાર્શ્વનાથ	૩૩૪
„ ૯ મું	હેવટનું !	૩૪૧ થી ૩૪૭

ॐ ह्रीं श्रीं पार्श्वनाथाय नमः

श्रीस्थंभन-पार्श्वनाथ.

अं. १ लो.

प्रकरण १ लुं

समुद्रकिनारे रामलक्ष्मणः—

(आ वातातो समय आन्थी लगलग छ लाख वर्षनी पूर्वतो हतो.)

सोरठो.

सागर सुख न होय, रातदिवस हिलोणतो;
हालक होलक होय, हैये हमारा हे सजे ?

स्थ. १

હા ભયંકર પ્રલય કાળના પવનથી ઉદ્ધત થયેલાં સમુદ્રનાં મોજાં અરસ પરસ અથડાઈ રહ્યા થકાં ગર્જના ઉપર ગર્જના કરી રહ્યાં હતાં. અંદર રહેલાં જળજંતુઓ ક્ષણમાં જળની સપાટી ઉપર ડોકીયું કરતાં તો ક્ષણમાં સમુદ્રના અથાગ જળમાં અદૃશ્ય થઈ જતાં હતાં. રાવણની લંકાનગરીનું રક્ષણ કરવાને વચમાં આડો પડેલો આ સમુદ્ર પોતાની ભયંકર ગર્જનાઓથી જગતના જનોને ડરાવતો હોય એમ રાવણનો મિત્ર ણની રહ્યો હતો. ભાગ્યવંત માણસનું પ્રાલબ્ધ જ્યારે પૂર્ણ જ્ઞેરમાં હોય ત્યારે દુનિયાની સર્વે વસ્તુઓ એને અનુકુળ અને આધિન રહે છે. એ નિયમને અનુસરીને લંકાનગરીનું રક્ષણ કરવાને કીલ્લાની માફક અથાગ જળથી ભરેલો સમુદ્ર વચ્ચે પડેલ હતો. એટલુંજ નહીં પણ તેની અંદર રહેલાં જલચારી જનાવરો પણ જાણે રાવણનાં સૈનિકો જ ન હોય તેમ ત્યાં આવતાં મનુષ્યોનો શિકાર કરવાને મોં ફાડીને કાકડોળે વાટ જોઈ રહ્યાં હતાં.

અત્યારે સમુદ્રને કિનારે અસંખ્ય માણસોનું લશ્કર પડાવ નાંખીને પડેલું છે. અનેક નાના-મોટા તંત્રુઓ, રહેવા યોગ્ય સ્થાનકોમાં ગોઠવાઈ ગયા છે. સૈનિકો, સુમટો, રથી અને મહારથી પુરૂષોએ નિર્ભયપણે ફરીને આસપાસની ભયંકર જગ્યાઓ પણ ભય રહીત કરી દીધી છે. રાવણનો ખંધુ સમાન

સમુદ્ર પણ જાણે આ સૈન્યથી શ્વાભ પામ્યો હોય તેમ પોતાનાં ભયંકર મોજાંઓ આકાશમાં ઉછાળતો, કાનને ફાડી નાખે તેવી ઘોર ગર્જના કરી સૈનિકોને ડરાવી રહ્યો હતો. અંદર રહેલાં જલજંતુઓ તો સ્તબ્ધજ થઈ ગયાં હતાં; કારણકે શત્રુના સુભટોએ સમુદ્ર અને સેતુ એ બન્ને રાવણના પ્રસિદ્ધ મિત્રોને દૈવિક શક્તિથી બાંધી લીધા છે. આવા બળવાન સુભટો જેના વિદ્યમાન છે, એવા મહા પરાક્રમી પુરૂષો તથા એના સૈનિકોને આપણે શું કરી શકીશું ? એમ વિચારતાં ક્ષણમાં—જળજંતુઓ જળની સપાટી ઉપર આવી ડોકીયું કરીને એ વિશાળ સૈન્યને જોતાં ભયથી તેજ ક્ષણે એ અથાગ જળમાં ગરક થઈ જતા હતા.

સૈનિકો, સુભટો અને વિદ્યાધરોના પરિવારથી ભરપુર આ છાવણીમાં અત્યારે વિશ્રાંતિ હોવાથી સર્વ કોઈ મનમાનતી મોજાંમાં પડેલા હતા. કોઈ આરામમાં હતા. કોઈ ખાનપાનમાં હતા. તો કોઈ નજીક જંગલમાં ખેલી રહ્યા હતા. કેમકે પુન્યવંત અને પરાક્રમી મહારાજ જેના શિરે હોય તેના સેવકોને ચિંતા શી ?

આ સમયે દેવ સમાન આકૃતિવાળા ક્રૂર એ પુરૂષો કંઈક ચિંતાતુર વદને સમુદ્રના કિનારા ઉપર ફરતા, ચંદ્રના નિર્મળ પ્રકાશથી વનમાં નવપલ્લવિત થયેલી વિવિધ તરૂલતાઓને નિહાળી રહ્યા હતા. “ વડીલ બંધુ ! સમુદ્રનાં વિચિત્ર મોજાંઓ આકાશ પર્યંત કેવા ઉછળી રહ્યા છે ? ” લઘુ બાંધવે કહ્યું.

“ હા ! બંધુ ! આપણા સૈન્યને આ ભયંકર સમુદ્રમાંથી પાર ઉતારી, દશાનન સાથે યુદ્ધ કરીને જનકીને લાવવાની છે ? ” વડીલ બાંધવે કહ્યું.

એ બન્ને નવયુવાન જણાતા સુંદર પુરૂષો વિશ્વમાં અદ્વિતીય વીર ગણાતા રામચંદ્રજી અને લક્ષ્મણ હતા. ન્હાની ઉમ્મર છતાં અપૂર્વ પરાક્રમથી સમસ્ત જગતમાં એમણે પોતાનું નામ પ્રસિદ્ધ કર્યું હતું. દેવતાધિષ્ઠિત એવા વજ્રાવર્ત અને અરણ્યાવર્ત ધનુષ્યો ઉપર બાણ ચઢાવીને વિદ્યાધરોને આશ્ચર્યચકિત કર્યા હતા. તે સિવાય જુદી-રાક્ષસોનો પણ સંહાર કર્યો હતો. પિતાની આજ્ઞાથી હમણાં તે બાર વર્ષ પર્વત વનવાસ ભોગવવાને નિકળ્યા હતા. દંડકારણ્યમાં ગોદાવરી નદીના કાંઠાના રમણીય વનની પર્ણકુટીમાં રહેતાં એમને કેટલાંક વર્ષ વહી ગયા હતાં.

એક દિવસ લક્ષ્મણ વનમાં વનફલ મેળવવાને ફરતા હતા, એટલામાં સૂર્યદ્વાસ ખડ્ગ એમના જોવામાં આવ્યું. અને એ અતિરથી મહાવીર પુરૂષે જોવાની ખાતર ધ્યાનમાંથી ખંડાર ખેંચી કાઢ્યું. આવું અપૂર્વ ખડ્ગ જોઈ એની પરીક્ષા કરવાને એમનું મન લલચાયું ને એક વંશજાળ ઉપર અજમાયસ કરતાં એકજ ઘાએ તેને કાપી નાંખ્યું. તે સાથે તેની આડમાં રહી તપ કરતા એક મનુષ્યનો સંહાર થઈ ગયો, જેથી લક્ષ્મણને ઘણો પસ્તાવો થયો; પરન્તુ હવે કાંઈ ઉપાય નહોતો. પશ્ચાત્તાપ કરતાં એ સૂર્યદ્વાસ ખડ્ગ લઈને વડીલ બંધુ પાસે આવી સર્વે હકીકત કહી બતાવી.

દીર્ઘદર્શી ધીર રામે કહ્યું:—“અંધુ! હવે આપણે સાવધાનપણે રહેવું જોઈએ. કારણકે સૂર્યદ્રાસ ખડ્ગના સાધનાર ફોઈ પુરૂષનો તમારે હાથે સંહાર થઈ ગયો છે. હમેશાં ભવિતવ્યતા અન્યથા થતી નથી, પણ એના ઉત્તર સાધકને ખખર પડતાં તેની તરફથી આક્રમણો ભય રહેશે. જેથી વનમાં આપણે ઘણું સાવધ રહેવું પડશે.”

સૂર્યદ્રાસ ખડ્ગનો સાધનાર તે ખરે રાક્ષસનો પુત્ર શંખુક હતો. એનો નાશ થયેલો જાણી એની માતા કે જે રાવણની બેન સૂર્પણખા હતી તે પોતાના પતિ ખરને રામ-લક્ષ્મણનો વધ કરવાને ઉશ્કેરવા લાગી. જેથી ચૌદ હજાર રાક્ષસોને સાથે લઈ ખર રાક્ષસ રામચંદ્ર ઉપર ચઢી આવ્યો અને યુદ્ધ કરતાં લક્ષ્મણને હાથે માર્યો ગયો. તેનો અંધુ દૂષણ પણ લડતાં લડતાં એજ રસ્તે ગયો. જેથી રાવણની બેન સૂર્પણખા રડતી કકળતી અને કેશ તોડતી વિધવા વેશે રાવણની સભામાં આવીને પોકાર કરવા લાગી અને પોતાનું વેર વાળવાના ખડ્ગને રાવણને સીતાનું હરણ કરવાને લલચાવ્યો. સીતાજીના રૂપ ગુણની વાત સાંભળીને રાવણની બુદ્ધિમાં વિકાર ઉત્પન્ન થયો. રાવણને સીતાની રટના લાગી અને ત્યારથીજ તેની પડતીની શરૂઆત થઈ.

અમુક પ્રસંગ મેળવી રાવણ સીતાને લંકામાં ઉપાડી ગયો અને પોતાની પત્ની થવાને સીતાને ઘણું સમજાવ્યું, પણ એ સતી શિરોમણિએ લંપટ રાવણના એક પણ શબ્દની

પરવા નહીં કરતાં તેને ઘૂતકારી કાઢ્યો અને પ્રીય પતિ રામનીજ જપમાળા જપવા લાગી.

રામ અને લક્ષ્મણ સીતાની શોધ કરતાં કરતાં વાનર-દ્વિપમાં કિષ્કિંધા નગરી તરફ આવ્યા. ત્યાં સુગ્રીવનો મેળાપ થયો. સુગ્રીવના કાર્યમાં રામે મદદ કરવાથી સુગ્રીવ એમને ભક્ત થયો. સુગ્રીવની આજ્ઞાથી નળ, અંગદ, હનુમંત આદિ ઘણા પરાક્રમી સુભટો તેમજ બીજા સૈન્યનો પરિવાર સીતાની શોધમાં મોકલવામાં આવ્યો. આખરે હનુમંત લંકામાં જઈને સીતાની ભાળ લઈ આવ્યા. રાવણના આ અકાર્યનો ખદલો લેવા વિદ્યાધરો-વાનરોની સૈન્યના પરિવાર સાથે રામ લક્ષ્મણે લંકા ઉપર ચડાઈ કરવાને તૈયારી કરી. અવિચ્છિન્નપણે પ્રયાણ કરતા તેઓ હાલમાં લંકા નગરીના કીલ્લાને જેનાં મોજાં અથડાઈ રહ્યાં છે એવા ભયંકર સમુદ્રના કિનારા ઉપર પડાવ નાંખીને રહ્યા છે. અને સમુદ્ર તરીને સામે પાર જઈ સીતાજીને મેળવવાની વાત બન્ને બાંધુઓ કરી રહ્યા છે.

સીતાજીના હરણ થવા પછી રામચંદ્રજી ઉદાસ રહેતા હતા. કામ સિવાય ઓછું બોલતા. સીતાજીની શોધ સિવાય કોઈપણ બીજી પ્રવૃત્તિમાં તે ઓછો ભાગ લેતા. અત્યારે સમુદ્રને કિનારે બન્ને બાંધવો વિચાર કરતા આમતેમ ફરે છે ત્યાં રામચંદ્રજીએ કહ્યું.—આ કાર્યમાં દૈવીક શક્તિની જરૂર છે કે જેના સાંનિધ્યથી આપણા કામની ફત્તેહ થાય !

૧ વાનર ચિન્હવાળા વીરસૈનિકો-મનુષ્યો.

“ અવશ્ય ! વડીલ ખંધુ ! આપનું કથન સર્વાંશે સત્ય અને મનનીય છે. આ સમુદ્ર ઉપર આપણે સહેલાઈથી પાજ ખાંધી શકીએ તે માટે આપણે કોની આરાધના કરીશું. ”
લક્ષ્મણ (નારાયણ) બોલ્યા.

“ કયા દેવનું આરાધન કરવું તે માટે હજી મેં નક્કી કર્યું નથી. પણ જે સમય જાય છે એમાં આપણે જલદીથી એક નિર્ણય ઉપર આવી જવું જોઈએ. ” એમ વાત કરતા બન્ને ખંધુઓ ચાલ્યા જાય છે. એટલામાં ત્યાં સમુદ્રને કિનારે દૂરથી દેવ વિમાન સમાન હીરા, માણેક અને સુવર્ણ જડીત એક ભવ્ય મંદિર દષ્ટિગોચર થયું.

પ્રભાવના કરવા લાયક પંકાયેલાં પુસ્તકો.

અમારા દરેક પ્રસંગોમાં વહેંચાય છે. કારણકે તે બાળકોને નૈતિક અને ધાર્મિક જ્ઞાન આપી ચારીત્રવાન બનાવે છે. લગભગ ૧૫-૨૦ બાળકો પુસ્તકો મળી શકશે.

લખો:—જૈન સસ્તી વાંચનમાળા.

રાધનપુરી બજાર—ભાવનગર.

પ્રકરણ ૨ જી.

શ્રી પાર્શ્વનાથ:—

“ વડીલ બંધુ ! આ શું ? દેવ વિમાન સમાન જણાતું આ કોનું ભવન હશે ? ” લક્ષ્મણે જણાસાથી પૂછ્યું.

“ કોઈ અલૌકિક જન મંદિર જણાય છે. માટે ચાલો પરમાત્માના દર્શન કરીને પાવન થઈએ અને આત્માને શુદ્ધ કરીએ ? ”

“ હા, ચાલો. ” બન્ને બાંધવો વાતો કરતા મંદિર પાસે આવી પહોંચ્યા. મંદિરની અલૌકિક રચના, મનુષ્યની વસ્તિ વગરનો નિર્જન પ્રદેશ છતાં એની શોભા, સ્વચ્છતા અનુપમ હતાં. બન્ને બંધુઓ મંદિરમાં દાખલ થઈ ભગવંતની અદ્ભૂત પ્રતિમાનાં દર્શન કરી નિસિહીના શબ્દોચ્ચારપૂર્વક વિનયાવનત થઈ પ્રણામપૂર્વક ભક્તિભાવે સ્તુતિ કરી. ”

“ બાંધવ ! પ્રતિમા તો કોઈ અલૌકિક-પ્રાભાવિક છે નહીં વાર ? ” લક્ષ્મણે પૂછ્યું.

“ હા, બંધુ. પાર્શ્વનાથ ભગવાનની આ પ્રતિમા છે. ” રામ બોલ્યા.

“ શા ઉપરથી આપ એમ કહો છો ? ” લક્ષ્મણે કહ્યું.

“ સર્પનું લાંછન અને મસ્તકે સર્પની ફણા એ ભાવી તીર્થંકર પાર્શ્વનાથનેજ હોય એમ મેં સાંભળ્યું છે. ” રામે ખુલાસો કર્યો.

હુમેશાં દેવતાઓથી પૂજતી આ પ્રભાવિક પ્રતિમા ભાવ્યયોગેજ માનવોને દૃષ્ટિગોચર થતી હતી. કારણકે સામાન્યપણે આવા નિર્જન પ્રદેશમાં અન્ય મનુષ્યોનું આવાગમન જ હુલ્લેલ હોય તો પછી દર્શનનો લાભ તો ક્યાંથી જ મેળવી શકે ! વળી લાંકા નગરી સમુદ્રના કિનારા ઉપર હોવાથી રાક્ષસોનો નિવાસ આ પ્રદેશમાં વધારે હતો. એ રાક્ષસો કૂર, નિર્દય, પરાક્રમી હોવા છતાં ધર્મરહિત, દયારહિત, નિર્ધ્વંસ પરિણામવાળા, તીવ્ર કષાયવંત અને માયાવંત હોઇ ગમે તે કરવાને શક્તિવંત હતા. આવા જુદમી રાક્ષસોના ત્રાસથી આ પ્રદેશમાં કોઇ સામાન્ય માણસ ફરકી શકતું નહીં.

આવા નિર્જન પ્રદેશમાં ભગવાનની હુમેશાં પૂજતી અપૂર્વ પ્રતિમા જોઇને રામના હૃદયમાં કુદરતી વિચાર સ્ફુર્યો કે જે પ્રતિમાની દેવતાઓ પણ પૂજા કરે છે એમાં કંઈ પણ અપૂર્વ મહાત્મ્ય—(પ્રભાવપણું) હોવું જોઈએ. તો આપણે પણ આકૃતના સમયમાં આરાધન કર્યું હોય તો આપણી કાર્યસિદ્ધિ કેમ ન થાય ! સાધક જો સમર્થ હોય અને ભગવંત પણ પ્રભાવિક હોય તો સુવર્ણમાં સુગંધ મળ્યાની માફક અદ્યકાળમાંજ કાર્યની સિદ્ધિ થઈ જાય છે. પુણ્યથીજ આવો યોગ પ્રાણીઓને સંસારમાં પ્રાપ્ત થાય છે. ” એમ વિચાર કરતાં રામે લક્ષ્મણને કહ્યું. “ બંધુ ? અત્યારે એક વિચાર મારા હૃદયમાં સ્ફુરે છે ? ”

“ વિશ્વમાં અદ્વિતીય વીર અને ધીર એવા અનંત શક્તિવાન આ ભગવાનનું જ આપણે શરણ અંગીકાર કરી

એમનું જ આરાધન કરીને ભવસમુદ્રની માફક આપણે આ સમુદ્રની પાર ઉતરીયે. ” રામચંદ્રજીએ પોતાનો વિચાર જણાવ્યો.

“ હા બંધુ. આપનું કહેવું બરાબર છે. આ ભગવાંતને જોતાં જ માફ હૃદય સ્વયમેવ ઉલ્લસે છે—અંતર હરખે છે. ” નારાયણે બોલ્યા.

“ જગતમાં ઉત્તમ વસ્તુઓ ભાગ્યયોગેજ મળી શકે છે. મને તો લાગે છે કે અહીં સ્થિર થઈ આ અપૂર્વ પ્રતિમાનું આરાધન તો અવશ્ય કરવું જ. ” રામ નિશ્ચયપૂર્વક બોલ્યા.

“ ઠીક છે. તો પછી ‘ શુભસ્ય શોભમ્ ’ શુભ મુહૂર્તે આપણે બન્ને આ ભગવાન સામે એકાગ્રચિત્તે ધ્યાન ધરીને આપણું કાર્ય શીઘ્ર પૂરું કરીએ ? ” નારાયણે કહ્યું.

પ્રભુ પાર્શ્વનાથનું આરાધન કરવાનો નિશ્ચય કરી એ બન્ને મહાબૂજ પુરૂષો સૈન્યની વ્યવસ્થા કરવાને છાવણીમાં આવ્યા અને પોતાના તંબુમાં સુગ્રીવ, ભામંડલ, બંબુવાન હનુમંત આદિ, સર્વ વિદ્યાધરોને બોલાવ્યા. અલ્પ સમયમાં જો સર્વ મહારથી સુબટો રામ લક્ષ્મણની આગળ આવીને હાજર થયા, અને પ્રણામ કરી તેમની આજ્ઞા મેળવી સન્મુખ બેઠા. પોતાના મુખ્ય મુખ્ય પરાક્રમી પુરૂષોને ઉદ્દેશી રામચંદ્રજીએ પ્રથમ મંત્રણા ચલાવવા માંડી. “ બંધુઓ, કહો. આ સમુદ્રનું ઉલ્લંઘન કરીને આપણે લંકામાં શી રીતે જવું ?

“ લંકામાં જવા માટે આપણે સમુદ્ર ઉપર પાંચ બાંધીએ.

તોજ કાવી શકીયે, તે સિવાય તો આવા લયંકર સમુદ્રને સામે પાર જવું અશક્ય છે. માટે કોઇ એવો ઉપાય યોજવામાં આવે કે જેથી આપણે આવા તોફાની સમુદ્ર ઉપર પણ પાજ ખાંધી શકીએ. ” સુગ્રીવે પોતાનો અભિપ્રાય આપ્યો.

“ અંહ, આપ આજ્ઞા કરો તો એવા તોફાની સમુદ્ર ઉપર પણ અમે પાજ ખાંધીને, અમારી શક્તિનો અમત્કાર આપને બતાવીયે. ” બીજા સુભટો નલ નીલ વગેરે બોલ્યા ને હુકમની આતુરતાથી રાહ જોવા લાગ્યા.

“ શું આવા ઉછળતા મોજાવાળા સમુદ્ર ઉપર તમે પાજ-(પુલ) ખાંધી શકો તેમ છે ? ” ઉત્સુકતાથી લક્ષ્મણે (નારાયણે) પૂછ્યું.

“ હાજી. આપ હુકમ કરો એટલે અમે અને અમારા સર્વ વિદ્યાધરો-વાનરો એ કાર્યમાં ત્વરાથી લાગી જઇએ. ” ફરીને નલ, નીલ, અંગદ આદિ સુભટો (વાનરો) બોલ્યા.

“ બંધુ ! એક વખત આપણે એમનું સાહસ તો જોઇએ કે સમુદ્ર ઉપર એ બધા કેવી રીતે પાજ ખાંધી શકે છે ? ” લક્ષ્મણે વડીલ બંધુની સંમતિ માગી.

“ લક્ષ્મણ ! એમનો મનોરથ પૂર્ણ થાઓ ? ”

રામની આજ્ઞા થતાં તરતજ લક્ષ્મણે નલ, નીલ, અંગદ આદિ વિદ્યાધરોને હુકમ આપી દીધો. એટલે તેઓ મ્હોટી મ્હોટી છલાંગો ભરતા અનેક સુભટોથી પરિવેષિત થઇને

સંમુદ્ર તટે આવ્યા. સર્વ કોઈ પોતપોતાની શક્તિથી પર્વતો તોડીને, વૃક્ષો ઉખેડીને, મ્હોટી મ્હોટી શીલાઓ ઉપાડીને સંમુદ્રમાં નાખી પુલ ખાંધવા લાગ્યા. પણ સંમુદ્રમાં પડતાંની સાથેજ એ બધું ગરક થઈ જવા લાગ્યું. એ પરાક્રમીઓએ ઘણા ઘણા ઉપાય કર્યા, અનેક યુક્તિઓ અજમાવી; પણ સંમુદ્રના અથાગ જળ અને ઉછળતાં મોજાંની આગળ એક પણ યુક્તિ કામ ન આવી. મહા મુશ્કેલીએ એક વખત ગોઠવેલું તે ખીન્નું લઈ આવતાં તો જળના વેગના પ્રવાહથી ક્યાંય તણાઈ જતું હતું. જાણે રાવણનો અનુજ બંધુ ન હોય એમ રાવણના કાર્યમાં મદદગાર થઈને વિદ્યાધરોના સર્વ પરિશ્રમે ક્ષણ માત્રમાં એ સંમુદ્ર નાશ કરી નાંખતો હતો. પુલનું કામ દુઃસાધ્ય જાણીને આખરે રામચંદ્રજી પાસે આવીને કોઈ ખીજે ઉપાય કરવાને વિશ્વસિ કરી.

“ જુઓ ! આ સામે દેવવિમાન સમું મંદિર જણાય છે તે ? એ કોનું છે તે તમે જાણો છો ? ” રામચંદ્રજીએ પૂછ્યું.

“ હા ? એ પ્રભુ પાર્શ્વનાથજીનું મંદિર છે. એમાં અલૌકિક પ્રભાવવાળી એ પ્રતિમા નિરંતર દેવતાઓથી સેવાયલી છે. ” ત્યાં બેઠેલાં સંમુદ્ર અને સેતુ રાજા કે જેને નલ અને નિલ યુદ્ધમાં જીતી લાવ્યા હતા. અને હમણાં એ રામના સેવક થયા હતા તે પૈકી સંમુદ્ર રાજાએ કહ્યું.

સંમુદ્રને કિનારે આવેલા વેલંધર પર્વતની ઉપર

આવેલા વેલંધર નગરનો એ સમુદ્ર રાજા હતો, સેતુ એને બાઈ યુવરાજ હતો.

“ આ મંદિર અહીંયાં ક્યારથી થયું છે તે સંબંધી તમે કાંઈ જાણો છો કે ? ” રામચંદ્રજીએ પૂછ્યું.

સાંભળ્યું છે કે આ પ્રતિમા આષાઢી શ્રાવકે ભરાવી હતી. એ પ્રતિમા એવી પ્રભાવિક છે કે જેને કેટલાક સમય પછી સુધર્મા દેવલોકના સ્વામીએ પોતાના વાસભુવનમાં રાખીને સાઠ હજાર વર્ષ પર્યંત પૂજી. પછી પાતાલપતિ ધરણેન્દ્ર પાસે આવી, તેમણે આ સુંદર મંદિર બંધાવી અહીંયાં સ્થાપન કરી છે. ત્યારથી નિયમિતપણે નાગ દેવતાઓથી હમેશાં આ પ્રતિમા પૂજતી આવી છે, એ ઘણી પ્રભાવિક છે. ” સમુદ્ર રાજાએ પોતે જાણતા હતા તેટલું કહી સંભળાવ્યું.

“ ત્યારે તમે સર્વે અહીંયાં નિરાંતે રહો, આપણા સૈન્યની વ્યવસ્થા રાખો અને હું બંધુ લક્ષ્મણ સહીત એક કાર્યમાં જોડાઉં ? ” રામચંદ્રે ગંભિરતા ધારણ કરીને સૂચવ્યું.

“ અને તે કાર્ય ? ” સર્વેએ ઉત્સુકતાથી પૂછ્યું.

“ તે કાર્ય એ કે હું અને લક્ષ્મણ બન્ને એ ભગવંતની આગળ ધ્યાન ધરીને રહીએ. કોઈરીતે આ સમુદ્રનાં અથાગ જળ સ્થંભાઈ જાય તોજ આપણે એની ઉપર પાજ બાંધી શકીએ. માટે એ ભગવંત પ્રસન્ન થાય તોજ આપણું કામ સિદ્ધ થાય. સમુદ્રનું જળ થંભાઈ જાય ત્યાં લગી અમે એકાગ્રચિત્તે

ધ્યાનમાં રહીશું. તમે સર્વે આસપાસ ધ્યાન રાખતા નિરંતર એ રાવણ નિશાચરથી સાવધ રહેજો અને આપણા આ સૈન્યનું ભય થકી રક્ષણ કરજો. ” રામચંદ્રજીની આવી અફલુત સલાહ સાંભળીને સર્વે તાબુબ થયા.

“ સ્વામી ! એ ઘણું કષ્ટસાધ્ય કાર્ય છે. સમુદ્ર-મહેંદ્ર ગંભિરતા પૂર્વક બોલ્યા.

“ ગમે તેવું કષ્ટસાધ્ય કાર્ય પણ પ્રયત્નને આધિન છે. આત્મા પોતાના સત્વથી-પરાક્રમથી બ્રહ્માંડને પણ ખગલળાવે છે. હુઃસાધ્ય કાર્ય પણ સિદ્ધ કરે છે. અમે પણ એ કાર્ય અવશ્ય સિદ્ધ કરશું. એ પ્રભુના પસાયથી સમુદ્રનાં આકાશમાં ઉછળતાં પાણી સ્થંભાવી દેશું. ” એમ બોલતા આવેશમાં રામચંદ્રજી ઉભા થઈ ગયા. લક્ષ્મણ પણ ઉઠ્યા અને તે સાથે સર્વે રાજાઓ પણ ઉભા થયા.

રામ અને લક્ષ્મણ સર્વ પ્રકારની વ્યવસ્થા કરીને તપસ્વી જેવાં વસ્ત્રો પહેરી એ જીન ભુવનમાં આવ્યા. બંને બાંધવ ભગવાનની સમક્ષ અભિગ્રહ લઈને ધ્યાન ધરવા લાગ્યા-એકાગ્ર ચિત્તે પ્રભુમાં લીન થયા. “ હે વિશ્વ વત્સલ ! હે જગવલ્લભ ! વિશ્વમાં અદ્વિતીય વીર ? તમારા પ્રભાવથી સમુદ્રનું આકાશમાં ઉછળતું આ જળ સ્થંભાઈ જાય કે જેથી અમે એની ઉપર પાજ બાંધી લંકામાં જઈ રાવણ પાસેથી સીતાજીને છોડાવી શકીએ. ! ”

પ્રકરણ ૩ જી.

રાવણનો પૂર્વ પરિચય:—

આ સમયે આઠમો પ્રતિ વાસુદેવ રાવણ ભરતક્ષેત્રના ત્રણ ખંડ ઉપર પોતાની સત્તા જમાવી વિશ્વમાં અદ્વિતીય વીર તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો હતો. તે સમયમાં જે જે નાના મોટા રાજાઓ રાજ્યની હકુમત લોગવતાં હતાં. તે સર્વને યુદ્ધમાં જીતી લઇને રાવણે પોતાના તાબેદાર બનાવ્યા હતા. સમર્થ વિદ્યાધર રાજાઓના ગર્વ પણ તેણે ઉતાર્યા હતા. જેથી કોઇપણ રાજા કે વિદ્યાધર રાવણની આજ્ઞા ઉલ્લંઘવાને સમર્થ નહોતો.

પૂર્વે શ્રી અજીતનાથ નામે બીજા તીર્થંકર ચોથા આરાના લગભગ મધ્ય સમયમાં થયા. તેમના સમયમાં વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર આવેલા રથનુપુર નગરમાં પૂર્ણમેઘ નામે વિદ્યાધર રાજા હતો. તેણે ગગનવલ્લભ નગરના રાજા સુલોચનને તેની પુત્રી સુકેશા પોતાની સાથે નહીં પરણાવવાથી યુદ્ધ કરી લડાઈમાં મારી નાખ્યો. જેથી સુલોચનનો પુત્ર સહસ્રનયન પોતાની બેન તથા સારભૂત દ્રવ્ય અને પરિવારને લઈને નાશી કોઈ એકાંત સ્થાનકે રહ્યો અને સગર ચક્રવર્તીને પોતાની બેન સુકેશા પરણાવી. તેથી સગર ચક્રવર્તીએ સર્વે વિદ્યાધરોનો અધિપતિ સ્થાપીને સહસ્રનયનને તેના બાપની ગાદીએ બેસાડ્યો, સહસ્રનયને ચક્રીની મદદથી પૂર્ણમેઘને મારી નાખ્યો. જેથી તેનો પુત્ર ધનવાહન બચ્યો. માર્યો જ્યાં ત્યાં છુપતો ફરતો હતો.

એક દિવસ ભગવંત શ્રી અજીતનાથના સમવસરણુમાં તેઓ સર્વે દેશના સાંભળવાને આવ્યા. સહસ્રનયન ધનવાહનને જોઈને એને મારવાને ધસી આવ્યો. પણ ભગવંતના સમવસરણુમાં ભગવંતને જોતાં જ વેરનો નાશ થઈ ગયો.

ભગવંતના શ્રીમુખે એનો પૂર્વ ભવ સાંભળવાથી ત્યાં બેઠેલા રાક્ષસોના રાજા ભીમે ઉઠીને ધનવાહનને આલિંગન દીધું. અને કહ્યું કે—“ પૂર્વ ભવે તું મારો અત્યંત પ્રિય પુત્ર હતો. જેથી આ ભવમાં તને હું પુત્ર તરીકે માનું છું. અને જણાવું છું કે સાતસે જોજન લાંબો-પહોળો એવો સર્વે દ્વિપોમાં મુકુટમણિ સમાન રાક્ષસદ્વિપ છે. એની વચ્ચેવચ્ચ નવજોજન ઉંચો અને પાંચસે જોજનની પરિધિવાળો ગોળાકારે ત્રિકુટ નામે પર્વત છે. તે ઉપર મેં એક સુવર્ણમય લંકા નગરી હાલમાંજ વસાવી છે. જેને સોનાનો કીલ્લો છે ને દેવો પણ જીતી ન શકે એવી એ સમુદ્રથી વીંટાયેલી અલેચ છે. મકાનો પણ સુવર્ણનાંજ બનાવીને તૈયાર કર્યા છે. ઘરનાં તોરણો વગેરે પણ કનકનાંજ છે. એવી એ સોનામય લંકા નગરી છે. વળી બીજી તેનાથી પેલી તરફ છ જોજન દૂર સવાસો જોજન સમચોરસ એવી પાતાલ લંકા નામે નગરી પણ મેં વસાવી છે. એને નિર્મલ સ્ફટિક રત્નોનો કીલ્લો છે. એ બન્ને નગરીઓ હું તને આપી દઉં છું. મારા લશ્કરની મદદવડે સુખપૂર્વક તું ત્યાંનું રાજ્ય ભોગવ ? એ બધું આ ભગવંતના દર્શનના પ્રભાવથીજ તને મળ્યું એમ સમજજે.” એમ કહીને

નવરત્નનો અમુલ્ય હાર અને કેટલીક રાક્ષસી વિદ્યા આપી. ધનવાહન વિનયપૂર્વક તે લઈને ભગવંત અજીતનાથને નમીને રાક્ષસદ્વિપમાં આવ્યો. અને બન્ને લંકાનું રાજ્ય ભોગવવા લાગ્યો. એ ધનવાહન વિદ્યાધરનો વંશ ત્યારથી રાક્ષસદ્વિપના રાજ્યવડે ને રાક્ષસી વિદ્યાવડે રાક્ષસ એ ઉપનામથી ઓળખાવા લાગ્યો. એ ધનવાહન રાક્ષસ ઘણા કાલપર્યંત રાજ્ય ભોગવીને પોતાના પુત્ર મહારાક્ષસને ગાદીએ સ્થાપી અજીતનાથ સ્વામી પાસે દીક્ષા લઈને મોક્ષે ગયો. મહારાક્ષસ પણ પોતાના પુત્ર દેવરાક્ષસને પોતાનો ઉત્તરાધિકારી બનાવી દીક્ષા લઈ સિદ્ધિ પદને વર્યો. અનુક્રમે ઘણા રાજાઓ પરંપરાએ થયા.

અગીયારમા તીર્થંકર શ્રેયાંસનાથ ભગવાનના તીર્થમાં રાક્ષસદ્વિપની લંકા નગરીમાં કીર્તિધવલ નામે રાજા થયો. તેમના સમયમાં વૈતાલ્ય પર્વતના મેઘપુર નગરનો અતિંદ્ર નામે વિદ્યાધરોનો રાજા હતો. તેણે પોતાની પુત્રી દેવી કીર્તિધવલ રાજાને આપી. અતિંદ્ર વિદ્યાધરેશને શ્રીકંઠ નામે પુત્ર હતો. રાક્ષસ કુળમાં કન્યા આપવાથી બીજા વિદ્યાધર રાજાઓ સાથે અતિંદ્રને વેર થયું. જેથી શ્રીકંઠ વિદ્યાધર રત્નપુર નગરના પુષ્પોત્તર રાજાની પદ્મા નામે વિદ્યાધરી બાળાનું હરણ કરીને કીર્તિધવલને શરણે આવ્યો અને ત્યાંજ એના કહેવાથી રહ્યો. અનુક્રમે કીર્તિધવલે રાક્ષસદ્વિપની આથમણી દિશાએ આવેલો ત્રણસેં જોજનના પ્રમાણવાળો વાનરદ્વિપ કે જે ઘણું સુંદર અને રમણીય હતો ત્યાં કિર્ણિકા નામની નગરી વસા-
સ્થં. ૨

વીને શ્રીકંઠને આપી દીધો. ત્યારથી શ્રીકંઠ વાનરદ્વિપનો અધિપતિ થયો.

કિષ્કિંધ પર્વત ઉપર શ્રીકંઠે ઘણા વાનરો મોટા શરીર-વાળા અને મનોહર કૃષ્ણો ખાનારા જોયા. રાજાને વાનરો ઉપર પ્રીતિ થવાથી લોકમાં પડહ વગડાવ્યો કે “ કોઈએ વાનરોને મારવા નહી. બદકે એને અન્ન-પાણી આપતા રહેવું. ” જેથી લોકો વાનરો ઉપર પ્રીતિ કરવા લાગ્યા. કેમકે ‘ યથા રાજ તથા પ્રજા ’ એ પ્રમાણે ત્યાંના લોકો ચિત્રમાં, ધનઉપર, છત્રોમાં અને વાસણો ઉપર પણ વાનરનાંજ ચિત્રો ચિતરવા લાગ્યા. પોતાના કપડામાં પણ વાનરની છાપ રાખવા લાગ્યા. જેથી વાનરના ચિન્હવડે તેમજ વાનરદ્વિપના રાજ્યવડે ત્યાંના રહેવાસી વિદ્યાધરો અને મનુષ્યો વાનર એ નામથી જગતમાં વિખ્યાત થયા. અને રાક્ષસી વિદ્યાવડે કરીને રાક્ષસદ્વિપ થકી ત્યાંના વિદ્યાધરો રાક્ષસ તરીકે વિખ્યાતિ પામ્યા.

અનુક્રમે શ્રીકંઠ પોતાના પુત્ર વજ્રકંઠને કિષ્કિંધાનું રાજ્ય આપીને દીક્ષા લઈ મોક્ષે ગયો. તે પછી તેના વંશમાં અનેક રાજાઓ થયા. છેલ્લાં મુનિસુવ્રત સ્વામીના તીર્થમાં ઘનોદધિ નામે રાજા થયો.

રાક્ષસદ્વિપમાં પણ કીર્ત્તિધવલ પછી ઘણા રાજાઓ થયા અને મુનિસુવ્રત સ્વામીના તીર્થમાં ઘનોદધિનો સમવયસ્ક તડિત્કેશ નામે રાજા થયો. પરંપરાએ મિત્રાચારી પણ તેમની અવિચ્છિન્નપણે ચાલી આવતી હતી. તડિત્કેશ પછી લંકાની

ગાદીએ સુકેશ આવ્યો અને ઘનોદાધ પછી કિષ્કિંધાની ગાદી ઉપર કિષ્કિંધિ આવ્યો. તે બન્ને દીક્ષા લઈને પરમ પદ-મોક્ષને પામ્યા. તે સમયે વૈતાલ્યના રથનુપુર નગરમાં અશનિવેગ નામે મહા બળવાન વિદ્યાધરપતિ રાજ્ય કરતો હતો. તેને વિજયસિંહ, વિદ્યુત્વેગ, સહસ્રાર આદિ ઘણાન્યુત્રો થયા હતા.

એકદા આદિત્યપુર નગરના રાજા મંદિરમાળીની પુત્રી શ્રીમાળાનો સ્વયંવર મંડપ થયો, એમાં સર્વે વિદ્યાધરોને બોલાવ્યા. પણ શ્રીમાળાએ પોતાની વરમાળા કિષ્કિંધ કુમારને પહેરાવી. જેથી વિજયસિંહ ક્રોધાતુર થઈને કિષ્કિંધ કુમારને મારવા ધસ્યો. ત્યાં મોટું યુદ્ધ થયું. એમાં કિષ્કિંધના અનુજ બંધુ અંધકે વિજયસિંહને મારી નાખ્યો. તે પછી કિષ્કિંધિ પોતાના બંધુઓને લઈને શ્રીમાળાને વાનરદ્વિપમાં તેડી લાવ્યો. તેની સાથે તેનો મિત્ર સુકેશ પણ પાછો લંકામાં આવ્યો. પુત્રના મરણની વાત સાંભળીને અશનિવેગ પ્રબળ સૈન્ય સાથે વાનરદ્વિપ ઉપર ચડી આવ્યો ને સમસ્ત વાનરો તથા રાક્ષસોને કુટવા માંડ્યા. પોતાના પુત્રને મારનાર અંધકને એણે મારી નાખ્યો. ભયંકર યુદ્ધને પરિણામે સુકેશ અને કિષ્કિંધ પોતાના પરિવાર સાથે અશનિવેગના ભયથી પાતાળ લંકામાં નાશી ગયા, હવે પામેલો અશનિવેગ શત્રુઓનો નાશ કરીને લંકાની ગાદી ઉપર નિર્ધાત નામના વિદ્યાધરને બેસાડી પોતે અમરાવતીમાં ઈદ્ર આવે તેમ પોતાના નગર રથનુપુરમાં આવ્યો. અન્યદા વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થવાથી એણે પોતાની ગાદી ઉપર પોતાના પુત્ર સહસ્રારને બેસાડીને દીક્ષા લીધી.

પાતાળમાં ભરાયેલા સુકેશને ઇંદ્રાણી નામે સ્ત્રીથી માળી, સુમાળી ને માલ્યવાન નામે ત્રણ પુત્રો થયા. ને કિષ્કિંધીને સુમાળાથકી આદિત્યરત્ન ને રૂક્ષરત્ન એ બે પરાક્રમી પુત્રો થયા. સુકેશના પુત્રોએ લંકાની પોતાની ગાદીની વાત સાંભળીને ક્રોધથી જ્વલિત થતા લંકામાં આવીને નિર્ધાત બેચરની સાથે યુદ્ધ કર્યું. યુદ્ધમાં એ બેચરને મારી નાખીને માળી લંકા નગરીનો રાજા થયો. ને પોતાના મિત્ર આદિત્યરત્નને માળી રાજાએ કિષ્કિંધીના ક્રુદ્ધવાથી કિષ્કિંધાની ગાદી ઉપર બેસાડ્યો. બન્ને જણાએ પિતાની ગુમાવેલી રાજ્યગાદી પુનઃ પ્રાપ્ત કરી અને નિરંતર સુખ ભોગવવા લાગ્યા.

વૈતાલ્ય પર્વત ઉપરના રથનુપુર નગરના રાજા અશનિ-વેગના પુત્ર સહસ્ત્રારને ઇંદ્ર નામે પુત્ર ઉત્પન્ન થયો. સાક્ષાત્ તે ઇંદ્ર જેવો પરાક્રમી થયો. યૌવનવય આવતાં જ પિતાએ એને ગાદી સોંપી દીધી, એટલે એ પરાક્રમી ઇંદ્રે સર્વે વિદ્યાધર રાજાઓને લીલા માત્રમાં જીતી લીધા. તે પોતાને સાક્ષાત્ ઇંદ્ર માનવા લાગ્યો. ઇંદ્રની માફક ચાર દિગ્પાલો, સાત સેના, ત્રણ પ્રકારની પર્ષદા, વજ્રાયુધ, ઐરાવણ હાથી, રંભાદિક વારાંગનાઓ, બૃહસ્પતિ નામે મંત્રી અને નૈગમેષી નામે સેનાપતિ એમ સર્વ તેણે સ્થાપન કર્યું. એણે સોમ વિદ્યાધર-પતિને પૂર્વદિશાનો દિગ્પાલ કર્યો. યમરાજાને દક્ષિણ દિશાનો દિગ્પાલ કર્યો. વરુણ નામે વિદ્યાધરને પશ્ચિમ દિશાનો દિગ્પાલ કર્યો ને કુબેર વિદ્યાધરપતિને ઉત્તર દિશાનો. એવી રીતે ઇંદ્રની માફક પોતાને ઇંદ્ર માનતો તે રાજ્ય કરતો હતો. તેની આ

પ્રતાપી પદ્મીને લંકાપતિ માળી રાજ સહન કરી શક્યો નહી, જેથી બંધુ આદિ સુભટો સહીત ઇંદ્ર સામે યુદ્ધ કરવાને આગ્યો. યુદ્ધમાં ઇંદ્રે માળીરાજને મારી નાંખ્યો. માળીના મરણથી સુમાળી સહિત રાક્ષસો અને વાનરો ત્રાસ પામીને પાતાલ લંકામાં જતા રહ્યા.

લંકાની ગાદી ઇંદ્રે કૌશિકા અને વિશ્રવાના પુત્ર વૈશ્રવણને આપી દીધી. વૈશ્રવણ લંકામાં રહીને ઇંદ્રની મહેરબાનીથી મળેલું રાજ્યસુખ ભોગવવા લાગ્યો.

સુમાળીની સ્ત્રી પ્રીતિમતિને રત્નશ્રવા નામે એક મહા પરાક્રમી પુત્ર થયો. યૌવનવય આવતાં તે વિદ્યા સિદ્ધ કરવાને કુસુમોદ્યાનમાં એકાંત સ્થાનકે જપ કરવાને બેઠો. એ જપમાળાના ક્ષણમાં રત્નશ્રવાને કૌશિકાની નાની બેન કૈકસી નામે વિદ્યાધર બાળા મળી. રત્નશ્રવા એને પરણ્યો ને પુષ્પક વિમાનમાં બેસી અનેક પ્રકારે એની સાથે સુખ ભોગવવા લાગ્યો.

એ કૈકસીએ કેશરીસિંહના સ્વપ્નથી સૂચિત મહા પરાક્રમી પુત્રને જન્મ આપ્યો. જન્મતાં જ એ પુત્ર સુતિકામાંથી ઉછળીને નીચે પડ્યો ને ચરણાઘાતથી ભૂમિને દબાવીને ઉભો થઈ ત્યાં પાસે રહેલા કરંડીયામાંથી પૂર્વે રાક્ષસોના પતિ ભીમેંદ્રે આપેલો નવરત્નનો હાર બહાર ખેંચી કાઢીને ગળામાં પહેરી લીધો. પુત્રનું આવું પરાક્રમ જોઈને પરિવાર સહિત કૈકસી વિસ્મય પામી, ને સ્વામીને તે વાત કહી. કે “ તમારા પૂર્વજ મેઘવાહનને જે હાર ભીમેંદ્રે આપ્યો

હતો તે ઉપાડવાની આજે કોઈનામાં તાકાત નથી અને નિધાનની માફક હુંમેશાં એની પૂજા થતી હતી. એક હજાર નાગકુમારો-દેવતાઓ એની રક્ષા કરતા હતા તે હાર તમારા આ બાળશિશુએ લીલામાત્રમાં પહેરી લીધો. ”

સ્ત્રીનું વચન સાંભળીને રત્નશ્રવાએ પુત્રની સામે જોયું તો એ નવમાણિક્યમાં નવ મુખ દેખાયાં ને દશમું મુખ મુખ એમ પુત્રને દશ મુખવાળો જોતાં દશાનન એવું નામ પિતાએ પાડ્યું અને સ્ત્રીને કહ્યું કે “ પૂર્વે જ્ઞાની મુનિએ કહ્યું છે કે તમારા કુળમાં જે નવમાણિક્યનો હાર પહેરશે તે અર્ધચક્રી- (પ્રતિ વાસુદેવ) થશે. ”

ત્યારપછી કૈકસીને સૂર્ય સ્વપ્નથી સૂચિત કુંભકર્ણુ નામે પુત્ર થયો ને ચંદ્રકળા પુત્રી થઈ. લોકમાં તે સુર્પણખાને નામે પ્રસિદ્ધ થઈ. કેટલેક સમયે ચંદ્ર સ્વપ્નથી સૂચિત વિભિષણ નામે ઉત્તમ પુત્ર થયો. કંઈક અધિક સોળ ધનુષ્યની કાયાવાળા ત્રણે બાંધવો બાદ્યવયને યોગ્ય કીડા કરતા મોટા થવા લાગ્યા.

જૈન ઐતિહાસિક પુસ્તકો કયાં છે ?

જૈન સંસ્તિ વાંચનમાળાએ પાંચ વર્ષમાં આવાં પંદર-વીશ જાતનાં ઇતિહાસિક પુસ્તકો ગ્રાહકોને આપ્યાં છે. વાર્ષિક રૂ. ૩) દરેક જૈને ખરચી આ લાભ લેવા ગ્રાહક તુરંત થવું જોઈએ.

પ્રકરણ ૪ થું.

રાવણ દિગ્વિજય:—

એક વખતે રાવણ—(દશાનન) પોતાના અનુજ બંધુ-
ઓની સાથે માતાની પાસે બેઠો હતો. તેવામાં સહસ્રા આકાશ
તરફ તેની નજર ગઈ તો વિમાનમાં બેસીને આવતા એક
અતિ સમૃદ્ધિવાન પુરૂષને દીઠો. એટલે એણે માતાને પૂછ્યું.
“ માતા ? આ કોણ છે ? કેવું એનું અદ્ભૂત ભાગ્ય છે ? ”

“ બેટા ! શું તું એ આપણા શત્રુને વખાણે છે ? ”
માતાએ ગદ્ગદીત કંઠે કહ્યું.

“ માતાજી ? એમ કેમ કહો છો ? ” દશાનને ઉત્સુકતાથી
પૂછ્યું. અનુજ બંધુઓ પણ સાંભળવા અતિ આતુરવંત
દેખાયા. અવસર આવેલો જોઈને માતા કૈકસી બોલી. “ બેટા
દશાનન ? એક દિવસ એ સમૃદ્ધિ આપણી હતી ? લંકાનું
રાજ્ય આપણા વડીલોની કૈં પરંપરાથી આવ્યું આવતું હતું ? ”

“ હે.... લંકા શું ? રાજ્ય શું ? આપણે તો પાતાલ
લંકામાં રહીએ છીએ, માતા ? ” ત્રણે બંધુઓ અભયબ થયા
ને દશાનનને પૂછ્યું.

“ વત્સ ? દુશ્મનોએ આપણું લંકાનું રાજ્ય પડાવી
લીધું એટલે આપણે પરાભવ પામીને તેમની દયાથી અહીંયા
જીવીએ છીએ. ” માતાએ કહ્યું.

“ હે.... એમની દયાથી ? પૃથ્વી તો વીર પુરુષની છે-તલવારની છે. માતા, જરી વિસ્તારથી સમજાવો એ કેમ બન્યું ! ” દશાનને પૂછ્યું.

“ પ્રિય પુત્ર ! સાંભળ. આ વિમાનમાં બેઠેલો પરાક્રમી પુરુષ મારી મોટી બેન કૌશિકાનો પુત્ર વૈશ્રવણ છે. વૈતાલ્ય પર્વત ઉપર રહેલા રથનુપુરનો રાજા ઇંદ્ર સર્વે વિદ્યાધરોનો સ્વામી છે. તેનો આ મુખ્ય સુભટ છે. એ મદોદ્ધત ઇંદ્ર રાજાએ તારા પિતામહ સુમાળીના જ્યેષ્ઠ ભાઈ માળી રાજાને મારી નાખીને રાક્ષસદ્વિપ સહીત લંકા નગરી આ વૈશ્રવણને આપી છે. ત્યારથી હે વત્સ ! લંકા નગરી મેળવવાનો અભિલાષ હૃદયમાં રાખીને તારા પિતા અહીંયાં રહેલા છે. નીતિ છે કે માથે સમર્થ શત્રુ ગાજતો હોય તે સમયે બુદ્ધિવંત પુરુષ કાલક્ષેપ કરીને સારા સમયની રાહ જોવી જોઈએ. ” માતાએ પોતાની પૂર્વ સ્થિતિનું કાંઈક સ્મરણ પુત્રોની આગળ કહી સંભળાવ્યું ને રડવા લાગી.

“ માતા ? રડ નહી. એ શત્રુઓની સ્ત્રીઓને રડાવી એનાં આંસુથી હું તારા ચરણ પખાલીશ. એ નક્કી માનજે. પ્રથમ એકવાર કહે કે એ લંકાની ગાદી આપણી પરંપરામાંથી ચાલી આવે છે કે પિતાજીને જ પ્રાપ્ત થઈ હતી ? ” દશાનન ગર્જનાપૂર્વક બોલ્યો !

“ વત્સ ? પૂર્વે અજીતનાથ સ્વામીના સમક્ષરણમાં વ્યંતર નિકાયમાંની રાક્ષસ નિકાયના ઇંદ્ર ભીમેંદ્રે આપણા

પૂર્વજ મેઘવાહન-ધનવાહનને જોવાથી પૂર્વ ભવના પુત્રને સ્નેહથી લેટીને આ રાક્ષસદ્વિપ સહીત લંકા નગરી અને પાતાલ લંકાનું રાજ્ય આપ્યું હતું. તે સિવાય રાક્ષસી વિદ્યા અને આ નવ માણિક્ય રત્નનો હાર પણ એમણે જ આપ્યો હતો કે જે હાર અત્યારે તારા ગળામાં શોભી રહ્યો છે. ત્યારથી એ ગાદી આપણા કુળમાં પરંપરાએ ચાલી આવતી હતી. તેને વૈતાલ્યના સ્વામી ઇંદ્ર રાજાએ આપણા વડીલ માળી રાજા પાસેથી પડાવી લીધી. ” માતાએ ટુંક વિવેચનથી સમજાવ્યું.

“ માતા ! માતા ! આટલું બધું બન્યું છતાં તમે અમને તો હજી કંઈ જણાવતાં નથી. આહ ! આપણી ગાદી પડાવીને શું એ શત્રુઓ સુખપૂર્વક વિચરી શકશે ? ” દશાનન ગર્જના કરતો બોલ્યો.

“ વત્સ ! લંકાની ગાદી ઉપર તને બેઠેલો હું મંદલાગિની ક્યારે જોઈશ ? તારા કારાગ્રહમાં પૂરાયેલા એ લંકાના લુટારાને જોઈને હું ક્યારે ખુશી થઈશ ? ” માતાએ જણાવ્યું.

“ માતા ? માતા ? બેદ ન કરો. શું તમારા પુત્રાનું પરાક્રમ તમે જાણતા નથી ? આ બળવાન દશાનન આગળ ઇંદ્ર, વૈશ્રવણ અને અન્ય વિદ્યાધરો કોણ માત્ર છે ? હા ! સુતલો સિંહ જેમ અજાણપણે ગજેંદ્રોની ગર્જના સહન કરે એમ અજાણ્યા એવા મારા ભાઈ દશાનને શત્રુઓના હાથમાં રહેલું લંકાનું રાજ્ય અજાણપણે સહન કર્યું છે. અરે ! એ

મહાંભૂજ દશાનન અને આર્ય કુંભકર્ણુ વૈશ્રવણુનો ગર્વ ઉતારવાને સમર્થ છે. ” રોષપૂર્વક વિલીખણે કહ્યું.

“ આહા ! માતા ! માતા ! તું વજ્રથી પણ કઠોર હૃદયવાળી છે કે આવું દુઃશલ્ય ચિરકાળ થયાં ધારણ કરે છે. હવે જો, લીલામાત્રમાં એ ઇંદ્રાદિક સર્વે વિદ્યાધરોને હું મારા બાહુએ કરીને હણી નાખું તે ? મારે મન એ સર્વે તૃણસમાન છે. જોકે ભૂજના પરાક્રમથી એ શત્રુઓને જીતવાનું સમર્થ છે. છતાં આપણા કુળમાં આવેલી વિદ્યાઓ આપણે સાધવી જોઈએ. ” એમ કહીને માતાની રજા મેળવી અનુજ બંધુઓની સાથે દશાનન ભીમ નામના અરણ્યમાં ગયો. ત્યાં ત્રણે બાંધવો ધ્યાન ધરી એકાગ્રચિત્તે જાપ કરતાં નાસિકા ઉપર સ્થીર દૃષ્ટિ રાખીને બેઠા. જંબુદ્વીપનો અધિષ્ઠાયક એમને ચંદાયમાન કરવા આવ્યો, પણ દશાનન લેશ પણ ડગ્યો નહીં. દેવતાએ અનેક ઉપસર્ગ કર્યા ત્યારે કુંભકર્ણુ ને વિલીખણનાં મન જરા ફોલ પામી ગયાં પણ તત્વને જાણનાર રાવણ ડગ્યો નહી. પરિણામે એક હજાર વિદ્યાઓ દશાનન પાસે હાથ જોડી આવીને ઉભી રહી-તેને પ્રસન્ન થઈ. પાંચ વિદ્યાઓ કુંભકર્ણુને સિદ્ધ થઈ, ચાર વિદ્યાઓ વિલીખણને સાધ્ય થઈ. તે પછી દશાનને ઉપવાસ કરીને ચંદ્રહાસ ખર્જ મેળવ્યું અને મય વિદ્યાધર રાજાની પુત્રી મંદોદરી રાવણના ગુણોથી પ્રસન્ન થઈને દશાનનને વરી. એની સાથે સુખ લોગવતો રાવણ કાલ અતિત કરતો હતો.

થોડા કાલમાં મંદોદરી સિવાય રાવણુ ખીજી છ હજાર વિદ્યાધર બાળાઓને એક સાથે પરણ્યો અને તેઓની સાથે મોતાની રાજધાની સ્વયં પ્રભા નગરમાં આવ્યો. કુંભકર્ણુ અને વિભીષણુ પણ યોગ્ય વિદ્યાધર કન્યાઓને પરણ્યા. રાવણુને સંસારસુખ ભોગવતાં મંદોદરીથી ઇંદ્રજીત અને મેઘવાહન નામે બે પુત્રો ઉત્પન્ન થયા.

હવે પૂર્વનું વેર યાદ કરીને દશાનન મોટી રાક્ષસોની સેના લઈને અનુજબંધુઓ સાથે લંકા ઉપર ચઢી આવ્યો. વૈશ્રવણુ પણ મોટી સેના સાથે યુદ્ધભૂમિમાં આવ્યો. પરસ્પર યુદ્ધ થતાં રાવણુ વૈશ્રવણુની સેનાનો નાશ કરીને યુદ્ધમાં વૈશ્રવણુને હાલ હવાલ કરી નાખ્યો. એટલે એ વીર પુરૂષ વૈશ્રવણુ ક્રોધાગ્નિ શાંત કરી શસ્ત્રો ફેંકી દઈને વૈરાગ્યથી ત્યાંજ દીક્ષા અંગીકાર કરી પંચમુષ્ટી લોચ કર્યો. તરતજ રાવણુ ત્યાં આવીને એ પુરૂષના પગમાં પડી પોતાનો અપરાધ ખમાવ્યો. એમનું રાજ્ય એમને પાછું લેવા વિનંતિ કરી પણ તેજ ભવમાં મુક્તિ જનારા ત્યાગી વૈશ્રવણુ તે ઉપર કાંઈ ધ્યાન ન આપતાં પ્રતિમા ધરીને રહ્યા.

રાવણુ તે પછી લંકામાં ગાદી સ્થાપન કરી ને વૈશ્રવણુનું પુષ્પક વિમાન પણ ગ્રહણ કર્યું. પછી તે પોતાના મિત્રો કિષ્કિંધાનગરીના રાજા આદિત્યરજા ને રૂક્ષરજા કે જેમને ઇંદ્રના દિગ્ પાલ યમરાજાએ અંદિવાન બનાવીને કારાગ્રહમાં નાખ્યા હતા ને કિષ્કિંધાનગરી ઉપર પોતાને પરાક્રમી માનતો યમરાજા

હકુમત ચલાવતો હતો તેની ઉપર લશ્કર સહિત ચઢ્યો. યુદ્ધમાં ચમરાજને માંડ માંડ જીવતાં નાશી જવાની તક મળી જેથી તે ઇંદ્રને શરણે ગયો. ઇંદ્રે તેને ણીળું નગર આપ્યું. ત્યાં રહીને તે રાજ્ય કરવા લાગ્યો. અહીંયાં આદિત્યરજ ને રક્ષરજને તેમની ગાદી ઉપર સ્થાપી દશાનન લંકામાં આવ્યો.

કાળે કરીને વાનરપતિ આદિત્યરજને ઇંદુમાલિની સ્ત્રી થકી વાલી અને સુગ્રીવ એ બે પરાક્રમી પુત્રો થયા. ને શ્રી પ્રભાનાભે પુત્રી થઈ. રક્ષરજને નલ, નીલ એ બે જગદ્વિખ્યાત પુત્રો થયા. રાજા આદિત્યરજ પોતાના પરાક્રમી પુત્ર વાલીને રાજ્ય ઉપર બેસાડી દીક્ષા લઈને મોકલે ગયા.

રાવણ એક સમયે મેરૂપર્વત ઉપર ગયો હતો. તે સમયે ખર નામનો ખેચર એની બેનસુર્યજાનું હરણકરીને પાતાલ લંકામાં ઉપાડી ગયો. ત્યાં રહેલા આદિત્યરજના પુત્ર ચંદ્રોદરને કાઠી મુકીને તે નગરી કબજે કરી ત્યાં રહી રાજ્ય કરવા લાગ્યો. રાવણ આવ્યો, તેને ખબર પડતાંજ ક્રોધથી એને મારવા જતો હતો પણ મંદોદરી આદિએ સમજાવવાથી ક્રોધ શાંત થયો ને મય અને મારિચ નામના બે રાક્ષસોને મોકલીને ચંદ્રજા ખર સાથે પરણાવી દીધી. પછી ખર વિદ્યાધર પાતાલ લંકામાં રહીને રાવણની આજ્ઞા પાળતો સુખે રાજ્ય કરવા લાગ્યો.

કાઠી મુકેલો ચંદ્રોદર તો મરણ પામ્યો, પણ તેની સ્ત્રી અનુરાધા ગર્ભવાળી હોવાથી પૂર્ણ માસે એને પુત્ર પ્રસવ્યો.

તે વિરાધ નામે પ્રસિદ્ધ થયો. અનુક્રમે તે યૌવનવય પામ્યો ને પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરવા લાગ્યો.

એ અરસામાં રાવણને ખબર પડી કે કિષ્કિંધાનગરીનો વાલીરાજા મહા બળવાન છે ને પોતાની આજ્ઞા માનતો નથી. જેથી તેને શિક્ષા કરવાને તે બાંધુઓ સહીત મોટા પરીવાર સાથે તેની ઉપર ચઢી આવ્યો. યુદ્ધમાં અનેક માણસોનો સંહાર થતો જોઈને બન્ને વીરો લશ્કરને રોકીને પોતેજ સામ-સામે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. રાવણે જે જે શસ્ત્રો મુક્યાં તે વાલીએ વ્યર્થ કરી નાખ્યાં. છેવટે ચંદ્રપ્રાસ બડ્ગ ખેંચ્યું ને મારવા ધસ્યો. વાળીએ બડ્ગ સહીત રાવણને લીલામાત્રમાં ઉપાડીને દડાની માફક બગલમાં દબાવી ચાર સમુદ્ર સહીત પૃથ્વી ફરી આવીને રાવણને છોડી દીધો. રાવણ પરાજીત થવાથી વિલખો થયો.

પછી વાલી રાજા રાવણના દેખતાંજ પોતાના લઘુ બાંધવ સુગ્રીવને કિષ્કિંધાની ગાદીએ બેસાડી પોતે દીક્ષા લઈ આલી નીકળ્યા. સુગ્રીવે રાવણની આજ્ઞા માનીને પોતાની બેન શ્રીપ્રભા એને પરણાવી. શ્રીપ્રભાને લઈ રાવણ લંકામાં ગયો.

એક દિવસ રાવણ નિત્યાલોક નગરના રાજાની કન્યા રત્નવતીને પરણવાને પુષ્પક વિમાનમાં બેસીને આવ્યો. અષ્ટા-પદ પર્વત ઉપર થઈને જતાં રાવણનું વિમાન સ્થંભાઈ ગયું. એણે નીચે જોયું તો વાલી મુનિને એકાગ્રચિત્તે ધ્યાન ધરતા-કાઉસગ્ગ મુદ્રાએ જોયા. પૂર્વનું વેર સંભા-

રીને હજારવિદ્યાઓનું સ્મરણ કરતો એમનો નાશ કરવાને માટે આખો અષ્ટાપદ પર્વત વાલી મુનિ સહીત લવણ સમુદ્રમાં ફેંકી દેવાને તે પૃથ્વીને ક્ષાડીને અષ્ટાપદની નીચે આવીને ઉપાડ્યો. તીર્થના રક્ષણને માટે વાળી મુનિએ કાઉસગધ્યાને ઉભાં ઉભાં માત્ર પગના અંગુઠાથી ગિરિને જરા દબાવ્યો. ત્યાંતો રાવણનાં ગાત્રો શિથિલ થઈ ગયાં. મુખમાંથી રૂધિર વમવા માંડ્યું ને ભૂજાઓ ભાગી પડવા લાગી. રાડ પાડીને રાવણ રોવા લાગ્યો. ત્યારથી તે 'રાવણને નામે ઓળખાયો. દયાળુ મુનિએ એને છોડી દીધો. તરતજ રાવણે બહાર આવીને વાલી મુનિને ખમાવ્યા, તેમની ક્ષમા માગી. ભરત-મહારાજાએ કરાવેલા ચૈત્યમાં દર્શન કરવા ગયો. રૂપભાદિક અહુતોની અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરી ભક્તિપૂર્વક નાટારંગ કર્યો. એ ભક્તિથી પ્રસન્ન થઈને ધરણેદ્રે એને અંમોઘ વિજયા શક્તિ અને રૂપવિકારિણી વિદ્યા આપી પોતે પોતાને સ્થાનકે ગયો. રાવણ પણ નિત્યાલોકમાં જઈ રતનાવળીને પરણીને લંકામાં ગયો.

પૃથ્વી ઉપર રાવણ દિગ્વિજય કરવાને નિકળ્યો. ચૌદ હજાર વિદ્યાધરોની સાથે ખર રાજા પાતાલ લંકા પતિ તથા સુગ્રીવ પણ પોતાની સેના લઈને સાથે ચાલ્યા. સર્વે વિદ્યાધરો અને રાજાઓને જીતતા તે વિંધ્યગિરિની તળેટીએ રેવાજીના કિનારા ઉપર આવ્યો. ત્યાંનો સુંદર દેખાવ જોઈ પડાવ ખાંખ્યો. ત્યાં રેવાજીમાં વિહાર કરતા માહિષ્મતીના રાજા સહસ્રાંશુને જીતીને ખાંધી લીધો. પણ પાછળથી એના પિતાના કહે-

વાથી રાવણે એનું ગૌરવ વધાર્યું; પણ એ મહાભૂજ સહસ્રાંશુએ પુત્રને ગાદી આપીને વ્રત ગ્રહણ કર્યું. તે સમયે સાથે દીક્ષા લેવાના વ્રતવાળા અયોધ્યાના પતિ અનરુદ્ધ રાજાએ પણ પોતાના પુત્ર દશરથને ગાદી ઉપર સ્થાપી દીક્ષા લીધી.

તે પછી નારદના કહેવાથી રાવણ રાજાએ યજ્ઞમાં જીવેના વધ કરનાર મરૂતરાજાને જીતીને મથુરામાં આવ્યો. ત્યાંના રાજા હરિવાહન પુત્ર સહીત રાવણની સામે આવ્યો ને ભેટણું મુકીને નમ્યો.

દ્વિગ્વિજય કરતાં રાવણને લંકા છોડ્યાને અઠાર વર્ષ વહી ગયાં. પૃથ્વી દબાવનાર ઇંદ્રના દ્વિગ્પાલ નલકુબેરને પણ એણે દબાવ્યો. અહીંયાંથી એને આશાળી વિદ્યા પ્રાપ્ત થઇ. સુદર્શન ચક્ર મળ્યું. તે પછી જગતને જીતવાને સમર્થ રાવણ રથનુપુર ઉપર ચડ્યો. ઇંદ્રની સાથે મહાભયંકર યુદ્ધ થયું. યુદ્ધમાં ઇંદ્રને જીતીને પાંજરામાં પુરી દીધો. એવી રીતે ઇંદ્રને જીતીને રાવણ વૈતાલ્યની બન્ને શ્રેણીઓનો નાયક થઇને લંકામાં ગયો.

ઇંદ્રનો પિતા સહસ્રાર પરિવાર સહીત લંકામાં આવી રાવણને નમ્યો ને પુત્ર ઇંદ્રને રાવણની શરતો માન્ય કરાવી છુટો કરાવ્યો; પરંતુ એ પરાક્રમી ઇંદ્ર પોતાના પુત્ર દત્તવીર્યને ગાદી ઉપર બેસાડી દીક્ષા લઇને મોક્ષે ગયો.

વરૂણ રાજાએ રાવણની આજ્ઞા નહી માનવાથી તેને જીતવાને વૈતાલ્યગિરિ ઉપર આવેલા આદિત્યપુરના રાજા

પ્રહલાદને હુકમ કર્યો. રાવણુનો હુકમ થવાથી એનો પુત્ર પવનંજય વરૂણને જીતવાને આવ્યો. પવનંજયે વરૂણને જીતીને રાવણુનો આજ્ઞાધિન બનાવ્યો. એ પવનંજયને અંજના સુંદરીથી મહાબળવંત હનુમંત નામે પુત્ર ઉત્પન્ન થયો. યૌવનવયમાં તે વાનરપતિ સુગ્રીવનો માનિતો સુભટ ને રાવણુનો પરમપ્રિય સ્નેહી તેમજ પાછળથી એ રામચંદ્રજીનો ભક્ત થયો.

મહા પરાક્રમી રાવણે પોતાને જીતવા યોગ્ય એકપણ રાજા બાકી રાખ્યો નહોતો. અભંગ આજ્ઞાવડે રાજ્ય કરતાં રાવણુને ઘણાં વરસ-કેં સેંકડાઓ વ્યતીત થઈ ગયા ને યૌવન અવસ્થા વ્યતિક્રમીને પ્રૌઢ અવસ્થામાં આવ્યો. તે સમયે દશરથ રાજાને રામ લક્ષ્મણ-આઠમા બળદેવ ને વાસુદેવનો જન્મ થયો. યૌવનવયમાં રામચંદ્રજી સીતાજીને વર્યા. તે પછી પિતાની આજ્ઞાથી રામચંદ્રજી વનમાં જવાને નિકળ્યા. તેમની સાથે લક્ષ્મણ અને સીતાજી પણ નીકળ્યાં. વનમાંથી રાવણે એનની સમજાવટથી સીતાનું હરણ કર્યું. અહીંથીજ એ વિશ્વ વિજયી વીરની પડતીની શરૂઆત થઈ. રાવણુને જીતવાને રામચંદ્રજી લક્ષ્મણ સહીત વાનરો અને વિદ્યાધરોની સાથે લંકા ઉપર અઢાર્ધ કરવાને નીકળેલા તે સમુદ્રને કિનારે પડાવ નાખીને રહેલા આપણે શરૂઆતમાંજ જોઈ ગયા છીએ.

પ્રકરણ ૫ મું.

૧સ્થાન પાર્શ્વનાથ:—

રામ લક્ષ્મણને પાર્શ્વનાથના મંદિરમાં એકાગ્રચિત્તે ધ્યાન ધરતાં સાત માસ જેટલો કાળ વહી ગયો. સકલ પરિવારનાં મન આવો લાંબો ગાળો પડવાથી અધિરાં થઇ રહ્યાં હતાં. પરીણામ માટે સુગ્રીવ આદિ સર્વે રાજાનાં મન આતુર હતાં. પોતાના સ્વામીનું કાર્ય સત્વર સિદ્ધ થાય તે માટે સૈન્યમાં અમારી પડહ વગડાવી સૌ યથાશક્તિ તપ, જપ ને વ્રત કરવા લાગ્યા. અને ધ્યાનમાં રહેલા ખન્ને બાંધવોની નિયમિતપણે રક્ષા કરતા રહ્યા.

‘દેહું પાતયામિ યાતો કાર્યં સાધયામિ’ એ મહાપુરૂષોનો એકજ નિશ્ચય હોય છે, તે મુજબ આ બંને પરાક્રમી બાંધવો કાર્ય સિદ્ધ થાય ત્યારેજ ઉઠવું એવો અભિગ્રહ કરીનેજ બેઠા હતા. ધ્યાનમાં એવી તો એકાગ્રતા લગાવી હતી કે બ્રહ્માંડની કોઇપણ શક્તિ એમને ચલાયમાન કરવાને શક્તિમાન નહોતી. એવી રીતે ધ્યાનમાં ને ધ્યાનમાં સાત માસ ને નવદિવસ વહી ગયા. નવમા દિવસની મધ્ય રાત્રીના સમયે મૃત્યુલોકમાં સર્વત્ર

૧ ગાંધી યોધીસીમાં થયેલા સોળમા તીર્થંકર નમિનાથના શાસનમાં ૨૨૨૨ વર્ષ વીત્યે ગૌડવાસી આપાઠી શ્રાવકે આ પ્રતિમા ભરાવી છે એવો પ્રતિમા પાછળ લેખ છે. કોઇ બીજું પણ કહે છે.

સ્થા. ૩

શાંતિ પથરાયત્રી હતી. એવા સમયમાં બંને બાંધવોના એકાથ ધ્યાનથી અને અપૂર્વ આત્મબળથી પાતાળલોકમાં પત્તગ- (નાગકુમાર) નિકાયના પતિ નાગરાજનું સિંહાસન પવનથી સમુદ્રમાં જેમ વહાણ ડોલાયમાન થાય તેમ ડોલાયમાન થયું. જેથી પત્તગપતિ સર્વે નાગકુમારો સાથે આશ્ચર્યચકિત થઈ વિચારમાં પડ્યા. અરે મારું સિંહાસન કોણે ડોલાવ્યું ? મારા આનંદમાં કોણે લંગાણ પડાવ્યું ? પત્તગપતિ (નાગરાજ) ભડકી ઉઠ્યા. તરતજ અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ મુકીને જોયું. “ અહો ! આતો આઠમા બળદેવ ને વાસુદેવ રામ લક્ષ્મણ સીતા જીને રાવણ પાસેથી છોડવવાને લંકામાં જવા માટે હમણાં સમુદ્રના તટ ઉપર પડાવ નાંખીને રહેલા છે અને ત્યાં આગળ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના મારા કરાવેલા મંદિરમાં સાત સાત માસ થયાં ધ્યાન ધરીને સમુદ્રનાં અથાગ જળ થંભાવવાની ઇચ્છાથી એકાગ્રચિત્તે ભકિત કરી રહ્યા છે. ” એ પ્રમાણે મનમાં વિચારીને નાગપતિએ મસ્તક ધુણાવ્યું !

“ સ્વામિન્ ? કારણ આપના જાણવામાં આવ્યું ? ” પ્રધાન સમાન સામાનિક દેવતાઓએ પૂછ્યું અને ઉત્તર સાંભળવાને સર્વે નાગદેવોનાં હૃદય તલસી રહ્યાં.

“ પ્રિય દેવો ? આઠમા બળદેવ અને વાસુદેવ આપણા કરાવેલા ભગવાન પાર્શ્વનાથજીના મંદિરમાં સમુદ્રનાં જળ સ્થંભાવવાને એકાગ્રચિત્તે સાત સાત માસ થયાં ધ્યાન ધરતા બેઠા છે. ”

“ સમુદ્રનાં જળ સ્થંભાવવાનું તેમને શું પ્રયોજન હશે ? ” એક દેવે વચ્ચે પ્રશ્ન કર્યો ?

“ સમુદ્રના અમુક ભાગ ઉપર પાજ બાંધીને સેના સહીત રામ-લક્ષ્મણ લંકામાં જઈ રાવણ પાસેથી સીતાજીને લાવવા ઇચ્છે છે. અને સુલેહથી સીતા નહીં આપે તો મહા યુદ્ધ થશે. ” નાગપતિએ કહ્યું.

“ એ વિશ્વવિજયી વીર રાવણને લડાઈ કરીને બંને બાંધવો જીતી શકશે ? ”

“ અવશ્ય. પરીણામે લક્ષ્મણ રાવણને મારીને આઠમા વાસુદેવ તરીકે પ્રગટ થશે. અને જગતમાં નારાયણના અવતાર તરીકે ગણાશે. રામચંદ્રજી આઠમા બળદેવ તરીકે પ્રસિદ્ધ થશે. એમના અંગરક્ષકો પ્રાતઃકાળ થતાં મારા પ્રભાવથી સમુદ્રનું જળ સ્થંભાયત્વું જોશે. ખુશી થતા તેઓ રામ-લક્ષ્મણને બળર આપશે. જેથી રામ-લક્ષ્મણ ધ્યાનમુક્ત થઈ અથાગ જળના આકાશમાં ઉછળતાં મોજાંને એકદમ સ્થીર થયેલાં જોઈ આશ્ચર્ય પામશે. અને ભગવંત શ્રી પાર્શ્વનાથજીનું એ કોટી વિદ્યાધરો સહીત રામ-લક્ષ્મણ સ્તુતિ કરીને “ સ્થંભન પાર્શ્વનાથ ” એવું સાર્થકનામ સ્થાપન કરશે. ત્યારથી ભાવી કાળમાં એ પ્રભુ જ્યાં પ્રગટ થશે ત્યાં સ્થંભન પાર્શ્વનાથને નામે ઓળખાશે. પન્નગરાજની અમૃત જેવી મીઠી વાણી સાંભળીને સર્વે દેવો પ્રસન્ન થયા. આ તરફ પન્નગરાજના પ્રભાવથી સમુદ્રનું જળ પ્રભાતમાં સ્થંભાઈ ગયું. !

પ્રાતઃકાળમાં અરૂણની પ્રભા જગત ઉપર પ્રસરવા લાગી. એવા સમયમાં ચપળ વૃત્તિવાળા વાનરો અને વિદ્યાધરો નિદ્રા-

માંથી જાગતાં આશ્ચર્ય પામ્યા ! હું મેં શાંની માફક આજે ક્યાંઇ સમુદ્રની ગર્જના સંભળાતી નહોતી. જેથી તેઓ ઉત્સુક મનવાળા થઇ સમુદ્રના કિનારા તરફ દોડ્યા. કિનારે આવીને શું જુવે છે તો સમુદ્ર જાણે ઘણા દિવસ ઘોંઘાટ કરી કંટાળીને શાંતિથી આરામ લેતો હોય તેમ નિસ્તબ્ધ જણાયો. જળની સ્થિરતા સ્થળ જેવી જણાય. વિદ્યાધરો અને વાનરો તાબુબ થયા ને સૈન્યમાં સમાચાર આપવા નાચતા-કુદતા દોડ્યા. અદ્ય સમયમાં સમસ્ત સૈન્યમાં આ સમાચાર પ્રસરી ગયા. જેથી બધા સમુદ્ર જોવાને ઉલટ્યા. સુગ્રીવ, નળ, નીલ, અંગદ, સમુદ્ર, સેતુ, વિરાધ અને લામંડલાદિક સર્વે વિદ્યાધરપતિઓ પણ આવી રીતે સ્વામીનું કાર્ય સિદ્ધ થયેલું જોઈને તાબુબ થયા. એક તરફ સૈન્યને પાજ બાંધવાને આજ્ઞા આપી. ને વિદ્યાધર નાયકો સ્વામીને બળર કરવાને મંદિર તરફ આવી પહોંચ્યા.

આજે સાત માસ ને દશમા દિવસનો પ્રાતઃકાળ હતો. આજનો દિવસ કૈંક અલૌકિક જણાયો. એકાગ્રચિત્તે ધ્યાનમાં લયલીન થતાં રામ-લક્ષ્મણને આજે સાત માસ ઉપર નવ દિવસ વહી ગયા હતા. જ્યારે આજે દશમા દિવસની શરૂઆત હતી. તેવામાં મંદિરમાં મોટી દિવ્ય જ્યોતિ પ્રગટ થઇ. ધનધનાટ સાથે એક દીવ્ય પુરૂષ એ જ્યોતિ:પુંજમાંથી પ્રગટ થઇને બોલ્યો “ વીર પુરૂષો ! તમારું ધ્યાન પૂર્ણ કરો અને કહો તમારું કયું વાંછિત કરું ? ”

“ પન્નગરાજ ! અમારાં સદ્ભાગ્ય કે આજે તમારાં સાક્ષાત્ અમને દર્શન થયાં. તમારી શક્તિ અને સ્વર્ગની સુખ સમૃદ્ધિનું વર્ણન મનુષ્ય વાણીથી થવું અશક્ય છે. ” પન્નગરાજની સ્તુતિ કરતાં વડીલ બંધુ રામચંદ્રજી બોલ્યા.

“ કહો શી ઇચ્છા છે ! ” અવધિજ્ઞાન વડે જાણુતા છતાં ધ્યાનના ઉદ્દેશને પન્નગરાજે રામચંદ્રજીથી જાણુવા ઇચ્છા કરી.

પોતાને વિજયી કહેવડાવતો વીર માની રાવણુ મારી ધર્મપત્ની સીતાને કપટથી હરીને લંકામાં ઉપાડી ગયો છે, જેથી સીતાને લાવવા માટે સૈન્ય સાથે લંકામાં જવા સાડ અહીંયાં પડાવ નાખીને અમે રહ્યા છીએ. સમુદ્ર ઉપર પાળ બાંધીને સુખપૂર્વક ઓળંગીયે ત્યાંસુધી આપ સમુદ્રનું જલ સ્થંભાવી દો ? જેથી આપના પસાયથી અમે લંકામાં જઈ અમારૂં કાર્ય સિદ્ધ કરીયે ! રામચંદ્રજીયે વિજ્ઞપ્તિ કરી.

“ વીર પુરૂષો ! આપની ઇચ્છા હોય તો શ્રીમતી સીતાજીને હમણાંજ અહીંયાં આપની પાસે હાજર કરું ! અથવા કહો તો રાવણુને પરિવાર સહીત બાંધી તમારા ચરણમાં રજુ કરું ! કહો તો આખી લંકા નગરીજ સમુદ્રના પેલા કિનારેથી ઉપાડીને આ કિનારા ઉપર મુકી દઉં ? ” નાગરાજે આવેશપૂર્વક કહ્યું.

“ ધરણુરાજ ? એ સર્વે આપમાં સંભવિત છે. છતાં આપની શક્તિનો ઉપયોગ કરાવવા કરતાં અમે અમારા પરાક્રમથી રાવણુ પાસેથી સીતાજીને છોડાવીયે એમાંજ અમારી શક્તિનું વિશ્વમાં માપથઈ શકશે. માત્ર આપ આપના પ્રભાવથી સમુદ્રનાં અથાગ જળ સ્થંભાવવા કૃપા કરશો. ” રામચંદ્રજી બોલ્યા.

“ તથાસ્તુ ” કહેતાંજ પત્તગરાજ અદૃશ્ય થઈ સ્વસ્થા-
નકે ગયા.

એટલામાં તો સુગ્રીવ આદિ વિદ્યાધરો હર્ષથી પ્રસન્ન
મનવાળા થયેલા ત્યાં આવી પહોંચ્યા. રામ-લક્ષ્મણ ધ્યાન
પૂર્ણ કરીને મંદિરમાંથી ભગવાનને નમીને જેવા બહાર નિક-
ળતા હતા તેવાજ ત્યાં મળ્યા ને વધામણી આપી. રામ
લક્ષ્મણ પણ એ વધામણી સાંભળીને ખુશી થયા અને સમુદ્રના
તટ ઉપર આવ્યા, આકાશમાં ઉછળતાં ને ભયંકર ગર્જનરવ
કરતાં એ મહાન્ મોજાં અત્યારે સ્થીર થઈ ગયાં હોવાથી પાજ
બાંધવાનું કાર્ય સપાટાબંધ ચલાવવાનું શરૂ થઈ ગયું હતું.

બપોરના રામ-લક્ષ્મણ, વિદ્યાધરો અને વિદ્યાધર પતિ-
ઓની સાથે ભગવંત પાર્શ્વનાથના મંદિરમાં આવ્યા. પૂજા
અર્ચા વગેરે કરી ભાવપૂર્વક સ્તુતિ કરી. એ બન્ને બાંધવોએ
ભગવાન પાર્શ્વનાથને ‘સ્થંભનપાર્શ્વનાથ’ નામ આપી હર્ષથી
વધાવ્યા. સર્વે વિદ્યાધરપતિ અને વિદ્યાધરોએ સ્વામીનો બોલ
ઉચ્ચક્રી લીધો. ‘સ્થંભન પાર્શ્વનાથની જય’ ના વિજયવંત
ધ્વનિથી આકાશમાં પણ એના પડઘા પડવા લાગ્યા. મોટા પુર-
ષોના માર્ગનું બીજાઓ અનુકરણ કરે છે એવો સામાન્ય નિયમ
હોવાથી ભગવન ત્યારથી જગતમાં દેવ મનુષ્યો અને વિદ્યા-
ધરોથી પૂજાતા સ્થંભનપાર્શ્વનાથ એ નામે વિખ્યાત થયા.

પ્રકરણ ૬ કું.

લંકામાં:—

સમુદ્ર ઉપર જેમ જેમ પાજ તૈયાર થતી ગઈ તેમ તેમ રામ-લક્ષ્મણ વિદ્યાધરો સહીત લંકાની નજીક આવતા ગયા. અનુક્રમે પાજ પુરી થતાં તેઓ સમુદ્રના કિનારા ઉપર ઉતરી ગયા અને લંકાની નજીક હંસદ્વીપમાં રામ-લક્ષ્મણની આજ્ઞાથી એમનું અસંખ્ય સૈન્ય છાવણી નાખીને પડયું અને ત્યાંના રાજાને જીતી લીધો. સૈન્ય સહીત રામ-લક્ષ્મણના આગમનથી લંકા નગરીમાં કોલાહલ થયો. અને નગરજનોને ભયની શંકા થવા લાગી. રામનું સૈન્ય આવી રીતે નજીકમાં આવી પહોંચેલું હોવાથી રાવણના સામંતો હસ્ત, પ્રહસ્ત, મારિચ, મય, સારણ વગેરે હજારો રાક્ષસો યુદ્ધ કરવાને તૈયાર થયા. રાવણ પણ યુદ્ધનાં વાજાંત્ર વગડાવીને યુદ્ધની તૈયારી કરવા લાગ્યો.

તે સમયે રાવણનો અનુજબંધુ વિભીષણ રાવણની પાસે આવી વિનયથી સમજાવવા લાગ્યો. “હે બાંધવ ! ક્ષણભર તું પ્રસન્ન થા ? ને માફ હિતકારી વચન સાંભળ ? પૂર્વે સીતાનું હરણ કરીને તેં આપણા નિર્મળ કુલને કલંક લગાડયું એ કાર્ય તેં વગર વિચારે કરેલું છે. પરસ્ત્રીનું હરણ કરીને આ રામ લક્ષ્મણને તેં જાણી જોઈને યુદ્ધ માટે નોતર્યા છે. એ રામચંદ્ર પોતાની સ્ત્રીને લેવાજ આવેલા છે તો તું તેમનું આતિથ્ય

કરી સીતાને અર્પણ કર ? નહિતો એ રામ-લક્ષ્મણ આપણા કુળનો ઘાણ કાઢીને સીતાને લેશે તો ખરાજ ? એમણે સાહસ-ગતિ વિદ્યાધરને માર્યો. આપણા બનેલી ખરવિદ્યાધરને પણ માર્યો. એમનું પરાક્રમ તો દૂરે રહ્યું પણ એમનો દૂત થઇને આવેલ હનુમંતનું પરાક્રમ પણ શું તું ભૂલી ગયો ? ઈંદ્રથી પણ અધિક એવી આ સંપત્તિનો સીતાજીની ખાતર શામાટે નાશ કરવા ઇચ્છે છે ? ”

વિભીષણનાં વચન સાંભળીને ક્રોધથી આરકત નયનો કરતાં ઈંદ્રજીત બોલ્યો. “ અરે વિભીષણ કાકા ? તમે તો જન્મથીજ ખીકણ છો ? અને એથી આપણા કુળને પણ તમે દુષીત કર્યું છે. ઈંદ્રનો પણ ગર્વ તોડનારા મારા સમર્થ પિતા માટે આવી કાયર સંભાવના કરતાં શરમાતા નથી ? ખરેખાર તમોને એ રામે લાંચ આપીને ભોળવ્યા છે. અન્યથા તમારા મોંએથી આવા વાક્ય ન નીકળે ? ”

મને તો કેાઈ શત્રુઓએ ભોળવ્યો નથી પણ જણાય છે કે તુંજ કુળનો નાશ કરનાર-કરાવનાર શત્રુરૂપે પુત્ર અવતર્યો છે. આ તારો પિતા જન્મમાંની માફક કામથી અંધ થઇ ગયો છે. રે રાવણ ! યાદ રાખ ! આવા નહીં કરવા યોગ્ય સ્વચ્છંદી આચરણથી તું અલ્પકાળમાંજ પતીત થઇશ. એ નહીં સમજજે. ” વિભીષણ રોષપૂર્વક બોલ્યો.

અનુજબંધુનાં કટુક વચન સાંભળીને રાવણ ક્રોધથી

રાતો પીળો થતો ને અધર ડસતો ખડ્ગ ખેંચીને-વિલીપણુને મારવાને ધસ્યો. વિલીપણુ પણ હાથીની જેમ મોટો સ્થંભ ઉપાડીને રાવણની સામે થયો એટલે કુંભકર્ણ અને ઈંદ્રજીતે વચમાં પડીને એમને યુદ્ધ કરતાં અટકાવીને ખન્નેને જુદા પાડ્યા અને ત્યાંથી જતાં જતાં રાવણે કહ્યું કે “ વિલીપણુ ? મારી નગરી સત્વર ત્યાગ કરી ચાલ્યો જા ! ”

રાવણનો હુકમ સાંભળીને વિલીપણુ લાંકા નગરીની બહાર નીકળ્યો. તેની પછવાડે રાક્ષસો અને વિદ્યાધરોની ત્રીસ કોટી સંખ્યા ચાલી નિકળી. લાંકામાંથી નિકળીને રામચંદ્રની છાવણીમાં વિલીપણુને આવતો જોઈને સુગ્રીવાદિ વીરો હોલ પામી ગયા. કેમકે ડાકણની જેમ શત્રુઓ ઉપર એકદમ વિશ્વાસ આવતો નથી.

નજીક આવતાં વિલીપણુ દ્વત મોકલીને પોતાના આવાગમનના સમાચાર રામને કહેવડાવ્યા. દ્વતના સુખેથી વાણી સાંભળીને રામે વિશ્વાસપાત્ર સુગ્રીવના સામે જોયું. એટલે સુગ્રીવ બોલ્યો. “ હે દેવ ? જો કે રાક્ષસો જન્મથીજ માયાવી અને પ્રકૃતિએ ક્ષુદ્ર હોય છે; છતાં આ વિલીપણુ અહીંયાં આવે છે તો ભલે આવે, અમે પ્રચ્છન્ન (ગુપ્ત) પણે એનો શુભાશુભ ભાવ જાણી લેવા પ્રયત્ન કરીશું. ”

“ સ્વામી ! રાક્ષસકુળમાં આ વિલીપણુ એક ધાર્મિક નર છે. સીતા આપને માનપૂર્વક પાછી સોંપવાને રાવણને પ્રાર્થના કરતાં ક્રોધથી અપમાન કરીને કાઢી મુકેલો આપને

શરણે આવ્યાના બખર આવ્યા છે. ” વિશાળ નામના એક ખેતરે ખરી હકીકત રજુ કરી.

રામે મસલત ચલાવી. પ્રતિહારી મોકલીને વિલીષણને પોતાની પાસે બોલાવ્યો. વિલીષણ છાવણીમાં આવીને રામના ચરણમાં નમી પડ્યો. રામ પણ ગૌરવથી એને ભેટ્યા. તે વારે ગફગદીત કંઠે વિલીષણ બોલ્યો. ‘ હે પ્રભુ ? મારા અન્યાયી બંધુને છોડીને આજે હું તમારે શરણે આવ્યો છું. માટે મને પણ સુગ્રીવના જેવો ભક્ત ગણીને કાર્યની આજ્ઞા આપો ? ’

“ હે વિલીષણ ? તમારા વડીલ બંધુએ સમજીને સીતાજીને અમારે સ્વાધીન કીધી હોત તો પરસ્પર સુલેહ અને માન સચવાત, પણ ભવિતવ્યતા બળવાન છે. હજારો બનની ખુવારી થવા સાથે રાવણની લંકા જીતીને તેનો રાજ્યમુકુટ અમે તમારે શિર સ્થાપન કરશું એ નિઃસંદેહ મૌનજો. ” રામચંદ્રે વિલીષણને પોતાનો અભિપ્રાય કહી સંભળાવ્યો.

હંસદ્વીપમાં આઠ દિવસની રોકાણ કરીને રામ-લક્ષ્મણ સૈન્ય સહીત લંકાની બહાર મેદાનમાં વીશ ચોજન ભૂમિને રૂંધીને યુદ્ધ કરવાને સજ્જ થઈ રહ્યા. રાવણના મુલટો પણ કોઈ હાથી ઉપર કોઈ અશ્વ ઉપર કોઈ રથમાં બેસીને તો કોઈ મહિષ ઉપર ચડીને તૈયાર થઈને નિકળ્યા. રાવણ પણ રોષથી રક્ત નયન કરીને વિવિધ આયુધોથી પૂર્ણ એવા રથમાં બેસીને યુદ્ધ માટે આવ્યો. તે વખતે જાણે બીજો યમ હોય એમ

જણાતું હતું. લાનુકર્ણુ-કુંભકર્ણુ પણ હાથમાં ત્રિશુળ ધારીને રાવણના અંગરક્ષક થઈને રહ્યા. ઇંદ્રજીત અને મેઘકુમાર રાવણની બે ભુજાઓ હોય એમ એની બન્ને બાજુએ ઉભા રહ્યા. બીજા મહા પરાક્રમી પુત્રો, કેટી ગમે સામંતો-મય, મારિચ, સુંદ, શુક, સારણુ આદિ સુભટો મોટા સૈન્ય સાથે આવીને હાજર થયા. એ પ્રમાણે સહસ્ત્ર અક્ષૌહિણી સેનાની ઉડતી રજથી ચારે દિશાઓમાં અંધકાર છવાઈ થયો.

અનુક્રમે બન્ને સૈન્યમાં સામસામે ભયંકર યુદ્ધ જામ્યું. રાવણના સુભટો હસ્ત અને પ્રહસ્ત સેનાના નાયક હતા. રામની સેનાના નાયક નલ અને નીલ હતા. અદ્ય સમયમાં યુદ્ધ કરતાં નલે હસ્તને અને નીલે પ્રહસ્તને યમપુરીમાં પહોંચતા કર્યા. હસ્ત અને પ્રહસ્ત મરાયાથી રાવણના સુભટો મારિચ, સિંહજઘન, સ્વયંભુ, સારણુ, શુક, ચંદ્ર સિંહરથ, મકર, આદિ રણસંગ્રામમાં દોડી આવ્યા. તેમની સાથે મહનાંકુર, સંતાપ, પ્રથિત, આકોશ, નંદન, દુરિત અને પુષ્પાધ આદિ વાનર સુભટો યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. યુદ્ધમાં મારિચ રાક્ષસે સંતાપ વાનરને, નંદન વાનરે જ્વર રાક્ષસને, ઉદ્દામ રાક્ષસે વિન્ન વાનરને, દુરિત વાનરે શુક રાક્ષસને અને સિંહજઘન રાક્ષસે પ્રથિત વાનરને પ્રહારોથી ઘાયલ કર્યા. એટલામાં સૂર્ય અસ્ત થવાથી રામ અને રાવણનું પહેલા દિવસનું યુદ્ધ પૂર્ણ થયું. ને સૈનિકો પોતપોતાના મરણ પામેલા સંબંધીઓ અને સ્નેહીઓને શોધવા લાગ્યા.

ખીજા દિવસનો પ્રાતઃકાલ થતાં પાછું દેવ અને દાન-
વોનું યુદ્ધ શરૂ થયું. આજે સેનાનાયક તરીકે રાવણ પોતેજ
યુદ્ધ ભૂમિમાં આવ્યો હતો. શત્રુઓને તૃણ સમાન ગણતો
અને પોતાના સૈનિકો અને સેનાપતિઓને જોતો રોષથી ભયં-
કર ગર્જના કરતો તે કપીઓમાં યમ સમો ભયંકર દેખાવા
લાગ્યો. એને જોઈને રામના પરાક્રમી સર્વે સુલટો યુદ્ધ કર-
વાને આવ્યા. રાવણના હુંકારથી પ્રેરાયલા રાક્ષસોએ પરાક્રમથી
વાનરનું સૈન્ય હઠાવી દીધું. પોતાના સૈન્યનો ભંગ થવાથી
ગુસ્સે થયેલા સુગ્રીવે પોતાનું ધનુષ્ય ચડાવ્યું ને રાવણની
સામે ચાલ્યો. તેને અટકાવીને હનુમંત રાવણની સામે આવ્યો.
એ મહાભૂજ હનુમંતે વજ્રની જેવી અલોદ્ય એવી રાક્ષસોની
સેનામાં પ્રવેશ કર્યો. એટલામાં ધનુર્ધારી ને મહાદુર્જય માળી
નામે રાક્ષસ હનુમંત ઉપર ધસી આવ્યો. હનુમંત અને
માળીનું યુદ્ધ ચાલતાં આખરે માળીને અસ્ત્ર રહીત કરીને
હનુમંતે શીથીલ કરી નાખ્યો. એટલામાં વજ્રોદર રાક્ષસ
હનુમંત ઉપર ધસી આવ્યો. તેની સાથે યુદ્ધ કરતાં હનુમંતે
વજ્રોદરને પણ પ્રાણ રહિત કર્યો.

વજ્રોદરના મરણથી રાવણનો પુત્ર જાંબુમાલી હનુમંતની
સામે આવ્યો, હનુમંતે ક્રોધ કરી એને રથ, ઘોડા અને સારથિ
વિનાનો કરીને મોટા મુદ્દગળનો ઘા કરી જમીન ઉપર પાડ્યો.
તે જોઈને મહોદર રાક્ષસ હનુમંતની સામે આવ્યો. ખીજા
રાક્ષસોએ પણ હનુમંતને મારવાની ઇચ્છાથી આબુખાબુએ
ઘેરી લીધા. પણ બાણકળામાં કુશળ હનુમંતે બાણથી કોઈની

ભુજામાં, કોઈના મુખમાં, કોઈના ચરણમાં, કોઈના હૃદયમાં તે કોઈને કુક્ષીમાં પ્રહારો કરી. સેંકડો રાક્ષસોની મધ્યમાં એકલો વીર માણી (હનુમંત) ધુમતો સર્વેને તૃણ સમાન ગણતો પરિણામે સર્વ રાક્ષસોને હરાવી યુદ્ધભૂમિમાંથી નસાડી મુક્યા.

રાક્ષસોના નાસવાથી ક્રોધ પામેલો કુંભકર્ણુ સ્વયમેવ યુદ્ધભૂમિ ઉપર દોડ્યો. અને કોઈને ચરણના પ્રહારથી, કોઈને મુઠિના ઘાતથી, કોઈને કોણીના મારથી, કોઈને લપડાકથી, કોઈને મુઠ્ઠગળના ઘાથી, કોઈને ત્રિશુળથી કોઈને પરસ્પર અક્ષજાવીને એમ અનેક રીતે કપિયોનો સંહાર કરવા લાગ્યો. કદપાંત કાળના સમુદ્ર સમાન રાવણના અનુજળાંધુ કુંભકર્ણુના હાથે સૈન્યનો સંહાર થતો જોઈને સુગ્રીવ એની સામે દોડ્યો ને ભામંડલ, અંગદ, દધિમુખ, મહેન્દ્ર આદિ મુલટોએ પણ યુદ્ધભૂમિ ઉપર દોડી આવીને કુંભકર્ણુને ઘેરી લીધો. કુંભકર્ણુ અને સુગ્રીવનું અસ્ત્રયુદ્ધ આદ્યું. છેવટે સુગ્રીવે કુંભકર્ણુના સારથિ અશ્વને અને રથને ગદાથી હણી નાખ્યા. જેથી રથ વિનાનો કુંભકર્ણુ હાથમાં મુઠ્ઠગળ લઈને સુગ્રીવ ઉપર દોડ્યો. કુંભકર્ણુના અંગના ધસારા અને ધક્કાથી ઘણા કપિઓ પડી ગયા. અને સુગ્રીવના રથને મુઠ્ઠગળના ઘાથી ચૂર્ણુ કરી નાખ્યો. એટલે સુગ્રીવે કુંભકર્ણુ ઉપર એક મોટી શિલા નાખી જેને કુંભકર્ણુ મુઠ્ઠગળના ઘાથી ચૂર્ણુ કરી નાખી. પછી સુગ્રીવે તડતડાતે શખ્દ કરતું વિદ્યુત અસ્ત્ર કુંભકર્ણુ ઉપર ફેંક્યું જેના પ્રહારથી કુંભકર્ણુ અવનત મુખ કરી ધૂળ ચાટવા લાગ્યો.

પોતાનો અનુજાંધુ કુંભકર્ણુ મુર્ચ્છિત થવાથી ચમરાજ જેવા રાવણને યુદ્ધભૂમિ તરફ આવતાં અટકાવી ઇંદ્રજીત યુદ્ધભૂમિ ઉપર આવ્યો. ઇંદ્રજીતને જોઈને કપિઓ ભયભીત થઈને નાસવા લાગ્યા. એટલે સુગ્રીવ ઇંદ્રજીતની સામે આવ્યો ને ભામંડલ મેઘવાહનની સામે આવ્યો. અનુક્રમે તેમનું યુદ્ધ ચાલતાં ઇંદ્રજીત અને મેઘવાહનને અતિ ઉચ્ચ નાગપાશવડે સુગ્રીવ અને ભામંડલને ખાંધી લીધા. એટલામાં કુંભકર્ણુની મૂર્છા વળતાં હનુમંત ઉપર ગદાનો સખત પ્રહાર કર્યો. જેથી હનુમંત મુર્ચ્છાખાઈને પૃથ્વી ઉપર પડવાથી કુંભકર્ણુ તેને કુક્ષીમાં દબાવ્યો.

તે સમયે વિલીષણે રામને કહ્યું “ હે સ્વામી ? સુગ્રીવ, ભામંડલ અને હનુમંતને શત્રુઓના હાથમાંથી છોડાવવાની જરૂર છે માટે હું જઈને તેમને છોડાવી લાવું ? રામની આજ્ઞા મળતાં વિલીષણ, ઇંદ્રજીત અને મેઘવાહનની સામે આવ્યો અને વીર અંગદ કુંભકર્ણુની સામે થયો. કુંભકર્ણુ અંગદને મારવાને હાથ ઉંચો કર્યો એટલે માફતિ કાંખમાંથી નિકળીને ઉડી ગયો.

હવે વિલીષણને યુદ્ધ કરવાને આવતો જોઈ ઇંદ્રજીત અને મેઘવાહન વિચાર કરવા લાગ્યા કે—“ કાકાની સાથે યુદ્ધ કરવું યોગ્ય નથી. વળી સુગ્રીવ અને ભામંડલ તો નાગના અંધનથી અવશ્ય મરણ પામશે માટે એમને મુક્તિને આપણે ખસી જઈએ. ” એમ ધારી બન્ને ખાંધવો રણભૂમિ છોડીને

જતા રહ્યા. એટલે વિલીખણ સુગ્રીવ અને ભામંડલની પાસે આવ્યા. રામ-લક્ષ્મણ પણ એમનાં બંધન જોઈને શોકવાળા થયા. દરમ્યાન પૂર્વે સુવર્ણનિકાયના દેવ મહાલોચને રામને વરદાન આપ્યું હતું તે યાદ આવવાથી રામે આ વખતે એનું સ્મરણ કર્યું. જેથી દેવે ત્યાં પ્રગટ થઈ રામને સિંહનિનાદા વિદ્યા, હુળ મુશળ ને રથ આપ્યા. અને લક્ષ્મણને ગાંડી વિદ્યા, રથ અને વિદ્યુદ્ધના નામે ગદા ઉપરાંત ખીજાં પણ વાંચણ, આગ્નેય, વાયવ્ય વગેરે દિવ્ય અસ્ત્રો આપીને સ્વસ્થાનકે ગયો.

લક્ષ્મણ-(નારાયણ) ગાંડી વિદ્યાનું સ્મરણ કરતા ગાંડ ઉપર ખેસીને સુગ્રીવ અને ભામંડલની પાસે આવ્યા. કે ગાંડને જોઈને નાગપાશના સર્પો તરત જ પલાયન કરી ગયા. એ રીતે સુગ્રીવ અને ભામંડલ બંધનમુક્ત થયા ને સૈન્યમાં જયજયકાર થયો. અને ખીજા દિવસનું યુદ્ધ પણ સમાપ્ત થયું.

રોજનું ઉપયોગી.

જૈન નિત્ય પાઠ સંગ્રહ. ❧

❧ કિં. રૂ. ૦-૨૦-૦

પ્રભાતમાં સ્મરણ કરવા યોગ્ય નવસ્મરણ, ખીજાં સ્તોત્રો, છંદો, રાસો તેમજ ઘણી બાબતના સંગ્રહવાળું આ પુસ્તક એક વખત મંગાવનાર તરત જ સામટી નકલ મંગાવી દહાણી કરવાની ઇચ્છા કરે છે. મંગાવી ખાત્રી કરો—સો નક્કીના રૂ. ૫૦)

લખો:—જૈન સસ્તી વાંચનમાળા-ભાવનગર.

પ્રકરણ ૭ મું.

યુદ્ધનો ત્રીજો દિવસ:—

ત્રીજો દિવસનો પ્રાતઃકાળ થતાં રામ અને રાવણનાં સૈન્ય સમરાંગણમાં આવ્યાં, પ્રલયકાળના સમાન દારૂણ યુદ્ધ શરૂ થયું. રાક્ષસોએ પોતાના અતિ પ્રબળ ધસારાથી વાનર સૈન્યમાં ફોલ ઉત્પન્ન કર્યો. સેનાને નાશ ભાગ કરતી જોઈને સુગ્રીવાદિ પરાક્રમી વીરો રાક્ષસ સેના ઉપર ધસી આવ્યા. એટલે ગરૂડોથી સર્પોની જેમ, જળથી કાચા ઘડાની જેમ રાક્ષસો પરાભવ પામી ગયા. રાક્ષસોનો એવી રીતે ભંગ થતો જોઈ પર્વત સરખો રાવણ ક્રોધ કરતો રથના ધ્વનિથી પૃથ્વીને ફાડી નાખતો હોય તેમ યુદ્ધભૂમિ ઉપર આવ્યો. તેની સામે યુદ્ધ કરવાને આવતા રામચંદ્રજીને વિભીષણ પોતે યુદ્ધ કરવાને આવ્યો. બન્ને બાંધવોનું વીર પુરૂષોને પણ આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન કરે તેવું યુદ્ધ થતાં પૂર્વે “ અરે વિભીષણ ? પોતાની આત્મરક્ષા કરનાર સામે ઠીક તારૂં કાશળ કાઢી નાખવાને મારી સામે મોકલ્યો છે. પણ મારી દયાથી તું જીવતો જતો રહે. એ રામ-લક્ષ્મણને તો હું સૈન્ય સહીત મારી નાખીશ. ” રાવણે ગર્જના કરી.

“ માણસનું ધાર્યું કાંઈ પણ થતું નથી. ભાવી થવાનું હશે તેજ થશે. રામ પોતે સ્વયમેવ તારી સામે આવતા હતા. પણ મેં જ એમને અટકાવ્યા છે. હજી પણ સમજીને આપણા

કુલનો ક્ષય થતો અટકાવવા હે વડીલ બંધુ ? સીતાજીને માનપૂર્વક રામને સ્વાધીન કર ? ” રાવણનાં વચનનો વિભીષણે શાંતિથી જવાબ આપ્યો.

“ અરે દુર્બુદ્ધિ રાંકડા ? મારા બળને જાણતાં છતાં તું મને શીખામણ આપે છે ? મેં તો માત્ર બ્રાતૃહત્યાના ભયથી જ તને કહ્યું છે પણ હવે માફ પરાક્રમ જો ? ” રાવણે ક્રોધથી એ મુજબ તાડના કરીને ધનુષ્યનો ટંકાર કર્યો અને ભયંકર અસ્ત્રો વરસાવવા લાગ્યો. તે સમયે ઈંદ્રજીત, કુંભકર્ણુ ને બીજા રાક્ષસો પણ સ્વામીભક્તિથી દોડી આવ્યા. જગતને ક્ષોભ ઉત્પન્ન કરે એવું ઘોર યુદ્ધ પ્રવત્યું. કુંભકર્ણુ સામે રામ, ઈંદ્રજીત સામે લક્ષ્મણ, સિંહજઘનની સામે નીલ, ઘટોદર સામે દુર્મર્ષ, દુર્મતિની સામે સ્વયંભુ, શંભુની સામે નલ, મય રાક્ષસની સામે અંગદ, ચંદ્રનખની સામે સ્કંદ, વિઘ્નની સામે ચંદ્રોદરનો પુત્ર વિરાધ, કેતુની સામે ભામંડલ, જંબુમાલીની સામે શ્રીદત્ત, કુંભકર્ણુના પુત્ર કુંભની સામે હનુમંત, સુમાલીની સામે સુગ્રીવ, ધુમ્રાક્ષની સામે કુંદ ને સારણની સામે વાલીનો પુત્ર ચંદ્રશંભ એ પ્રમાણે રાક્ષસો સામે તેમના બરોબરીયા વાનરપતીઓ અને વિદ્યાધરો ઉછળી ઉછળીને યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. જેમ ક્ષણે તેમ અસ્ત્રો શસ્ત્રો વિદ્યા તેમજ બળ, યુક્તિનો ઉપયોગ કરવા લાગ્યા. મહાભયંકર યુદ્ધ ચાલતાં ઈંદ્રજીતે લક્ષ્મણ ઉપર તામસાસ્ત્ર મુક્યું એટલે લક્ષ્મણે પવનાસ્ત્રવડે એનું નિવારણ કર્યું. ને નાગપાશનું અસ્ત્ર મૂકીને

ઈંદ્રજીતને એવો તો ખાંધ્યો કે તે શ્વાસ લેવાને પણ અંશકૃત થતાં પૃથ્વી ઉપર પડી ગયો. લક્ષ્મણની આજ્ઞાથી વિરાધ ઈંદ્રજીતને ઉંચકીને પોતાના રથમાં નાખી છાવણીમાં લઇ ગયો. રામે પણ નાગપ્રાશના અસ્ત્રથી કુંભકર્ણને ખાંધી છાવણીમાં મોકલાવી દીધો.

આ બનાવ જોઈ રાવણને હાડો હાડ લાગી ગઇ. ક્રોધ અને શોકથી આકુલ વ્યાકુલ થતા વિભીષણની ઉપર જય-લક્ષ્મીને સૂચન કરનારું ત્રિશૂળ મૂક્યું. એ ત્રિશૂળને આવ-તાંજ લક્ષ્મણે છેદી નાંખ્યું. રાવણે ગુસ્સે થઈને વિજયને આપનારી અને ધરણુંદ્રે આપેલી અમોઘ વિજયશક્તિને હાથમાં લઈને ભ્રમાવી. ધગધગ શબ્દ કરતી, ને તડતડ થતી પ્રલયકાળના વિદ્યુત્પાત સમી શક્તિને રાવણે છોડવાની તૈયારી કરી. એ વખતે એનું તેજ જોઈને દેવતાઓ ખસી ગયા, સૈનિકો ભય પામીને નેત્રો ખંધ કરવા લાગ્યા. પરાક્રમી વીર પુરૂષો પણ એનું દુઃસ્સહ તેજ સહન કરી શક્યા નહિ. એ દિવ્ય શક્તિનું અપૂર્વ તેજ જોઈ રામ બોલ્યા “ ખંધુ ? આ દિવ્ય-શક્તિ જો વિભીષણ ઉપર પડશે તો જરૂર એનો નાશ થઈ જશે. માટે આશ્રિતને કોઈપણ રીતે બચાવવાની જરૂર છે.

રામનાં વચન સાંભળીને ગરૂડ ઉપર બેઠેલા લક્ષ્મણ (નારાયણ) વિભીષણને પાછળ રાખીને આગળ આવ્યા એટલે રાવણ બોલ્યો. “ અરે લક્ષ્મણ ! આ શક્તિ એ તને મારવા બોલાવી નથી. છતાં તું વિભીષણને બચાવવા આડો

પડે છે તો તું પણ લેતો જા ? ” એમ કહીને રાવણે વજ્રની માફક એ અલેખશક્તિને ભમાવીને લક્ષ્મણ ઉપર છોડી. લક્ષ્મણની ઉપર ધસી આવતી એ વિજયાશક્તિ ઉપર સુગ્રીવ, હનુમંત, ભામંડલ, વિરાધ અને ખુદ રામ-લક્ષ્મણે અનેક અસ્ત્રો તથા અમોઘ બાણો ફેંક્યા. પણ કોઈ શસ્ત્ર કે બાણ એ શક્તિના વેગને સખલના પહોંચ્યાડી શક્યાં નહીં. ધસી આવતી એ ધરણેંદ્રની અમોઘ વિજયાશક્તિ લક્ષ્મણ ઉપર પડી. તેના સખત આઘાતથી લક્ષ્મણ પૃથ્વી ઉપર પડી ગયા. જેથી તેમના સૈન્યમાં હાહાકાર થયો. તરતજ રામ ક્રોધ કરીને રાવણ ઉપર ધસ્યા ને રાવણનો રથ ભાંગી નાખ્યો. એટલે તે બીજા રથમાં બેઠો. અદ્ભુત પરાક્રમવાળા રામે ક્રોધથી એવી રીતે પાંચવાર રાવણનો રથ ભાંગી નાખ્યો.

યુદ્ધ કરતાં રાવણે વિચાર્યું કે “ હવે મારે વ્યર્થ યુદ્ધનો પ્રયાસ કરવાનું શું પ્રયોજન છે ? કેમકે લક્ષ્મણ ઉપર અતિ પ્રીતિવાળો રામ લક્ષ્મણના મરણથી પોતે પણ ઝુરી ઝુરીને મરી જશે. જેથી યુદ્ધ કરવું કે ના કરવું તે બધું સરખું જ છે.” એમ વિચારતો રાવણ પોતાની છાવણીમાં આવ્યો. ત્યાં સૈન્યની વ્યવસ્થા કરીને તથા શત્રુની છાવણીની તપાસ રાખવાને ગુપ્તચરોની યોજના કરીને રાવણ લંકામાં ચાલ્યો ગયો. તેની સાથે સૂર્ય પણ અસ્તાચલ તરફ જવાની તૈયારી કરી રહ્યો.

લક્ષ્મણ—(નારાયણ) તો વિજયાશક્તિના પ્રહારથી નિશ્ચેષ્ટ થઈને જમીન ઉપર પડ્યા હતા. જેથી રામનું વિશાળ

સૈન્ય અત્યારે શોકસાગરમાં ડુબેલું હતું. બધા સમજતા હતા કે આ શક્તિનો પ્રતાપ એવો તો ઉઘ છે કે એના ઘાથી કોઈ બચી શકે નહીં. જેની ઉપર પડે એ તો મરણને શરણ જ થાય જેથી આખા સૈન્યમાં હાહાકાર વર્તતાં સર્વેની આંખમાં અશ્રુ વહેતાં હતાં. પશુ, પંખી ને વૃક્ષો પણ ગમગીનીવાળા જણાતાં હતાં.

શું તમને સારા વાંચનની જરૂર છે ?

જો તમે સાચા જૈન હો, તમોને સાચા જૈન તરીકેનું અભિમાન હોય, તમારા પૂર્વ પુરૂષો પ્રતિ તમને સંપૂર્ણ સદ્ભાવ હોય અને જૈન મહા પુરૂષોના પ્રાચીન ઇતિહાસથી વાકેફગાર રહેવું હોય એટલુંજ નહીં પણ જૈન ધર્મ અને જૈન મહાપુરૂષો માટે આક્ષેપ કરનાર જૈનેતર લેખકોને મહાત્ કરવાની અપૂર્વ શક્તિ મેળવવી હોય તો એકવાર

જૈન સસ્તી વાંચનમાળા

ની ગ્રાહક શ્રેણીમાં નામ નોંધાવવા ખાસ જલામણુ છે. ગ્રાહક થનારને રૂા. ૩) માં એક હજાર પૃષ્ઠના વાંચનનો લાભ મળે છે. આજસુધીમાં ૧૫ થી ૨૦ પુસ્તકો બહાર પડી ચુક્યાં છે.

લખો:—જૈન સસ્તી વાંચનમાળા.

રાધનપુરી બજાર—ભાજનગર.

પ્રકરણ ૮ મું.

લક્ષ્મણની મૂર્છા અને વિશદ્યા:—

રાવણ લંકામાં ગયો એટલે રામ, બંધુ લક્ષ્મણની પાસે આવ્યા. ત્યાં લક્ષ્મણને જોતાંજ “ હા ! બાંધવ લક્ષ્મણ ! લક્ષ્મણ !! ” બોલતાં મૂર્ચ્છિત થઈ પૃથ્વી ઉપર પડી ગયા. તે વારે સુગ્રીવ વગેરે વીર પુરૂષોએ આવીને રામની ઉપર શીતળ જળનું સિંચન કર્યું. કેટલીકવારે સંજ્ઞા પ્રાપ્ત થતાં રામ, લક્ષ્મણની પાસે બેસી તેનું મસ્તક બોળામાં લઈને અત્યંત વિલાપ કરવા લાગ્યા. હા બાંધવ લક્ષ્મણ ! બોલ, બોલ વીર, એકવાર બોલ ! અરે આપણી પ્રીતિને શું એટલીવારમાં તું ભૂલી ગયો ? બોલ, બંધુ, માત્ર એકજવાર બોલી મને ખુશી કર ! હે વિશ્વવત્સલ ! જો આ સુગ્રીવ વગેરે અનુચરો તારો પડતો બોલ બીલવાને આતુરતાથી રાહ જોઈ રહ્યા છે. તેમને કંઈપણ આજ્ઞા સંભળાવ. શું રાવણ રણમાંથી જીવતો જતો રહ્યો એથી તો તેં મૌનતા ધરી નથી ને ? તો જો રાવણને હમણાંજ મારી નાખું છું. “ અરે દુષ્ટ રાવણ ! ઉભો રહે, ઉભો રહે, શિયાળની માફક ક્યાં છટકી જાય છે ? વીર હોય તો સામે આવી તારૂં બળ બતાવ. ” એમ બોલતાં જનુનમાં આવી રામે ધનુષ્યનું આસ્કાલન કર્યું. તે વારે સુગ્રીવાદિ વીર પુરૂષો બોલ્યા. “ સ્વામિન ? આતો રાત્રી છે ! નિશાચર રાવણ તો અત્યારે લંકામાં જતો રહ્યો છે ને અમારા સ્વામી લક્ષ્મણ શક્તિના પ્રહારથી

એશુદ્ધ થયેલા છે તે માટે કોઈ ઉપાય ચિંતવો. ” સુગ્રીવનાં વચન સાંભળીને શુદ્ધિમાં આવેલા રામ વિલાપ કરતાં લક્ષ્મણ ઉપર પડ્યા. “ હા ! હા ! ઓ દુષ્ટ વિધિ ! તેં આ શું કર્યું ? પ્રિયાનું હરણ થયું, અનુજ બંધુ યુદ્ધ કરતાં રણમાં પડ્યો અને તે બધાં દુઃખ જોવાને હું જીવતો રહ્યો. રે દુષ્ટ હૃદય ! તું કેમ ફાટતું નથી ? હે રામ તું હજી સુધી જીવિતને શામાટે ધારણ કરે છે ? હાય ! બાંધવ ! અયોધ્યામાં જઈને તારી માતાને હું લક્ષ્મણ ક્યાંથી પાછો આપીશ ? અથવા તો વીરા ! જે તારી ગતિ તેજ મારી ગતિ ! તારા સિવાય જગતમાં જીવીને મારે હવે શું કરવું છે ? જ્યાં તું ત્યાંજ હું. ” એમ વિલાપ કરતાં રામ સુગ્રીવ તરફ ફરીને બોલ્યા. “ હે સુગ્રીવ ! હે ભામંડલ ! હે હનુમાન ! હે નલ ! હે અંગદ ! હે વિરાધ ! તમે હવે સૌ તમારે સ્થાનકે જાવ ? અને મિત્ર વિલીષણ ! કાલે સવારની પ્રભાતે રાવણને મારીને લંકાનો તાજ તમને પહેરાવી હું મારા અનુજ બાંધવ લક્ષ્મણની પછવાડે જઈશ. કેમકે લક્ષ્મણ વગર આ ભવમાં મારે જીવિત અને સીતા શા કામનાં છે ? ” રામના એ વચનોમાં નિશ્ચય જણાતો હતો. ગંભિરતાપૂર્વક એક એક વચન બોલાતું હતું. સર્વે જાણતા હતા કે સત્યપ્રતિજ્ઞ રામ જે બોલે છે તેજ પ્રમાણે વર્તે છે. બોલેલું અન્યથા કદખાંતે પણ કરતા નથી. રામનાં આ દુઃખપૂર્ણ વચનોથી સમસ્ત સૈન્ય ખળભળી રહ્યું. ચોધાર આંસુએ રડવા લાગ્યું. સ્વામીના દુઃખે દુઃખી થઈને અનાથ-રંક બની ગયું-ઉદાસ ગમગીન થઈ રહ્યું.

“ પ્રભો ? મેઝપર્વત સમા ધીર વીર થઈને આપ આવું

અર્ધેય કેમ રાખો છો ? આ શક્તિથી હુણાયેલો પુરુષ એક રાત્રી સુધી જીવે છે. માટે જ્યાં સુધી રાત્રિ વહી ગઈ નથી ત્યાં લગી કંઈપણ ઉપાય કરીને લક્ષ્મણના માટે ઇલાજ કરો ? ” વિભીષણે કહ્યું.

વિભીષણનાં એવાં વચન સાંભળીને રામે તે પ્રમાણે તૈયારી કરવા માંડી. એટલે સુગ્રીવાદિ કવિઓએ વિદ્યાના બળથી રામ-લક્ષ્મણની ચોતરફ ચાર ચાર દ્વારવાળા સાત કીલ્લા કર્યાં ને પૂર્વ દિશાના દ્વારપર સુગ્રીવ, હનુમાન, તર, કુંદ, દધિમુખ, ગવાક્ષ અને ગવય રહ્યા. ઉત્તર દિશાના દ્વાર ઉપર અંગદ, કુર્મ, અંગ, મહેન્દ્ર, વિહંગમ, સુશેષ ને ચંદ્રરશ્મિ અનુક્રમે રહ્યા. પશ્ચિમદિશાના દ્વાર ઉપર નીલ, સમરશીલ, દુર્ધર, મન્મથ, જય, વિજય ને સંભવ રહ્યા અને દક્ષિણ દિશાના દ્વાર ઉપર ભામંડલ, વિરાધ, ગજ, ભુવનજીત, નળ, મૈદ અને વિભીષણ રહ્યા. એવી રીતે રામ અને લક્ષ્મણને વચમાં રાખીને સુગ્રીવ વગેરે રાજાઓ જાગૃતપણે રક્ષણ કરવામાં સાવધ રહ્યા.

આ અવસરે કોઇએ સીતાજીને લક્ષ્મણ મૂર્ચ્છિત થયાના સમાચાર આપ્યા અને કહ્યું કે “ રાવણની વિજ્યા શક્તિથી લક્ષ્મણ હુણાયલા છે ને રામચંદ્રજી પ્રાતઃકાળે ભાઈના સ્નેહથી મૃત્યુ પામશે. ” વજ્રથી પણ ભયંકર એવી કઠોર વાણી સાંભળીને પવનથી હુણાયેલી લતાની જેમ સીતાજી મૂર્ચ્છા પામી પૃથ્વી ઉપર પડી ગયાં એટલે વિદ્યાધરીઓએ જળ સિંચીને એમને સાવધ કર્યાં. સાવધ થયેલાં સીતા કંઈ સ્વરે

વિલાપ કરવા લાગ્યાં. “ હા વત્સ લક્ષ્મણ ! તમારા મોટા ભાઈને મુકીને તમે એકલા ક્યાં ગયા ? અરે ! તમારા વગર એક મુહૂર્ત માત્ર પણ રામ હવે જગતમાં રહી શકશે નહીં. એવો તમારી ઉપર એમનો સ્નેહ છે. અથવા તો હા ! જગતમાં હુંજ મંદ્ર ભાગિણી છું. મને ધિક્કાર થાઓ કે દેવ જેવા દિયર અને સ્વામીને ગુમાવી બેઠી ! મારે માટે એમને આવું કષ્ટ પ્રાપ્ત થયું. હા ! હા ! પૃથ્વી તું મને માર્ગ આપ કે તારા ઉદરમાં હું સમાઈ જાઉં ? અરે દુષ્ટ હૃદય ? તું પણ હવે વિદિર્ણુ થઈ જા ? તૂટી જા ? ” આ પ્રમાણે સતીઓમાં શિરોમણિ સીતાને વિલાપ કરતાં જોઈને એક દયાળુ વિદ્યાધરી અવલોકિની વિદ્યાવડે ભવિષ્ય જોઈને બોલી. “ હે દેવી ! શોક કરશો નહીં ? તમારા દિયર લક્ષ્મણ આવતી કાલે પ્રભાતે નવજીવન પામશે અને રામની સાથે આવીને તમને તેડી જશે. તેની આવી વાણી સાંભળીને સીતાજી કાંઈક સ્વસ્થ થયાં.

પોતાની અમોઘવિજ્યા શક્તિથી લક્ષ્મણને રણમાં સુતા જાણીને રાવણને ક્ષણવાર હર્ષ થયો. વળી પાછો પોતાના ભાઈ પુત્ર, મિત્રોને સંભારીને રૂદન કરવા લાગ્યો. “ હા ! વત્સ કુંભકણ ? તું મારો જ આત્મા હતો. હા, પુત્ર ઈદ્રજીત ? મેઘવાહન ? તમે મારા બે બાહુ સ્વરૂપ હતા. હા, વત્સ જાંબુમાલી ? તું મારા જેવોજ પરાક્રમી હતો. તમે સર્વે પરાક્રમી છતાં કેમ બંધનને પ્રાપ્ત થયા ? ” રાવણ વારંવાર મૂર્ચ્છા પામતો અને પરિવારને સંભારતો રૂદન કરવા લાગ્યો.

હવે અહીંયાં રામ-લક્ષ્મણની છાવણીમાં—શિબિરમાં પહેલા કીલ્લાના દક્ષિણ દરવાજાના દ્વારપાલ ભામંડલ પાસે એક વિદ્યાધર આવીને કહેવા લાગ્યો “ હે ભામંડલ ? જો તમે રામના હિતસ્વી હો તો અત્યારેજ મને રામનું દર્શન કરાવો ? હું તેમને લક્ષ્મણના સજીવનનો ઉપાય કહીશ. ”

વિદ્યાધરનાં એવાં વચન સાંભળીને ભામંડલ તેને રામની પાસે તેડી ગયો. એટલે તે વિદ્યાધર રામને નમીને હાથ જોડી કહેવા લાગ્યો “ હે સ્વામી ? સંગીતપુર નગરના સ્વામી શશિ મંડલનો હું પ્રતિયંદ્ર નામે પુત્ર છું. એક દિવસ સ્ત્રી સાથે હું કીડા કરતો આકાશ માર્ગે જતો હતો. તેવામાં સહસ્રવિજય નામના વિદ્યાધરે મને જોયો, ને સ્ત્રીના કારણે અમારે બન્નેને યુદ્ધ થયું. યુદ્ધમાં શક્તિ મારીને મને પૃથ્વી ઉપર પાડી નાખ્યો. તે વખતે માહેંદ્રોદય નામના ઉદ્યાનમાં મને આજોટતો જોઈ અયોધ્યાપતિ ભરત રાજાએ કોઈ સુગંધિત જળ લાવીને મને સિંચ્યું એટલે પરગૃહમાંથી જેમ ચોર નિકળે તેમ મારા શરીરમાંથી એ શક્તિ બહાર નિકળી ગઈ. ને મારો ઘા રૂબઈ ગયો. મેં આશ્ચર્ય પામીને એ સુગંધિત જળનું માહાત્મ્ય તમારા અનુજ બંધુને પૂછ્યું એટલે તે બોલ્યા “ એક દિવસ વિંધ્ય સાર્થવાહ અહીંયાં આવ્યો. તેની સાથે એક પાડો હતો. તે અતિ ભારથી તુટી પડ્યો ને નગરના લોકો એના મસ્તક ઉપર પગ મુકીને ચાલવા લાગ્યા. અનુક્રમે તે પાડો પીડા ખમતો અકામનિર્જરાએ મરણ પામી ભુવનપતિ નિકાયમાં વાયુકુમાર નિકાયનો દેવ થયો. અવધિજ્ઞાનથી પોતાનું મરણ

જાણીને એણે મારા નગરમાં-દેશમાં વિવિધ જાતના રોગ ઉત્પન્ન કર્યા; પરન્તુ દ્રોણમેઘ નામે રાજા મારો મામે થતો હતો ને મારી ભૂમિમાં રહેતો હતો; છતાં એના રાજ્યમાં રોગ ઉત્પન્ન થયો નહીં. ત્યારે મેં તેનું કારણ પૂછ્યું. એટલે એણે જણાવ્યું કે એ બધો મારી પુત્રી વિશલ્યાનો પ્રતાપ છે. ” જેથી મેં એનું સ્નાત્ર જળ લાવીને સ્નિચન કરવા માંડ્યું ને લોકો નિરોગી થઈ ગયા. અન્યદા જ્ઞાની ગુરૂ સત્યભૂતિ નામના ચારણ મુનિને તેનું કારણ પૂછતાં તેમણે કહ્યું કે એ બધું એના તપનું ફલ છે. રામના અનુજ બંધુ લક્ષ્મણ એનો ભત્રીયો થશે. ” આ પ્રમાણે કહીને વિશલ્યાનું સ્નાત્ર જળ મને અર્પણ કર્યું. જેના સ્નિચનથી મારી ભૂમિ પણ નિરોગી થઈ ગઈ. એજ સ્નાત્ર જળથી આજે અમે પણ અક્ષત અંગવાળા થયા. ” ભરત મહારાજ એ પ્રમાણે તે સમયે બોલ્યા હતા. જેથી મને અને તેમને તો ખાત્રી થઈ છે માટે સૂર્યોદય અગાઉ તે વિશલ્યાનું સ્નાત્ર જળ આપો તો જરૂર લક્ષ્મણને આરામ થશે. ” પ્રતિચંદ્ર વિદ્યાધરે નમ્રતાથી નિવેદન કર્યું.

રામે તરતજ વિશલ્યાનું સ્નાત્ર જળ લાવવાને માટે ભામંડલ, હનુમાન, અંગદને ભરતની પાસે જવાની આજ્ઞા કરી. એટલે : પવનથી પણ અધિક વેગવાળા તે ત્રણે વીરો વિમાનમાં બેસીને અધોધામાં આવ્યા. રાજ મહેલમાં ભરતને સુતેલા જોઈ તેમને જગાડવાને માટે આકાશમાં રહી દીવ્ય સંગીત કરવા માંડ્યું એટલે ભરત જાગીને જાગે છે.

તો પોતાની પાસે ઉભેલા નમસ્કાર કરતા ભામંડલ, હનુમંત ને અંગદને જોયા. ભરતે સંબ્રમથી ઉઠીને અકસ્માત્ રાત્રીએ આવવાનું કારણ જણાવ્યું. તે વારે ભામંડલે સર્વે હકીકત ટુંકમાં કહી સંભળાવી. એટલે મારા ત્યાં આવવાથી કાર્ય સિદ્ધ થશે એમ જાણીને ભરત એમના વિમાનમાં બેસીને કૌતુક મંગલ નગરે આવ્યા. ત્યાં ભરતે દ્રોણમેઘની પાસે વિશલ્યાની માગણી કરી. દ્રોણમેઘે પણ એક હજાર કન્યા સહિત વિશલ્યાને લક્ષ્મણ સાથે વિવાહ કરવાને આપી. પછી ભામંડલ વગેરે ભરતને અયોધ્યામાં મુકીને વિશલ્યા સહિત રામની પાસે ત્વરાથી આવી પહોંચ્યા. પ્રજ્વલિત દીપ-કની જ્યોત સમું ભામંડલનું વિમાન આવતું જોઈને ક્ષણભર સૌ કોઈને સૂર્યોદયનો ભ્રમ થયો અને લક્ષ્મણનું મરણ જાણીને હાહાકાર કરવા લાગ્યા. રામ પણ મુકતકંઠે વિલાપ કરવા લાગ્યા. એટલામાં તો ભામંડલ આદિ વીરો વિશલ્યા સહિત આવી પહોંચ્યા. ને વિશલ્યાને લક્ષ્મણ પાસે મુકી દીધી. વિશલ્યાએ લક્ષ્મણ પાસે આવીને એ મુર્ચ્છિત પણ સુંદર દેખાતા શરીર ઉપર હાથ ફેરવ્યો. એટલે ધનુષ્યમાંથી બાણ છુટે તેમ લક્ષ્મણના શરીરમાંથી એ મહાશક્તિ બહાર નીકળી. તે સમયે બાજ પક્ષી જેમ ચકલીને પકડે તેમ હનુ-મંતે આકાશમાં ઉછળતી એ શક્તિને ઉછળીને પકડી લીધી. એટલે શક્તિ બોલી “ હે વીર પુરૂષ ? મને છોડી દે ? હું પ્રજ્ઞાપિ વિદ્યાની બેન છું ? ધરણેદ્રે મને રાવણને આપેલી છે. તેથી હું અહીંયા આવી છું. પણ વિશલ્યાના પૂર્વભવના

તપતેજને નહીં સહન કરવાથી હું ચાલી જાઉં છું. હું તો નિરપરાધી છું ? ” શક્તિનાં વચન સાંભળી હનુમંતે એને છોડી દીધી. એટલે તે અંતર્ધ્યાન થઈ ગઈ. વિશદ્યાએ ફરી ફરી લક્ષમણને શરીરે પોતાનો સુકોમલ હાથ ફેરવ્યો અને ગોશીર્ષ ચંદનનું વિલેપન કર્યું. એટલે તત્કાળ વ્રણ રૂબાય ગયા. અને લક્ષમણ નિદ્રામાંથી જાગ્યા હોય એમ તુરતજ બેઠા થયા. રામ હર્ષાવેશથી અનુજ બંધુને આલિંગન દઈને લેટી પડ્યા. ને વિશદ્યાનો સર્વે વૃત્તાન્ત લક્ષમણને કહી સંભળાવ્યો. વિશદ્યાના સ્નાત્રજળનું પોતાના અને રાવણના ઘવાયેલા સૈન્ય ઉપર સિંચન કર્યું. એટલે તેઓ તરતજ સારા થઈ ગયા.

રામની આજ્ઞાથી લક્ષમણ તે સમયે એક હજાર કન્યાઓ સહિત વિધિપૂર્વક પરણ્યા ને વિદ્યાધરોએ લક્ષમણના નવજીવનનો તથા વિવાહનો જગતને આશ્ચર્યકારક મહોત્સવ કર્યો.

પ્રતિભાસુંદરી

યાને

પૂર્વકર્મનું પ્રાબલ્ય.

નામનું પુસ્તક પુરૂષોને તેમજ સ્ત્રીઓને નવું ચૈતન્ય આપે છે.

કિં. રૂ. ૧-૮-૦

લખો:—શ્રી જૈન સસ્તી વાંચનમાળા,—ભાવનગર

પ્રકરણ ૯ મું.

બહુરૂપી વિદ્યા—

લક્ષ્મણના સજીવન થયાના સમાચાર તરતજ ખાતમી-દારોદ્ધારા રાવણને મળવાથી રાવણે સલામાં પોતાના મંત્રીઓને જણાવ્યું કે હું ધારતો હતો કે શક્તિની પીડાથી લક્ષ્મણ પ્રાતઃકાળે મરણ પામશે; તેમજ રામ પણ એના સ્નેહથી ઝુરી ઝુરીને દેહ છોડશે એટલે વાનરો વીગેરે પોતપોતાને સ્થાનકે નાશી જશે. કુંભકર્ણ, ઈંદ્રજીત આદિ મારા બંધુ અને પુત્રો સ્વયમેવ મારી પાસે આવશે. વિધિની વિચિત્રતાથી લક્ષ્મણ સજીવન થયો જણાય છે તો હવે કુંભકર્ણ વિગેરે વીરોને કયા પ્રકારથી કેવી રીતે છોડવવા ? ” રાવણે મંત્રીઓની સલાહ પૂછી.

“ સીતાજીને છોડ્યા વગર કુંભકર્ણાદિ વીરોનો છુટકારો થવો સંભવિત નથી. માટે હે સ્વામી ! જે થયું; તે થયું. આપણા કુળની રક્ષા કરવા રામનો અનુનય કર્યા સિવાય બીજો ઉપાય જોવાતો નથી. ” મંત્રીઓ બોલ્યા, પણ તેમનાં વચનો રાવણને નહીં રચવાથી તેમની અવજા કરીને સામંત નામના એક હૂતને આજ્ઞા કરી કે “ રામની પાસે જઈ શામ, દામ, ભેદ અને દંડપૂર્વક એમને સમજાવ ? ”

રાવણના હુકમને શીરે ધરતો સામંત હૂત રામની છાવણી નજીક આવીને દ્વારપાળની આજ્ઞા મેળવી રામની

સભામાં આવ્યો. નમસ્કાર કરીને સુગ્રીવ વગેરે વીર સુભટોને નીહાળતો નમ્ર વાણીથી બોલ્યો “ હે રાજન્ ! ભરતાર્ધપતિ રાવણે આપને કહેવડાવ્યું છે કે તમે મારા બંધુઓ વગેરેને છુટા કરો અને સીતા મને આપવાને હા કહો જેથી હું તમને માર્ગાર્ધ રાજ્ય અને ત્રણ હજાર કન્યાઓ આપીશ. અન્યથા તમારું આ સૈન્ય અને જીવિત કાંઈપણ રહેવા દઈશ નહીં !

હૃતની વાણી સાંભળીને રામ બોલ્યા. “ હે હૃત ! મારે રાજ્યનું કે રાવણની ત્રણ હજાર કન્યાઓનું કાંઈ પ્રયોજન નથી. માત્ર રાવણ સીતાજીનું પૂજન કરીને તેને અહીંયા મોકલાવે. એટલે તેના બંધુ અને પુત્રોને હું છોડી મુકીશ. ”

“ હે રામ ? તમને આવી ખોટી હઠ કરવી યુક્ત નથી. માત્ર એક સ્ત્રીને સાડ અનેક પ્રાણનો સંહાર શું કામ કરાવો છો ? રાવણથી મરાએલ લક્ષ્મણ એકવાર કદાચ સજીવન થયા તો શું પણ હવે ફરીને આપ લક્ષ્મણ અને વાનરાદિક શી રીતે જીવી શકશો ? સમજો છો કે એકલો રાવણ બધા વિશ્વને હણવાને સમર્થ છે તે ? ” હૃત દમ ભરાવતો બોલ્યો.

“ રે અધમ ? તું ભૂલે છે. એ વખત વહી ગયો. ભૃકુટી ચડાવતા એકલા નારાયણ પોતે જ બધા વિશ્વને પહોંચવાને સમર્થ છે ? ” રામે કહ્યું.

“ અરે દુષ્ટ ! તારે મુખે તારા સ્વામીનાં ખોટાં બહુગાં કેમ કુંકે છે. એનો બધો પરિવાર તો પકડાઈ ગયો છે. માત્ર

એ એકજ કઠોળમાં કોરડુ માફક રહી ગયો છે; છતાં હજી એના ખોટાં પરાક્રમ ગાતાં લાજતો નથી ! સત્વર જ, એ રાવણને પૃથ્વી ચાટતા કરવા જલદી મોકલ ? તેને મારવાને મારા બાહુઓ સ્ફૂરાયમાન થઈ રહ્યા છે. લક્ષ્મણે ગર્જના કરી. હૃત કાંઈક ખોલવા જતો હતો; પરંતુ વાનરોએ ઉઠી ગળચી પકડીને સભામાંથી બહાર કાઢી મૂક્યો.

સામંતે રાવણની પાસે આવીને રામ-લક્ષ્મણનાં સર્વે વચનો કહી સંભળાવ્યાં તે વારે રાવણે પુનઃ મંત્રીઓને પૂછ્યું. “ કહો હવે શું કરવું ? ”

“ રામની માગણી મુજબ સીતાજીને પગે પડી સોંપી દેવા એજ ઠીક છે ? વિપરિત ક્ષણનું પરિણામ તો જોયું. હવે અનુકુળ થઈ ફલ જીઓ. મહારાજ ! સમજો ! હજી તમારા પુત્રો અને બંધુઓ અક્ષય છે. તેમની સાથે આ રાજ્ય સંપત્તિ પણ વૃદ્ધિ પામશે. ” મંત્રીઓનાં વચન સાંભળીને પણ રાવણનું હૃદય નમ્ર થયું નહીં ને પ્રતિપક્ષીઓના નાશ માટે ચિંતા કરવા લાગ્યો.

આખરે એણે બહુ રૂપિણી વિદ્યા સાધવાનો નિશ્ચય કર્યો. કષાયો શાંત કરીને તે શાંતિનાથ ભગવાનના ચૈત્યમાં સ્નાનથી શુદ્ધ થઈને ગયો. જળકલશથી પ્રભુનું સ્નાન કર્યું, ને ગોશીર્ષ ચંદનનું વિલેપન કરી દિવ્ય પુષ્પો વડે પૂજા તથા સ્તુતિ કરી.

હાથમાં અક્ષમાલા—(નોકારવાળી) લઇને પ્રભુની સામે રત્નશિલા પર બેસીને રાવણે વિદ્યા સાધન કરવાનો પ્રારંભ કર્યો. તે સમયે મંદોદરીએ યમદંડ નામના દ્વારપાળને બોલાવીને આજ્ઞા કરી કે “ સર્વે નગરવાસીજનો આઠ દિવસ પર્યંત દયા ધર્મ પાળે, એ પ્રમાણે ઢંઢોરો પીટાવે. ” મંદોદરીની આજ્ઞા પ્રમાણે દ્વારપાળે લંકામાં પડહ વજડાવતાં લોકો દયા પાળવામાં ને ધર્મ ધ્યાનમાં તત્પર બન્યા.

આ બખર ગુપ્તચરો મારફત સુગ્રીવના જાણવામાં આવ્યાથી તેણે રામચંદ્રજીને કહ્યું કે “ હે પ્રભુ ! જ્યાં સુધી રાવણ બહુરૂપી વિદ્યા સાધ્ય ન કરે ત્યાં સુધીમાં ધ્યાનભંગ કરીને એને સાધતો અટકાવવા જરૂર છે. ”

“ સુગ્રીવ ! ધ્યાન પરાયણ રાવણનો એવી સ્થિતિમાં નિગ્રહ કરવો એ નીતિ વિરૂદ્ધ છે. ” રામે હસીને કહ્યું.

રામ-લક્ષ્મણથી ગુપ્ત રીતે અંગદ આદિ કપિવરોએ લંકામાં આવીને શાંતિનાથ ભગવાનના ચૈત્યમાં ધ્યાનસ્થ રાવણને અનેક ઉપસર્ગો કર્યા તોપણ રાવણ ધ્યાનથી ચલીત થયો નહી.

“ અરે રાવણ ! રામથી ભય પામીને હવે તું વિદ્યા સાધન કરતાં શરમાતો નથી ? જો, જો, તેં તો અમારા સ્વામીથી છાનીરીતે છેતરીને સીતાનું હરણ કર્યું પણ અમે તો તારા દેખતાં જ મંદોદરીને હરી જઈએ છીએ. તારામાં તાકાત હોય તો છોડાવ ! ” અંગદે પાણી ચઢાવતાં કહ્યું.

રોષપૂર્વક રાવણની નજર આગળ મંદોદરીને ટીંટોડીની જેમ કેશવડે ખેંચી. કરુણસ્વરથી રૂદન કરતી મંદોદરી રાવણને છોડાવવાની અરજ કરવા લાગી. તો પણ તત્વને જાણનારો રાવણ લેશ પણ ચલાયમાન થયો નહીં, તેમ જ મંદોદરીના સામે મનથી પણ જોયું નહીં. અગંદ વએરે કપિ-ઓએ રાવણને ધ્યાનભંગ કરવાને અનેક રીતે પજવ્યો; છતાં રાવણનું દ્રઢ મન લેશ માત્ર ચલાયમાન ન થયું. પ્રસન્ન થયેલી બહુરૂપી વિદ્યા આકાશમાં પ્રકાશ કરતી પ્રગટ થતી બાલી “ હે માનદ ? હું તને પ્રસન્ન થઈ છું. કહે તારું શું પ્રિય કરું ? કહે તો બધું વિશ્વ તારે વશ કરી આપું ? કહે તો રામ-લક્ષ્મણને બાંધીને તારી આગળ હાજર કરું ? ”

“ હે દેવી ? એ બધું તમારામાં સાંભલે છે ? પણ અત્યારે તો જાઓ. જ્યારે મને જરૂર પડે અને તમને યાદ કરું ત્યારે આવજો ? ” રાવણનાં એ પ્રમાણેનાં વચન સાંભળીને “ તથાસ્તુ ” કહીને બહુરૂપી વિદ્યા અદશ્ય થઈ ગઈ. સર્વે વાનરો પવનની જેમ ઉડીને પોતાની છાવણીમાં આવ્યા. રાવણ પોતાનું કાર્ય પૂર્ણ કરી બહાર આવતા અગંદ અને મંદોદરીનો વૃત્તાંત સાંભળીને હુંકારપૂર્વક અભિમાનની મસ્તીમાં સ્નાન ભોજન કરીને દેવરમણ ઉદ્યાનમાં જઈને સીતાને કહ્યું. “ હે સુંદરી ? હમણાં સુધી પરદારા સેવનના નિયમભંગની બીકે મેં તારી ઈચ્છા વિરૂદ્ધ ન કર્યું. પણ હવે તેવી સ્થ. ૫

ખીક છોડી દઇને તારા પતિ અને દિયરને મારી બલાત્કારે તારો સંગ કરીશ. ”

રાવણનાં એવાં આક્ષેપ વચન સાંભળીને જનકીને મૂર્ચ્છા આવતાં ભૂમી ઉપર પડી ગઇ થોડીવારે સંજ્ઞા પ્રાપ્ત થતાં એ મહા સતીએ અભિગ્રહ કર્યો કે “ જો રામ-લક્ષ્મણનું અશુભ હું સાંભળું તો ત્યારથી મારે પણ અનશન વ્રત હો ? ”

સીતાનો આવો અભિગ્રહ સાંભળીને રાવણ : મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો. “ ઓહો ! આ સીતાનો રામની સાથે કેવો અપૂર્વ સ્નેહ છે ? મારે સીતા ઉપર રાગ કરવો એ પત્થર ઉપર કમળ રોપવા જેવું છે. હા ? મેં બંધુ વિભીષણની અવજ્ઞા કરી એ સારું ન કર્યું. પૂર્વે જ્ઞાનીએ પણ કહ્યું હતું કે હવે પછી થનારા રામ-લક્ષ્મણને હાથે જનકીના નિમિત્તે તમારો વિનાશ થશે. આજે એ સમય સાક્ષાત્ આવી પહોંચ્યો છે. ભવિતવ્યતાએ મને ભૂલવ્યો છે, જ્ઞાનીનું કથન સત્ય જ હોય, પરદારાનો મેં નિયમ લીધો છતાં બલાત્કારે સીતાનું હરણ કરીને નિયમ ભંગ કર્યો. વિભીષણનું કહેણ ન માન્યું. ઉત્તમ એવા મારા મંત્રીઓનું મેં અપમાન કર્યું, કહ્યું છે કે “ વિનાશકાળે વિપરિત બુદ્ધિ ”

“ ઉન્નતિના સમયે મનુષ્યની સદ્બુદ્ધિ રહે છે, ભાવી અવનતિ આવવાની હોય ત્યારે અનીતિનું આચરણ થાય છે. અબ્યુદયના સમયમાં જ્યારે નલ-કુબેરને હું જીતવા ગયો તે સમયે પદ્મિની સમાન તેની સ્ત્રી ઉપરના મારા ઉપર અનુ-

રાગિણી થઇ મને વરવાને કેવી આતુર હતી. સીતા કરતાં એમાં શું ખામી હતી ? છતાં પરસ્ત્રીની ખુદ્ધિથી મેં એને છોડી એના સ્વામીને ગૌરવથી પાછી આપી હતી. અભ્યુદયના સમયમાં મને એવી સહખુદ્ધિ હતી. આજે પણ હું તો એનો એ જ છું. પણ સમય બદલાયો છે. અભ્યુદયના સમયમાં મારી ઉપર સ્નેહવાળી એવી પરસ્ત્રીને મેં છોડી દીધી જ્યારે આજે મને ઘિઘ્કારતી આ સીતાનું મેં બલાત્કારે હરણ કર્યું છે. માટે સમજાય છે કે ભવિતવ્યતા અન્યથા નજ થાય. વિધિએ જે નીર્માણ કર્યું હશે તે અવશ્ય થશે, સીતાને હરી લાવીને મેં મારા કુળમાં કલંક લગાડ્યું છે. પરન્તુ હવે કરવું શું ? જો સીતાને છોડી દઉં તો લોકમાં મારી હાંસી થાય કે વિશ્વ-વિજયી રાવણે રામથી ડરીને સીતા પાછી આપી. અત્યારે તો સાપે છછુંદર ગળ્યા જેવી વાત છે. એને છોડી દેવી એ લાભ-કારી નથી તેમજ રાખવી પણ ઉચિત નથી. કોઇ રીતે રામને સીતા મારે અર્પણ તો કરવી જ જોઈએ. એ સતી સીતા મરતાં લગી પણ મારા સામું જોશે નહીં, માટે રામ લક્ષ્મણને યુદ્ધમાં જીતીને અહીંયાં લાવી સીતા અર્પણ કરી એમનું માન વધાડું ? તોજ જગતમાં માડું એ કાર્ય ધર્મ અને યશને વધારનાડું થશે.” એમ વિચારતો મનસ્વી, અભિમાની રાવણ પણ લંકામાં ચાલ્યો ગયો. અને સૂપ્તપૂર્વક કાંઈ કાંઈ નવા વિચારો કરતાં એણે રાત્રિ નિર્ગમન કરી.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

સીતાજીને ખાતર:—

પ્રાતઃકાલનો સમય થતાં રાવણ પોતાના સૈન્ય સહિત અપશુકન થયા છતાં યુદ્ધ કરવાને ચાહ્યો. રાવણને આવતો જોઈને રામનું સૈન્ય પણ સજ્જ થઈ ગયું ને રાવણનો સત્કાર કરવાને રણમાં આયુધો ખખડાવતું ઉભું રહ્યું, એટલામાં રાવણનું સૈન્ય આવી પહોંચ્યું એટલે રામ અને રાવણનું ભયંકર યુદ્ધ પ્રવર્ત્યું. સર્વે રાક્ષસોને પોતાના બાણોથી રૂઘ્ની પુણીની જેમ ઉડાડી લક્ષ્મણ રાવણની સામે આવ્યા, ને રાવણ અને લક્ષ્મણનું ઘેર યુદ્ધ પ્રવર્ત્યું. લક્ષ્મણનાં ઉપરા ઉપર બાણો મેઘની માફક પડતાં જોઈ રાવણ એના પરાક્રમથી ચિત્તમાં ચમત્કાર પામ્યો અને પોતાના જયમાં આશંકા થઈ. અનેક મહાવીરોને એણે માર્યા હતા—દબાવ્યા હતા, પણ આજેજ એની આંખ ઉઘડી હતી કે આ પરાક્રમ અદ્ભૂત હતું. પૃથ્વીના સર્વે રાજાઓને એણે હરાવ્યા હતા પણ આજેજ એણે જોયું કે પોતાને હરાવનારો પણ પૃથ્વી ઉપર એક પરાક્રમી વીર ઉત્પન્ન થયો છે. વિજયનો સર્વસ્વ હક્ક પોતાને સ્વાધિન રાખનારો વિશ્વવિજયી રાવણ આજે એ હક્ક બીજાની પાસે જતો જોવા લાગ્યો એક નાના ક્ષીરકંઠ બાળક લક્ષ્મણનું આવું અપૂર્વ રણકૌશલ્ય જોઈ તેને જ્ઞાનીનાં વચનો સાંભરી આવ્યાં છતાં માની પુરૂષોને મન હારીને જીવવું એ મૃત્યુ તુલ્ય છે. તેથી રાવણે બહુરૂપીવિદ્યાનું સ્મરણ કર્યું. તરત જ એ

વિદ્યા રાવણની આગળ આવીને પ્રગટ થઇ. તેના વડે રાવણે અનેક નાનાં મોટાં ભયંકર રૂપો વિકુર્વ્યાં—ખનાવ્યાં. પૃથ્વી ઉપર આકાશમાં, પોતાની પાછળ, આગળ, ખન્ને બાજુએ અનેક પ્રકારનાં આયુધો વર્ષાવતા અનેક રાવણો યુદ્ધમાં એ ગરૂડ-ગામી નારાયણ—લક્ષ્મણના જોવામાં આવ્યા. પરન્તુ એથી લક્ષ્મણ રંજમાત્ર પણ આશ્ચર્ય પામ્યા નહીં ને વિશેષ પ્રકારે તીક્ષ્ણ બાણો મારતાં અનેક રાવણોની મધ્યમાં પોતે એકલા ધનુષારી થઇને નિર્ભયપણે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. એ અનેકરૂપ રાવણોને મારવા લાગ્યા. વાસુદેવ લક્ષ્મણના અસહ્ય મારથી અનેક રૂપે પ્રગટ થયેલો રાવણ અનેક હાથોએ લડતાં છતાં પણ અકળાઇ ગયો. એણે જે જે દિવ્ય આયુધો નાખ્યાં તે સર્વે ગરૂડ ઉપર બેઠેલા લક્ષ્મણજીએ વ્યર્થ કરી નાખ્યાં. ને ઉપરથી બાણો મારીને રાવણને મુંઝવી દીધો.

રાવણ વૃદ્ધાવસ્થાનો પડેલો—મેમાન હતો. લક્ષ્મણ હજી ઉગતા યુવાન હતા. રાવણ યુદ્ધનીતિનો પંડિત હતો, લક્ષ્મણ હજી શીખાઉ જેવા હતા. રાવણે અત્યાર આગમચ ઘણા યુદ્ધોમાં અનુભવ લઇને યુદ્ધની તાલિમ—છળભેદની તાલિમ લીધેલી હતી. લક્ષ્મણ અનુભવમાં હજી શરૂઆત જ કરતા હતા. એણે લક્ષ્મણને જીતવાના, ભય પમાડવાના અનેક પ્રયત્નો કર્યા, પણ એ સર્વે પ્રયત્નો એના નિષ્ફળ ગયા. જેથી આકુળ વ્યાકુળ થયેલા રાવણે પોતાનાં સર્વે અમોઘ અસ્રો ખુટી જવાથી છેવટે એણે છેલ્લું ચક્રરતનનું સ્મરણ કર્યું. હજાર આરાવાળું તે સહસ્ર દેવોથી અધિષ્ઠિત એ ચક્ર જાજવડ્યમાન

થતું દેવ મનુષ્ય અને વિદ્યાધરોને ભય પમાડતું રાવણની આગળ આવીને ઉભું રહ્યું. રોષથી રાતાં નેત્ર કરતા રાવણે એ ચક્ર હાથમાં લઈને અંગુલીના ટેરવા પર રાખીને આકાશમાં ભમાવવા માંડ્યું.

ચક્ર એ રાવણની છેદ્દામાં છેદ્દી આશા હતી. એનું આ આખરનું જીવિતવ્ય હતું. અને ખાત્રી હતી કે આ અમોઘ ચક્રથી લક્ષ્મણ હમેશને માટે જગતમાંથી અસ્ત થઈ જશે. પરંતુ અદ્વૈત મનુષ્યને ક્યાંથી ખબર હોય કે માનવીની ઈચ્છા જુદી હોય છે ત્યારે વિધિની મરજી પણ એથીય જુદી હોય છે. વિશ્વ વિજયી રાવણ ગમે તેવો વીર ને પરાક્રમી છતાં એ મનુષ્ય હતો. મનુષ્યને ભાવી થતા પડકારની ક્યાંથી ખબર હોય ? સાક્ષાત્ અનર્થ જ્ઞેતાં છતાં—ઉત્તમ જનોની અનેક પ્રકારે સમજાવટ છતાં પણ એની ધારણા તો કાંઈ જુદીજ હતી.

ચક્રને ભમાવતાં રાવણ બોલ્યો. “ અરે લક્ષ્મણ ! હજી પણ કહું છું કે આ મારા ચક્રનો તું શિકાર ન થા ! મારી આજ્ઞા માની સુએ તું તારે વતન જા ? ”

“ અરે મૂર્ખ ! તારું સર્વ કુટુંબ પરવાયું, તારાં અસ્ત્રો ખુટયાં; છતાં આ એક ચક્રની મદદથી આટલો બધો ગાળે છે તો છોડ એને ? અને જો એનું પરાક્રમ કે એ શું કરે છે ? ” લક્ષ્મણનાં ગર્વભર્યાં વચન સાંભળીને રાવણે ચક્રને ભમાવીને લક્ષ્મણ ઉપર છોડી મૂક્યું. વેગપૂર્વક ધસ્યું આવતું ચક્રને અટકાવવાને રામના અનેક વીરોએ બાણો, અસ્ત્રો મારવા માંડ્યાં, પણ કોઈની પરવાહ ન કરતાં એ ચક્ર લક્ષ્મણની પાસે આવીને એને ત્રણ પ્રદક્ષિણા દઈને એના જમણા હાથ ઉપર આવીને રહ્યું.

રાવણુ આ ચમત્કાર જોધને વિચારમાં પડ્યો ને ખેદ પામ્યો. “ અહા ! આખરે જ્ઞાનીનું વચન આજે સત્ય થયું. તેમજ વિલીધણુ આદિનો વિચાર-નિર્ણય પણ સાચો પડ્યો.”

રાવણુને ખેદયુક્ત જોધને વિલીધણુ બોલ્યો. “ ખાંધવ? હજી કંઈ બગડી ગયું નથી. જીવવાની ઇચ્છા હોય તો સીતા-જીને છોડી મૂક ? ”

વિલીધણુનું વચન સાંભળીને રાવણુ ગર્જના કરતો બોલ્યો. “ અરે એ ચક્ર ? એક લોહનો ટુકડો હું એક મુદ્રિથી એ ચક્ર સહીત લક્ષ્મણને હણી નાખીશ. ” એમ બોલતો એ મહામાની રાવણુ રથમાંથી કુદી પડીને લક્ષ્મણ ઉપર ધસ્યો. લક્ષ્મણે ચક્ર ભમાવીને તરતજ રાવણુ ઉપર મુકયું એ ચક્ર રાવણુની ઉપર આઘ્યું. આજ મુઘી અત્યંત લાલિત્ય કરેલું એનું ચક્ર આજે એનુંજ દુશ્મન બન્યું. ખડું છે કે આકૃતના સમયમાં અંતરનાં સગાં પણ અગાં થાય છે-શત્રુ બને છે.

રાવણુ એ ચક્ર ઉપર જોવો મુદ્રિનો ઘા કરવા જાય છે એવામાં એ ચક્રે કોળાના ક્ષણની જેમ એની છાતી ફાડી નાખી. તેજ સમયે જેઠ માસની કૃષ્ણ એકાદશીએ દિવસના પાછલા પહોરે રાવણુ ચૌદ હજાર વર્ષ પર્યંત પોતાનું આયુષ્ય લોગવી-મૃત્યુ પામી ચોથી નરક પૃથ્વીમાં નારકીપણે ઉત્પન્ન થયો.

તે સમયે આકાશમાં જય જય શબ્દ કરતા દેવતાઓએ લક્ષ્મણ ઉપર પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી ને વાનરો હર્ષથી નૃત્ય કરવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

તે પછી શું ? :—

રાવણના મૃત્યુ પછી રાવણના આશ્રિત સર્વ રાક્ષસો ભયથી આકુળવ્યાકુળ થઈને જ્યાં ત્યાં નાશ ભાગ કરવા લાગ્યા. તેમને વિભીષણે બોલાવીને આશ્વાસન આપ્યું. “ હે રાક્ષસ વીરો ! ગભરાવ ના ! આ રામ ને લક્ષ્મણ આઠમા બલદેવ અને વાસુદેવ થયા છે. રાવણની માફક આ પરાક્રમી બાંધવો પણ ત્રણ બંડ ધરતીના સ્વામી થયા છે એમ સમજો. માટે તે તમારે શરણ કરવા યોગ્ય છે. માટે નિઃશંક થઈને એમને શરણે જાઓ ? તે તમોને અભય વચન આપશે.” વિભીષણનું એવું શાંતિ કરનારું વચન સાંભળીને રાક્ષસો રામ લક્ષ્મણને શરણે આવ્યા ને પોતાનાં હુથીયાર એમના શરણમાં મુકી દીધાં વીર પુરૂષોનો ક્રોધ ત્યાં લગીજ રહે છે કે શત્રુ શરણે નથી આવ્યો.

એ મહા પરાક્રમી રાવણ એક વખત જે વિશ્વમાં અદ્વિ-તીય ગર્જના કરતો શત્રુઓ રૂપી મહાન ગર્જેદ્રોને ધ્રુવવતો હતો. સમર્થ છત્રધારી રાજાઓ પણ જેના હુકમ માત્રથી કંપતા હતા. એવો પ્રચંડ આજ્ઞાકારી વીરમાની રાવણ અત્યા-રે જમીન ઉપર પડેલો છે. એના શરીર ઉપર અનેક માખી-ઓ બાણબણવા છતાં તેને ઊરાડવા જેટલી પણ તાકાત જોના માં નહોતી. એ જગતને કંપાવનારાં એ દશ મસ્તકો આજે

રણમાં રખડતાં હતાં. શત્રુનાગર્વને હરનારી એ વીર ભૂજાઓ નિઃશ્વેષ આજે રણમાં અસ્તવ્યસ્ત પડી હતી. પોતાના વડીલ બંધુ વીરમાની રાવણની આ સ્થીતિ જોઈને વિભીષણ કુંભ-કર્ણાદિ અનુજ બંધુઓ દોડી આવ્યા. શોકથી આકંઠ કરવા લાગ્યા ઈંદ્રજીત, મેઘવાહન આદિ પુત્રો પણ રાવણના મૃત શરીર આગળ છાતી કુટતા પોકાર કરવા લાગ્યા. મંદો-દરી આદિ રાવણની હજારો રાણીઓ રાવણના રણમાં પડ્યાના સમાચાર સાંભળીને રૂદન કરતી, છાતી કૂટતી સંગ્રામ ભૂમિ ઉપર દોડી આવી સમસ્ત લોકો શોક સાગરમાં ડૂબી ગઈ. રાવ-ણના ગુણો સંભારી સંભારીને આજે બધા રડતા હતા. એ વીરમાની પુરૂષના રાજ્યમાં પોતે કેવા સુખી, સંતોષી હતા. તે સર્વે આજે એમને યાદ આવવા લાગ્યું. એના પરાક્રમ, એનું તેજ, ગૌરવ એ બધું યાદ આવવા લાગ્યું.

બંધુ મરણના અસહ્ય આઘાતથી વિભીષણ રાવણના મૃત ક્ષેત્ર ઉપર પડી પડીને મુક્તકંઠે રડ્યો. “ હા ! બાં-ધવ ! બોલ ! બોલ ! ! એકજવાર બોલ ! તું આ શરીર છોડીને ક્યાં ગયો. વિશ્વમાં અદ્વિતીય પરાક્રમી વીર ! હે વીર માની ! મરણને સાક્ષાત્ સામે ઉભેલું જોતાં છતાં તું તારા નિશ્ચયથી, સાહસથી ના ડર્યો ને આખરે અમને રડતાં મૂકીને તું ચાલ્યો ગયો. હા ? તે જગતની સામ્રાજ્ય લક્ષ્મીને તૃણ સમાન ગણી પણ જાણુતા છતાં શત્રુને નમતું ન આપ્યું આધિનતા ન સ્વીકારી. હે વીર ! દુનિયાના વીર પુરૂષોમાં તું

મુગટમણિ સમાન છે. માની પુરૂષોમાં તું અગ્રેસર છે. તારો
 ૧૫૫૨ એક હતો, એક નિશ્ચય હતો. તેથીજ તું જગતમાં
 સાહસીક અને અદ્વિતીય વીર હતો. અમે તો કાયર ક્ષણક્ષણમાં
 વિચારો બદલનારા નિઃસત્વ પુરૂષો છીએ. હે માની !
 હે કુલમાં મુગટરૂપ ? તારા જેવો સહોદર જતાં જગતમાં
 આજે અમારે સર્વસ્વ નાશ પામ્યું.” વિલીષણે વિલાપ
 કરતાં કરતાં શોકના તીવ્ર આવેશથી એકદમ કટારી ખેંચી
 કાઢી પોતાના હૃદયમાં હુલરાવી દેવા હાથ ઉપાડ્યો. એ ઉંચો
 થયેલો હાથ એકદમ રામે પકડી લીધો. “હાં ! હાં!! વિલીષણ ?
 રાક્ષસોમાં ઉત્તમ મુકુટ સમાન આ રાવણનો શામાટે શોક
 કરો છો. એ પરાક્રમી સાથે યુદ્ધભૂમિ ઉપર બાથ ભીડવાને
 દેવતાઓ પણ શંકા પામતા હતા, તો માનવની તે શી તાકાત ?
 અંતર્યામિત જેણે પોતાનું અપૂર્વ પરાક્રમ બતાવીને જગતને
 આશ્ચર્ય ચક્રિત કર્યું છે એ તો ખરેખર મૃત્યુ પામ્યા છતાં અક્ષય
 કીર્તિને ખાટી ગયો છે. એ વીરમાની પુરૂષ કદાચ અમને સીતા
 સોંપીને જીવતો રહ્યો હોત તો એ જીવતર પણ મુવા સમાન હતું.
 બલકે મુવા કરતાં પણ અધિક દુઃખદાયક હતું. કેમકે જગતમાં
 વીરપુરૂષોની તો માત્ર એકજ સ્થિતિ હોય છે. વિશ્વમાં અદ્વિ-
 તીય વિજય અથવા તો મૃત્યુ ! વિજય એ તો એનો જન્મ-
 સિદ્ધ હક્ક હોય છે. એના જીવતાં એ વિજય કોઈ એની પાસેથી
 લઈ શકતું નથી. આજસુધી જેણે જગતમાં અપૂર્વ પરાક્રમ
 બતાવ્યું છે ને અંતમાં પણ જેણે પોતાના પરાક્રમથી આપણુ

સર્વેને અભયબ કીધા છે એવા વીરપુરુષના મરણનો હે વિલીધણ ? શોક હોય ? ”

રામના વચનથી બોધ પામેલા વિલીધણ અને રાવણનો પારવારે અશ્રુપાત કરતો, ગોશીર્ષ ચંદનનાં કાષ્ટની ચિતા રચીને અને તેને કપૂર તથા અગર આદિ ઉત્તમ વસ્તુઓથી મિશ્રિત કરીને અગ્નિ પ્રદીપ્ત કરી રાવણના શરીરને અગ્નીસંસ્કાર કર્યો. રામે પદ્મસરોવરમાં આવીને સ્નાન કરી જરા ઉબણ એવા અશ્રુજલથી રાવણને જલાંજલિ આપી.

રાવણનું મૃત્યુકાર્ય સમાપ્ત થયા પછી રામચંદ્રજીએ વિલીધણ આદિ રાવણના બંધુઓને કહ્યું કે “ હે વીરો ? તમારા પરાક્રમી બંધુ રાવણનું રાજ્ય તમે સંભાળો ? અમારે તમારા રાજ્યનું પ્રયોજન નથી. તમારું કલ્યાણ થાઓ ? ”

રામની અમૃતથી પણ અધિક મીઠાશવાળી મધુરવાણી સાંભળીને કુંભકર્ણુ આદિ રાવણના બંધુઓ વિસ્મય પામતા બોલ્યા. “ હે મહાભૂજ ! અમારે સંસારમાં અસારભૂત એવા આ રાજ્યની જરૂર નથી. મોક્ષમાર્ગને આપનારી એવી દીક્ષાને અમે અંગીકાર કરશું. ”

એવામાં કુસુમાયુધ ઉદ્યાનમાં અપ્રમેયબલ નામે ચતુર્જ્ઞાનધારી મુનિ તેમના મનોભાવ જાણીને આવ્યા. ભવિતવ્યતાને યોગે તેજ રાત્રીએ ત્યાં તેમને કેવલજ્ઞાન થયું, એટલે દેવતાઓએ તેમનો મહોત્સવ કર્યો. પ્રાતઃકાલે રામલક્ષ્મણ

કુંભકર્ણ, વિલિષણ આદિએ આવીને એમને વંદના કરીને ધર્મોપદેશ સાંભળ્યો તથા ઇંદ્રજીત અને મેઘવાહુને પોતાનો પૂર્વભવ ગુરૂને પૂછ્યો.

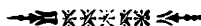
ગુરૂને મુખે પૂર્વભવનો વૃત્તાંત સાંભળીને કુંભકર્ણ, ઇંદ્રજીત, મેઘવાહુન અને મંદોદરી વગેરેએ તત્કાળ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. એ મહામુનિએ ભારંડપક્ષીની માફક તરતજ વિહાર કરી ગયા.

રામ-લક્ષ્મણ પણ એ મુનિઓને નમીને વિલીષણ ને સુગ્રીવ આદિ વીરોની સાથે લંકામાં આવ્યા. વિલીષણ છડી-દારની માફક આગળ ચાલીને રામને લંકાનગરીનો માર્ગ બતાવતો હતો ને વિદ્યાધરીએ રામ-લક્ષ્મણનાં મંગલ ગીતો ગાતી હતી. અનુક્રમે દેવરમણ ઉદ્યાનમાં ગયા તો હનુમાને જેવાં વર્ણુવ્યાં હતાં તેવાંજ સીતાજીને રામ-લક્ષ્મણે દીઠા. એટલે રામ હર્ષથી સીતાજીને મળ્યા. લક્ષ્મણ દ્વરથીજ નમ્યા. તેમની સાથે ભામંડલ વગેરે બીજા વિદ્યાધરો પણ સીતાજીને નમ્યા. એ દેવરમણ ઉદ્યાનમાંથી રામ સીતાની સાથે ભુવનાલંકાર હાથી ઉપર બેસીને રાવણના મંદિરમાં આવ્યા. ત્યાં હજારો હીરામણિમય સ્થંભયુક્ત એવા શ્રી શાંતિનાથ પ્રભુના ચૈત્યમાં આવીને ભગવાનને નમ્યા. ને સ્નાનથી શુદ્ધ થઈ પૂજયોગ્ય વસ્ત્રો પહેરી રામે લક્ષ્મણ અને સીતાજીની સાથે ભગવાનની પૂજા કરી. પછી વિલીષણની ઇચ્છાથી રામ-લક્ષ્મણ અને સીતા

વિલીખણને ઘેર ગયા. ત્યાં બધા પરિવાર સાથે રામે દેવાર્ચન, સ્નાન ને ભોજન આદિ કાર્ય કર્યું.

રામે પોતાનું વચન યાદ કરીને લંકાની ગાદી ઉપર વિલીખણનો રાજ્યાભિષેક કર્યો. પછી ઇંદ્ર જેમ સુધર્મા સભામાં આવે તેમ વિલીખણને લંકાની ગાદી ઉપર બેસાડીને રામ લક્ષ્મણ ને સીતા સાથે રાવણને મંદિરે આવ્યા.

કેટલોક વખત રામ લંકામાં સુખપૂર્વક રહ્યા. પછી તેઓ પોતાને વતન આવવાને વિલીખણની આજ્ઞા માર્ગીને તૈયારી કરવા લાગ્યા. શુભ દિવસે સુગ્રીવ, હનુમંત આદિ વીરોની સાથે સમુદ્રનું ઉદ્ધવન કરીને તેઓ સ્થંભન પાર્શ્વનાથના મંદિર આગળ આવ્યા. ત્યાં સકળ સૈન્યને પડાવ નાખવાનો હુકમ કર્યો. વિલીખણ પણ તેમની સાથેજ હતા.

વિધિયુક્ત પંચપ્રતિક્રમણ.

કે જે વાંચી જવાથી પ્રતિક્રમણ થઈ શકે છે. દેવસીરાઈ-પાક્ષીક-ચૌમાસીક અને સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ પણ વાંચી જવાથી થઈ શકે છે. પાકું પુંદું શ્રી મહાવીર સ્વામીના મુંદર ફેટા સાથે. કી. રૂ. ૧-૪-૦

પ્રકરણ ૧૨ મું.

અઠાઈ મહોત્સવ:—

સીતાને લઈને પાછા ફરેલા રામ અત્યારે ખુશીમાં હતા. વિલીષણુ આદિ સુભટોની આગળ રામે આ ભગવાનના માહાત્મ્યનાં વખાણ કરવા માંડ્યાં. વિલીષણુ ! આ વિશાળ સમુદ્ર ઉપર અમે પાજ બાંધીને અમારું સકલ સૈન્ય સમુદ્રની પાર ઉતારી લંકાની નજીક આણ્યું, એ બધું કેમ બન્યું તે તમે જાણો છો કે ? ”

“ આવા તોફાની સમુદ્ર પર પાજ બાંધવાનું કામ મુશ્કેલ ભયું છે. તમે પાજ કેવી રીતે બાંધી તે સમજાતું નથી. ” વિલીષણુ સમુદ્ર ઉપર પાજ બાંધવાનું સાંભળી તેને મન કંઈક આશ્ચર્ય થતાં કહ્યું.

“ તે બધું આ ભગવાનના માહાત્મ્યથી બન્યું. આ ભગવાન પાર્શ્વનાથના માહાત્મ્યથી અમે તોફાની સમુદ્રનું આકાશમાં ઉછળતું જળ સ્થંભાવી દીધું. પછી તેની ઉપર અમારા સુભટોએ પાજ બાંધીને સકલ સૈન્યને પેલે પાર ઉતાર્યું. ”

“ આશ્ચર્ય ! ભગવાનનો ચમત્કાર તો કાંઈક અફૂલત જણાય છે ને ? ” વચમાં સીતાજી બોલ્યાં.

“ બેશક ! અફૂલતજ ! જેથી અમે આ પાર્શ્વનાથ-

જીનું નામ ‘સ્થંભન પાર્શ્વનાથ’ પાડ્યું છે. વિલીધણ ! આ ભગવાન અમારા જીવનું જીવન છે. પ્રાણનું ચૈતન્ય છે. સ્થંભન પાર્શ્વનાથ તમારા રાજ્યની હદમાં છે. માટે એમની પૂજાદિક સામગ્રી હમેશ સાચવતા રહેજો. તમે પણ સંસાર સાગરથી પાર ઉતરવાને અર્થે એ ભગવાનને હમેશાં સેવજો ! જો કે એ ભગવાન તો નાગકુમારના દેવોથી હમેશાં સત્કાર પામતાં પૂજતાજ રહે છે. છતાં મનુષ્ય લોકમાં પણ આવા પ્રગટ પ્રભાવવાળા ભગવાનને લગ્ય પ્રાણીઓ પૂજતા રહે તો તેઓ પણ યોગ્ય લાભ મેળવે. તમે આ ભગવાનને પૂજશો એટલે આ દેશની સકલ પ્રજાનું ધ્યાન આ ભગવાન તરફ આકર્ષાશે. એ નિમિત્તે પ્રજાનું પણ શુભ થશે. એ સ્થંભન પાર્શ્વનાથનું મહાત્મ્ય પણ જગત વિખ્યાત થશે.”

રામચંદ્રજીએ સ્થંભન પાર્શ્વનાથનું મહાત્મ્ય વર્ણવતાં એમનું મહાત્મ્ય વધારવાની આજ્ઞા પણ વિલીધણને સંભળાવી દીધી. વિલીધણ રામનું વચન સાંભળીને પ્રસન્ન થયો.

સ્વામીન ? આ મંદિર, આ ભગવાન પાર્શ્વનાથ તો અમારા રાક્ષસ અને વાનરદ્વીપનું નાક છે. અમારા પણ એ પૂજ્ય છે. અમે પણ જો કે જાણતા તો હતાજ; છતાં પ્રમાદને લઈને એમના મહાત્મ્ય તરફ અમારો જ્યાલ ગયો નહોતો; છતાં એ પણ અમારા તો આરાધ્ય દેવજ છે. મેં જ્ઞાનીગુરુને મોંએ સાંભળ્યું છે કે હવે પછી થવાના એવા આ પાર્શ્વનાથ તીર્થંકર ધણાજ પ્રભાવવાળા—પ્રગટ પ્રભાવવાળા છે. દરેક

તીર્થંકરોમાં પણ એ પુરીસાદાની પાસજી કહેવાય છે. આ લોક ને પરલોકના સુખાર્થી જીવોને એ જગતા કદપવૃક્ષ સમાન છે. અમે તો એમનું મહાત્મ્ય કાને સાંભળ્યું હતું, આપને તો એનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ થયો છે. ” વિભીષણે કહ્યું.

“ તીર્થંકરો અચિંત્ય પ્રભાવવાળા જ હોય છે. જોયું ને તમારા બંધુ રાવણે શાંતિનાથ ભગવાનની આગળ ધ્યાન કરતાં : અદ્વકાળમાંજ બહુરૂપી વિદ્યા પ્રગટ કરી. આ પાર્શ્વનાથના પ્રભાવે અમે સમુદ્રનું જલ થંભાવ્યું ને ઉપર પાજ બાંધી શક્યા. એ અનંત શક્તિવાળાઓનો પ્રભાવ આપણી અદ્વપ્રભતિથી ઘણોજ અગોચર જણાય છે. ” રામે કહ્યું.

“ આપનું કહેવું સત્ય છે. લક્ષ્મણજીને વાગેલી અમોઘ વિજ્યાશક્તિ કે જે સુદર્શન ચક્ર કરતાં પણ રાવણને અતિ ઉપયોગી થઇ એ શક્તિ પણ ભગવાંત ભક્તિનુંજ ફલ હતું. ” વિભીષણે કહ્યું.

“ એટલે ? ” રામે પૂછ્યું.

“ એક દિવસ રાવણ અંતઃપુર સહિત અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર શ્રી આદિનાથને વંદન કરવાને ગયા હતા. ત્યાં ભક્તિથી પોતે વીણા વગાડતા હતા ને મંદોદરી નૃત્ય કરતાં હતાં, એ નાટારંગમાં રાવણ અને મંદોદરી એવાં તો એકાગ્રચિત્તવાળાં હતાંકે જગતનું બીજું સર્વ કંઈ તે ભૂલી ગયાં હતાં. એ નાટક જોવાને દેવતાઓ પણ વિમાને બેસીને આકાશમાં ઉભા હતા.

નાગલોકના સ્વામી નાગનાથ પણ ત્યાં ઉભા ઉભા રાવણનું આ નાટ્ય જોઈ રહ્યા હતા.

એ અવસરે વીણા વગાડતાં વીણાની એક તાંત તુટી ગઈ. જેથી એ મહાભૂજ રાવણે સાથળમાંથી નસ ખેંચી કાઢી અને એ તાંત સાથે તાંત મેલવી દીધી, પણ મંદોદરીના નાટ્યમાં ભંગ પડવા દીધો નહીં. આ કાર્ય રાવણે એવી તો લઘુ લાઘવી કળાથી કર્યું કે વીણાના સૂરને પણ ખેતાલ થવા દીધો નહીં. એની એવી દ્રઢ ભક્તિથી નાગપતિ પ્રસન્ન થયા ને આ અમોઘ વિજ્યાશક્તિ આપી. ” વિભીષણે કહ્યું.

“ એતો એને બાહ્ય કૃળ મળ્યું; પરન્તુ અભ્યંતર આત્મફલનો લાભ તો કેટલો બધો થયો હશે એતો જ્ઞાની જાણે ? ” રામચંદ્રજી બોલ્યા.

એવી રીતે વાર્તાલાપ કરતા તે ભગવંતના ગુણોનું વારં-વાર સ્મરણ કરવા લાગ્યા. તે પછી ભગવંતનો મહિમા વધા રવા સારૂ રામ-લક્ષ્મણે ભગવંતની આગળ અનેક પ્રકારની રચના રચીને મોટો અઠ્ઠાઈ મહોત્સવ કર્યો, દેશ પરદેશના સર્વે લોકો ત્યાં એકત્ર થયા. રામ-લક્ષ્મણે ભગવંતની ભક્તિ નિમિત્તે અનગળ દ્રવ્યનો વ્યય કર્યો. સીતાજી પાછાં પ્રાપ્ત થયાં, તેનો હર્ષ આજે પૂર્ણ રીતે પ્રગટ કર્યો.

મહોત્સવમાં દેશ વિદેશનું અસંખ્ય માનવ એકઠું

સ્થ. ૬

મળ્યું હતું. રોજના નજીક રહેનારા લાખો જનો ઉત્સવમાં ભાગ લેતા ને રાત્રિએ પોતાને સ્થાનકે જતા હતા. અખળે માણસની એ મેદનીમાં રામચંદ્રજીએ ભગવાન પાર્શ્વનાથને સ્થંભન પાર્શ્વનાથ તરીકે જાહેર કર્યા. એ અસંખ્ય માણસોએ રામચંદ્રજીનો પડતો બોલ ઝીલી લીધો ને સ્થંભન પાર્શ્વનાથની જયઘોષણા આકાશમાં ગજવી. જગતમાં સ્થંભન પાર્શ્વનાથનું મહાત્મ્ય વધ્યું. જેમ નંદિશ્વરાદિક દ્વિપોમાં દેવતાઓ પ્રભુનો અઠાઈ મહોત્સવ કરે છે, તેવી રીતે રામચંદ્રજીએ પણ અનગળ ઋદ્ધિનો વ્યય કરીને આઠ દિવસ પર્યંત ભગવાનનો અપૂર્વ મહોત્સવ પ્રવર્તીવ્યો. જેમાં વિભીષણને સુગ્રીવાદિક સર્વ રાક્ષસો, વાનરો અને વિદ્યાધરોએ ભાગ લઈને એ મહોત્સવને અધિક શોભાવ્યો.

રામ-લક્ષ્મણ જેટલા દિવસ ત્યાં રહ્યા ત્યાં લગી પ્રતિ-દિવસ સ્નાત્ર કરીને ભગવાનની અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરતા હતા. એ પૂજામાં સીતાજી પણ સાથેજ રહેતાં. સ્વામિના કાર્યને અનુસરનારા વિભીષણ ને સુગ્રીવ આદિ વીરો પણ ભગવાનની અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરવા લાગ્યા. રામલક્ષ્મણ ત્યાં આવેલી કેટલીક ખેચર કન્યાઓ સાથે વિધિ પૂર્વક પરણ્યા. સુખ-ભોગવતા કેટલાક દિવસો પર્યંત ત્યાં રહ્યા.

તે સમયમાં વિંધ્યસ્થલી ઉપર કાઉસગ્ગ ધ્યાને રહેલા ઇંદ્રજીત અને મેઘવાહન મુનિ કેવલ જ્ઞાન પામીને મુક્તિ-લક્ષ્મીને વર્યા. ત્યાં મેઘરથ નામે તીર્થ થયું અને નર્મદા

નદીમાં કુંભકર્ણુ સિદ્ધિપદ પામ્યા જેથી ત્યાં પૃથ્વરક્ષિત નામે તીર્થ થયું.

રાવણુ, કુંભકર્ણુ ને વિભીષણુ એમનું કાંઈક અધિક સોળ ધનુષ્ય ઉચ્ચું શરીર હતું. વિષ્ણુ પ્રતિવિષ્ણુ સ્વાભાવિક રીતેજ શરીરે શ્યામ સુંદર છતાં મહા તેજસ્વી ને કાંતિવાળા હોય છે. રાવણુનું આયુષ્ય ચૌદ હજાર વર્ષનું હતું.

વાસુદેવ ને પ્રતિવાસુદેવ જે જમાનામાં જન્મે છે તે જમાનામાં મધ્યમ આયુષ્યે ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યારે બળભદ્ર-બળદેવનું આયુષ્ય ઉત્કૃષ્ટ લગભગ હોય છે. વાસુદેવ પ્રભાવિક વાસુદેવને એનાજ ચક્રથી મારી નાખે એવો અનાદિ કાળનો સ્વભાવિક નિયમ છે.

પ્રભાવના કરવા લાયક પંકાયેલાં પુસ્તકો

અમારાજ દરેક પ્રસંગોમાં વહેંચાય છે. કારણ કે તે બાળકોને નૈતિક અને ધાર્મિક જ્ઞાન આપી ચારિત્રવાન બનાવે છે. લગભગ ૧૫-૨૦ જાતનાં પુસ્તકો મળી શકશે.

લખો:—જૈન સસ્તી વાંચનમાળા.

રાધનપુરી બજાર—ભાવનગર.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

રામલક્ષ્મણ પૂર્વપરિચય:—

ત્રીજા આરાના અંતમાં નાભિ કુલગરના પુત્ર પ્રથમ તીર્થંકર રૂપલદેવના રાજ્યાભિષેક સમયે ઈંદ્રની આજ્ઞાથી કુબેરે વિનિતા નામે બાર જોજન લાંબી પહોળી નગરી વસાવી હતી. એનું બીજું નામ અયોધ્યા પડ્યું હતું. રૂપલદેવ ભગવાન પછી તેમના પુત્ર ભરત ચક્રવર્તી અયોધ્યાના રાજા થયા એથા આરાની શરૂઆતમાં એ પ્રથમ ચક્રવર્તી હતા. તે પછી તેમની પાટે તેમનો પુત્ર સૂર્યવંશ થયો. એ સૂર્યવંશથી જગતમાં સૂર્યવંશ ચાલ્યો. ને રૂપલદેવના બીજા પુત્ર બાહુબલીને તેમના પુત્ર ચંદ્રવંશથી ચંદ્રવંશ પ્રવર્ત્યો, સૂર્યવંશમાં અનુક્રમે તેમની પછી એથા આરામાં અસંખ્ય રાજાઓ થઈ ગયા. જેમાંથી કેટલાક મોક્ષે ગયા કેટલાક સ્વર્ગે ગયા. લગભગ એથા આરાના મધ્ય સમયમાં બીજા અજીતનાથ તીર્થંકર, સગર ચક્રવર્તિ પણ એજ વંશમાં અયોધ્યામાં થયા હતા. તે પછી એથા તીર્થંકર શ્રી અભિનંદન અને ચૌદમા શ્રી અનંતનાથ પણ આ અયોધ્યામાંજ થયા હતા. પરંપરાએ સૂર્યવંશ એ પ્રમાણે ચાલ્યો આવતો હતો ને તેમનું કુલ ઇક્ષ્વાકુ હતું.

એથા આરાના અંત સમયમાં વીશમા મુનિસુવ્રત સ્વામી રાજગ્રહી નગરીમાં થયા. તે સમયે અયોધ્યાની ગાદી ઉપર સૂર્યવંશની પરંપરાએ વિજય નામે રાજા થયો. તેને હેમચુદા પત્નીથી વજ્રબાહુ અને પુરંદર એ બે કુમારો થયા.

વજ્રબાહુએ ગુણસાગર નામના મુનિની પાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી. એ વાત સાંભળીને વિજય રાજાએ પણ પુરંદરનો રાજ્યાભિષેક કરીને નિર્વાણમોહ નામના મુનિ પાસે દીક્ષા લીધી. પુરંદરને પૃથ્વી રાણીથી કીર્તિધર નામે પુત્ર થયો. એ કીર્તિધરને રાજ્ય સોંપીને પુરંદરે દીક્ષા લીધી. ને આત્મકાર્ય સાધ્યું. કીર્તિધર રાજાને સહદેવી નામે રાણી હતી. તે તેની સાથે સંસારસુખમાં કાળ નિર્ગમન કરતો હતો. એક દિવસ એને દીક્ષા લેવાની ઇચ્છા થઈ. પણ પુત્ર ન થયો હોવાથી મંત્રીઓએ રાજાને ગાદીવારસ થાય ત્યાં લગી થોભી જવા કહ્યું. જેથી તે મન નહીં છતાં કારાગ્રહની માફક ગૃહવાસમાં રહ્યો. કેટલોક કાળ જતાં સહદેવી રાણીને સુકોશલ નામે પુત્ર થયો. રાણીએ પુત્રને ગોપવી દીધો. છતાં એ બાલકના જન્મની વાત રાજાને કાન આવી પહોંચી. કેમકે ઉદય પામેલો સૂર્ય ક્યારે પણ છુપાવ્યો છુપાતો નથી. જેથી કીર્તિધર રાજાએ સુકોશલને પોતાના પુત્રને રાજ્ય ઉપર બેસાડી વિજયસેનસૂરિ પાસે દીક્ષાગ્રહણ કરી. તીવ્ર તપસ્યા કરતા અનેક પરિસહો સહન કરતા, એ કીર્તિધર રાજર્ષિ ગુરૂની આજ્ઞા માગીને એકદા વિહાર કરતા હતા. અનુક્રમે કીર્તિધર મુનિ માસોપવાસને પારણે ફરતા ફરતા અયોધ્યા-સાકેતપુર નગરમાં આવ્યા. મધ્યાહ્ન સમયે ભીક્ષા માટે નગરમાં ભ્રમવા લાગ્યા. એટલામાં રાજમહેલ ઉપર રહેલી સહદેવી રાણીએ રાજાને જોવાથી તેણીએ વિચાર્યું કે “ પતિએ તો દીક્ષા લીધી ને પુત્ર પણ જો એના બાપને આ સ્થિતિમાં જોશે તો

દીક્ષા લેવાને તત્પર થશે તો હું “પાછી પુત્ર વગરની થઈ જઈશ, ને આ પૃથ્વી ધણી વગરની થઈ જશે. માટે રાજ્યના હિત સારૂ આ મુનિ મારા પતિ છે, વ્રતધારી છે, નિરપરાધી છે છતાં નગરમાંથી એમને કાઢી મુકાવવા જોઈએ. ” એમ વિચારીને સહદેવીએ સીપાહો મારફતે એમને બહાર કઢાવ્યા. એ વ્રતધારી સ્વામીને નગરની બહાર કાઢી મુકેલા જાણીને સુકોશલની ધાવમાતા છુટે મોંએ રડવા લાગી. જેથી રાજા સુકોશલે એને પૂછ્યું કે “ તું કેમ રડે છે ? ”

એટલે શોકયુક્ત ગદ્ગદ સ્વરે તેણી બોલી. “ હે વત્સ ! જ્યારે તમે બાળક હતા ત્યારે તમારા પિતાએ તમને રાજ્ય ઉપર બેસારીને દીક્ષા લીધી હતી. તેઓ હમણાં ભીક્ષાને માટે આપણા નગરમાં આવ્યા હતા. તેમનું દર્શન થતાંજ તમે વ્રત ગ્રહણ કરશો એવી આશંકા પામીને તમારી માતાએ એમને નગર બહાર કઢાવ્યા છે. એ દુઃખથી હું રૂદ્ધ કરું છું. ”

ધાવમાતાનાં એવાં વચન સાંભળીને સુકોશલ વિરક્ત થઈને પિતાની પાસે આવ્યો ને અંજલી જોડીને વ્રતની યાચના કરી. તે વખતે એની પત્ની ચિત્રમાળા ગર્ભિણી હતી. તેણી મંત્રીઓની સાથે આવીને કહેવા લાગી. “ હે સ્વામી ! આ અનાથ રાજ્યનો ત્યાગ કરવો તમારે યોગ્ય નથી. ” ચિત્રમાળાનાં એવાં વચન સાંભળીને સુકોશલ બોલ્યો. “ દેવી ! તારા ઉદરમાં ગર્ભરૂપે જે પુત્ર છે તેનો મેં રાજ્યાભિષેક કરી દીધો છે. કેમકે ભવિષ્યકાળમાં પણ ભૂતકાળનો

ઉપચાર થાય છે. ” આ પ્રમાણે કહીને સર્વે લોકોને સમજાવી સુકોશલે દીક્ષા ગ્રહણ કરીને મહા આકરી તપસ્યા કરવા લાગ્યા. મમતા રહીત કષાય વર્જીત એ પિતાપુત્ર સાથેજ પૃથ્વીતળને પવિત્ર કરતા વિહાર કરતા હતા અને ધ્યાનમાં સ્થિર રહીને દુષ્કર્મોનું દહન કરતા હતા.

પુત્રના વિયોગથી ખેદ પામેલી સહદેવી આર્તધ્યાન કરવા લાગી. ને એ આર્તધ્યાનમાંજ મરણ પામીને કોઈ પર્વતની શુક્રામાં વાઘણ થઈ.

પોતાના શરીરમાં પણ નિઃસ્પૃહ સુકોશલ અને કીર્તિધર મુનિ એક પર્વતની શુક્રામાં ચોમાસું રહ્યા. જ્યારે કાર્તિક માસ આવ્યો ત્યારે બન્ને પારણું કરવાને ચાલ્યા. માર્ગમાંજ ચમદુતી સમી પેલી દુષ્ટા વાઘણે તેમને જોયા. એટલે જાતિસ્વભાવે કરીને મુખ ફાડતી એ મુનિઓને મારવાને ધસી. વાઘણનો ઉપદ્રવ પોતાની ઉપર આવી પડેલો જોઈને એ બન્ને મુનિઓ ધર્મધ્યાનમાં તત્પર રહીને ત્યાંજ કઠિસગ્ગધ્યાને રહ્યા. વાઘણ પ્રથમ વિજળીની પેઠે સુકોશલ મુનિની ઉપર પડી. ને પ્રહાર કરી એમને જમીન ઉપર પાડી નાંખ્યા. પોતાના નખરૂપ વજ્રથી એમનું શરીર એ વાઘણે વિદારી નાખ્યું. મરૂ દેશમાં તૃષાતુર થયેલી વટેમાર્ગુ સ્ત્રી જેમ પાણી પીએ એમ આ દુષ્ટા એના રૂઢિરનું પાન કરવા લાગી. દાંતથી તડતડ તોડીને તેમનું માંસ ભક્ષણ કરવા લાગી. આવી સર્વ ચેષ્ટાઓ કરતી એ વાઘણ મુનિના શરીરનો

વિનાશ કરવા લાગી. છતાં ‘ આ મને કર્મક્ષયમાં સહાય કરનારી છે. ’ એમ માનીને આ મુનિ મનમાં વેશ માત્ર પણ ગ્લાનિ પામ્યા નહી. અને મનમાં શુભ ધ્યાન ધરવા લાગ્યા. આ પ્રમાણે વાઘણથી ભક્ષણ કરાતા મુનિ શુકલધ્યાનવડે કેવલજ્ઞાન પામીને તરતજ આયુષ્ય પૂર્ણ કરી મુક્તિએ ગયા. તેવીજ રીતે વાઘણથી વિદારાતા કીર્તિધર મુનિ પણ કેવલ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરીને શિવસુખના ભાજન થયા.

ચિત્રમાલાને પુત્ર પ્રસવ્યો એનું હિરણ્યગર્ભ એવું નામ પાડયું. જ્યારે યૌવન વયમાં આવ્યો ત્યારે મૃગલોચની મૃગાવતીને પરણ્યો. એ મૃગાવતીથી એને નઘુષ નામે પુત્ર થયો. એટલે નઘુષને રાજ્ય ઉપર બેસાડીને હિરણ્યગર્ભે વિમલમુનિની પાસે દીક્ષા ગ્રહણ કરી. નઘુષ રાજાને સિંહિકા નામે પત્ની હતી. એક વખતે સિંહિકાને રાજ્યમાં મુકીને પોતે ઉત્તર દિશાના રાજાઓને જીતવાને ચાલ્યો એટલે દક્ષિણ દિશાના રાજાઓ નઘુષ રાજ્યમાં નથી એમ જાણી એકત્ર થઈને અયોધ્યા ઉપર ચઢી આવ્યા. એટલે સિંહિકા રાણીએ પુરૂષની જેમ તેમની સામે થઈ તેઓને જીતીને નસાડી મુક્યા. શું સિંહણો હાથીઓને નથી મારતી ?

નઘુષ રાજા ઉત્તર દેશના રાજાઓને જીતીને અયોધ્યામાં આવ્યો ત્યારે પોતાની પત્નીએ કરેલા વિજયનું વૃત્તાંત સાંભળ્યું. જેથી તેને વિચાર થયો કે “ મારા જેવા પરાક્રમીને પણ આવું કાર્ય કરવું દુષ્કર છે તો આ સ્ત્રીએ આ કામ શી

રીતે કર્યું ? માટે જરૂર આ સ્ત્રીમાં કેંક દૂષણ જણાય છે. ” એ પ્રમાણે નિશ્ચય કરીને નઘુષ રાજાએ એક સમયની અતિ ખચારી સિંહિકાને તણ દીધી.

એક દિવસ નઘુષ રાજાને દાહજવર ઉત્પન્ન થયો. તે કોઈ પણ ઉપચારે શાંત થયો નહીં. તે સમયે સિંહિકા પોતાનું સતીપણું જણાવવા અને પતિની પીડા શમાવવાને જળ લઈને પતિની પાસે આવી ને હાથમાં જળ લઈને બોલી કે “હે નાથ ? તમારા વિના બીજા કોઈ પણ પુરૂષને મેં ક્યારે પણ ઇચ્છ્યો ન હોય તો આ જળસિંચનથી તમારો જવર અત્યારે ચાલ્યો જશે. ” આ પ્રમાણે કહીને એ જળથી સ્વામીના શરીર ઉપર અભિષેક કર્યો અદ્વય સમયમાં રાજા અમૃતથી સિંચાયો હોય એમ રોગમુક્ત થઈ ગયો. રાજાએ રાણીનો પૂર્વની માફક પાછો સ્વીકાર કર્યો.

કેટલેક કાળે નઘુષરાજાને સિંહિકાથી સોદાસ નામે પુત્ર થયો. તે યોગ્ય ઉમરનો થતાં નઘુષ રાજાએ એને અયોધ્યાની ગાદીએ બેસારીને દીક્ષા ગ્રહણ કરી. સોદાસ રાજા માંસાહારી હતો ને પર્વ દિવસોમાં પણ એનો ત્યાગ કરી શકતો નહિ. જેથી મંત્રીઓએ કહ્યું કે “હે રાજા ? અહીં તોના અઠાઈ મહોત્સવના પ્રસંગે તમારા પૂર્વજે માંસ ખાતા નહીં માટે તમારે પણ ખાવું નહીં.” મંત્રીઓનું કથન સોદાસે સ્વીકાર્યું પણ તે માંસ પ્રિય હોવાથી માંસ વગર રહી શકતો નહીં. જેથી રસોઈઆને આજ્ઞા કરી કે “તારે ગુપ્ત રીતે અવશ્ય માંસ લાવવું.

હવે મંત્રીઓએ નગરમાં અમારી ઘોષણા ફેરવવાથી

રસોધ્યાને ક્યાંથી પણ માંસ મધ્યું નહી. જેથી એક મરેલું બાળક તેના જોવામાં આવતાં તેણે એનું માંસ સુધારીને સોદાસને આપ્યું. એ માંસને ખાતો સોદાસ એનાં વખાણ કરવા લાગ્યો. “ આહા ? શું સ્વાદિષ્ટ માંસ છે. ” એમ વખાણતાં એણે રસોધ્યાને પૂછ્યું કે “ આ કયા જીવનું માંસ છે ? ” તેણે કહ્યું કે “ એ નરમાંસ છે. ”

રાજાએ કહ્યું કે “ હવેથી તું મને રોજ નરમાંસ જ સુધારીને આપતો રહેજે. ”

રાજાની વાણી સાંભળીને રસોધ્યાએ દરરોજ નગરના બાલકોનું હરણ કરવા માંડ્યું. આ વાતની મંત્રીઓ અને સરદારોને ખબર પડતાં સર્વેએ એકત્ર થઈને રાજાને પદબ્રહ્મ કરીને અરણ્યમાં કાઢી મૂક્યો અને તેના પુત્ર સિંહરથને ગાદી ઉપર બેસાડ્યો. સોદાસ નરમાંસ લક્ષણ કરતો પિશાચની માફક જ્યાં ત્યાં ભટકવા લાગ્યો.

એક દિવસે સોદાસે દક્ષિણ દિશામાં ભટકતાં ભટકતાં એક મહર્ષિને જોયા. તેમની પાસેથી એણે ધર્મ સાંભળ્યો. એના હૃદયમાં ખરાખર પરિણમ્યો. જેથી એ પરમ શ્રાવક થયો. અનુક્રમે તે મહાપુર નગરમાં આવ્યો. ત્યાંનો રાજા અપુત્ર મરણ પામવાથી મંત્રીઓએ પાંચ દિવ્ય પ્રગટ કરવા વડે સોદાસનો રાજ્યાભિષેક કર્યો. જેથી સોદાસ ત્યાંનો રાજા થયો. પછી સોદાસે હુત મોકલીને સિંહરથ રાજાને કહેવડાવ્યું કે “ તું મારી આજ્ઞા માન્ય કર ? ” સિંહરથ રાજાએ હુતનો તરસ્કાર કરી કાઢી મુક્યો. તે હુતે આવીને સોદાસને યથાર્થ વાત કહી.

સંભળાવી. પછી બન્ને રાજાઓએ એક બીજા ઉપર ચઢાઈ કરવાની તૈયારી કરીને યુદ્ધ માટે પ્રયાણ કર્યું. બન્નેનાં લશ્કર માર્ગમાં એકઠાં મળ્યાં, મોટું યુદ્ધ થયું યુદ્ધમાં સોદાસે સિંહ-રથ રાજાને જીતીને પકડી લીધો. પુત્રને પોતાનું રાજ્ય આપીને બન્ને રાજ્યનો માલેક બનાવી સોદાસે દીક્ષા અંગીકાર કરી.

એ સિંહરથને અનુક્રમે પ્રહ્લરથ નામે પુત્ર થયો. એ પછી અનુક્રમે પ્રહ્લરથને ચતુર્મુખ પુત્ર થયો. એને હેમરથ, શતરથ, ઉદયપૃથુ, વારિરથ, ઈંદુરથ, આદિત્યરથ, માંધાતા, વીરસેન, પ્રતિમન્યુ, પદ્મખંધુ, રવિમન્યુ, વસંતતિલક, કુબેરદત્ત, કુંથુ, શરભ, દ્વિરદ, સિંહદશન, હિરણ્યકશિપુ, પુંજસ્થળ, કાકુસ્થળ, અને રઘુ એમ એક પછી એક રાજાઓ પરંપરાએ થયા. એમાં કેટલાક મોક્ષે ગયાં ને કેટલાક સ્વર્ગે ગયા.

રઘુરાજાને પરાક્રમીયોમાં શિરોમણિ એવો અનરણ્ય —અજ્ય નામે રાજા થયો. એ રાજાએ પોતાના પરાક્રમથી ઘણા શત્રુઓને જીતીને આધિન કર્યા હતા. અજ્ય રાજાને પૃથ્વીદેવી રાણીથી અનંતરથ અને દશરથ એ બે પુત્રો થયા.

અનરણ્ય રાજાને સહસ્રકિરણ નામે માહિષ્મતીનો રાજા મિત્ર હતો. સહસ્રકિરણે રાવણ સાથેના યુદ્ધમાં પોતાનો પરાજય થવાથી વૈરાગ્ય પામીને દીક્ષા લીધી. તેની સાથેની દૃઢ મિત્રતાથી માત્ર એક માસના પુત્રદશરથને રાજ્યલક્ષ્મીનો ભાર સોંપીને પોતાના જ્યેષ્ઠપુત્ર અનંતરથની સાથે અજ્ય રાજાએ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. અનરણ્યરાજા તીવ્ર તપ કરીને સકલ કર્મેનો ક્ષય કરીને મોક્ષે ગયા ને અનંતરથ રાજર્ષિ પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરવા લાગ્યા.

દશરથ રાજા અનુક્રમે બાલ્યાવસ્થામાંથી વૃદ્ધિ પામતા યૌવન વયમાં આવ્યા. ત્યારે કુશસ્થળ નગરના રાજા સુકોશલની અમૃતપ્રભારાણીથી જન્મેલી અપરાજિતા-કૌશલ્યા નામની કન્યા સાથે પરણ્યા. બીજી કમલસંકુલ નગરના રાજા સુખંધુ તિલકની મિત્રાદેવી રાણીથી જન્મેલી સુમિત્રા નામે કન્યાને પરણ્યા. ત્રીજી સુપ્રભા નામે રાજકન્યા પરણ્યા. વિવેકી જનોમાં શિરોમણિ એવા દશરથ ત્રણે રાજકન્યાઓ સાથે ધર્મ અને અર્થને બાધ કર્યા વગર વિષયસુખ ભોગવવા લાગ્યા.

આ સમયે ત્રણ બાંડના અધિપતિ પ્રતિવાસુદેવ રાવણે કોઈ નિમિત્તિઆને મુખે સાંભળ્યું કે “ હવે પછી થનારી જાનકીને નિમિત્તે હવે પછી થનારા દશરથની પુત્રોથી તમારો નાશ થશે.” એવાં વચન સાંભળીને રાવણનો અનુજ બંધુ વિલીષણ દશરથને મારી નાંખવાને અયોધ્યા તરફ આવ્યો.

આ વૃત્તાંત નારદે સાંભળવાથી તેમણે દશરથ અને જનકરાજાને ચેતવી દીધા. જેથી તેઓ બન્ને કાપડીને વેશે ત્યાંથી આવ્યા ગયા.

વિલીષણ અયોધ્યામાં આવ્યો. એણે અંધારામાં રહેલી દશરથની લેખ્યમય મૂર્તિને ખેડ્ગથી છેદી નાંખી. નગરમાં સાચે સાચો કોલાહલ થયો. ગૂઢ હૃદયવાળા મંત્રીઓએ દશરથની સર્વે ઉત્તર કીયા કરી કે જેથી શત્રુ વહેમાય નહી. દશરથ રાજાનું મૃત્યુ જાણીને વિલીષણ પ્રસન્ન હૃદયે જનકને માર્યા વગર લંકામાં આવ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

રામ-લક્ષ્મણ:—

હવે જનક અને ઇક્ષ્વાકુ દશરથ કરતા કરતા ઉત્તર દેશમાં આવ્યા. ત્યાં કૌતુકમંગલ નગરના શુભમતિ રાજાની પૃથ્વી રાણીથી જન્મેલી દ્રોણમેઘની બેન કૈકેયીનો સ્વયંવર મંડપ સાંભળીને આ બન્ને તે નગરમાં ગયા. હરિવાહન પ્રમુખ અનેક રાજાઓ ત્યાં આવ્યા હતા. તેમની મધ્યમાં આ બન્ને રાજાઓ પણ બેઠા. અનુક્રમે કૈકેયી રત્નાલંકારથી વલૂષિત થઈને સ્વયંવર મંડપમાં આવી. ને મંડપમાં ફરવા લાગી. પણ કોઈ રાજા તેની ધ્યાનમાં આવ્યો નહિ. જેથી તેણી દશરથ પાસે આવી તેને જોઈને એનું મન પ્રસન્ન થવાથી વરમાળા દશરથના કંઠમાં નાંખી. એક કાપડીના કંઠમાં વરમાળા પડેલી જોઈને હરિવાહન વગેરે રાજાઓ ગુસ્સે થઈ ગયા. અને બધાં પોત પોતાના સૈન્ય સહિત એ કાપડી સામે લડવાને ઉભા થઈ ગયા. આ તરફ શુભમતિ રાજા દશરથના પક્ષમાં હતો. સેનાનાયક દશરથે કૈકેયીને કહ્યું કે— “પ્રિયા! તું સારથી થા, તો આ શત્રુઓને હું મારી નાંખું” એ સાંભળીને કૈકેયી ઘોડાની રાશ પકડીને એક મોટા રથ ઉપર બેઠી. કારણકે એ બુદ્ધિમતિ રમણી બોંતેર કળામાં પ્રવીણ હતી. પછી દશરથ રાજા ધનુષ્ય બાણ ને બખ્તર સજીને રથ ઉપર ચડ્યા. પોતે એકાકી હતા છતાં શત્રુઓને તૃણની

જેમ ગાણીને તેમની સાથે યુદ્ધ કરવા લાગ્યા. ક્ષણમાત્રમાં સર્વે રાજાઓને એ રથીએ જીતી લીધા. ને તેમને જનનૈયા બનાવી દશરથ રાજા કૈકેયને પરણ્યા. કૈકેયીની રથ હાંકવાની ચાલાકી જોઈને દશરથે એને વર માગવાને કહ્યું કૈકેયીએ વચન લઈને ‘જ્યારે સમય આવશે ત્યારે માંગીશ’ એમ કહીને પતાવ્યું.

શત્રુઓના સૈન્યને લઈને દશરથ રાજા મગધદેશમાં ગયો. ત્યાંના માગધપતિને જીતી લઈ રાજગૃહમાં ગાદી સ્થાપીને રહ્યો અને અયોધ્યાથી અપરાજિતા વગેરે સ્ત્રીઓને પણ ત્યાં બોલાવી લીધી. ચારે રાણીઓ સાથે ભોગભોગવતાં એ રાજાનો સુખમાંજ કાલ વ્યતીત થતો હતો. કાળાન્તરે દશરથ રાજા પરિવાર સહિત અયોધ્યામાં આવીને રહ્યા.

અન્યદા અપરાજિતા-કૌશલ્યા રાણીએ રાત્રિના શેષ ભાગે બળભદ્રના જન્મને સૂચવનારાં, હાથી, સિંહ, ચંદ્રને સૂર્ય એ ચાર સ્વપ્ન જોયાં. તે સમયે કોઈ મહર્ષિ કહેવ પાંચમા બ્રહ્મદેવલોકમાંથી ચવીને કૌશલ્યાની કુખમાં ઉત્પન્ન થયો પૂર્ણ માસે સંપૂર્ણ લક્ષણવાળા પુત્રનો અપરાજિતાએ જન્મ આપ્યો. રાજાએ ‘પદ્મ’ એવું એનું નામ પાડ્યું છતાં લોકમાં તે રામ એ નામથી પ્રખ્યાત થયો. પંદર હજાર વર્ષના આયુષ્યવાળો એ પુત્ર સૌભાગ્યપણાથી જગતને વહ્નિ થયો.

એક દિવસ સુમિત્રારાણીએ શેષ રાત્રિને ભાગે સાત સ્વપ્નાં જોયાં. હાથી, સિંહ, ચંદ્ર સૂર્ય, અગ્નિ, લક્ષ્મી ને સમુદ્ર. એ સાતે અનુક્રમે જોયાં. તે સમયે એક પરમર્ષિ કહેવ

દેવલોકમાંથી ચવીને સુમિત્રાના ઉદરમાં ઉત્પન્ન થયો. પૂર્ણ માસે પુત્રપણે જન્મ થયો ચાર હજાર વર્ષના આયુષ્યવાળા એ પુત્રનું રાજાએ ' નારાયણ ' એવું નામ પાડ્યું. લોકમાં એ લક્ષ્મણના નામે વિખ્યાત થયો જે જગતમાં આઠમા વાસુદેવ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો.

ત્યારપછી કેટલેક સમયે કૈકેયીએ ભરત નામે પુત્રને જન્મ આપ્યો ને સુપ્રભાએ શત્રુઘ્ન નામે પુત્રનો જન્મ આપ્યો. ધાવમાતાઓથી લાલન પાલન કરાતા પુત્રો બાહ્યાવસ્થાનું ઉદ્ધંધન કરીને તારણ્ય વયમાં આવ્યા.

એ સમયે અર્ધબર્ષર દેશના અનાર્થ મ્લેચ્છલોકો આવીને જનક રાજાની ભૂમિમાં ઉપદ્રવ કરવા લાગ્યા. તેમનો નાશ કરવાને અસમર્થ એવા જનકરાજાએ દશરથની મદદ માગી મિત્રને મદદ કરવાને દશરથરાજા તૈયાર થયા એટલે શૂરવીરોમાં શિરોમણિ રામે પિતાને નિવારી પોતેજ ચઢાઈ કરવાની માગણી કરી.

પિતાની આજ્ઞા મેળવી અનુજ બંધુઓ સહિત રામ મોટા સૈન્ય સાથે મિથિલા પુરીએ ગયા. સૈન્ય સહિત રામને આવતો જોઈને મ્લેચ્છ રાજાઓ કોપ કરીને તેમને મારવા ધસ્યા. પણ રામે એમને પોતાના બાણોના મારાથો માર્ગમાંજ અટકાવ્યા. તીવ્ર બાણોના ધા-વાગવાથી મ્લેચ્છો જેને જેમ ફાવ્યું તેમ નાશી ગયા. જેથી જનકરાજા અને એની પ્રજા સુખી થઈ. રામનું પરાક્રમ જોઈ હર્ષ પામેલા જનકરાજાએ પોતાની પુત્રી સીતા રામચંદ્રને આપી.

એ સમયે વૈતાલ્ય પર્વત ઉપરની દક્ષિણ શ્રેણિના વિદ્યા
ધરપતિ ચંદ્રગતિએ જનકને પોતાની પાસે બોલાવી સીતાની
પોતાના પુત્ર ભામંડલ માટે માગણી કરી. એટલે જનકરા-
જાએ રામને આપેલી છે એમ જણાવ્યું. ચંદ્રગતિએ એને
ઘણો સમજાવ્યો પણ જનક એકનો બે ન થયો. ત્યારે ચંદ્ર-
ગતિએ તેને કહ્યું કે-આ મારી પાસે વજાવર્ત ને અર્જુવાવર્ત
એ બે ધનુષ્ય સહસ્રયક્ષેથી અધિષ્ઠિત છે. તે હમેશાં દેવતાની
આજ્ઞાથી અમારા ઘરમાં પૂજાય છે. એ ધનુષ્યો હવે થવાના
બળદેવ અને વાસુદેવને ઉપયોગી થવાના છે. માટે તમે તેને
લઈ જાવ ? જો તે બેમાંથી એકને પણ રામ ચઢાવે તો અમે
યુદ્ધ વગર એનાથી પરાજિત થઈ ગયા એમ સમજવું. પછી
તમારી પુત્રી સીતા સુખે તેને પરણે. ” આ પ્રમાણે જનક
પાસે પ્રતિજ્ઞા કરાવી તેને મિથિલા પહોંચાડી દીધો. જનકે
રાત્રીમાં બનેલો આ વૃત્તાંત પોતાની પત્ની વિદેહીને જણાવ્યો
અને થોડા દિવસમાં સ્વયંવર મંડપની તૈયારી કરીને દેશપર-
દેશના રાજાઓને તેડું કર્યું. રામ લક્ષ્મણને પણ તેડાવ્યા.

સ્વયંવર મંડપમાં બેઠેલા સર્વે રાજાઓમાંથી કોઈ પણ
ધનુષ્ય ચઢાવવાને સમર્થ થયો નહીં. જેથી રામે વજાવર્ત ધ-
નુષ્ય ચઢાવ્યું ને લક્ષ્મણે અર્જુવાવર્ત ધનુષ્ય ચઢાવ્યું. તે બેઈને
લોકો વિસ્મય પામી ગયા. ને સીતાએ રામના કંઠમાં વરમાળા
નાખી. બીજા વિદ્યાધરોએ પોતાની અઢાર કન્યાઓ લક્ષ્મણને
આપી ને ચંદ્રગતિ વગેરે વિદ્યાધર પતિઓ ગુસ્સાથી ફૂફડતા
પોતપોતાના સ્થાનકે ગયા. પછી જનકે દશરથ રાજાને તેડાવ્યા.

વ્યા ને મોટા મહોત્સવ પૂર્વક સીતાનું રામ સાથે લગ્ન કર્યું. ને દશરથ પરિવાર સાથે અયોધ્યા ગયા.

ચાર જ્ઞાનના ધારણ કરનારા સત્યભૂતિ મુનિની અમૃત-મય વાણી સાંભળીને દશરથ રાજાએ રામને રાજ્ય ઉપર બેસાડવાની તૈયારી કરી. આ વખતે દાસીની શિખવણીથી કૈકેયીરાણીએ રાજા પાસે પોતાનું પૂર્વ વચન માગ્યું અને જણાવ્યું કે ‘ મારો પુત્ર ભરત ગાદીએ બેસે ને રામ ચૌદ વર્ષ વનમાં જાય ’ સત્ય પ્રતિજ્ઞ દશરથે તે વાત પુત્રને જણાવી જેથી રામ વનમાં જવાને તૈયાર થયા તેમની સાથે સીતા અને લક્ષ્મણ ચાલી નીકળ્યાં.

અયોધ્યાની ગાદી ઉપર ભરતનો રાજ્યાભિષેક થયો ને દશરથે મોટા પરિવાર સાથે દીક્ષા લીધી. રામ, લક્ષ્મણ ને સીતા સાથે ચિત્રકુટ પર્વતને ઉદ્ધંધીને અવંતી દેશમાં આવ્યા ત્યાં અવંતી દેશના સિંહોદર રાજાને એમણે જીતી લીધો.

ત્યાંથી ફરતાં ફરતાં અનુક્રમે તે ત્રણે જણાં વિજયપુર નગરે આવ્યાં અહીંના રાજા મહીધરની પુત્રી વનમાલાને લક્ષ્મણ પરણ્યા.

અહીંથી ક્ષેમાંજલિ નગરીએ આવ્યા અને બહારના ઉદ્યાનમાં તેઓ ઉતર્યા. એટલામાં ઉંચે સ્વરે થતી એક ઉફ-ઘોષણા એમના સાંભળવામાં આવી કે ‘ જે પુરુષ રાજાની શકિતનો પ્રહાર સહન કરશે એને રાજા પોતાની કન્યા પરણા-

વશે ' તે સાંભળીને લક્ષ્મણ રાજસભામાં આવ્યા ને બે પ્રહાર હાથ ઉપર, બે કાખમાં ને એક દાંત ઉપર એમ પાંચ પ્રહાર રાજકન્યા જીતપદ્માના મનની સાથે ગ્રહણ કર્યા.

રામ લક્ષ્મણ ત્યાંથી સીતાને લઈને આગળ ચાલ્યા અને દંડકારણ્યમાં આવ્યા. ત્યાં એક મોટા પર્વતની ગુહામાં નિવાસ કરીને ગૃહની માફક સ્વસ્થપણે રહ્યા.

નજીકની વંશજાલમાં સુર્યહાસ ખડગ મેલવવાને પાતાલ લંકાના અધિપતિ ખર રાક્ષસના પુત્ર શંખુકને ઉંધે માથે તપ કરતાં બાર વર્ષ વ્યતીત થયાં હતાં. એટલામાં ફરતાં લક્ષ્મણે સુર્યહાસ ખડગ જોયું અને તેની અજમાયશ કરવા જતાં એ જંખુકનો ઘાત થઈ ગયો જેથી એનો પીતા ખર રાક્ષસ ચૌદ હજાર વિદ્યાધરોની સાથે રામ લક્ષ્મણ ઉપર ચડી આવ્યો. યુદ્ધમાં રામ લક્ષ્મણે સૈન્ય સહિત ખર રાક્ષસને મારી નાખ્યો જેથી સુરપણખાએ રાવણની સભામાં જઈને સીતાનું હરણ કરવાને એને ઉશ્કેર્યો.

રાવણ લાગ સાધીને સીતાને ઉપાડી ચાલતો થયો અને લંકાના દેવરમણ ઉદ્યાનમાં રાખી એને પોતાની કરવાને વારં-વાર સમજાવી પણ એ મહાસતી રામ સિવાય ખીજું કાંઈ ચિંતવતી નહીં. રાવણની સામે પણ જોતી નહીં. શામ, દામ, દંડ અને ભેદ ભર્યાં તેનાં એક પણ વચન ઉપર એણે લક્ષ આપ્યું નહીં.

રાવણના સિંહનાદથી ભોળવાયેલા લક્ષ્મણ રામને મદદ

કરવાને દોડ્યા કે સીતાનું હરણ થઇ ગયું પાછળથી શત્રુને મારીને રામ લક્ષ્મણ પાછા આવીને જુએ તો જાનકી ગેબ ! એની શોધ કરતા વનમાં તે શોકાકુલ થઇને રખડવા લાગ્યા પછી વિરાધની સાથે તેઓ પાતાલ લંકામાં આવ્યા ને લક્ષ્મણે ખરના પુત્ર સુંદને નસાડીને વિરાધને પાતાલ લંકાની ગાદીએ બેસાડ્યો. સુંદ નાશીને રાવણને શરણે ગયો રામ લક્ષ્મણ પણ થોડો સમય પાતાલ લંકામાં રહ્યા.

વાનરદ્વીપમાં કિષ્કિંધા નગરીમાં સુગ્રીવ વિદ્યાધર રાજ્ય કરતો હતો. એક દિવસ સાહસગતિ નામનો વિદ્યાધર સુગ્રીવની સ્ત્રી તારાના લોભે સુગ્રીવનું રૂપ કરીને રાજ્યમાં દાખલ થયો એટલામાં સાચો સુગ્રીવ આવી પહોંચ્યો એક સાથે બે સુગ્રીવ જોઇને સર્વે વિસ્મય પામ્યા સાચો સુગ્રીવ કોણ હશે તે કોઈ જાણી શક્યું નહીં. હવે ખોટો સુગ્રીવ સાહસગતિ રાજ્ય કરવા લાગ્યો ને સાચો સુગ્રીવ બહાર હવા ખાવા લાગ્યો. બે સુગ્રીવ જોવાથી ને સાચો સુગ્રીવ કોણ હશે તે નહીં જાણવાથી વાળીકુમારે અન્તઃપુરમાં જતાં એ સુગ્રીવને અટકાવ્યો. જેથી અન્તઃપુર પવિત્ર રહ્યું હતું.

હવે સાચો સુગ્રીવ એક દિવસ પોતાના મિત્ર વિરાધને રાજ્ય મળેલું સાંભળીને પાતાળ લંકામાં આવ્યો અને બન્ને મિત્રો મળ્યા, વિરાધે સુગ્રીવને રામચંદ્ર આગળ લઇ જઈને નમસ્કાર કરાવ્યો સુગ્રીવની ઓળખાણ કરાવી સુગ્રીવે પણ પોતાના દુઃખની વાત કહી જેથી રામ લક્ષ્મણ સુગ્રીવની સાથે

કિષ્કિંધા નગરીએ આવ્યા. ને રામની નજર આગળ બન્ને સુગ્રીવનું મલયુદ્ધ થયું. યુદ્ધપૂર્ણ જોરમાં હુતું તે સમયે રામે વળવર્ત્ત ધનુષ્યનો ટંકારવ કર્યો જેથી સાહસગતિ વિદ્યાધરની રૂપપરાવર્ત્તિની વિદ્યા નષ્ટ પામી ગઈ ને મૂળરૂપે તે પ્રગટ થઈ ગયો. રામે એ વ્યભિચારીનો તિરસ્કાર કરીને એકજ બાણથી એને મારી નાખ્યો ને સુગ્રીવને કિષ્કિંધાની ગાદી પર બેસાર્યો.

સુગ્રીવે હનુમાન દ્વારાએ તપાસ કરાવીને રાવણ સીતાને હરી ગયો છે એવા સમાચાર રામને આપ્યા ત્યારે રામ બોલ્યા કે “ લંકા કેટલી દૂર છે ? ક્યાં આવી ? ”

રામનાં વચન સાંભળીને સુગ્રીવ આદિ વીર પુરૂષો મૌન રહ્યા આખરે સુગ્રીવ બોલ્યો. લંકા દૂર હોય તોય શું અથવા નજીક હોય તો પણ શું ? જગતનો વિજય કરનાર એ રાવણની આગળ અમે સર્વે તૃણ સમાન છીએ.

“ ભદ્ર ! એ ચિંતા તમારે કરવી નહી તમે અમને સ્થાનકજ બતાવો ! પછી લક્ષ્મણના બાણો એના ગળાના રૂધીરનું પાન કરશે. તે તમે અદ્ય કાળમાં જોશો. ? ” રામ બોલ્યા.

તે સમયે જાંબવાન નામે વાનર વિદ્યાધર બોલ્યો “તમારામાં એ સર્વે વાત સંભવે છે છતાં ‘ જે કોટી શિલ્પા ઉપાડશે તે રાવણને મારશે એવું અનલવીર્ય નામના જ્ઞાની મુનિએ કહ્યું છે માટે અમારા વિશ્વાસની ખાતર કોટી શિલ્પા તમે ઉપાડો ? ”

તે પછી લક્ષ્મણને લઈને સર્વે વાનરો વિદ્યાધરો મગધ-

દેશમાં કોટિશિલા પાસે આવ્યા ને લક્ષ્મણે લત્તાની માફક એ શિલાને ઉપાડી એ જોઇને બધાને ખાતરી થઈ પછી આકાશ માર્ગે તે સર્વે રામની પાસે આવ્યા. સર્વેએ વિચાર કરીને લંકામાં દૂત મોકલવાની ગોઠવણ કરી તે મુજબ હનુમંતને મોકલ્યા. વીર હનુમંત લંકામાં જઈને સીતાજીને રામની મુદ્રિકા આપી, રામને આપવા સારૂં સીતાજીનો ચુડામણિ માગી લીધો ને રામની પાસે આવીને સીતાજીના સમાચાર આપ્યા.

જેથી રામ લક્ષ્મણ સુગ્રીવાદિક વીર સુભટોને લઈને લંકા ઉપર વિજય કરવાને માટે આવ્યા, અનુક્રમે તેઓ સમુદ્રને કિનારે છાવણી નાખીને રહ્યા.

હનુમંતનું બીજું નામ મારૂતિ હતું. વૈતાલ્યગિરિ ઉપર આવેલા આદિત્યપુર નગરના વિદ્યાધર પતિ પ્રહલાદને પવનજય નામે પુત્ર હતો તેને અંજના સતીથી ઉત્પન્ન થયેલો આ વીર મારૂતિ-હનુમંત હતો એને એના પરાક્રમથી પ્રસન્ન થઈને રાવણે પોતાની ભત્રીજી અનંગકુસુમા પરણાવી હતી. પરાક્રમી વરૂણ સાથેની લડાઈમાં રાવણને વિજય અપાવનાર આ વીર મારૂતિ પોતે જ હતો.

પ્રકરણ ૧૫ મું.

રાજ્યાભિષેક ને છેવટ:—

રાવણુનો નાશ કરીને રામ લક્ષ્મણ સીતાની સાથે સમુદ્રના કિનારા ઉપર આવ્યા અને શ્રી સ્થંભન પાર્શ્વનાથ આગળ એમણે અઠાઈ ઓઝ્છવ કરી પોતાનો આનંદ વ્યક્ત કર્યો. તે આપણે જોઈ ગયા છીએ. ત્યારપછી વિભીષણ, સુગ્રીવ ને ભામંડલ પ્રમુખ રાજાઓની સાથે રામ લક્ષ્મણ વિમાનમાં બેસીને અયોધ્યામાં આવ્યા. પુષ્પક વિમાનમાં બેસીની આવતા પોતાના બંધુઓને જોઈને ભરત ને શત્રુઘ્ન ગજેંદ્ર ઉપર બેસીને સામા આવ્યા. ભરત નજીક આવ્યા એટલે પુષ્પકવિમાન ઈંદ્રની આજ્ઞાથી પાલક વિમાનની જેમ પૃથ્વી ઉપર નીચે ઉતર્યું. એટલે ભરત ગજેંદ્ર ઉપરથી નીચે ઉતરી પડ્યા. એટલે ઉત્કંઠિત એવા રામ લક્ષ્મણ પણ પુષ્પક વિમાનમાંથી નીચે ઉતર્યા, ભરતરાજા રામના પગમાં પડ્યા. ભરતને ઊભા કરીને રામ ભરત સાથે મળ્યા. સુખશાંતિના સમાચાર પૂછ્યા. શત્રુઘ્ન પણ રામના ચરણમાં પડ્યા તેમને રામે ઊઠાડ્યા. પછી ભરત અને શત્રુઘ્ન લક્ષ્મણને નમ્યા, ચારે બાંધવો સ્નેહના સહભાવથી ગાઢપણે મળ્યા. પછી રામ ત્રણે અનુજ બંધુઓની સાથે પુષ્પક વિમાનમાં બેસીને અયોધ્યામાં આવ્યા. અનેક પ્રકારે વાંદિત્રો વાગવા લાગ્યાં. નગરમાં લોકોએ પણ મોટો ઓઝ્છવ કર્યો. નગરજનોથી પૂજાતા રામ લક્ષ્મણ રાજમહેલમાં આવ્યા એટલે પુષ્પક વિમાનમાંથી ઉતરીને માતૃગૃહમાં ગયા. રામ

લક્ષ્મણે પ્રથમ કૌશલ્યા માતાને ને તે પછી બીજી માતાઓને પ્રણામ કર્યા. પછવાડે સીતા, વિશલ્યા વગેરેએ અપરાજિતા અને બીજી સાસુઓને વંદન કર્યું. સાસુએ તેમને આશિષ આપી. માતા કૌશલ્યા લક્ષ્મણનો પ્રણામ જીલતાં બોલ્યાં. હે વત્સ ! સારા ભાગ્યે મને તારું દર્શન થયું છે. તું ફરીને જન્મ્યો એમ જ હું તો માનું છું. કેમકે તું વિદેશગમન કરી વિજયલક્ષ્મીને સાથે તેડી લાવ્યો છે, આ રામ અને સીતાએ તારી સેવાથી જ વનનાં અનેક પ્રકારનાં કષ્ટ ઉદ્ધાન કર્યાં છે.”

“ માતા ! વનમાં આર્યજાંધુ રામે અને સીતાએ મારું લાલનપાલન કરેલું છે. જેથી વનમાં હું તો સુખમાં જ હતો. ઉલટું મારા સ્વચ્છંદ આચારથી રામને દુઃખનો સાથે વેર થયું સીતાનું હરણ થયું. પરન્તુ તમારા પુણ્યે જ અમે શત્રુઓને મારીને કુશલપણે ઘેર આવ્યા છીએ.” લક્ષ્મણે કહ્યું.

ભરતે પણ રામ લક્ષ્મણના આગમન નિમિત્તનો મોટો મહોત્સવ કર્યો. અન્યદા ભરત મહારાજ રામને જબરાઇથી રાજ્યભાર સોંપીને વ્રત લેવાને તૈયાર થયા, એટલે લક્ષ્મણે ઉઠીને તેમને રોક્યા અને સમજાવ્યા. પરન્તુ એ દૃઢ નિશ્ચયવાળા ભરતનો નિશ્ચય અપૂર્વ હતો, રામ લક્ષ્મણની આજ્ઞાથી સીતા વિશલ્યા આદિ રમણીઓએ વ્રતનો મોહ ભુલવવાને જળક્રીડા કરવાને માગણી કરી તેમનો અતિ આગ્રહ જાણીને ભરત અંતઃપુર સહીત ક્રીડા કરવા ગયા. વિરક્ત છતાં એ મહા પુરુષે ક્રીડા સરોવરમાં એમની સાથે જળક્રીડા કરી ભરત મહારાજ સરોવરને કાંઠે આવ્યા. એટલામાં ભુવનાલંકાર નામે હાથી આલાન સ્થંભનું ઉન્મુલન કરીને નાદો .તે ભરતને જોઈ મદ

રહીત થઈ ગયો, રામ લક્ષ્મણ એને પકડવાને પછવાડે આવ્યા હતા તેમણે પકડીને મહાવતને આપ્યો. મહાવતે એને બાંધ્યો.

કોઈ જ્ઞાની મુનિ પાસે ભરતે પોતાનો પૂર્વભવ સાંભળ્યો. એથી એમને અધિક વૈરાગ્ય થયો એક હજાર રાજાઓની સાથે ભરત રાજાએ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. અંતે ત્રણ કેડ મુનિ-વરોની સાથે ભરત સિદ્ધગિરિ ઉપર શિવસુખને વર્ચા.

ભરતે જ્યારે દીક્ષા લીધી ત્યારે અનેક રાજાઓએ, પ્રજાએ અને વિદ્યાધરોએ રામચંદ્રજીને રાજ્ય સ્વીકારવા પ્રાર્થના કરી. ત્યારે રામે સર્વે રાજાઓને આજ્ઞા કરી કે આ લક્ષ્મણ વાસુદેવ છે માટે તમે સર્વે રાજાઓ એમને વાસુદેવ-પણાનો અભિષેક કરો. તરતજ મોટા મહોત્સવપૂર્વક નારાયણને વાસુદેવપણાનો અભિષેક કર્યો, અને રામચંદ્રજીને પણ બળદેવ-પણાનો અભિષેક કર્યો, દેશપરદેશના અર્ધ ભરતના સર્વે રાજાઓને વિદ્યાધરના અધિપતિઓએ આવીને ભેટણાં મુક્યાં પોતપોતાની કન્યાઓ લક્ષ્મણને પરણાવી. એવી રીતે સોળ હજાર મુગ્ધબદ્ધ રાજાઓ રામ અને લક્ષ્મણના ચરણમાં નમ્યા ને તેમની આજ્ઞા એ સર્વે રાજાઓએ મસ્તકને વિષે ધારણ કરી જગતમાં આઠમા બળદેવ અને વાસુદેવ રામલક્ષ્મણ પ્રસિદ્ધ થયા-ભરતાર્ધના સ્વામી થયા.

રામે સર્વેને પોતપોતાનું ઇચ્છિત આપીને ભક્તિવાન એવા સામંતોને ખુશી કર્યા. વિભીષણને ક્રમાનુગત રાક્ષસદ્વીપ સુગ્રીવને એનોકપિદ્વીપ, મારૂતિને શ્રીપુરનગર, વિરાધને પાતાલલંકા, નીલને રૂક્ષપુર, પ્રતિસૂર્યને હજીપુર, એમ સર્વને એમનું ઇચ્છિત આપીને શત્રુધનને તેનું ઇચ્છિત માગવા કહ્યું.

એટલે શત્રુને મથુરાં માગી. જેથી તેણે મથુરાંને રામની આજ્ઞાથી મથુરાજને મારીને લઈ લીધી.

નારાયણને અનુક્રમે સોળહજાર રાણીઓ થઈ એમાં વનમાળા, વિશલ્યા પ્રમુખ આઠ પટરાણીઓ થઈ, રામચંદ્રને ચાર પટરાણીઓ સીતા વગેરે હતી.

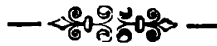
સર્વે રાજાઓ પોતપોતાને દેશ રહ્યા થકા પણ રામની આજ્ઞાનો સ્વપ્નમાં બી અનાદર કરતા નહી. રાવણની આજ્ઞાની માફક લક્ષ્મણની આજ્ઞા ભરતના અર્ધ ભાગમાં કોઈ પણ વિરાધવાને સમર્થ થતું નહી.

વિભીષણ અને સુગ્રીવ પોતપોતાના દ્વિપે રહ્યા રાજ્યનું પાલન કરવા લાગ્યા. એ બન્નેના મધ્યમાં સમુદ્રના તટ ઉપર રહેલા શ્રીસ્થંભન પાર્શ્વનાથનો મહિમા રાક્ષસો અને વાનરોમાં અધિક જાગૃત થયો. જેથી તેઓ વારંવાર ભગવાનની ભક્તિ કરી પોતાના આત્માને કૃતાર્થ કરતા હતા. તે છતાં એ ભગવાન પાર્શ્વનાથ નાગ કુમારોથી પણ સેવાતા હતા. ત્રિખંડાધિ પદ્મ અને લક્ષ્મણનું વચન યાદ રાખીને વિભીષણ અને સુગ્રીવ આદિ નરપતિઓ ભગવાનની સેવા પૂજા કરતા હતા. પર્વ દિવસે અઠ્ઠાઈ ઓચ્છવ કરી દેવતાની માફક જન્મ કૃતાર્થ કરતા હતા.

રામ લક્ષ્મણ પણ કોઈ કોઈ સમયે પોતાના રાજ્યમાં ફરવા નિકળતા ત્યારે શ્રીસ્થંભન પાર્શ્વનાથનાં દર્શન અવશ્ય કરવાને આવતા હતા. એવી રીતે એ આઠમા બળદેવને વાસુદેવ મનુષ્ય લોકમાં દેવતાની માફક સુખમાં કાળ વ્યતીત કરતા હતા.

ખંડ ૨ જો.

પ્રકરણ ૧ લું.

દારિકામાં શ્રીકૃષ્ણ:—

(આ વાર્તાનો સમય આજથી લગભગ સત્યાસી હજાર વર્ષનો છે.)

નવમા વાસુદેવ શ્રીકૃષ્ણ એક દિવસ પોતાના રાજ્યમાં ફરવા નિકળેલા, ફરતાં ફરતાં યાત્રાઓ કરતાં તે અનુક્રમે સમુદ્રને કિનારે આવ્યા તો ત્યાં દેવનિર્મિત એવું અપૂર્વમંદિર એમના જોવામાં આવ્યું. શ્રીકૃષ્ણ આવું સુંદર મંદિર જોઇ હૃદયમાં ખુશી થયા. ને પાંચ અભિગમ સાચવતા મંદિરની અંદર પેઠા. ભગવાનની અદૌકિક પ્રતિમા જોઇને ખુશી થયા.

આ મંદિર સમુદ્રને કાંઠે નિર્જનપ્રદેશમાં હતું છતાં પ્રતિ-દિવસ ભગવાનની પૂજા થતી. આજે પણ તાજી પૂજા જોઇને શ્રી કૃષ્ણ વિચારમાં પડ્યા. “ એહો ? આવા ભયંકર અણ્યમાં માનવ પ્રાણીનો સંચાર દુઃખેકરીને થઇ શકે તેમછે. છતાં ભગવાન ની પૂજાતો તાજી જણાય છે. પૂજા કરવાને કોણ આવતું હશે ? અથવા તો આવા અપૂર્વમાહાત્મ્યવાળા આ ભગવાન

કોણ હશે. આ પ્રભુને જોતાંજ હૃદયમાં કેમ શાંતિ થાય છે. જાણે અંતરનો ત્રિવિધ તાપ દુર થાય છે. ધન્ય છે એ મનુષ્યને કે જે નિરંતર આ ભગવાનને પૂજે છે. છતાં એને મારે જોવાતો જોઇએ કે એ માનવ કોણ છે કે આ પ્રભુને નિરંતર પૂજે છે અથવાતો કોઇ રાક્ષસ વિદ્યાધર કે દેવતાઓ ભગવાનને પૂજે છે. જો આ પ્રભુ દેવતાઓથી પૂજતા હોય તો ખચીત મોટા પ્રભાવવાળા હોવા જોઇએ જેમનું દર્શન પણ પ્રાણીઓના હૃદયમાં આટલું બધું પરિવર્તન કરનાર હોય તેનો પ્રભાવ પણ અદ્ભૂત હોય જ ! એમ વિચારતા શ્રીકૃષ્ણ મંદિરના એક અંતર-ગુહ્ય ભાગમાં છુપાઇ ગયા.

બરાબર સમયે પાતાળવાસી નાગકુમાર નિકાયના દિવ્ય-વેશધારી દેવતાઓ ભગવંતની આગળ આવ્યા એમની પૂજા ભક્તિ કરીને હર્ષથી પ્રકુલિત હૃદયવડે નાટારંગ કરવા લાગ્યા. એમનો નાટારંગ પૂર્ણ થયો એટલે આ સર્વે પ્રછન્ન જોતા શ્રીકૃષ્ણ પણ તરતજ તેમની આગળ પ્રગટ થયા. મોટા પ્રભાવવાળા અને ભારતધર્મના સ્વામી એવા ત્રણબંડના અધિપતિને જોતાંજ દેવતાઓ એમને ઓળખીને પ્રસન્ન થયા. અને મળ્યા.

શ્રીકૃષ્ણે એ નાગકુમાર દેવને આ પ્રભુ કોણ છે ? અને તેમનું મહાત્મ્ય શું છે એ સંબંધી પૂછ્યું. તેના જવાબમાં એક નાગકુમાર-વાસુકી દેવતાએ ભક્તિથી જેનાં રોમરાય વિકસ્વર થયા છે એવા ભક્તિના અતિરેકવડે કરીને કહ્યું. “વાસુદેવ ? આ ભગવાનનું મહાત્મ્ય અપૂર્વ છે. પૂર્વે વીશમ

તીર્થંકર મોક્ષે ગયા ત્યાર પછી લગભગ એ હજાર બસોને બાવીશ વર્ષે આ પ્રતિમા અષાઢી શ્રાવકે ભરાવી, પોતાના આત્મહિતને નિમિત્તે એની સેવા પૂજા કરવા લાગ્યો. તે પછી આ ભગવાનને એંગ્રી હજાર વર્ષ પર્યંત સુધર્મા દેવલોકના સ્વામી શકેદ્રે પૂજ્યા. પછી અમારા સ્વામી નાગરાજ-ધરણેદ્રે એ ભગવાનને પૂજ્યા ને અહીંયાં આ અદ્ભૂત મંદિર બંધાવી ને એમણે પ્રભુને સ્થાપ્યા. ત્યારથી અમે નિરંતર પ્રભુની સેવા ભક્તિ કરીએ છીએ, અમારો દેવભવ આ પ્રભુની ભક્તિવડે સફળ કરી છીએ. ” દેવતાની આવી અમૃતથી પણ મીઠી વાણી સાંભળીને શ્રીકૃષ્ણ બોલ્યા “ આ ભગવાન કયું નામ ધારણ કરે છે. સર્પની કુણા ઉપરથી તો એ પાર્શ્વનાથ છે. એમ અનુમાન થાય છે. શ્રીકૃષ્ણની વાણી સાંભળીને દેવતાઓએ કહ્યું. “ સત્ય છે આ પ્રભુ પાર્શ્વનાથ હવે પછી થવાના તેવીશમા તીર્થંકર છે. અત્યારે બાવીશમા તીર્થંકર શ્રી નેમનાથ તીર્થંકરે ભવ્યજીવોને પ્રતિબોધ કરતા પૃથ્વીને પાવન કરી રહ્યા છે ભાવીકાલમાં આ ભગવાન સો વર્ષને આવખે ઉત્પન્ન થશે ને સંસારમાં કૈંક ભવ્યજનોનો ઉદ્ધાર કરીને શિવવધુ વરશે. જગતમાં એ અનેક નામે જગપ્રસિદ્ધ થયા છે-થશે. એમનો મોટો પ્રભાવ આ અવસર્પિણીમાં જાગતોજ છે. તમે જેમ પ્રતિવિશ્વના યુદ્ધ સમયે જરા રાક્ષસનો નાશ કરવાને શ્રી નેમિકુમારના કહેવાથી ધરણેંદ્રનું-અમારા સ્વામીનું આરાધન કરી પાર્શ્વનાથની અપૂર્વ પ્રતિમા પ્રાપ્ત કરી તેના સ્નાત્ર જળથી જરા નિવારી યુદ્ધભૂમિ ઉપર જરાસંઘને મારીને વિજય મેળવ્યો અને એ

પાર્શ્વનાથ જગતમાં શ્રી સંજેશ્વર પાર્શ્વનાથ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા. એમ હે ઉત્તમ આ પ્રભુ પણ સ્થંભન પાર્શ્વનાથ તરીકે જગતમાં પૂજાય છે !”

“ ત્યારે તો તેમનું એ નામ પણ કોઈ અપૂર્વ સંજોગોમાં જ પડયું જણાય છે ને વાર !” શ્રીકૃષ્ણ બોલ્યા.

“ એમજ છે તમારી પૂર્વે થયેલા આઠમા વાસુદેવ અને બળદેવ લક્ષ્મણ અને રામચંદ્ર પિતાની આજ્ઞાથી વનમાં નિકળ્યા હતા. કેમકે ઉત્તમ પુરૂષોને પણ દુઃખ આવે છે. અનુક્રમે તેમની સાથે રામચંદ્રની પત્ની સીતા પણ હતાં. તે સમયે પ્રતિવાસુદેવ સાહસિકોમાં શિરોમણિ રાવણ હતો સીતાને અપૂર્વ સૌંદર્યની પ્રતિમા ધારીને એનું હરણ કરી લંકામાં ઉપાડી ગયો. રામ લક્ષ્મણ એને જીતવા સારું લંકા ઉપર ચડાઈ કરીને અનેક સૈન્યથી પરવર્યા છતાં અહીંથી આવીને અટક્યા. સૈન્યને પેલેપાર કેમ ઉતારવું એ માટે બન્ને બાંધવો ચિંતાતુર હતા. તરતજ આ ભગવાનનું આરાધન કરીને એમણે સમુદ્રનાં જલ સ્થંભાવી દીધા ને એની ઉપર પાજ બાંધીને અસંખ્ય સૈન્ય સાથે એ બન્ને બાંધવો સમુદ્ર તરીને પેલેપાર ગયા. ને યુદ્ધમાં રાવણને મારીને સીતાજીને તેડી પાછા અહીં

૧ કોઈક આચાર્યો એમ માનેછે કે કુંથુનાથના સમયમાં મમ્મણા નામના શ્રેષ્ઠીયે પોતાનો મોક્ષ પાર્શ્વનાથથી હોવાથી ભક્તિને માટે આ પ્રતિમા ભરાવી છે તત્વતો કેવલગ્તાની જાણે ?

આવ્યા ભગવાનનું સ્થાન પાર્શ્વનાથ એવું નામ સ્થાપ્યું. લોકમાં એમનું મહાત્મ્ય વધ્યું મુનિવ્રત સ્વામીના મોક્ષગમન પછી લગભગ પાંચ લાખ વર્ષે એ થયા. એ રામ લક્ષ્મણ પછી કેટલાક કાળે એકવીશમાં નમિનાથ તીર્થંકર દશ હજાર વર્ષના આયુષ્યવાળા થયા. મુનિસુવ્રત સ્વામી મોક્ષે ગયા ત્યાર પછી છ લાખ વર્ષે નમિનાથ મોક્ષે ગયા. એ નમિનાથ પ્રભુના સમય માં દશમા હરિષેષ ચક્રવર્તી પણ દશ હજાર વર્ષના આયુષ્ય વાળા થયા. દીક્ષા લઈને એ મોક્ષે ગયા તેમની પછી નમિનાથના શાસનમાં કેટલાક કાળે અગીયારમા જય નામે ચક્રવર્તી રાજગૃહ નગરમાં થયા. ત્રણ હજાર વર્ષના આયુષ્યવાળા એપણુ દીક્ષા લઈને મોક્ષે ગયા તેપછી હાલમાં બાવીશમા તીર્થંકર શ્રીનેમિ પ્રભુ વિચરે છે. તેમના સમયમાં મહાભૂજ તમે છેલ્લા વાસુદેવ થયા છો. એ રામ લક્ષ્મણે તમારી માફક આ પ્રતિમાજીના પ્રભાવથી સમુદ્ર તરીને પ્રતિવાસુદેવ ઉપર જીત મેળવી આ પ્રભુને દીર્ઘકાળથી અમે પૂજતા આવ્યા છીએ. ”

દેવતાના મુખેથી આ પ્રમાણે ભગવંતનું અદ્ભૂત પરાક્રમ સાંભળીને શ્રી કૃષ્ણનું મન આ પ્રતિમા તરફ આકર્ષાયું. એને દારિકા લઈ જવાનું મન થયું. “ દેવ ? જો તમારી રજા હોય તો આ પ્રતિમાજી હું દારિકામાં લઈ જાઉં ? ને મારા પૂર્વે થયેલા રામલક્ષ્મણે જેમ આ ભગવાનને પૂજ્યા તેમ હું પણ ભગવાનને પૂજીને કૃતાર્થ થાઉં ? ” કૃષ્ણજીએ પ્રતિમાને દારિકામાં લઈ જવાની માગણી કરી.

“ શ્રીકૃષ્ણ ? જગતમાં અતુલ્ય સંપદાવાળા તમે આ ભગવાનને પૂજે એ સર્વથા અમોને ઇષ્ટ છે. તમારા જેવા સાધર્મી બંધુ અમોને બીજા ક્યાંથી પ્રાપ્ત થવાના હતા. પરન્તુ જેમ પ્રથમ દર્શન કરતાં તમોને આ ભગવાન તરફ પૂજ્યભાવ ઉત્પન્ન થયો તેમ અમારા પણ એ પ્રાણુ સ્વરૂપ છે. સંસારી મનુષ્યોને અથવા તો દેવોને એથી કરીને અધિક બીજી કંઈ વસ્તુ હોઈ શકે ? ભવોદ્ધિ તરવાની સીધી સડક તો તીર્થંકરની ભક્તિજ છે. આંટી ઘુંટીમાં તો મુંજવણુ ઉત્પન્ન થાય તેમાં પણ અમારે દેવતાઓને તો માત્ર એ તીર્થંકરજ અવલંબન-આધારભૂત છે. ને મનુષ્યો તો અનેક રીતે મોક્ષ માર્ગને મેળવી શકે છે. દેવતાઓ માત્ર તીર્થંકરની ભક્તિ સિવાય વ્રત, તપ કે જપ કંઈપણુ કરી શકતા નથી. આવા અનેક રીતે પુજવા યોગ્ય ભગવાંતને અમે તમને આપવાને જો કે સંમત તો નથી છતાં પણ તમે અમારા સાધર્મિક છે. મનુષ્યોમાં શ્રેષ્ઠ છો માટે અમારા સ્વામીની રજા લઈને આ પ્રભુને જો તેમની રજા હશે તો આપશું. ” દેવતાનાં એવાં વચન સાંભળીને શ્રીકૃષ્ણ એમાં સંમત થયા તરતજ એક દેવ પોતાનાં વાસ ભુવનમાં જઈ ધરણેંદ્રની સંમતિ લઈ આવ્યો ને એમની આજ્ઞાથી શ્રીકૃષ્ણના મનોરથ સફળ થયા.

“ મુરારિ ? અમારા સ્વામીએ આ પ્રતિમા તમને આપી જેથી અમને જણાય છે કે ભાવી કાળમાં આ પ્રતિમાજી જગતમાં ઘણાં પ્રાભાવિક થશે નહીંતર અમારા સ્વા-

મિની અન્યથા પ્રવૃત્તિ હોય નહી. ” નાગ દેવતાએ એમ કહીને એ સ્થંભન પાર્શ્વનાથ વાસુદેવને અર્પણ કર્યા. તેપછી સર્વે દેવતાઓ શ્રીકૃષ્ણને ભલામણ કરીને પોતાની નાગકુમાર નિકાયમાં આદ્યા ગયા.

શ્રીકૃષ્ણ પણ પ્રતિમાજી પ્રાપ્ત કરીને જેના મનમાં આનંદનો ઉભરો સમાતો નથી એવા તે ભગવાનને લઈને દ્વારિકામાં આવ્યા. દ્વારિકામાં પોતાના મહેલની નજીક સુવર્ણનું મંદિર કરાવીને મણી માણેકથી જડીત તોરણ બાંધ્યા. રંગમંડપમાં મણીમય, રત્નમય સ્થંભ બાંધાવ્યા. એવા દીવ્ય મંદિરમાં સ્થંભન પાર્શ્વનાથને પધરાવ્યા. અને રોજ વાસુદેવ બળભદ્ર સાથે એમની ભક્તિ કરવા લાગ્યા. બળભદ્રને સ્થંભન પાર્શ્વનાથનો ટુંક ઇતિહાસ કહી સંભળાવ્યો. શ્રી કૃષ્ણને લીધે એમનું આખું કુંટુંબ ને દ્વારિકાના સમુદ્રવિજયાદિ સર્વે યાદવો એ સ્થંભન પાર્શ્વનાથના ભક્ત બન્યા. અનેક રીતે અનેકજનો એમની ભક્તિ કરવા લાગ્યા. કેમકે શ્રીકૃષ્ણના એ પ્રાણ હતા-જીવન હતા. એ પ્રમાણે શ્રીસ્થંભન પાર્શ્વનાથની સેવા કરતાં શ્રીકૃષ્ણનો કેટલોય સમય સુખમાં વહી ગયો.

પ્રકરણ ૨ જી.

દ્વિપાયન રૂપિઃ—

એક દિવસે દેશનાને અંતે વિનયવાન શ્રી કૃષ્ણજીએ શ્રી નેમિનાથને નમસ્કાર કરી અંજલી જોડીને પૂછ્યું. “ ભગવન ? આ સુંદર સુવર્ણમયી દારિકાનો, યાદવોનો ને મારો શી રીતે વિનાશ થશે તે આપ કૃપા કરીને કહો ? ”

“ હરિ ! આવી ભવિષ્યવાણી સાંભળીને શું કરશો ? જે ભાવી બનવાનું હોય છે તે અવશ્ય બન્યાંજ કરે છે. ” શ્રી નેમિનાથ બોલ્યા.

“ પ્રભો ! મારી એ જાણસા છે કે દારિકા, યાદવો અને હું કાલના પ્રભાવથી નાશ પામશું કે કોઈ બીજાવડે અમે નાશ પામશું. ”

“ મુરારી ! શૌર્યપુરની બહાર એક આશ્રમમાં પારાસર નામે તાપસ રહે છે કોઈ વખતે એણે યમુનાદ્વીપમાં જઈને નીચ કન્યાનું સેવન કર્યું. તેનાથી એને દ્વીપાયન નામે પુત્ર થયો. બ્રહ્મચર્યનો પાલનાર, અને ઇંદ્રિયોનું દમન કરનાર એ દ્વીપાયન ઋષિ યાદવોના સ્નેહથી દારિકાની સમીપે રહેશે. તેને કોઈ વાર શાંબ વગેરે તારા યદુકુમારો મદિરાથી મદોન-મત્ત થઈને મારશે જેથી કોપાયમાન થયેલો દ્વીપાયન યાદવો સ્થં. ૮

સહીત દ્વારિકાને ખાળી નાખશે. તમારા ભાઈ જરાકુમારના ખાણથી તમારો નાશ થશે. ” પ્રભુનાં એવાં વચનો સાંભળીને યાદવો જરાકુમારને કુલમાં અંગારા સમાન જાણીને તેના તરફ તિરસ્કારથી જોવા લાગ્યા.

તે સમયે જરાકુમાર પણ ઉભો થઈને બોલ્યો. “આહા! યાદવકુલમાં મુગુટમણિ સમા શ્રીકૃષ્ણનો મારે હાથે વિનાશ! અક્ષોસ! મારે જ હાથે બંધુનો ઘાત! હું પણ વાસુદેવનો પુત્ર છું છતાં વિધિએ આ શું યોગ સાધ્યો? માટે ભગવાનનું વચન અન્યથા કરવાનો હું પ્રયત્ન કરું? ” એમ બોલતો ધનુષ્યખાણ લઈને તે વનમાં ચાલ્યો ગયો.

દ્વીપાયન પણ ભગવાનનાં વચન સાંભળીને દ્વારિકામાં આવ્યો ને શ્રી કૃષ્ણને કહીને લોકોને મદિરા પીવાનો નિષેધ કર્યો. વાસુદેવની આજ્ઞાથી સર્વે મદિરા નગરની બહાર ઘણે દૂર કાદંબરી અટવીની નજીક શિલાકુંડોમાં નાખી દીધી.

એવા સમયમાં બળભદ્રજીનો સારથી સિદ્ધાર્થ બળભદ્રને અરજ કરવા લાગ્યો કે “હે સ્વામિન્! દ્વારિકા અને યાદવોનું આવું ભયંકર ભવિષ્ય હું શી રીતે જોઈ શકીશ? મને પ્રભુને શરણે જવા દો. ”

“હે અનધ! તારો એ ભાવ યુક્ત છે. જો કે તારા જેવો વક્ષાદાર માણસ મને મલવો મુશ્કેલ છે છતાં હું તને રજા આપું છું. પણ જો તું દેવલોકમાં દેવપણે ઉપજે અને કોઈ સમયે મને વિપત્તિ આવે તો મને પ્રતિબોધ કરજો. ”

બળભદ્રની વાણી કબુલ કરીને સિદ્ધાર્થ પ્રભુની પાસે દીક્ષા લઈને છ માસ પર્યંત તીવ્ર તપ કરીને સ્વર્ગે ગયો. કેટલાય વર્ષો પસાર થઈ ગયા. ભાવીના પ્રચ્છન્નપણે થતા પડકારો ક્યારે પ્રગટ થશે એ ગમે તેવો શક્તિવાન માનવી પણ જાણવાને ક્યાંથી સમર્થ હોય.

લાંબા કાળે શિલા કુંડોમાં પડેલી મદિરા અતિ સ્વાદિષ્ટ થઈ એક વખતે વૈશાખ માસની ત્રીજમ રતુમાં શાંખકુમારનો એક સેવક ત્યાં આવી ચડ્યો અને એણે પીધી. ઘણીજ સ્વાદિષ્ટ લાગવાથી એણે શાંખકુમારને વાત કરી. થોડી મસકમાં સાથે લાગ્યો હતો તે શાંખકુમારને ભેટ કરી. કુમાર પીને ઘણોજ ખુશી થયો ને બીજે દિવસે શાંખ યાદવોના કુમારો સાથે એ મદિરાના સ્થાનકે આવ્યો. કાદંબરી ગુફા પાસે આવીને વૃક્ષોની કુંજોમાં શાંખ યાદવ કુમારો સાથે ખેલવા લાગ્યો ને સેવકો પાસે મદિરા મંગાવીને પોતે પીધી. બીજાઓને પાવા લાગ્યો એવી રીતે સર્વે યાદવકુમારો મદિરા પીને મદોન્મત્ત થયા. મદિરામાં મસ્ત થયેલા તેઓ ફરતા હતા એટલામાં તપ કરતા દ્વીપાયન રૂપિ યાદવકુમારોના જોવામાં આવ્યા. એટલે શાંખકુમાર બોલ્યો. “ ઓહ ! જોયો આ દુષ્ટ દ્વીપાયન ! એ આપણી નગરીનો નાશ કરનાર છે ? માટે એ નાશ કરે તે પહેલાં આપણેજ એને મારી નાખીએ. ચંદ્રકુમારો ! હોંશીયાર ! ” શાંખની હાકલ થઈ કે તરતજ સર્વે ચંદ્રકુમારોએ પત્થરાથી, ઢેખારાથી, પાટુઓથી, લપડાકથી, અને મુષ્ટિઓથી દ્વીપાયનને મારવા માંડ્યો એને ખુબ

માર્યો, પીટયો, અર્ધમૃત કર્યો. મુવા સરખો થયો એટલે સર્વે
ચઢુકુમારો શ્રી કૃષ્ણના ભયથી દારિકામાં આવીને પોતપો-
તાના ઘરમાં પેશી ગયા.

આ સર્વે સમાચાર કૃષ્ણના જાણવામાં આવ્યા જેથી
તે ખેદયુક્ત થઈને વિચાર કરવા લાગ્યા. “ અહો ! આ કુમા-
રોએ કુળનો નાશ કરનાર કેવું અનુચિત કાર્ય કર્યું. હવે ઝટ
જઈને દ્વીપાયનને મનાવવો જોઈએ. અન્યથા તે કાંઈ અનુ-
ચિત કાર્ય કરી બેસશે. ” એમ વિચારી બગલદ્રને કૃષ્ણ દ્વીપા-
યન પાસે આવ્યા ને ઉન્મત હાથીને જેમ માવત શાંત કરે
તેમ શ્રીકૃષ્ણ શાંત વચનોએ દ્વીપાયન રૂષિને સમજાવવા
લાગ્યા. “ હે મહાત્મન ! મહિરાથી અંધ થયેલા મારા પુત્રો
એ આપનો મોટો અપરાધ કર્યો છે. પણ હે મોટા મનવાળા !
તમે એમને ક્ષમા આપો ! ” કૃષ્ણ અનેક રીતે શાંત વચનોએ
એને સમજાવવા લાગ્યા પણ એ ત્રિદંડીનો ઉગ્રક્રોધ શાંત
થયો નહીં.

“ હે કૃષ્ણ ! હવે તમારું વચન કાંઈ પણ મને અસર
કરશે નહીં જે થવાનું હતું તે થઈ ગયું કેમકે તમારા પુત્રોએ
મને માર્યો ત્યારેજ દારિકાને યાદવો સહીત બાળી નાંખવાનું
મેં નિયાણું કર્યું છે. ફક્ત તમારા બે જણ સિવાય સર્વે
યાદવોને હું મારી નાખીશ. ” પોતાના નિશ્ચય અવાજથી
દ્વીપાયને કહ્યું એ નિશ્ચય અપૂર્વ હતો. અંતરનાં ક્રોધાગ્નિથી
ધમધમતાં એ વચનો હતાં.

રૂચિનો આવો નિશ્ચય જાણીને રામે-બળભદ્રે શ્રીકૃષ્ણને કહ્યું. “ હે બંધુ ! એ સંન્યાસીને હવે વૃથા શું મનાવોછો ? જેઓનાં મુખ, નાસિકાને હાથ વાંકા હોય, હોઠ, દાંત અને નાસિકા જાડી હોય. જેમની ઇંદ્રિયો વિલક્ષણ હોય, જે હીન અંગવાળો હોય તેઓ કદિ પણ શાંતિ પામતા નથી. ભવિષ્યમાં જે બનવાનું છે તે ક્યારે પણ અન્યથા થતું નથી. તો હવે એને વધારે કહેવાથી સચું. ” વડીલબંધુ રામનાં એવાં વચન સાંભળીને શ્રી કૃષ્ણ બંધુની સાથે નગરમાં આવ્યાં દ્વારિકામાં તરતજ એના નિયાણાની વાર્તા પ્રગટ થઇ ગઇ.

સ્ત્રીઓનું આભૂષણ.

પ્રતિભાસુંદરી—અમે તેવી સુરત સ્ત્રીઓ પણ આ પુસ્તકના વાંચનથી એક આદર્શ ગૃહીણી થઇ શકે છે. તેવું રસીક, બોધપ્રદ અને શાંતી અને વીરરસ આપનારું આ પુસ્તક છે. કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

સદ્ગુણી સુશીલા—આ પુસ્તકના વાંચનથી સ્ત્રીઓ ગૃહમંદિર સ્ત્રીપાત્રી, સહનશીલતા, પતિભક્તિ—આદિ ગુણો મેળવી જીવનને ઉચ્ચ બનાવી શકે છે. કિંમત રૂ. ૧-૨-૦

લખો:—

જૈન સસ્તી વાંચનમાળા.

રાધનપુરી બજાર—ભાવનગર.

પ્રકરણ ૩ જી.

દારિકા તારે ખાતર !

દ્વૈપાયનના નિયાણાથી લોકોના મન ચિંતાતુર હતાં યાદવોને દારિકાનો પોતાનો નાશ પ્રત્યક્ષ દેખાવા લાગ્યો, પણ શું કરે ? એ દૈવાધિન વસ્તુને દૂર કરવાને મનુષ્યની કે દેવની કોઈ પણ શક્તિ કામ લાગે તેમ નથી. છતાં મનુષ્યો અચાવની અનેક પ્રકારની તૈયારીઓ તો કરે છે તેમ દારિકાના લોકો, યાદવો અને શ્રી કૃષ્ણ દારિકાનું, યાદવોનું કેવી રીતે રક્ષણ કરવું તે માટે કંઈ ઉપાય શોધવા લાગ્યા. એટલામાં રેવતાચલ ગિરનાર પર્વત રૂપ શ્રી નેમિનાથ ભગવાન સમવસર્યા. શ્રીકૃષ્ણ યાદવોના મોટા પરિવાર સાથે ભગવંતને વંદન કરીને ધર્મોપદેશ સાંભળવા બેઠા દેશનાને અંતે વૈરાગ્ય પામીને પ્રદ્યુમ્ન, શાંબ, નિષધ આદિ કુમારોએ ભગવાન પાસે દીક્ષા લીધી તેમજ રૂક્મિણી, જાંબુવતી વગેરે કૃષ્ણની પટ્ટરાણીઓએ પણ ઘણી યાદવ સ્ત્રીઓ સાથે દીક્ષા અંગીકાર કરી પછી ભગવંતને નમીને કૃષ્ણે દારિકાનું ભવિષ્ય પૂછ્યું જેથી ભગવંતે કહ્યું કે “ આજથી બારમે વરસે દારિકાનો નાશ થશે. ”

ભગવંતનું વચન સાંભળીને કૃષ્ણ વિલંબા થયા. હૃદયમાં બહુ પરિતાપ પામ્યા “ મને ધિક્કાર છે કે આ સાંભળતાં છતાં હું રાજ્ય લુપ્ત રહ્યો વ્રત અંગીકાર કરવાને પણ

સમર્થ થતો નથી. સમુદ્રવિજય વગેરેને ધન્યછે કે જેમણે પ્રથમથી દીક્ષા લઈને આત્મ કાર્ય સાધ્યું. ” અંતરમાં અતિ દુઃખાતાં ને શોક કરતા હરિને જાણીને લગવાન નેમિનાથ બોલ્યા. “ હરિ ! શામાટે ખેદ કરે છે ? પૂર્વભવના નિયાણાથી વાસુદેવો ક્યારે પણ દીક્ષા લેતા નથી. સંસારમાં અતિ આસક્ત હોવાથી દરેક વાસુદેવોને અવશ્ય નરકગામી થવું પડે છે. ” લગવંત ! હું અહીંયાંથી ક્યાં જઈશ ? કૃષ્ણે પુછ્યું. તમે પણ અહીંયાંનું આયુષ્ય પુર્ણ થતાં ત્રીજી નરક પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થશો. ” લગવંત નેમિનાથનું વચન સાંભળી કૃષ્ણ બહુ દુઃખી થઈ ગયા.

“ હા ! હા ! સ્વામી ! તમારા જેવા મારે માથે નાથ છતાં હું તમારો બાંધવ થઈને નરકમાં જઈશ. ” કૃષ્ણ શોક કરવા લાગ્યા.

“ અવશ્ય ! હે વાસુદેવ ! એ નરક પૃથ્વીમાંથી નિકળીને તમે આ ભવથી પાંચમા ભવમાં આજ ભરતક્ષેત્રમાં ખારમા ‘ અમમ ’ નામે તીર્થંકર થશો તમારા બંધુ બળભદ્ર અહીંથી પાંચમાં દેવલોકે જશે ત્યાંથી ચવીને મનુષ્ય થશે ત્યાંથી દેવ થશે ને તે પછી પાંચમે ભવે ઉત્સર્પિણી કાલમાં આ ભરતક્ષેત્રમાં રાજા થશે ને તમારા તીર્થમાં મોક્ષે જશે. (કોઈ સ્થાનકે ચૌદમા નિઃપુલાક તીર્થંકર થશે એમ પણ કહ્યું છે) ભવિતવ્યતા બળવાન છે કર્મને આધિન રહેલા જીવોનું દુઃખ ટાળવાને કોઈ સમર્થ નથી. ” લગવંતે મુરારિને

કહ્યું ભગવન અન્યત્ર વિહાર કરી ગયા. ને કૃષ્ણ પરિવાર સહીત દ્વારિકામાં આવ્યા. લોકોને ધર્મમાં જાગૃત રહેવાને આ ધો-
પણું કરાવીને સાવધાન કર્યા જેથી સર્વે લોકો દ્વારિકાના બ-
ચાવ માટે તપ, જપ, વ્રત, નિયમ વગેરે યથાશક્તિ ધર્મ-
કાર્યમાં ઉદ્યમ કરવા લાગ્યા. પ્રાણીઓને જીવિતથી અધિક
ખીનું શું બહાલું હોય છે ? કંઈ નહીં.

ચાદવ કુમારોના મૂઠમારથી મરવા પડેલો દ્વૈપાયન
મૃત્યુ પામીને ભુવનપતિ નિકાયમાંની પાંચમી અગ્નિકુમારનિ-
કાયમા દેવપણે ઉત્પન્ન થયો. ઉત્પન્ન થતાંજ અવધિજ્ઞાનથી
પૂર્વેનું વૈર સંભારતો તે દ્વારિકામાં આવ્યો. પરંતુ સર્વે લોકો
વ્રતમાં-ધર્મમાં તત્પર હોવાથી એ ધર્મ પ્રભાવે કરીને દેવનું
કાંઈપણ ચાલી શક્યું નહીં. લોકો ઉપવાસ, છક્ર, અક્રમ વગેરે
તપસ્યા કરતૂં ભગવાનની ભક્તિમાં એવા તો લયલીન-ભક્તિ-
માન હતા કે દેવતા તેમનું કંઈ પણ અનિષ્ટ કરવાને શક્તિ-
વાન થયો નહીં. છતાં એમનો નાશ કરવાની તક શોધતો
દેવતા પોતાના દેવલોકનાં અપૂર્વ સુખ છોડીને દ્વારિકામાં
અગીયાર વર્ષ પર્યાંત રહ્યો.

પ્રાણીઓને વેરનો સંબંધ ઘણાજ કલેશ કારક હોય
છે. વેર એ એમને એવી તો મીઠી ચીજ જણાય છે કે શત્રુને
જ્યારે તે ઠાર કરે છે ત્યારેજ એને નિરાંત વળે છે. સુખ,
ભોગ કુટુંબ, પ્રિયા અને પુત્ર કરતાં પણ વેરની વસુભાતને
વેરાંધ પ્રાણી ઉંચામાં ઉંચી વસ્તુ ગણે છે. દ્વૈપાયન પણ એ

વૈરથી અંધ હતો દારિકાનો, યાદવોનો નાશ કરવો એજ તેનો એક નિશ્ચય હતો. અગીયાર વર્ષનાં બહાણાં જોત જતાંમાં વહી ગયાં છતાં એ નિશ્ચય જરાય ડગ્યો નહોતો. એ લોકો ક્યારે ધર્મથી પતીત થાય અને પોતાને લાગ મળે, માત્ર એવા સમયનીજ રાહ જોતો હતો. વેરની વસુલાત આગળ દેવ-લોકના સુખોને પણ તૃણસમાં ગણતો હતો.

અગીયાર વર્ષ વહી ગયાં ને બારમા વર્ષના દિવસો એક પછી એક પસાર થવા લાગ્યા. એટલે ભાવીભાવને યોગે લોકોએ ધાર્યું કે “ આપણા તપથી દ્વૈપાયન બ્રહ્મ થઈને નાશી ગયો ને આપણે જીવતા રહ્યા માટે સ્વેચ્છાએ રમીયે, ખેલીયે ને કીડા કરીએ એવા વિચાર ઉપર આવીને તેઓ સ્વચ્છંદ-પણામાં આસક્ત થયા તપ, જપને પ્રભુ ભક્તિ સર્વે કંઈ છોડી દીધું. મદ્યપાન કરવા લાગ્યા. અભક્ષ્યને પણ ખાવા લાગ્યા. અનેક પ્રકારના સંસારના પાપમય વ્યાપારમાં તેઓ આગળ ને આગળ વધવા લાગ્યા.

યાદવોની ને દારકાવાસી નગરજનોની આવી એટલા જોઈને દ્વૈપાયન મનમાં ખુશી થયો. ” હાશ ! અગીયાર અગીયાર વર્ષે પણ આજે મારી ક્ષતેહ થઈ (ધીરજનાં ફળ હમેશાં મીઠાં જ હોય) જે સમયની હું રાહ જોતો હતો તે સમય આજે મને અનાયાસે પ્રાપ્ત થયો ને એ લોકોનું ભાગ્ય પરવારી ગયું નક્કી હવે એમનું આવી બન્યું છે ” એમ મનમાં ચિંતવતો પૂર્વનો દ્વૈપાયન રૂપિ દારિકાના નાશ માટે હવે તૈયાર થઈ ગયો.

શું કરીયે ? સુવર્ણમયી દ્વારકાની ભવિતવ્યતા જ એવી હતી. શ્રી કૃષ્ણને પોતાની આંખે-પોતાની આ દ્વારકાને બળતી-સળગતી જોવાનું ભાવી પડકાર કરી રહ્યું હતું. એનું અંજળ આવી પહોંચ્યું એટલે લોકોની મનોવૃત્તિ ફરી ગઈ. અને ધર્મ ધ્યાનની જે શુભ લાગણી હતી તે પણ નષ્ટ થઈ ગઈ.

માણસ જ્યારે જુદી જ ધારણામાં રમે છે ત્યારે વિધિના રાહ ઘાટ વળી એનાથીય જુદા હોય છે. બિચારા માનવીનું ત્યાં શું ચાલી શકે ?

સૌ કોઈને પસંદ પડી.

જૈન નિત્ય પાઠ સંગ્રહ:—પ્રભાતમાં સ્મરણ કરવા યોગ્ય નવસ્મરણ ઉપરાંત બીજાં સ્તોત્રો, છંદો, રાસો વિગેરે ઘણી બાબતોનો સંગ્રહ આ પુસ્તકમાં કરવામાં આવ્યો છે. જેથી દરેક બંધુને આ પુસ્તક ઘણું જ ઉપયોગી અને સગવડતાવાળું છે.

કિં. રૂ. ૦-૧૦-૦

સો નકલના રૂ. ૫૦-૦-૦

પંચ પ્રતિક્રમણ પોકેટ સાઈઝ:—આ પુસ્તક મોટા અક્ષરમાં છપાયેલ છતાં તેનું કદ અને બાઈન્ડીંગ એટલું સુંદર કરવામાં આવ્યું છે કે તેની માગણી દરેક સ્થળેથી ઉપરાઉપર આવે છે. આ તેની ત્રીજી આવૃત્તિ છે. પંચ પ્રતિક્રમણ ઉપરાંત ઘણા ઉપયોગી વિષયો દાખલ કરવામાં આવ્યા છે. કિં. રૂ. ૦-૧૦-૦ સો નકલના રૂ. ૫૦-૦-૦

લખો:—જૈન સસ્તી વાંચનમાળા.

રાધનપુરી બજાર—ભાવનગર.

પ્રકરણ ૪ થું.

દારિકા દહન:—

દારિકા દહનનો સમય નજીક આવવાથી રામકૃષ્ણથી પૂજાતા શ્રીસ્થંભન પાર્શ્વનાથ અધિષ્ઠાયક દેવતાએ ભગવંતના ભક્ત જનને સ્વાસ્થ્ય આપવાથી એ માણસે સ્થંભન પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને રાત્રિને સમયેજ કોઇને પણ જાણાવ્યા વગર સમુદ્રમાં પધરાવી દીધી.

પ્રાતઃકાળનો સમય થયો ને રામકૃષ્ણ દર્શન કરવા આવ્યા તો પ્રતિમા ગેબ ! રામકૃષ્ણ અમકયા. ભાવી અનર્થના પડકારો જાણી અંતરમાં ખેદ થયો પણ એ અનર્થોના પડકારો, એ ભાવી અંધકારના પડદાઓ, દૂર કરવાની એ સમર્થ પુરુષોની શક્તિ નહોતી. નગરમાં જે જે પ્રભાવિક વસ્તુઓ હતી તે સર્વે અદૃશ્ય થઈ ગઈ. શ્રીસ્થંભન પાર્શ્વનાથની એ અદ્ભૂત પ્રતિમા સમુદ્રના અથાગ જળમાં અત્યારે તો ગરક થઈ ગઈ.

દ્વૈપાયન દેવ વૈરની વસુલાત લેવાને દારિકા ઉપર ધસી આવ્યો. એણે દારિકામાં અનેક પ્રકારના ઉપદ્રવો ઉત્પન્ન કર્યા. શરૂઆતમાં મેઘવૃષ્ટિની માફક આકાશમાંથી અગ્નિની વૃષ્ટિ થવા લાગી આખી નગરી ફોલ પામી ગઈ, સત્યાનાશ, સર્વ નાશનો આરંભ થઈ ચુક્યો હતો લોકોએ જાણ્યું કે દ્વૈપાયને પુરેપુરું વેર વાળવા માંડ્યું હતું. પૃથ્વી પણ કંપવા લાગી. ઉપરા ઉપરી ધરતીકંપ થતો ને મકાનો જમીનદોસ્ત થતાં

હતાં. ઘરમાં, ગોળમાં, ભીંતમાં, પછીતમાં રહેલી પત્થર, કાષ્ઠાદિકની મૂર્તિઓ હસવા લાગી. સૂર્યમંડલમાં છિદ્ર જોવામાં આવ્યું. ચંદ્ર સૂર્યનાં વારંવાર ગ્રહણ થવા લાગ્યાં. ભીંતોમાં ચિત્રેલા દેવતા અને દેવીઓ અટ્ટહાસ કરવા લાગ્યાં. ધુમાડાના ગોટેગોટ ફેલાવા લાગ્યાં. અધુરામાં પુરા હિંસક જનવરો નગરજનોને હેરાન કરવા લાગ્યાં. એ સમયે સ્વયં દ્વૈપાયનદેવ પણ શાકિની, ડાકિની, ભૂત અને વૈતાલોને સાથે લઈને નગરમાં ફરવા લાગ્યો. નગરજનો આ ભયંકર દૃશ્યો જોવા લાગ્યા. રામ કૃષ્ણનાં એ પ્રભાવિક હલ, ચક્ર, આદિ રત્નો અદૃશ્ય થઈ ગયાં.

દ્વૈપાયને નગરમાં ભમતા સંવર્તવાયુ ઉત્પન્ન કર્યો. એ વાયુએ કાષ્ટને તૃણ વગેરે બધેથી લાવી લાવીને નગરીમાં નાંખવા માંડ્યાં. તેમજ જે લોકો મોતના ભયથી નગરીની બહાર નાશી જતા હતા તેમને પણ પાછા લાવી લાવીને નગરીમાં નાંખ્યા. સર્વે દિશામાંથી વૃક્ષોને ઉખેડીને નગરીમાં નાંખી આખી નગરી કાષ્ટથી ભરી દીધી. તેમજ સાઠ કુલકોટી બહાર રહેલાને બહોતેર કુલકોટી દ્વારકામાં રહેનારા એ સર્વેને એકઠા કરીને એ દ્વૈપાયન અસુરે દ્વારિકામાં અગ્નિ પ્રગટ કર્યો. પ્રલયકાળના અગ્નિ સમો એ અગ્નિ બધા વિશ્વને અંધકારથી પૂરી દેતો ધગ્ ધગ્ શબ્દ કરતો દ્વારિકાને બાળવા લાગ્યો. એનું ભક્ષણ કરવા લાગ્યો. દેવતાની અપૂર્વ શક્તિથી બાલકથી તે વૃદ્ધ પર્યંત બધા લોકો બેડીથી જાણે બંધાણા હોય એમ પોતાની જગાએથી

એક ડગલું પણ ચાલવાને સમર્થ થયા નહી. દુઃખની ચીસેચીસ મુકતાં લાખો કુટુંબોને પણ અત્યારે કોઈ બચાવી શકે તેમ નહોતું.

આ સમયે રામકૃષ્ણે વસુદેવ, દેવકી અને રોહિણીને અગ્નિમાંથી બહાર કાઢવાને, રથમાં બેસાર્યાં, પણ વાદી જેમ સર્પને સ્થંભિત કરે એમ દેવતાએ એ રથના ઘોડાને સ્થંભાવી દીધા જેથી એક ડગલુ પણ ચાલવાને તે સમર્થ થયા નહી. જ્યારે ઘોડા કે વૃષભો કોઈ રથ ખેંચવાને સમર્થ થયા નહી, તે વારે રામ અને કૃષ્ણ બન્ને અશ્વો અને બળદોને છોડી દઈ પોતે રથ ખેંચવા લાગ્યા. એટલે રથની ધરી તડ તડ શબ્દ કરી લાકડાના કટકાની જેમ ભાગી પડી. છતાં પણ એવા રથને ખેંચતા માંડમાંડ રામ કૃષ્ણ નગરના દરવાજા પાસે આવ્યા એટલે દેવશક્તિથી નગરના દરવાજા બંધ થઈ ગયા. રામે એક પગની લાત લગાવીને દરવાજાનાં કમાડ ભાંગી નાંખ્યાં. ને રથને ગઢ બહાર ખેંચવા માંડ્યો પણ રથ પૃથ્વીમાં ગરક થઈ ગયો. જે કોઈ પણ રીતે બહાર નીકળ્યો નહી. છતાં રામ ને કૃષ્ણ માતાપિતાને બચાવવાને અતિ પરાક્રમ કરીને રથને ખેંચવા લાગ્યા. તેવામાં એ દ્વૈપાયનદેવ તેમની આગળ પ્રગટ થઈને બોલ્યો “ અરે રામકૃષ્ણ ! તમને આ શો મોહ થયો છે ? મેં તમને કહ્યું તું તે સંભાળો કે “તમારા બે જણ સિવાય આ નગરીમાંથી કોઈ ત્રીજો અગ્નિથી બચી શકશે નહી. કારણકે મારા તપનું ફલ હું એવી રીતે નિયાણું કરીને હારી ગયો છું. ”

“ દ્વૈપાયનનાં વચન સાંભળીને એ માતાપિતા ગદ્ગદીત ક’ઠે બોલ્યાં. “ વત્સો ! તમે તો હવે આલ્યા જાવ ! તમે જે બાંધવો જીવતા હશે તો બધા ચાહવો જીવતા જ છે. હવે વધારે પ્રયત્ન કરવાથી સર્ચું ? તમે તો અમને બચાવવાને પ્રયત્ન કરવામાં ઉણપ રાખી નથી પણ ભવિતવ્યતા જ બળવાન છે. ત્યાં બળવાન માણસનો શું ઉપાય ? અમે પ્રભુની પાસે દીક્ષા ન લીધી તો એનું ફલ હવે લોગવશું. ” માતાપિતાનાં એવાં વચન સાંભળ્યા છતાં પણ રામ કૃષ્ણ ત્યાં જ ઉભા રહ્યા. કેમકે સ્નેહ એ શું દુર્લભ વસ્તુ છે.

હવે વસુદેવ, દેવકીજી ને રોહિણીએ મૃત્યુને યોગ્ય આરાધના કરવા માંડી. “ અત્યારથી અમારે જગત્ પ્રભુ શ્રી નેમનાથનું શરણુ છે. ચતુર્વિધ આહારનાં અમે પરચખખાણુ કરીએ છીએ, જગતપ્રસિદ્ધ ચાર શરણુ, અરિહંત, સિદ્ધ, સાધુ ને કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મ અમે અંગીકાર કરીએ છીએ. અમે કોઈના નથો, જગતમાં કોઈ અમારું નથી. ” એ પ્રકારે આરાધના કરીને નવકાર મંત્રના ધ્યાનમાં તેઓ એક ચિંત થઈ ગયાં—મરણુને માટે તૈયાર થઈને રહ્યાં, એટલે દ્વૈપાયને તેમની ઉપર મેઘની જેમ અગ્નિનો વરસાદ વરસાવ્યો જેથી ત્રણે જણાં મૃત્યુ પામીને દેવલોકે ગયાં.

માતાપિતાના શોકથી વિહવલ થયેલા રામકૃષ્ણ નગરની બહાર નીકળીને જીર્ણોદ્યાનમાં આવ્યા. ત્યાં રહીને ઉભા ઉભા બળતી એ એક વખતની સુવર્ણમયી દારિકા બેવા લાગ્યા. એ

મણીમય, રત્નમય, માણિક્યમય દિવાલો અગ્નિથી ભસ્મ થતી પાષાણના ચૂર્ણની જેમ ભુકો થતી હતી. ખાવનાચંદન ને ગોશીર્ષચંદનના અપૂર્વ સુગંધ વર્ષતા સ્તંભો ધારાની જેમ બળી ખાખ થઈ જતા હતા. કીલ્લાના એ હીરા ને માણિક્ય જડ્યા કાંગરાઓ તડતડ શબ્દ કરતા તુટી પડતા હતા. મકાનોનાં તળીયાં ફટ ફટ ફુટતાં હતાં. પ્રલયકાલમાં જેમ સર્વે એકાર્ણવ રૂપ થઈ જાય એમ સર્વે નગરી એકાનલ રૂપ થઈ જતી હતી.

નગરમાં અગ્નિની જ્વાળાઓ પોતાનું વૈતાળ સ્વરૂપ પ્રગટ કરીને નાચતી હતી. એમાં અનેક પ્રકારની ગર્જનાઓ થતી હતી. વિસ્તાર પામતો ધુમાડો નગરને અંધકારમય કરી દેતો હતો. દારિકાની આવી દુઃખદાયક સ્થિતિ જોતા કૃષ્ણ બળાપો કરવા લાગ્યા. લોકો શરણુને માટે-રક્ષણુને માટે ખુમો ઉપર ખુમો પાડતા હતા. પણ એ સમર્થ કૃષ્ણની આજે શક્તિ નહોતી કે તેમને બચાવી શકે. એમના મનમાં કૈં કૈં થઈ જતું હતું. એમનું અંતર દુઃખથી-શોકથી ઘણું જ કળકળતું હતું. બધા વિશ્વનો વિજય કરવામાં પોતે સમર્થ છતાં કૃષ્ણ આજે એક-પણ મનુષ્યને બચાવી શકતા નહોતા. “ હા ! હે રામ ! હે કૃષ્ણ ! અમને બચાવો ! અમારું રક્ષણ કરો ! ” એવા અનેક દીન જનોના પોકારો તેમને કાને અથડાતા હતા. છતાં તે શું કરે ? એ સમૃદ્ધ દારિકાને અશ્રુવાળી આંખે જોતા ઉભા હતા. “ હા ! બાંધવ ! નપુંસક એવા મને ધિક્કારછે કે આ બળતી નગરીને તટસ્થપણે હું જોયા કરું છું. પ્રજાના અનાથ પોકારો

હું સાંભળ્યા કરું છું. હાય ! બંધુ ! મારું સત્વ, પરાક્રમ બંધુ ક્યાં ગયું. મારાં એ દેવધિષ્ઠિત આયુષો પણ ક્યાં જતાં રહ્યાં ? કે નિઃસત્વની મારફક હું આ બંધુને જોયા કરું છું. આર્ય ! આ સર્વે હું કેવીરીતે સહન કરું ? ક્યાં જાઉં ? ”

“ હરિ ! ખેદ ના કરો. ભગવાન નેમિનાથે જે ભવિષ્ય કહ્યું હતું તે જ પ્રમાણે બન્યું છે. કેમકે ભાવી કદાપિ અન્યથા થતું નથી. હવે આપણે ચાલો આગળ જઈએ. આપણા બાળ-સ્નેહી પાંડવો આપણા અંતરના સગા છે તેમના રાજ્યમાં આપણે જઈએ. ” બળબદ્ધ અનુજ બંધુને આશ્વાસન આપતાં બોલ્યા અને ત્યાંથી આગળ ચાલ્યા.

“ હા ! આપણે ત્યાં પણ શું મોં લઈને જશું કેમકે આપણી સમૃદ્ધિના સમયમાં મેં તેમને દેશનિકાલ કર્યા છે. ” હરિ બોલ્યા.

“ છતાં બંધવ ! સત્પુરૂષો હૃદયમાં ઉપકારનું જ સ્મરણ કરે છે. નહારા સ્વપ્નની જેમ ક્યારે પણ અપરાધને સાંભાળતા નથી. અનેકવાર આપણે એમનો સત્કાર કરેલો હોવાથી એ આપણી ઉલટી પૂજા કરશે. ”

બલબદ્ધનાં વચન સાંભળીને પાંડુ મથુરાને રસ્તે ચાલ્યા. બન્ને પરાક્રમી બાંધવો પગપાળા, એકાકી નૈરત્ય દિશાના માર્ગે પ્રયાણ કરી ગયા.

રામ કૃષ્ણની સ્ત્રીઓ અને પુત્રો જેમણે પ્રથમ દીક્ષા લીધી નહોતી તેઓ શ્રી નેમિનાથને સાંભારતાં એમનું શરણ

અંગીકાર કરી અનશન કરી અગ્નિના ઉપદ્રવ વડે જ એ બધાં મૃત્યુ પામી ગયાં. એવી રીતે સાઠ કુલકોટી અને બહોંતેર કુલકોટી યાદવો બળીને ભસ્મ થઈ ગયાં. છ માસ લગી અવિચ્છિન્નપણે દારિકાનગરી આગથી બળ્યા કરી. પછી એ ભસ્મીભૂત થયેલી દારિકાની રાખોડી ઉપર લવણ સમુદ્રનાં અથાગ જળનાં મોજાં ફરીવળ્યાં. એક વખતની અણુમોલી નગરીનું નામ નિશાન પણ એ રીતે નાબુદ થયું.

પ્રકરણ ૫ મું.

મૃત્યુની વાટે ?—

કોઈ એક નગરના મધ્ય ભાગમાં એક દિવ્ય આકૃતિવાળો પુરૂષ ચાલ્યો જાય છે. એની દેવ સમાન આકૃતિ જોઈ લોકો અનેક પ્રકારની કલ્પના કરે છે કે “આ પુરૂષ તે કોણ હશે ? શું મનુષ્યનું આવું અથાગ સ્વરૂપ નગરીના લોકો તો વિચાર કરતાજ રહ્યા ને તે ઉત્તમ પુરૂષ આગળ ચાલ્યો ગયો. એણે એક કંદોઈની દુકાનેથી પોતાની મુદ્રિકા આપીને અનેક જાતની મીઠાઈ લીધી. એવી રીતે લોજનની વસ્તુ લઈને એ પુરૂષ અનુક્રમે નગરની બહાર જવા લાગ્યો. તેને વારંવાર જોવાથી લોકોના જણવામાં આવ્યું કે હાં ! હાં ! આ પુરૂષ તે બીજા સ્થા. ૯

કોઈ નહીં પણ બળદ પોતે જ હોવા જોઈએ. કેમકે દારિકા બળીને ખાખ થઈ ગયેલી હોવાથી તેમજ એની રાખોડી પણ સમુદ્રમાં તણાઈ ગઈ હતી. જેથી ત્યાંથી નિકળેલા બળદ ભ્રમતા ભ્રમતા અહીંયાં આવ્યા જણાય છે.”

બળદતો નગરના દરવાજા પાસે આવ્યા. નગરનું નામ હસ્તિકદંપ હતું. અહીંયા ધૃતરાષ્ટ્રના પુત્ર અચ્છદંતનું રાજ્ય હતું. પૂર્વે જ્યારે પાંડવોએ શ્રીકૃષ્ણનો આશ્રય લઈને કૌરવોનો વિનાશ કર્યો ત્યારે આ અચ્છદંતને બાળક જાણીને માત્ર રહેવા દીધો હતો. એ અચ્છદંતને રક્ષકોએ બળદના આગમનના સમાચાર આપ્યા. “કે બળદ જેવો કોઈ પુરૂષ ચોરની જેમ મહા મુદ્ધવાળાં વીંટી અને કડુ આપીને ભોજનની વસ્તુઓ ખરીદી નગર બહાર જાય છે; તે બળદ અગર તેના જેવો કોઈ બીજો હોવો જોઈએ. હે સ્વામીનું ? અમે આપને જાહેર કરીએ છીએ.

પોતાના હુશ્મનનું નામ સાંભળ્યું. આમ એકાકી ચાલી ચલાવીને નગરમાં આવેલો જોઈ અચ્છદંતરાજાએ નગરના દરવાજા બંધ કરાવી દીધા અને સૈન્ય લઈને બળદને મારવા ધસ્યો. સકલ સૈન્ય સાથે આ અચ્છદંતને આવતો જોઈને બળદ ધૈર્યતાથી ખાવાની વસ્તુઓ બાજુ ઉપર મુકીને આલાનસ્થાંભ ઉખેડી સિંહનાદ કરીને સૈન્યને મારવા લાગ્યાં.

સિંહનાદ સાંભળીને શ્રીકૃષ્ણ એકદમ નગર તરફ દોડ્યા. પણ નગરીના દરવાજા બંધ હતા જેથી એક પાદુ પ્રહાર કરીને

લીલામાત્રમાં દરવાજા ભાંગી નાંખ્યા. સમુદ્રમાં જેમ એનો ગ્રાસ કરવાને વડવાનલ પેસે તેમ કૃષ્ણ નગરમાં પેઠા. કૃષ્ણે તે દરવાજાની મોટી ભૂગલ લઈને સૈનિકોને મારી નાંખ્યા. અને અચ્છદંતને બાંધીને કુટવા માંડ્યો. તેથી કૃષ્ણના પગમાં પડીને એણે ક્ષમા માગી ત્યારે રામકૃષ્ણે કહ્યું. “ અરે મુખા ? અમારી ભૂજનું પરાક્રમ કાંઈ નાશ પામ્યું નથી. તેં જાણતાં છતાં પણ આ શું ક્યું ? જા નિશ્ચય થઈને તારું રાજ્ય ભોગવ, તારા ભયંકર અપરાધ છતાં અમે તને છોડી મુક્યે છીએ “ આપ્રમાણે કહીને અચ્છદંતને છોડી મુક્યો. ને બન્ને બાંધવો નગરની બહાર ઉદ્યાનમાં આવીને ભોજન કરવા લાગ્યા. ભોજન કર્યા પછી થોડીક વાર વિશ્રાંતિ લઈને આગળ ચાલ્યા. ચાલતાં ચાલતાં તે દક્ષિણ દિશાએ કૌશાંબીનગરીના વનમાં આવ્યા.

મધપાન અને લવણ સહીત અતિ તિબ્બી ભોજન કરવાથી ગ્રીષ્મરૂતુના યોગથી અહીંયાં આવતાંજ શ્રીકૃષ્ણને શ્રમથી, શોકથી અને સકલ પુણ્યનો ક્ષય થઈ જવાથી અતિ આકરી તૃષ્ણા ઉત્પન્ન થઈ જેથી તે બળભ્રૂને કહેવા લાગ્યા. “ ભાઈ ! અતી તૃષ્ણાથી મારું તાળવું સુકાઈ જાય છે જેથી આ છાંયાવાળા વનમાંથી હવે આગળ ચાલવાને હું જરાય પણ સમર્થ નથી.”

“ બંધુ ! હું ઉતાવળે જળ લઈને આવું છું, તમે આ વૃક્ષની નીચે આરામ દ્યો. પણ જાગતા રહેજો. પ્રમાદ સેવસો નહી.” એમ કહીને બળભ્રૂ જળ શોધવાને ચાલ્યા ગયા.

શ્રી કૃષ્ણ પણ અતિ શ્રમિત અને તૃષ્ણાતુર હોવાથી એક

પગ બીજા જાનુ ઉપર ચઢાવીને રસ્તા ઉપર રહેલા મોટા તરૂંવરની નીચે પીથું વસ્ર ઓઢીને સુતા. ને ક્ષણવારમાં એ વનની મંદ મંદ પવનની આનંદજનક લહેરીઓથી શાંતિ પામતા નિદ્રાવશ થઈ ગયા.

અહીંયાં રામને પાણી લેવા જતાં અપશુકન થવા લાગ્યા. જેથી પાછા વળી આવી શ્રી કૃષ્ણને કહેવા લાગ્યા “ ખાંધવ ? હું જળ લઈને આવું ત્યાં લગી ક્ષણ માત્ર પશુ પ્રમાદ સેવશે નહી. ’ પછી આકાશ તરફ નજર કરતાં બળભદ્ર બોલ્યા. હે વનદેવીઓ ! મારો અનુજ બંધુ આજે તમારે શરણે છે. માટે એ વિશ્વવત્સલ પુરૂષની રક્ષા કરજો. ” આ પ્રમાણે કહીને રામ જળ લેવાને ચાલ્યા ગયા. જળની શોધમાં કેટલાય દૂર જતા રહ્યા.

હાથમાં ધનુષ્યને ધારણ કરનારો અને વ્યાઘ્રચર્મના વસ્ર પહેરનારો એક શિકારી જેવો જણાતો પુરૂષ વનમાં ફરતાં ફરતાં અહીં આવી ચઢ્યો. શિકારની શોધમાં ભમતા એ શિકારીએ દૂરથી કૃષ્ણજીના ચરણમાં પદ્મ ચમકતું જોઈ મૃગલાની બુદ્ધિએ તરતજ એનો શિકાર કરવા ઝેરબાણ ચડાવ્યું. અને છોડી મુક્યું જે બાણ સડસડાટ કરતું ચરણને આરપાર લેદીને બહાર નીકળી ગયું. બાણ વાગવાની પીડાથી કૃષ્ણ નિદ્રામાંથી એકદમ બેઠા થઈ ગયા અને બોલ્યાં. અરે ! મને નિરપરાધીને ક્યા દુષ્ટે આમ. છલ કરીને બાણ માર્યું. પૂર્વે ક્યારે પણ મને કોઈએ આવી રીતે પ્રહાર કર્યો નથી, ને મેં પણ

આવી રીતે છળથી કોઈને માર્યો નથી, માટે જે હો તે પોતાનું નામ કહો. ” આ પ્રમાણે કૃષ્ણજીના શબ્દો સાંભળીને શિકારી કોઈ મનુષ્યનો વધ થયો છે એમ સમજ્યો અને વૃક્ષની ઘટામાં રહીને બોલ્યો કે—“ હરિવંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા દશમા દશાર્દ વસુદેવનો હું જરાદેવી સ્ત્રીથી જન્મેલો જરાકુમાર નામે પુત્ર છું. રામકૃષ્ણનો અગ્રજ-મોટો ભાઈ છું. શ્રી નેમિનાથનાં વચન સાંભળીને શ્રી કૃષ્ણની રક્ષા કરવા ખાતર હું આ વનમાં આવ્યો છું. અહીંઆ રહેતાં મને આજકાલ કરતાં બાર બાર વર્ષનાં બહાણાં વહી ગયાં પણ મેં અહીંયાં કોઈ મનુષ્ય પ્રાણી જોયું નથી તો આમ મનુષ્યની માફક બોલનારા તમે કોણ છો ? ” જરા કુમારે પોતાની ટુંક હકીકત કહી સંભળાવી એ માણસનું ઓળખાણ માગ્યું.

“ અરે ! પુરૂષ રૂપ વ્યાદ્ય બંધુ ! આમ આવ ! આમ આવ ! તું જેને માટે વન વન રખડે છે. એજ તારો બંધુ હું કૃષ્ણ છું. હે બાંધવ ! તારો એ બાર બાર વર્ષનો પ્રયાસ આજે વ્યર્થ ગયો છે ને ભગવાન શ્રી નેમિનાથનાં ભવિષ્ય-કથન જે સત્ય થયાં છે તે ? ” કૃષ્ણ જરા કુમારને ઓળખીને બોલ્યા એને પોતાની પાસે બોલાવ્યો.

શ્રી કૃષ્ણનું નામ સાંભળીને જરા કુમાર ચમક્યો. “ શું તમે કૃષ્ણ ? ” એમ બોલતો જરા કુમાર કૃષ્ણની પાસે દોડી આવ્યો અને કૃષ્ણને જોઈ તે તત્કાળ મુર્ચ્છિત થઈ ગયો. કેટલીક વારે માંડ માંડ સંજ્ઞા મેળવીને તે

રૂઢન કરવા લાગ્યો ને કૃષ્ણને પૂછવા લાગ્યો. “ અરે બંધવ ! તમે અહીંયાં ક્યાંથી ? ને આ શું થયું ? શું દારિકા દહન થઈ ગઈ. ને યાદવોનો ક્ષય થઈ ગયો. અરે ! તમારી અવસ્થા જોતાં નેમિજીનેશ્વરની ભવિષ્યવાણી અક્ષરેઅક્ષર સત્ય થઈ હોય એમ જણાય છે. ” જરાકુમારની વાણી સાંભળીને શ્રી કૃષ્ણ દારિકા દહનનો ટુંક ઇતિહાસ માંડ માંડ કહી સંભળાવ્યો. એટલે જરાકુમાર રૂઢન કરતાં બોલ્યો. “ અરે ભાઈ ! શત્રુને યોગ્ય એવું મેં આ કેવું અનુચિત કાર્ય કર્યું ! યાદવોના મુગુટમણિ એવા તમારા સરખા વિશ્વવત્સલ પુરૂષની—નાના-ભાઈની મેં હત્યા કરી જેથી નરક ભૂમિમાં પણ મને જગ્યા મળશે નહીં. હા ! દુષ્ટ દૈવ ! તેં આ શું કર્યું ? કે તમારી રક્ષા માટે મેં વનવાસ સ્વીકાર્યો પણ મને ક્યાંથી ખબર કે એ દુષ્ટ વિધિએ તમારા કાળરૂપે મનેજ કદપેલો છે. નહીતર હુંજ આત્મઘાત કરીને મરી જાત. હે પૃથ્વી ! તું ફાટી જા કે તારા ઉદરમાં થઈને હું સ્વદેહેજ દુઃખ ભોગવવાને નરક લોકમાં જાઉં. ભાઈની હત્યા કરીને હવે મારે સંસારમાં જીવતાં રહેવું એ મને નરકથી પણ અધિક દુઃખદાઈ છે. અરે ! તે વખતે ભગવાંતનું વચ્ચત સાંભળીને હું મરી કેમ ન ગયો ? કારણ કે તમે વિદ્યમાન છતાં હું કદાચ મરીજાત તો મારા નાશથી દુન્યાને કંઈ ખોટ પડત નહીં. ” એ પ્રમાણે વિલાપ કરતા જરાકુમારને શ્રી કૃષ્ણ આશ્વાસન આપતાં કહેવા લાગ્યા કે “ ભાઈ ! હવે શોક કરવાથી શું ફાયદો ? કારણકે જો તમે તેવો પુરૂષ પણ વિધાતાનું ઉદ્ધંધન કરી શકતો નથી. જે બનવાનું

હોય છે તે અવશ્યમેવ બન્યાજ કરે છે. આપણા વિશાળ યાદવ-કુટુંબમાં માત્ર હવે તમે એકજ બાકી છો. માટે ચિરકાલ પર્યંત જીવો ને અહીંથી ચાલ્યા જાઓ. કેમકે જો રામ-બલભદ્ર અહીંયાં આવી પહોંચશે તો આ કૃત્ય જાણીને તમને અવશ્ય મારી નાખશે. માટે આ માફ કૌસ્તુભરત્ન નિશાની તરીકે લઈને તમે પાંડવો પાસે જાવ અને સર્વે વૃત્તાંત તેમને સંભળાવજો. તેઓ જરૂર તમને મદદ કરશે. અહીંથી જાવ તો અવળે પગલે જજો કે જેથી રામ તમારાં પગલાં શોધતા આવી શકે નહી. મારા વચનથી સર્વે પાંડવોને ખમાવજો. ” એવી રીતે શ્રીકૃષ્ણની સમજાવટથી જરાકુમાર એમની પાસેથી કૌસ્તુભરત્ન લઈને કૃષ્ણના ચરણમાંથી પોતાનું બાણ ખેંચી કાઢીને ત્યાંથી પાંડુ મથુરાં ચાલ્યો ગયો.

જરાકુમારના ગયા પછી એકલાં પડેલા કૃષ્ણ વનમાં ચરણની વેદનાથી આકુળ વ્યાકુળ થવા લાગ્યા. કેવું પરિવર્તન જગતમાં આજસુધી અદ્વિતીય સત્તા ભોગવનાર હવે અદ્ય સમયનો મેમાન હતો ને જગત ઉપર સ્વતંત્રપણે હુકમત વિશાળ વૈભવ દીર્ઘ કાળ પર્યંત ભોગવી હતી. તે દુનિયાને ત્યાગ કરવાનો સમય હવે નજીક આવ્યો હતો સમૃદ્ધિવાળા કૃષ્ણ અને અત્યારના કૃષ્ણ એના એજ હતા પણ સમય બીજો હતો. એ સમર્થ કૃષ્ણ પાસે મૃત્યુને સમયે અત્યારે કોઈ નહોતું. ત્રણમંડ ધરતી ઉપર ઐશ્વર્ય ભોગવનાર વનમાં અત્યારે શ્રીકૃષ્ણ એકલાંજ હતા. અરે! છાયાની માફક હંમેશાં સાથે રહેનાર બલભદ્ર પણ અત્યારે અલગ થયા હતા. એ

હજારો સ્ત્રીઓ, પુત્રો, ને સેવકોમાંથી અત્યારે કોઈ પાસે નહોતું.
હા ! એ દુષ્ટ વિધિને શું કહીયે, ત્રણ ખંડ પૃથ્વીનો ભોગવ-
નાર અત્યારે જળ વગર તલસતો હતો. પાણીને બદલે કંઢલાં
દૂધ હાજર થતાં તેને માટે અત્યારે નજીવું પાણી પણ એના
નશીબમાં નહતું. દુઃખની વ્યાધિથી તરફડતાં કૃષ્ણનો મૃત્યુધંટ
વાગી ચુક્યો હતો. અંતસમય નજીક આવ્યો જાણી ભગવંત
નેમિનાથનું સ્મરણ કરવા માંડ્યું. “અરિહંત, સિદ્ધ, આચાર્ય,
ઉપાધ્યાય અને સાધુઓને મન વચન ને કાયાથી નમસ્કાર
કર્યો. વળી જેણે અમારા જેવા પાપીઓનો ત્યાગ કરીને
દીક્ષા અંગીકાર કરી ધર્મતીર્થ પ્રવર્તાવ્યું. એવા શ્રી નેમિ-
ભગવંતને મારો નમસ્કાર. થાઓ એ પ્રમાણે બોલતાં શ્રીકૃષ્ણ
તણના સંથારામાં જાનું ઉપર ચરણ મુકીને સુતા ને વસ્ત્ર
ઓઢીને ચિંતવવા લાગ્યા કે—

“ ભગવંત નેમીનાથ, વરદત્ત આદિ ગણધરો, પ્રદ્યુમ્ન
વગેરે મારા કુમારો અને રૂક્ષમણિ ઇત્યાદિક મારી સ્ત્રીઓને
ધન્ય છે કે જેમણે સંસાર રૂપ કારાગારનો ત્યાગ કરીને દીક્ષા
અંગીકાર કરી. અરે ! કષાઓથી પરાભવ પામેલા મને ધિક્કાર
છે કે હું કાંઈ પણ ત્યાગ કરવાને શક્તિવાન ન થયો. આ
અમુલ્ય માનવભવ બધો એળેજ ગયો. ” ઇત્યાદિક શુભ ભાવના
ભાવતાં વ્યાધિની પીડાથી શ્રીહરીનું સર્વ અંગ ભગ્ન થવા
લાગ્યું. પાપના ઉદયે કરીને પીડા એમને અધિક થવા લાગી.
નરકગતિમાં જવાનું હોવાથી એની અનૂપૂર્વી ઉદય આવી.
જે ગતિમાં એમને જવાનું હતું તે ગતિને યોગ્ય દેશ્યા—

અદ્યવસ્યાય એમને ઉત્પન્ન થયા. જેથી કૃષ્ણ કોપથી આકુળ બ્યાકુળ થયા છતાં વિવેક બ્રહ્મ થઈ ગયા. “ અરે ! વિશ્વમાં અદ્વિતીય વિજ્ય મેળવનાર એવો હું કે જેનો દેવતા કે મનુષ્યો કોઈ પણ પરાલવ કરવાને શક્તિમાન ન હતા. તેને દ્વેષાયને કેમ માઠી અવસ્થાએ પહોંચાડ્યો ! હા એ દુષ્ટ જો અત્યારે મારી નજર આગળ હોય તો જરૂર હું એને મારી નાખું. મારા જેવા પરાક્રમી આગળ એ તુચ્છ દ્વેષાયન કોણ માત્ર છે વળી મારાથી નાશ પામતા એ દ્વેષાયનનું રક્ષણ કરવાને જગતમાં બીજો કોઈ સમર્થ છે ? હા ! એ દુષ્ટે મને કેવો હાલ હવાલ કરી નાખ્યો. ” એક તરફ તૃષાની આકરી વેદના વાસુદેવને હેરાન કરતી હતી. બીજી તરફ બાણુની પીડા એમને અસહ્ય થતી હતી. અસંખ્ય માણસોના પરિવારવાળા અત્યારે મૃત્યુ શેયા ઉપર એકલાજ સુતા હતા. આવ્યા ત્યારે પણ એકલાજ હતા. જીવાને વખતે પણ સંસારમાં એ વિશ્વ-વત્સલ પુરૂષ એકલાજ હતા. અત્યારે રૌદ્ર ધ્યાનમાં તત્પર થઈને, દ્વેષાયન ઉપર મનમાં અતિ ક્રોધ કરતા વાસુદેવ જલ જલ કરતા એક હજાર વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને આ દુન્યામાંથી હંમેશને માટે કુચ્છ કરી ગયા. શુભાશુભ કરેલા કર્મોના હિસાબ ચુકવવાને પર લોકને માર્ગે પ્રયાણ કરી ગયા. એ બળભદ્ર જળ લઈને આવે તે પહેલાંજ હાર મૃત્યુ પામી ગયા. ભયંકર યુદ્ધોમાં શત્રુઓના અનેક પ્રહારો જીલનારા કૃષ્ણ માત્ર જરા કુમારના નજીવા બાણુના આઘાતથી હંમેશને માટે મૃત્યુની શય્યા ઉપર સુતા જ રહ્યા. કૃષ્ણના નામને

ઓળખાવતું એ શ્યામ સુંદર શરીર છોડીને ચિરકાળ પર્યંત એમાં રહીને સુખલોગવનારો સમર્થ આત્મા દુઃખ લોગવવાને ચાલ્યો ગયો. એ નિર્જીવ શરીર અહીંયાં પડી રહ્યું. આત્મા વગરના એ શરીરનો હવે કાંઈ ઉપયોગ ન હતો.

કંસના કારાગૃહમાં જન્મ્યા પછી શ્રીકૃષ્ણ સોળ વર્ષ કુમારપણામાં રહ્યા, છપ્પન વર્ષ મંડલિકપણામાં અને નવસોને અઠ્ઠાવીશ વર્ષ જરાસંધનો નાશ કર્યા પછી અર્ધચક્રીપણામાં એમણે પસાર કર્યા. નેમીનાથ ભગવાનના એ અવિરતિ શ્રાવક હતા. એવી રીતે એક હજાર વર્ષ પર્યંત આ જગતમાં ઇંદ્ર સમી સાહેબી લોગવીને આ ભરતક્ષેત્રના એ છેલ્લા વાસુદેવ પોતાની ભૂમી છોડીને પર ભૂમીમાં ગયા.

દૈવ વિચિત્રતા તો જુઓ કે મૃત્યુ સમયે વિધિએ બળદ્રને પણ એમનાથી જુદા પાડ્યા. એમના હુશ્મનોના સુખ હમેશને માટે ઉજવળ થયાં. મિત્રોને હમેશાં રડતા છોડીને એ કૃષ્ણ ચાલ્યા ગયા. જગતમાં એવા અપૂર્વ શૌભાગ્યશાલીનું ભરણ એવી રીતે ઘણુંજ વિચિત્ર થયું. સંસારનું નાટક તો જુઓ કે શ્રીકૃષ્ણ જેવા સમર્થ પુરુષનું ભરણ પણ કેવી રીતે થયું ?

પ્રકરણ ૬ ઠું

‘હા ? કૃષ્ણ !’

બળભદ્ર:તો જળ લેવાને ગયા હતા. આસપાસ અનેક જગ્યાએ તપાસ કરતાં મહામુશ્કેલીએ કેટલી વારે જળનાં દર્શન થતાં કમલના પાંદડાંનો પત્રપુટ-દડીયો બનાવી એમાં જલ ભરીને કૃષ્ણની પાસે ત્વરાથી આવવા લાગ્યા. પરંતુ માર્ગમાં એમને અનેક પ્રકારના અપશુકન થયા. જેથી અનેક પ્રકારના સંકટપવિકટપ કરતા તે કૃષ્ણની પાસે આવ્યા. પોતાના અંધુને વસ્ત્ર ઓઢીને નિરાંતે સુતેલા જાણી બળભદ્ર તેની પાસે થોડીક વાર બેઠાકે’ એ સુખે સૂઈ ગયા છે તો ભલે સુવે.’ એમ વિચારતા પાસે બેઠા. થોડીકવાર થઈ એટલામાં તો એમના શરીર ઉપર માખીઓ બણબણતી જોઈને સંબ્રમથી એમના શરીર ઉપરથી વસ્ત્ર ખેંચી લીધું. તેવામાં એ પ્રિયબાંધવનું વિવર્ણ થઈ ગયેલું મૃતકલેવર જોઈને બળભદ્ર છેદેલા વૃક્ષની જેમ મૂંઝાઈ ખાઈને પૃથ્વી ઉપર તુટી પડ્યા. કંઈ પણ પ્રકારે વનના મંદમંદ વાયુથી સંજા મેલવીને બળભદ્રે મોટો સિંહનાદ કર્યો જેની ભયંકર ગર્જનાથી વાઘ, ચિત્તને સિંહ જેવાં શિકારી પ્રાણીઓ પણ ત્રાસ પામી ગયા, ભયથી આસપાસ નાસવા લાગ્યાં. વૃક્ષો કંપવા લાગ્યા એ સિંહનાદથી બધું વન બળભણી ઉઠ્યું સિંહનાદની સાથે જ એ વીર પુરૂષે ગર્જના કરી “ જે પાપીએ વિશ્વમાં વીર એવ. સુખે સુતેલા મારા અંધુને મારી નાખ્યો છે એ પોતાના આત્માને જણાવો. અને જો તે ખરેખર

બળવાન હોય તો મારી સામે આવો ! પણ ખરો બલવાન હોય એ તો સુતેલા ઉપર, બાળક ઉપર, પ્રમાદી અને સ્ત્રીને પ્રહાર કરતો નથી. ” આપ્રમાણે આકોશકરતા રામ વનમાં ભમવા લાગ્યા પણ કોઈ મનુષ્યનો પત્તો લાગ્યો નહીં જેથી પાછા આવીને મોહથી મુંઝયેલા એ રામકૃષ્ણના મૃત શરીર ઉપર પડીને રૂદન કરતાં વનનાં પશુ પંખીઓ ને પણ રડાવવા લાગ્યા “ અરે ભાઈ ! આ શું કર્યું ? તમે કેમ મારી સાથે બોલતા નથી, કનિષ્ઠ છતાં પણ ગુણોવડે કરીને હે ગર્વિષ્ઠ ! હે વિશ્વ શ્રેષ્ઠ ! તમે ક્યાં છો ? હા ! વિશ્વમાં અદ્વિતીય વીર નર ! તમારા વિજેગે આ ભરતક્ષેત્ર અત્યારે નધણીયાતું થઈ ગયું ! બધે અરાજકર્તા રૂપી શ્યામતા પ્રસરી રહી. અરે બાંધવ ! એકવાર બોલો ! બોલો ! શા માટે મારાથી મૌન ધારીને બેઠા છો ? તમે તો કહેતા હતા કે તમારા વગર હું રહી શકતો નથી. ને અત્યારે તો તમે ઉત્તર સરખો પણ મને આપતા નથી. શું કાંઈ મારો અપરાધ થયો ? તેથી તમે રીસાયા છો કે બીજી કાંઈ કારણ છે. અથવા તો જલ લાવતાં વાર લાંગી તેથી હશે, બાંધવ ? એ બધું અત્યારે ભૂલી જાઓને ઉઠો. કેમકે સૂર્ય અત્યારે અસ્તાચલ તરફ જાય છે. જેથી મહાપુરૂષોને આ સમય સુવાનો નથી. હા ! કૃષ્ણ ! બેઠા થાઓ ! બેઠા થાઓ ! બાંધવ સાથે આટલો બધો વિરોધ ! હા ! વિશ્વવત્સલ પુરૂષ જાગો ! જાગો ! કાલરાત્રિ સમી ભયંકરરાત્રી જુઓ પડકાર કરી રહી છે. આપણને એકાકી સમજી આપણી વીરતાને નહીં જાણનારી તે આપણને ડરાવી રહી છે. હાય ! મુરારિ ! છેવટે

શત્રુઓને શું તમે હસાવશો જ ! મિત્રોને રડતાજ રાખશો કેશું ? બંધુ ! આવું કરવું, એ તમારા સરખા વિવેકી જનોને યુક્ત નથી. એ શત્રુઓ આપણી મશ્કરી કરશે. આપણને હસશે. માટે ઝટ ઉઠો કે આપણે આગળ ચાલવાની તૈયારી કરીયે. ”

રડતા અને વિલાપ કરતા બળભદ્ર વારંવાર મુઝાઈ ખાવા લાગ્યા. કેમકે એમનો બંધુ-સ્નેહ અપૂર્વ હતો. બળદેવ અને વાસુદેવને એક બીજામાં એવોતો ગાઢ સ્નેહ હોય છે કે બન્ને એક બીજા વગર જગતમાં રહી શકતા નથી. જેથી એ વીરપુરૂષ બાળકની માફક રડી પડતાને બંધુને ઉંઘમાંથી જગાડતા હોય એમ જગાડવા લાગ્યા. પણ મોહમુગ્ધ બળભદ્રને ક્યાંથી ખબર હોય કે એક વખતનો પોતાનો પ્રિય બંધુ હંમેશને માટે મોતની ગોદમાં સુતો હતો. મૃત્યુની કારમી નિંદમાં પડેલા સમર્થ પુરૂષો જાગ્યા નથી. જાગવાના નથી.

એવી રીતે રૂઢન કરતાં બળભદ્રે આખીરાત્રી બંધુના શબ આગળ વ્યતીત કરી. બીજા દિવસના પ્રભાતે પાછો જેમ ઉંઘમાંથી બંધુને જગાડતા હોય તેમ ઢંઢોળીને જગાડવા લાગ્યા. “બાંધવ ! જાગો ! જુઓ સૂર્ય કેટલો બધો આકાશમાં ચડી ગયો છે. માટે આપણે પણ હવે આપણી મુસાફરી શરૂ કરીએ. અરે હુરિ ! આવા દીર્ઘકાલ પર્યંત તે અખોલા હોય. ઉઠો ! ઉઠો ! ” વારંવાર બોલતા બળભદ્રને બંધુ તરફથી કાંઈપણ જવાબ મળ્યો નહી. ત્યારે રામ સ્નેહથી મોહિત થઈને બંધુને બાંધે

ચડાવી જંગલમાં પરિભ્રમણ કરવા લાગ્યા. દરરોજ પુષ્પાદિકથી એ મૃત શરીરની પૂજા કરતાં બલરામને છ માસનાં બહાણાં વહી ગયાં.

સ્નેહ એ સંસારમાં દુસ્ત્યજન્ય વસ્તુ છે. આહા ! યુદ્ધના મેદાનમાં શત્રુઓનાં ભયંકર લોહમય બંધનો છેદનારો માણસ પણ સ્નેહના બંધનને તોડી શકતો નથી. સ્નેહના પાસથી બંધાયેલો પ્રાણી નહીં કરવા યોગ્ય કાર્ય કરે છે. કેમકે સ્નેહ એ સંસારમાં પ્રાણીઓને અભેદ બંધન છે. એટલે જ તે દુઃખે તણ શકાય તેવું છે. સ્નેહનું મોટામાં મોટું બંધન બળદેવ અને વાસુદેવોને જ હોય છે. અરસપરસ એ બંધવોને જે સ્નેહ હોય છે તે તેમને પ્રિયા, પુત્ર કે અન્ય નજીકનાં સંબંધી જનોમાં પણ હોતો નથી. જગતમાં સ્નેહનું તીવ્રમાં તીવ્ર બંધન તો વાસુદેવ અને બલદેવનું જ ?

બળરામને એવીરીતે અટન કરતાં જ્યારે છમાસ પૂરા થયા ને વર્ષાકાળ આવ્યો તે સમયે બળભદ્રનો સિદ્ધાર્થ નામે સારથી બળરામની રજા લઈને દેવ થયો હતો. તેણે અવધિજ્ઞાનથી પોતાના સ્વામી બલરામને કૃષ્ણનું મૃત કલેવર લઈને ફરતા જોયા. જેથી પોતાના વચન પ્રમાણે આકૃતના સમયમાં બલરામને ઓધ કરવાને મૃત્યે લોકમાં આવ્યો પહેલાં એમણે માગી લીધું હતું કે. મારા સંકટના સમયમાં જો તું દેવ થાય તો મને મદદ કરજે. એમ વિચારીને તે દેવ સત્વર પૃથ્વીઉપર આવ્યો. અને બલભદ્રના માર્ગમાં પર્વત ઉપરથી ઉતરતો

એક રથ તૈયાર કયો. પોતે કુટુંબિક બનીને પર્વત ઉપરથી ઉતરતા એવા રથને એણે ભાંગી નાખ્યો. પછી એ પત્થરના ભાગેલા રથને સાંધવાની મહેનત કરવા લાગ્યો. રસ્તામાં એને પાપાણુનો રથ સાંધતો જોઈને બલરામ બોલ્યા. “ અરે મુખ ! વિષમગિરિ ઉપરથી ઉતરતાં જેના ખંડેખંડ ટુકડા થઈ ગયા છે. એવા આ પાપાણુના રથને તું શું સાંધવાને ઇચ્છે છે ? ”

બળરામની વાણી સાંભળીને દેવતા બોલ્યો. હે મહાપુરૂષ ! “ હજારો યુદ્ધમાં નહીં હણાયેલો પુરૂષ યુદ્ધ વિના મરી જાય. અને તે જો પાછો સજીવન થાય તો આ મારો રથ પણ અવશ્ય સજ્જ થાય.” દેવતાની એવી વાણી સાંભળતાં પણ બળરામે કાંઈ ગણકાર્યું નહીં, ને આગલ ચાલ્યા.

આગળ ચાલતાં બળરામે એક સામાન્ય જેવો જણાતો પુરૂષ જોયો, જે પાપાણુ ઉપર કમલનું વાવેતર કરતો હતો. એને જોઈને બલરામ બોલ્યા ? “ ભલા માણસ ! શું પાપાણુ ઉપર તે કમલો ઉગતાં હશે ? તું નકામી આવી ખોટી મહેનત કેમ કરે છે ? ”

“ આર્ય ! તમે તો બીજાનીજ ભુલો જોતા લાગો છો. તમારી પુંઠલ દવ લાગી રહ્યો છે એને તો તમે જોઈ શક્તા નથી. પરોપદેશે પાંડિત્ય ! “ દેવતાએ કહ્યું.

“ કેમ વાર ! શું હું ખોટું કહું છું ? “ બલરામ બોલ્યા. ”

“ ખોટું નહીતો શું ત્યારે સાચુ ? જુઓ તમારી ખાંધે

રહેલો અનુજ બંધુ પાછો જીવશે તો પત્થર ઉપર પણ કમલ ઉગશે. “ એની એવી વાણી સાંભળતાં પણ બળદેવ કંઈ પણ ન ગણુકારતાં આગળ ચાલ્યા ગયા. આગળ શું જોયું ? એક માણસ બળીગયેલા વૃક્ષને જળ વડે સિંચન કરતો હતો તેને જોઈને બળદેવે કહ્યું. “ અરે મુઠ ! આ બળીગયેલા વૃક્ષને શું તું નવદલપવ કરવા ધારે છે કે ? ”

“ હા ! તમારી કાંધે રહેલું આ શબ જો ફરીને જીવશે તો મારું વૃક્ષ પણ નવપદલવ થશે ” છતાં રામને કાંઈ બોધ થયો નહીં ને આગળ ચાલ્યા. એટલે તેમણે એક ગોવાળને આ મૃતગાયના મુખમાં ઘાસ નાખીને તેને ખવાડતો દીઠાજેથી બળભદ્ર બોલ્યા. “ અરે ભોળા ! આ હાડકાં ખખડતી મરેલી ગાયના મોંમાં તું ઘાસ નાખે છે તો તે ખાશે કે ? ”

“ જો તમારો અનુજ બંધુ જીવતો થશે તો આ મૃતગાય પણ સજીવન થશે. ” દેવતાએ કહ્યું. વારંવાર આપ્રમાણે સાંભળવાથી બળરામ વિચારમાં પડ્યા કે “ શું ત્યારે મારો અનુજ બંધુ મરી ગયો છે ? જેથી આ જુદાજુદા માણસો એક સરખોજ જવાબ આપે છે. “ સ્નેહનું તીવ્ર બંધન કૈંક શિથિલ થવાથી બળરામને એ પ્રમાણે વિચાર થયો. એટલે દેવતા તરતજ પોતાના મૂળ સ્વરૂપમાં—સિદ્ધાર્થ સારથિના રૂપમાં પ્રગટ થયો. અને બોલ્યો “ હું તમારો સારથિ સિદ્ધાર્થ છું. તમારી રજાથી દીક્ષા લઈને તપસ્યા કરતો આયુષ્ય ક્ષયે હું દેવ પણે ઉપજ્યો છું. તમે પૂર્વે મારીપાસે મરેલી માગણી યાદ છે કે તે માગણીને અનુસારે હું તમને બોધ કરવાને આવ્યો છું. ”

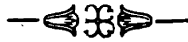
બળરામે સિદ્ધાર્થ સારથિને ઓળખ્યો અને તેનાં વચન સાંભળીને ક્રૈંક તેને જ્ઞાન આપ્યું. ગદગદીત કંઠે એણે કહ્યું “ સિદ્ધાર્થ ! શું ત્યારે મારો અનુજ બંધુ મરી ગયો ? એને કોણે માર્યો ? એમ બોલતા એમની આંખમાંથી આંસુ નીકળી પડ્યાં, બળરામ રડી પડ્યા.

“ પૂર્વે નેમિપ્રભુએ કહ્યું હતું તેવાદે છે, જરાકુમારથી કૃષ્ણનું મૃત્યુ થશે. અત્યારે તે ભવિષ્ય કથન સત્ય થયું છે. કેમકે તીર્થંકરોનું અમોઘ વચન ક્યારે પણ અન્યથા થતું નથી.” એમ કહીને જરાકુમાર સંબંધી ટુંક હકિકત કહી સંભળાવી ને કહ્યું કે “ કૃષ્ણે અંતસમયે પોતાનું કૌસ્તુભ રત્ન નિશાની તરીકે આપીને પાંડવો પાસે જરાકુમારને મોકલ્યો છે. ”

બાંધવના મરણ શોકથી વિહવલ થયેલા દુઃખી બલરામે તે સમયે દેવતારૂપ સિદ્ધાર્થને કહ્યું કે “ હે સિદ્ધાર્થ ! તમે અહીંયાં આવીને મને બોધ કર્યો તે ઘણું સાડ કયું છે. કહો. હવે આવા દુઃખના સમયમાં મારે શું કરવું ? ભાઈનું મરણ હવે ક્ષણભર પણ સહેવાને હું સમર્થ નથી. ”

“ શ્રીનેમીનાથપ્રભુના વિવેકી બાંધવ એવા તમારે હવે દીક્ષા લેવી એજ ઉચિત છે. ” સિદ્ધાર્થે કહ્યું “ બહુ સાડ એમ કહીને એની વાણી બળરામે અંગીકાર કરી. પછી બળરામે સિદ્ધાર્થ દેવતાની સાથે સિંધુ અને સમુદ્રના સંગમને સ્થાનકે આવીને કૃષ્ણના શરીરનો અગ્નિસંસ્કાર કર્યો.

જ્ઞાનથી બળરામનો દીક્ષાનો મનોરથ જાણીને એક વિદ્યાધર મુનિને શ્રીનેમિલગવંતે એમની પાસે મોકલ્યા. રામે એમની પાસે દીક્ષા લીધી ને તુંગિકાના શિખર ઉપર જઈને તપ કરવા લાગ્યા. ત્યાં સિદ્ધાર્થદેવ એમનો રક્ષક થઈ ને રહ્યો.

પ્રકરણ ૭ મું.

શ્રી કૃષ્ણ બળભદ્ર પૂર્વ પરિચય:—

આ ભરતક્ષેત્રમાં મથુરા નામે શ્રેષ્ઠ નગરી હતી. ત્યાં હરિવંશને વિષે પ્રખ્યાત એવો સત્યવચની વસુ રાજાનો પુત્ર બૃહદ્વજ રાજા થયો તે પછી એની ગાદીએ અનેક રાજાઓ થઈ ગયા. અનુક્રમે યદુનામે એક રાજા થયો. યદુને સૂર્ય જેવો પ્રતાપી શૂર નામે પુત્ર થયો. એ શૂર રાજાને શૌરિ અને સુવીર નામે બે પુત્રો થયા. શૂર રાજાએ શૌરિને મથુરાના રાજ્ય ઉપર બેસાડી સુવીરને યુવરાજ પદવી આપી અને પોતે વૈરાગ્ય આવવાથી દીક્ષા ગ્રહણ કરી. હવે શૌરિ પોતાના અનુજ બંધુ સુવીરને મથુરાનું રાજ્ય આપીને પોતે કુર્શાત્ત-દેશમાં ગયો. ત્યાં એણે શૌર્યપુર નામે નગર વસાવ્યું. શૌરિ રાજાને અંધક વૃષ્ણિ આદિ પુત્રો થયા. અને સુવીરને ભોજ-વૃષ્ણિ વગેરે પરાક્રમી પુત્રો થયા. પરાક્રમી સુવીર પોતાના પુત્ર ભોજવૃષ્ણિને મથુરાનું રાજ્ય આપીને પોતે સિંધુ દેશમાં સૌવીરપુરનગર વસાવીને રહ્યો અને શૌરિ રાજા પોતાના પુત્ર

અંધકવૃષ્ણિને રાજ્ય આપી સુપ્રતિષ્ઠ મુનિના પાસે દીક્ષા લઇને મોક્ષે ગયો.

મથુરામાં રાજ્ય કરતાં લોન્ઝવૃષ્ણિને ઉગ્રસેન નામે પુત્ર થયો ને શૌર્યપુરના અંધકવૃષ્ણિને સુલદ્રા રાણીથી દશ પુત્રો થયા. સમુદ્રવિજય, અક્ષોભ્ય, સ્તિમિત, સાગહિમવાન, અચલ, ધરણ્ય, પૂરણ્ય, અભિચંદ્ર અને વસુદેવ તેમનાં નામ હતાં. યૌવનવયમાં જગતમાં તે દશે પુત્રો દર્શાહુ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા. તેમને કુંતિ અને માદ્રિ એ નામે બે બેનો ઉત્પન્ન થઈ. એ બે બેનોમાંથી કુંતિ પાંડુ રાજાને ને માદ્રિ દમધોષ રાજાને આપી. અંધકવૃષ્ણિ રાજા સમુદ્રવિજયને રાજ્ય ઉપર બેસાડી દીક્ષા ગ્રહણ કરી કર્મનો ક્ષય કરીને મુક્તિ પામ્યા.

લોન્ઝવૃષ્ણિએ દીક્ષા લેવાથી એનો પુત્ર ઉગ્રસેન મથુરાનો રાજા થયો એને ધારણી નામે પટરાણી હતી. અનુક્રમે ધારણી રાણીને ગર્ભ રહ્યો ગર્ભના પ્રભાવથી પતિનું માંસ ખાવાનો એને દોહદ ઉત્પન્ન થયો. રાજાએ કોઈ પ્રકારથી એ દોહદ-અભિલાષ રાણીનો પૂર્ણ કર્યો, પુત્ર ઉત્પન્ન થતાં એને પિતાનો મારનાર જાણીને કાંસાની પેટીમાં મુકી રાજાના નામની બે મુદ્રિકા અને પત્રિકા સાથે રાખી એ પેટી રત્નોથી ભરાવી યમુનાના અથાગ જંગમાં એને વહેતી મુકાવી શહેરમાં રાણીનો પુત્ર જન્મીને મૃત્યુ પામ્યો એવી રીતે જાહેર થયું.

પેટી તણાતી, તણાતી, શૌર્યપુરમાં આવી. કોઈ સુલદ્રા નામનો પુરૂષ પ્રાતઃકાળે નદીના તટ ઉપર શૌચ માટે આવેલો,

એણે આ પેટી જોઈ. જળથી બહાર કાઢી ઉઘાડતાં જ અંદર કાગળ, રત્નની બે મુદ્રિકા, રત્નો અને સુંદર બાળક જોઈને તે વિસ્મય પામ્યો. પછી તે ખુશી થઈને બાળકની સાથે પેટી વગેરે પોતાને ઘેર લઈ ગયો. ઇંદુ નામની પોતાની પત્નીને બાળક અર્પણ કર્યો. બન્ને દંપતિએ કાંસાની પેટીમાંથી નીકળ્યો માટે કંસ એનું નામ પાડ્યું. અનુક્રમે તે બાલ્યાવસ્થામાં આવ્યો ત્યારે લોકોનાં બાળકોને તે મારવા-કુટવા લાગ્યો જેથી રાજ એનો ઠપકો આવવા લાગ્યો. દશ વર્ષનો થયો ત્યારે દંપતિએ વસુદેવના સેવક તરીકે રખાવ્યો બળથી તે કંસ વસુદેવને પ્રિય થઈ પડ્યો. વસુદેવની સાથે રહી બધી જાતની કળાઓ તે શીખ્યો. ક્રમે ક્રમે તે યૌવનવયમાં આવ્યો.

એ અરસામાં પૂર્વે શુકિતમતિનગરીના વસુ રાજાનો નવમો સુવસુ નામે પુત્ર નાગપુર જતો રહ્યો. તેને વૃહદ્રથ નામે પુત્ર થયો હતો તે રાજગૃહનગરમાં રહીને રાજ્ય કરવા લાગ્યો. તેની સંતતિમાં અનુક્રમે બૃહદ્રથ નામે રાજા થયો તેનો પુત્ર જરાસંઘ પ્રચંડ આજ્ઞાવાળો ત્રણ ખંડ ભરતનો સ્વામી પ્રતિવાસુદેવ થયો, એણે સમુદ્રવિજય રાજાને આજ્ઞા કરી કે “ વૈતાલ્ય પર્વત પાસે સિંહપુર નામે નગર છે ત્યાંના સિંહ રાજાને બાંધી લાવો. એને બાંધી લાવનારને હું મારી પુત્રી જીવયશા અને એક સમૃદ્ધિવાન નગર આપીશ. ”

પછી સમુદ્રવિજયની આજ્ઞા લઈને વસુદેવ અને કંસ સૈન્ય સહીત ત્યાં ગયા ને સિંહ રાજાને યુદ્ધમાં જીતીને બાંધી

દીધો. કુશળ ક્ષેમ પોતાને નગરે આવ્યા. સમુદ્રવિજય કંસ અને વસુદેવને લઈ સિંહ રાજની સાથે રાજગૃહ નગરે આવ્યા જરાસંઘે પ્રસન્ન થઈને પરાક્રમી કંસને પોતાની પુત્રી પરણાવી ને તેની ઇચ્છા મુજબ એના પિતાનું મથુરાનગર માગવાથી જરાસંઘે તે આપ્યું. જરાસંઘે આપેલા સૈન્યથી કંસ મથુરામાં આવ્યો ને પોતાના પિતા ઉગ્રસેન રાજને બાંધીને પાંજરામાં પૂરીને પોતે રાજ થયો. જરાસંઘે સત્કારથી વિદાય કરેલા સમુદ્રવિજય પણ પોતાના બંધુ સાથે પોતાના નગરે જઈને સુખે સમાધે રાજ્ય કરવા લાગ્યા.

થોડા સમય બાદ વસુદેવ રીસાઈને પરદેશ ચાલ્યા ગયા, ત્યાં મનુષ્ય અને વિદ્યાધરોની અનેક કન્યાઓ સાથે એમણે પાણિ ગ્રહણ કર્યું. પરદેશમાં ફરતાં ફરતાં તે અરિષ્ટપુર નગરે ગયા. ત્યાંના રાજા રૂઢિરની કન્યા રોહિણીને સ્વયંવર મંડપ હતો, જેથી વસુદેવ મંડપમાં જઈને કુખ્જ જેવો વેશ કરીને વાજિંત્ર વગાડવા લાગ્યા. રોહિણીએ ફરતી ફરતી ત્યાં આવીને એના કંઠમાં વરમાળ નાખી દીધી. તેથી ત્યાં આવેલા રાજાઓમાં મોટો કોલાહલ થયો. રોહિણી એક વાજિંત્ર વગાડનારને વરી જેથી સર્વે એનું ઉપહાસ્ય કરવા લાગ્યા. સર્વે રાજાઓ એ વાદિંત્ર વગાડનારને મારવા ધસ્યા. વાદિંત્ર વગાડનાર યુદ્ધ કળાનો મહારથી હોવાથી રૂની પુણીની જેમ સર્વેને હરાવી દીધા. એણે શત્રુજય રાજાને જીતી દંતવક્રને ભગ્ન કર્યો ને શત્રુને હંકારી દીધો.

વાંદિંત્ર વગાડનારને આવો પરાક્રમી જાણીને જરાસંઘે સમુદ્રવિજયને આજ્ઞા કરીકે “ આ કોઈ સામાન્ય માણસ જણાતો નથી. જેથી બીજા રાજાઓ એને જીતવા શક્તિવાન નથી, માટે તમેજ એને જીતીને આ કન્યા લ્યો.” જરાસંઘનું એવું વચન સાંભળીને સમુદ્રવિજય બોલ્યા. “ રાજન ! મારે પરસ્ત્રી જોઈતી નથી પણ તમારી આજ્ઞાથી એ બલવાન નરની સાથે હું યુદ્ધ કરીશ ” આ પ્રમાણે કહીને તેની સાથે યુદ્ધ શરૂ કર્યું. પણ સમુદ્રવિજયને ખબર નહોતી કે આ મારો ભાઈ વસુદેવ છે. યુદ્ધમાં સમુદ્રવિજય પણ જ્યારે જીતવાને સમર્થ થયા નહી ત્યારે તેમણે ધાર્યું કે ‘ આ કોઈ મારા કરતાં પણ સમર્થ પુરૂષ છે ’ યુદ્ધમાં મંદ ઉત્સાહવાળા સમુદ્રવિજય રથમાં બેઠા હતા ત્યાં એક બાણ આવીને તેમના ચરણ આગળ પડ્યું. સમુદ્રવિજયે ચમકીને બાણ સામે જોયું હાથમાં લઈ એના અક્ષરો વાંચ્યા કે “ કાંઈપણ મિશ કાઢીને પરદેશ ગયેલો તમારો અનુજ બાંધવ વસુદેવ તમને નમસ્કાર કરે છે ” સમુદ્રવિજય તો ખુશી થયા ને રથમાંથી ઉતરીને ભાઈને મળવાને દોડ્યા. વસુદેવ પણ સામે આવીને વડીલ બંધુના ચરણમાં પડ્યા. વસુદેવ મૂળરૂપે પ્રગટ થયા. રૂઢિરાજ પણ આવો જમાઈ મલવાથી ખુશી થયો. જરાસંઘે પણ એને પોતાના સામંતનો ભાઈ જાણ્યો એટલે પોતાનો કોપ શાંત થઈ ગયો.

મોટા મહોત્સવ પૂર્વક રોહિણી અને વસુદેવનાં લગ્ન થયાં. એટલે જરાસંઘ વગેરે રાજાઓ પોતપોતાને સ્થાનકે ગયા.

સમુદ્રવિજય પાણુ પોતાના બંધુઓ સાથે વસુદેવ અને રોહિણીને લઈને પોતાના નગરમાં ગયા. તેપછી કાળાંતરે વસુદેવ કંસની મદદથી મૃત્તિકાવતી નગરીના દેવક રાજની દેવકીનામે પુત્રીને પરણ્યા. દેવકીજીને પરણીને વસુદેવ કંસની સાથે મથુરા આવ્યા ત્યાં કંસે વસુદેવના લગ્ન નિમિત્તે મોટો મહોત્સવ કર્યો. એ અરસામાં કંસના અનુજ બંધુ અને ઉગ્રસેન રાજના કુમાર અતિમુકતે પિતાનું દુઃખ જોઈને પૂર્વે દીક્ષા ગ્રહણ કરી હતી તે એમને ઘેર-કંસને ઘેર વહોરવાને આવ્યા. મદિરાથી ઉન્મત્ત થયેલી કંસની રાણી જીવયશા પોતાના દિયરને આવેલા જોઈને બોલી. “ અરે દીયરજી ! આવો ! આવો ! આજે ઉત્સવને દિવસે ભલે આવ્યા. હવે મારી સાથે નૃત્ય કરો-ગાયન કરો. ” એમ કરીને મુનિના કંઠમાં વળગી પડી. ગ્રહસ્થની જેમ તેમની ઘણી કદર્થના કરી. જેથી જ્ઞાની એવા અતિમુક્ત મુનિએ જ્ઞાનથી જોઈને કહ્યું કે. “ હે જીવયશા ! જેના નિમિત્તે આ ઓઝધ થાયછે તેનો સાતમો ગર્ભ તારા પતિ અને પિતાનો નાશ કરશે. ” વજ્ર જેવી ભયંકર વાણી સાંભળીને જીવયશાનો મદ જતો રહ્યો. મુનિને એણે છોડી દીધા. એટલે મુનિ ચાલ્યા ગયા. તરતજ પોતાના પતિને આ સમાચાર જણાવ્યા. સાથે સાથે એનો કોઈપણ ઉપાય થતો હોય તો કરવાને સૂચવ્યું.

પ્રિયાની વાણી સાંભળીને કંસે વિચાર્યું. “ કદિ શર્કેદ્રનું અમોઘ વજ્ર ક્યારે પણ નિષ્ફળ થાય પણ જ્ઞાનીનું જ્ઞાનથી જોઈને કહેલું ભવિષ્ય વચન અન્યથા થતું નથી. તો પણ જ્યાં સુધી

આ સમાચાર કોઈએ જાણ્યા નથી ત્યાં લગીમાં વસુદેવની પાસે દેવકીજીના સાતગર્ભો માગીલઉં. જે વસુદેવ માગણી કરવા છતાં સાતે ગર્ભ નહીં આપશે તો બીજા કાંઈ પ્રયત્ન કરીશ. જેથી મારા આત્માનું કુષલ થાય. ” એમ વિચારતાં કંસ જોકે પોતે મદ સહીત હતો છતાં શાંતિમય દેખાવ કરતો તે દૂરથી હાથ જોડતો વસુદેવપાસે આવ્યો. વસુદેવે તેને ઉભા થઈને માન આપ્યું. ને કંસને કહ્યું “ કેમ કાંઈ કહેવા આવ્યા હો એમ જણાય છે. બોલો શું તમારી ઇચ્છા છે ? તમારું મન હું પ્રસન્ન કરીશ. ” વસુદેવની વાણી સાંભળીને કંસ બોલ્યો. “ મિત્ર ! પૂર્વે જીવ્યશા અપાવીને મારી ઉપર તમે મોટો ઉપકાર કર્યો છે. તો હવે મારી બીજી ઇચ્છા એવી છે કે દેવકીના પ્રથમ સાતે ગર્ભ મને આપો. ” સરલ મનવાળા વસુદેવે તે વચન કંસનું માન્ય કર્યું.

“ હે ખંધુ ! તારી ઇચ્છા પ્રમાણેજ થાઓ ! મારા અને તારા પુત્રોમાં મારે કાંઈ અંતર નથી. ” મૂળવાતને નહીં જાણનારા દેવકીજી બોલ્યાં.

“ પ્રિયા ! તે કહ્યું તે સત્યજ છે. તારા સાતે ગર્ભ જન્મ પામતાં કંસને આધિન થાઓ ! ” વસુદેવે પણ એમાં અનુમતિ આપી.

“ આહા ! તમારો મારી ઉપર કેટલો મોટો ઉપકાર થયો. ” આ પ્રમાણે કહીને કંસ વસુદેવ સાથે મદિરાપાન કરી પોતાને ઘેર ગયો.

પાછળથી જ્યારે મુનિનું ભવિષ્ય કથન વસુદેવ અને દેવકીજીના સાંભળવામાં આવ્યું ત્યારે પશ્ચાત્તાપ થયોકે. “કંસે મને ઠગી લીધો. પોતે આપેલા વચન માટે અતિ પસ્તાવો કરવા લાગ્યા. ”

“ ખેર ! જેવી ભવિતાવ્યતા ! કંસ ગમે તેટલો બચાવ શોધસે પણ વિધિ નિર્માણ ક્યારે પણ અન્યથા થશે નહીં. દેવકીનો એ સાતમો ગર્ભ કોઈ રીતે વિધિની મરજીથી રક્ષણ પામશે. જન્મી ગમે ત્યાં એ વૃદ્ધિ પામીને. શત્રુના મદને હરનારો વિશ્વમાં સમર્થ થશે. જ્ઞાની મુનિનું ભવિષ્ય કથન સત્ય થશે. તો પછી એ દૈવવિધિમાં પણ વ્યર્થ વિચાર કરવા વડે કરીને શું. ? ” વસુદેવે દેવકીજીના મનનું સમાધાન કર્યું.

પ્રકરણ ૮ મું.

કૃષ્ણ અને બલભદ્ર:—

વસુદેવને રોહિણી સ્ત્રી થકી હાથી, સિંહ, ચંદ્ર અને સૂર્ય એ ચાર સ્વપ્નસુચિત એક પરાક્રમી પુત્રનો જન્મ થયો. વસુદેવે એનો મોટો જન્મમહોત્સવ કરીને બલભદ્ર એવું નામ પાડ્યું. જગતમાં એ બલરામ અથવા બલદેવ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા.

દેવકીજીના છએ ગર્ભો કંસને આપવામાં આવ્યા તે છએ ગર્ભો કંસે શત્રુની જેમ મારી નાંખ્યા વસ્તુતઃ એ છએ

ગર્ભ દેવકીના મૃત પુત્રો હતા. એના તરતના જન્મેલા પુત્રો તો ભદ્રિલપુરમાં નાગ સારથિને ત્યાં સુલસા શેઠાણીને નૈગમેષી દેવતાએ આપ્યા અને એના મૃત પુત્રો દેવકીને ત્યાં મુકવામાં આવતા દેવતાની શક્તિથી કહો કે વિધિની મરજીથી કહો ખન્નેનો પ્રસુતીકાળ સાથેજ આવતો. એ મરેલા ગર્ભને કંસ મારી નાંખી મનમાં પ્રસન્ન થતો હતો.

હવે દેવકીજીને સાતમો ગર્ભ રહ્યો, તે વારે વસુદેવને સૂચવનારાં સાત સ્વપ્નો દેવકીજીએ જોયાં. સિંહ, હાથી, અગ્નિ, ધ્વજ, વિમાન, પદ્મસરોવર ને ચંદ્ર એ સ્વપ્ના જોઈને જાગ્યાં. કોઈ ઉત્તમ ગર્ભ એમની કુક્ષિમાં ઉત્પન્ન થયો. પ્રાતઃ કાળે પતિને એ વાત કહી સંભળાવી પુત્રનો જન્મ થાય ત્યારે એને કોઈ રીતે ચમ સમા ભાઈથી સહીસલામત બચાવવાની શુભ વ્યવસ્થા કરવી.

પૂર્ણ માસે કૃષ્ણવર્ણવાળા પુત્રનો દેવકીએ જન્મ આપ્યો. જે પુત્ર જન્મતાં જ દેવસાનિધ્યથી શત્રુઓની દૃષ્ટિનો નાસ કરનારો થયો. જ્યારે તેનો જન્મ થયો ત્યારે કૃષ્ણના-તેના પક્ષના દેવતાઓએ કંસના ચોકીદારોને નિદ્રાવશ કરી દીધા. એટલે દેવકીએ પુત્રનો જન્મ થતાં વસુદેવને બોલાવીને કહ્યું કે, “ પાપી કંસે મારા છ પુત્રોને તમને વચનથી બાંધી લઇને મારી નાંખ્યાં પણ આ પુત્રનું કોઈપણ રીતે રક્ષણ કરો, બાલકની રક્ષા માટે માયા કરવી એમાં પાપ લાગતું નથી. મારા આ બાળકને તમે ગોકુળમાં નંદને ઘેર લઇ જાઓ. ત્યાં એ મોશાળની જેમ મોટો થશે.

“ તેં બહુજ સારો વિચાર કર્યો. ” એમ બોલતા વસુ-
દેવ તે બાલકને લઇને નિકળ્યા. પહેરેગીરો નિદ્રાવશ હતા
એટલે કાંઇ ચિંતા નહોતી. બાળકના પૂર્વભવના મિત્ર દેવતા,
એના પુણ્યથી આકર્ષાયેલા દેવતા એને સહાયકારી હતા.
ચાલતા ચાલતા તે નગરના દરવાજા પાસે આવ્યા ત્યાં
પાંજરામાં રહેલા ઉગ્રસેન-કંસના પિતાએ “ આ શું ? ” એમ
સંભ્રમથી વસુદેવને પૂછ્યું.

“ આ કંસનો શત્રુ છે. ” એમ કહીને તે બાલક, વસુ-
દેવે ઉગ્રસેનને બતાવ્યો ને ઉમેર્યું કે “ હે રાજન ! આ
બાલકથી તમારા શત્રુનો નિગ્રહ થશે તમારા લાગ્યનો ઉદય
થશે. પણ આ વાર્તા કોઇને કહેશો નહી. ”

“ એમજ થાઓ. ” ઉગ્રસેન બોલ્યા.

દરવાજામાંથી બહાર નીકળી વસુદેવ નંદને ઘેર ગયા.
તે સમયે નંદની પત્ની યશોદાએ પણ પુત્રીનો જન્મ આપ્યો
હતો. એટલે વસુદેવે પુત્ર આપીને પુત્રી લઇ લીધી. તે પોતાને
સ્થાનકે આવીને દેવકીની પાસે મુકી દીધી. વસુદેવ આ પ્રમાણે
ફેરફાર કરીને બહાર આવી પોતાની જગાએ જઇ સૂઇ ગયા
એટલે પુત્રીના રડવાથી કંસના પુરૂષો જાગી ઉઠ્યા અને “ શું
જન્મ્યું ? ” એમ પૂછતાં અંદર આવ્યા. તો પુત્રી જન્મેલ
જેવામાં આવી. તેને લઇને તેઓ—આ રક્ષકો કંસની પાસે
ગયા. તેને જોઇને કંસ વિચારવા લાગ્યો કે, “ ઓહો ! સાત-
મો ગર્ભ મને મારનાર હતો એ તો આ સ્ત્રી થયો માટે નક્કી

મુનિનું વચન અન્યથા થયું તો હવે આ છોકરીને નાહક શા માટે મારવી. ” એમ વિચારી બાલિકાની એક બાજુની નાસિકા છેદીને દેવકીને સોંપી દીધી.

હવે કૃષ્ણઅંગને લીધે કૃષ્ણ એ નામે ઓળખાતો દેવકીનો પુત્ર નંદને ઘેર વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. એક માસ થયો એટલે દેવકીને પુત્રનું મુખ જોવાની ઇચ્છા થઈ, જેથી વસુદેવને કહ્યું કે, “ હે સ્વામિન્ ! પુત્રનું મુખ જોવાની ઉત્કંઠાવાળી હું ગોકુળમાં જવા ઇચ્છું છું. ”

“ તમે અકસ્માત જશે તો વાત કુટી જશે ને કંસના જાણવામાં આવતાં મોટો ઉપદ્રવ થશે. ” વસુદેવે કહ્યું. માટે કાંઈ કારણ જાહેર કરી જવું ઠીક છે જેથી બીજા કોઈને એની ગંધ પણ આવે નહીં.

“ ત્યારે શું નિમિત્ત કાઢીને અમારે જવું ? ” દેવકીએ પૂછ્યું.

“ ઘણી સ્ત્રીની સાથે ગાયોને પૂજવાને બહાને તમે ગોકુળ જાઓ. એ ગોપૂજને કારણે તમે જશે તો ખબર પડશે નહીં. ” વસુદેવે ઉપાય બતાવ્યો.

દેવકીજી ગોપૂજનું નિમિત્ત કાઢીને ઘણી સ્ત્રીઓની સાથે ગોકુળ આવ્યાં. ત્યાં નંદને ઘેર હૃદયમાં શ્રીવત્સના લક્ષણવાળો નીલકમળ જેવી કાંતિવાળો ને કર ચરણમાં ચક્રાદિકના ચિન્હોવાળો પુત્ર યશોદાના ખોળામાં રમતો જોયો. તે પછી વાર-

વાર દેવકીજી ગોપૂજના નિમિત્તે ગોકુળમાં આવવા લાગી ત્યારથી લોકમાં સ્ત્રીઓમાં ગોપૂજનું વ્રત શરૂ થયું.

અન્યદા શકુની અને પુતના નામે બે વિદ્યાધરીઓ વસુદેવનો અપકાર કરવાને શક્તિવાન ન થવાથી તેના પુત્ર ઉપર વેર લેવાને ગોકુળમાં આવીને યશોદા અને નંદ વગરના એકલા બાલુડા કનૈયાને જોઈને શકુનીએ ગાડામાં બેસીને કૃષ્ણને દબાગ્યા ને વિષલિપી સ્તન પુતનાએ કૃષ્ણના મોંમાં મુકયું તે વખતે કૃષ્ણના મિત્ર દેવતાએ એનાજ ગાડાવડે એને મારી નાંખી, નંદ ઘેર આવ્યો ત્યારે આ બધું જોયું જેથી અપાર શોક કરવા લાગ્યો અને પોતાના સેવક ગોવાળોને પૂછ્યું કે “આ ગાડું કેમ વિખાઈ ગયું ! આ રૂઢિરથી વ્યાસ કલેવરવાળી રાક્ષસી સ્ત્રીઓ કોણ છે ? ”

“ હે સ્વામિન્ ! બાલ છતાં પણ તમારા આ બળવાન બાળકે ગાડું વીખેરી નાખીને એણે એકલો જ આ બે વિદ્યાધરીઓને મારી નાંખી ” એ સાંભળીને નંદે કૃષ્ણનાં સર્વે અંગ જોયાં તો તે અક્ષત હતાં એટલામાં યશોદા આવી તેને નંદે કહ્યું “ તું પુત્રને એકલો મુકીને ક્યાં જાય છે ? જો તે થોડો વખત પુત્રને આજે એકલો મુક્યો તો સંકટમાં આવી પડ્યો ” પતિના આવા વચન સાંભળીને ગાડું અને વિદ્યાધરીઓને જોઈ દુઃખી થયેલી યશોદાએ રડાપીટ કરતાં કૃષ્ણ પાસે આવીને તેને તેડી લીધો.

કોઈ દિવસે વળી એક દોરડી કૃષ્ણના પેટ સાથે બાંધીને

તે દોરડી એક ખાંડણીઆ સાથે ખાંધી તેના ભાગી જવાથી ખીતી ખીતી જસોદા પાડોસીને ઘેર ગઈ એટલામાં સૂર્યક વિદ્યા-ધરનો પુત્ર એને મારવા આવ્યો તો એ પોતે જ મરી ગયો. એવામાં નંદ યશોદા સહિત ઘેર આવ્યો. તેમણે ધુળથી ભરેલા કૃષ્ણને જોયા. બધા ગોવાળોએ ઉદર-પેટ ઉપર કૃષ્ણને દોરડી ખાંધેલી હોવાથી દામોદરને નામે એને બોલાવવા લાગ્યા, બા-લુડી અવસ્થામાં એ કૃષ્ણ ગોવાળ અને ગોપાંગનાઓને બહુ જ વલ્લભ થયા. કૃષ્ણ રમત કરતાં દહીનું મંથન કરવાની ગોળી-માંથી ગોવાળોનું માખણ ખાઈ જતા હતા. બાલ્યાવસ્થામાં ગોવાળો અને ગોપાંગનાઓ સાથે અનેક પ્રકારની ક્રીડા કરતા કૃષ્ણ આનંદમાં દિવસો વ્યતિત કરતા ને વાંસળીને નાદે સર્વને ઘેલા બનાવતા હતા.

સમુદ્રવિજયાદિક દશ દશાહોંએ પણ નંદપુત્ર કૃષ્ણનું પરાક્રમ સાંભળ્યું કે “ એને જબરજસ્ત રાક્ષસીઓને મારી નાંખી, ગાંડુ ભાંગી નાખ્યું ને અર્જુન જાતિનાં બે વૃક્ષોને છેદી નાંખ્યા. જેથી વસુદેવ વિચારમાં પડ્યા. ” મારા પુત્રને મેં ગોપવ્યો છે છતાં એના પરાક્રમથી બાલ્યાવસ્થામાં પણ છુપો રહેશે નહીં. કંસના જાણવામાં આવતાં રખે એનું અપમંગલ કરે ? એ બાળકની રક્ષા માટે મારા અકુર વગેરે પુત્રોમાંથી એકને મોકલું, પણ કંસ એમને ઓળખતો હોવાથી ઉલટો શક પડશે, હાં ! હાં ! બલરામને કંસ ઓળખતો નથી માટે એને જ મોકલવો ઠીક છે. ” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને રાહિણી સહિત રામને શૌર્યપુરથી તેડી લાવવાને

માણસ મોકલ્યું. બલભદ્ર આવ્યા એટલે વસુદેવે એને ખાન-
ગીમાં સર્વે હકીકત સમજાવી શિખામણ આપી નંદને ત્યાં
એને પણ પુત્રપણે અપર્ણ કર્યો.

દશ ધનુષ્ય (ચાર હાથનું ધનુષ્ય) ઉંચા શરીરવાળા
કૃષ્ણ અને બલરામ સાથે રમતા એમને ગાઢ પ્રીતિ થઈ.
બલરામની પાસે કૃષ્ણ યુદ્ધની સર્વે કળાઓ શિખ્યા, રમતાં
રમતાં કેશવ-કૃષ્ણ મદોન્મત્ત બળદનાં પૂછ પકડીને એને
સ્થંભાવતા. રામ નાના બંધુનું પરાક્રમ જાણતા હોવાથી તે
જેયા કરતા ને એમને અટકાવતા. કોઈ વખતે ગોપીઓ સાથે
ક્રીડા કરી રાસલીલા રમતા ને બંસી વગાડતા, બંસીના એ
મીઠા નાદમાં સર્વ કોઈ એકચિત્ત થતાં, તો કોઈ વખતે નૃત્ય
કરતા, બાલકને યોગ્ય લીલા કરતાં કૃષ્ણ તે બળરામ સાથે
સુખમાં દશ વર્ષ વીતી ગયાં.

એ અરસામાં સૌર્યપુરમાં સમુદ્રવિજય રાજાને ત્યાં
શિવાદેવી રાણી થકી જ્યૌદ સ્વપ્ને સૂચિત કૃષ્ણવર્ણવાળા અને
શંખ લાંછનયુક્ત પુત્રનો જન્મ થયો. પિતાએ નેમિ એવું
એમનું નામ રાખ્યું, એ નિમિત્તે વસુદેવે પણ મથુરામાં મોટો
ઓચ્છવ કર્યો.

એક દિવસ નાક છેદેલી કન્યા જોઈને કંસ ચમક્યો.

૧ હાથી, વૃષભ, સિંહ, લક્ષ્મી, કુશ્વનીમાળા, ચંદ્ર, સૂર્ય, દંબ,
કુંભ, પદ્મસરોવર, સમુદ્ર, વિમાન, રત્નનો ઢગલો ને અગ્નિ એ જ્યૌદ સ્વપ્ન.

ભાવી અંધકારનો પડકાર એને ડંખ્યા કરતો હતો. તે યાદ આવવાથી ભયભીત થઈને ઘેર આવી કોઈ ઉત્તમ નિમિત્તિ-ઓને યોદ્ધાવીને પૂછ્યું કે “ મારું મૃત્યુ સ્વાભાવિક થશે કે કેમ ? દેવકીના સાતમા ગર્ભથી મારું મૃત્યુ થશે એવું એક જ્ઞાનીએ કહ્યું હતું તે સત્ય થશે કે કેમ ? ”

“ જ્ઞાનીનું વચન ક્યારે પણ અન્યથા—ખોટું થતું નથી માટે તમારો શત્રુ દેવકીનો સાતમો ગર્ભ ક્યાંય પણ વૃદ્ધિ પામે છે એ જાણજો. તેની પરીક્ષા કરવી હોય તો તમારો અરિષ્ટ નામે બળવાન બળદ અને કેશી નામે અશ્વ તેમ જ ખર અને મેષ એને છુટા મૂકો. પર્વત જેવા દૃઢ એ ચારેને જે દીલા માત્રમાં મારી નાંખે તે જ દેવકીનો સાતમો ગર્ભ તમને હણનારો તમારો શત્રુ જાણજો. કેમકે જ્ઞાનીઓએ પણ કહ્યું છે કે “ ભૂજ બળમાં વાસુદેવો એકલે હાથે બધા જગતને જીતવાને સમર્થ હોય છે. એ બાળ વાસુદેવ મહાકુર એવા યમુના નદીમાં રહેલા કાળાનાગને પણ દમશે, તમારા ચાણુરમદ્ધને મારશે તેમ જ ચંપક અને પદ્મોત્તર નામે બે હાથીઓને પણ મારશે એ જ તમને પણ મારશે.” નિમિત્તિ-યાનાં આવાં વચન સાંભળીને કંસે એને અણુગમતા પદ્મણી જેમ વિદાય કરી શત્રુને જાણવા અરિષ્ટાદિ ચારે પશુઓને ઘેંટાવનમાં છુટા મુકી દીધાં.

પ્રકરણ ૯ મું.

કંસ વધઃ—

મદોદ્ધત અરિષ્ટ બળદ વૃંદાવનનો રાજા હોય તેમ અનેક વૃક્ષોનું ઉન્મુલન કરતો જતા આવતા ગોપ લોકોને ત્રાસ પમાડતો ને એમની ગાયોને શીંગડાના અગ્રભાગથી હેરાન કરતો એમના કૈંક ધીના ઘડાઓ ઢાળવા લાગ્યો જેથી ગોપ અને ગોપાંગનાઓ બુમેબુમ પાડતાં ને નાશભાગ કરતાં “ હે કૃષ્ણ ? હે રામ ” અમારી રક્ષા કરો રક્ષા કરો ? એવા અતિ દિન સ્વરોએ પોકારતા જેમ ક્ષવે તેમ એ અરિષ્ટના ભયથી નાશવા લાગ્યા.

તેમનો આવો કુકળાટ સાંભળીને સંભ્રમથી “ આ શું ? ” એમ બોલતા કૃષ્ણ રામ સહિત ત્યાં દોડી ગયા તો પેલા મહા બળવાન અરિષ્ટ બળદને તોફાન કરતાં એમણે જોયો એને જોતાં જ એ બાળ કૃષ્ણની આંખ ફાટી—ચમકી એણે તરતજ બળદને પડકાર્યો.

એ બાળ કનૈયાને અગીયાર વર્ષની ઉંમરના બાળકને પહાડ સમા બળવાન બળદ તરફ ધસતો જોઈ ગોવાળો ભય પામ્યા ને કૃષ્ણને નિવારવા—અટકાવવા લાગ્યા. અનેક વૃદ્ધોએ એને સમજાવ્યો. “ અમારે ગાયોનું કામ નથી એ ધી પણ જોતું નથી. ” એ પરાક્રમી કૃષ્ણ બળદને તીખા મીઠા

સ્થં. ૧૧

શખદોથી પોતાના તરફ આકર્ષ્યો. એક નાનકડા બાળકને પોતા તરફ પડકારતો જોઈ-સાંભળી શીંગડાંને નમાવી, પુચ્છને ઉચ્ચું કરતો એ અરિષ્ટ બાળગોવિંદ સામે દોડ્યો પોતાની ઉપર પડતાં બળદનાં એ શીંગડા કૃષ્ણે પકડી લીધા ને પોતાના નાજીક પણ વજ્રમય હાથે ગળું વાળી દઈને શ્વાસોશ્વાસ વગરનો કરી મારી નાંખ્યો. એ મૃત્યુની વાટે ગયેલા બળદને જોઈને આકંદ કરતા ગોવાળો ખુશી થયા ને ભેટયા. “ વાહ મારા બાલુડા કનૈયા ? ”

એક દિવસ કૃષ્ણે વનમાં ગોવાળોની સાથે કીડા કરતા હતા એવામાં કેશી નામે બળવાન અશ્વ ત્યાં આવી અનેક પ્રકારનાં તોફાન કરવા લાગ્યો. કૃષ્ણે એની તાડના કરી જેથી તે કૃષ્ણેને મારવાને એની ઉપર ધસ્યો. એ મુખ ફાડેલા ને કરવતી જેવા દાંતવાળા અશ્વના મુખમાં કૃષ્ણે પોતાનો વજ્ર જેવો હાથ નાંખ્યો ને ગળાપર્યંત અંદર લઈ જઈને હાથ વડે એનું મુખ જ ફાડી નાંખ્યું. એટલે પ્રાણરહિત થઈને પૃથ્વી ઉપર પછડાયો. તરફડતાં એનો પ્રાણ યમપુરીમાં રવાને થયો. બાકી રહેલા કંસનો પરાક્રમી ખરસ ને મેંઠો ત્યાં આવ્યા એમને પણ હુરિએ પડકાર કરીને મારી નાંખ્યા. લીલામાત્રમાં શ્રી કૃષ્ણે એના પ્રાણ હરી લીધા.

આ બધાનો નાશ સાંભળતાં જ કંસના રામ રમી ગયા. એ મથુરાપતિનો રાજ્યમુકુટ હવે ડગમગતો હોય એમ પોતાને લાગ્યું. પોતાની નજર આગળ એની બરાબર પરીક્ષા કરવી

જોઈએ એમ વિચારી રાજસભાના મંડપના વિશાળ ચોકમાં શાંડર્ગ ધનુષ્ય પૂજના નિમિત્તે સ્થાપન કર્યું. તેની ઉપાસના માટે પોતાની બેન સત્યભામા જે કુમારિકા હતી, તેને બેસારીને મોટો ઉત્સવ આરંભ્યો. દેશ પરદેશ ફૂતો મોકલીને કંસે ઉદ્ધોષણ કરાવી કે “ જે કોઈ વીર પુરૂષ આ શાંડર્ગ ધનુષ્યને ચડાવશે એને દેવાંગના સમી આ સત્યભામા આપવામાં આવશે. ” સત્યભામાને પરણવાને ફર ફર દેશના રાજાઓ એ સ્વયંવર મંડપમાં આવ્યા પણ શાંડર્ગ ધનુષ્યને ચડાવવાને કોઈ પણ સમર્થ થયો નહીં. સમર્થ પુરૂષોને જણનારી તો જગતમાં એક જ હોય !

વસુદેવની સ્ત્રી મદનવેગાના પુત્ર અનાધૃષ્ટિએ આ વાત સાંભળીને એ માની ધનુષ્ય ચડાવવાને આદ્યો. તે ગોકુળમાં આવીને રામકૃષ્ણને મદ્યો. એક રાત્રિ એમની સાથે રહીને પ્રભાતે રસ્તો બતાવવાને અનાધૃષ્ટિ કૃષ્ણને લઈને આદ્યો. માર્ગમાં વૃક્ષોથી સંઘટિત એવા કિલ્લ માર્ગમાં આલતાં મોટા વડલા સાથે એ અનાધૃષ્ટિનો રથ ભરાઈ ગયો એ રથને વડલાથી છુટો કરવાને અનાધૃષ્ટિ સમર્થ થયો નહીં એટલે કૃષ્ણે લીલામાત્રમાં એ વૃક્ષને ભાંગી નાંખીને રથને મોકળો કર્યો અનાધૃષ્ટિ કૃષ્ણનું પરાક્રમ જોઈને ખુશી થયો. બન્ને જણા મથુરામાં જ્યાં અનેક રાજાઓ બેઠા છે તેવી શાંડર્ગ ધનુષ્યવાળી સભામાં આવ્યા ને એક જગાએ બેઠા. અનાધૃષ્ટિએ ધનુષ્ય ઉપાડવાનો પ્રયાસ ઘણો કર્યો, પણ તે સમર્થ થયો નહીં. બધા રાજાઓ એની મશ્કરી કરવા લાગ્યા. એની મશ્ક-

રીને નહીં સહન કરનાર કૃષ્ણે ઉઠીને તે ધનુષ્ય ઉપાડી લઇને કુંડલાકારે એને વાળી દીધું. પછી અનાઘૃષ્ટિ કૃષ્ણની સાથે રથમાં બેસીને ગોકુળમાં ગયા ત્યાં કૃષ્ણજીને મુકી, પોતે શૌર્યપુર ગયો.

ધનુષ્ય કોણે ચડાવ્યું તે મથુરાપતિ કંસના ધ્યાનમાં રહું નહીં પણ કોઇ બાળકે એને લીલામાત્રમાં વાળી દીધું.— ચડાવી દીધું. જેથી તે અન્નયબ થયો—એક બાળકનું આટલું બધું બળ ! જન શ્રુતિ—લોક પરંપરાએ એના સાંભળવામાં આવ્યું કે ‘ નંદના પુત્રે ધનુષ્ય ચડાવ્યું ’ જ્યારે કંસે નંદના પુત્રનું નામ સાંભળ્યું એટલે એને હૃદયમાં બહુ દુઃખ થયું. “ આહા ! એવા ગૌવાળીયાના નાનકડા બાળકનું આવું અપૂર્વ પરાક્રમ ? એમ ચિંતવતાં તેણે ધનુષ્યનો મહોત્સવ કરવાના નિમિત્તે સર્વ રાજાઓને પાછા બોલાવ્યા. અખાડામાં મદલોને પોતાના બાહુયુદ્ધની કળા દેખાડવાની આજ્ઞા કરી. દેશ દેશના રાજાઓ આવીને મંડપમાં બેઠા હતા—જરાસંધનું વિશાળ સૈન્ય કંસની મદદ માટે એને પડખે ઉભું હતું. વસુદેવે પણ સમગ્ર વિચારીને આ પ્રસંગે પોતાના વડીલ બાંધવો સમુદ્રવિજયાદિકને તેમજ અકૂર વગેરે પુત્રોને ત્યાં બોલાવ્યા હતા. પરાક્રમી કંસરાજે તેમનો સત્કાર કરીને ઉંચા માંચા ઉપર બેસાડ્યા. પ્રસંગ કટાકટીનો હતો.

મદલયુદ્ધની વાર્તા કૃષ્ણના સાંભળવામાં આવી એ અગીયાર વર્ષના કૃષ્ણ ત્યાં જવાને ઉત્સુક થયા જેથી એમણે

રામને કહ્યું. “ બાંધવ ! આપણે મથુરામાં ચાલો. મદ્દલયુદ્ધનું કૌતુક જોવા જઈએ ! ”

“ હા ? બાંધવ ચાલો ? ” રામ-બલરામ સમજીને વિવેકી હતા, પોતે કૃષ્ણ પોતાનો બહાલો અનુજ બંધુ છે તે જાણતા હતા. એ બહાલો અનુજ બંધુ વાસુદેવ થશે તે પણ એમને ખબર હતા. બળરામે જાણ્યું કે કંસને મારવાનો સમય હવે આવી પહોંચ્યો છે. આવો મોકો ફરી ફરી હાથ આવતો નથી. માટે કૃષ્ણને વેરની સ્મૃતિ કરાવી કંસની ઓળખાણ આપવી જોઈએ. કંસની સામે કનૈયાને પડકારવો જોઈએ.

રામે યશોદાને કહ્યું. “ માતા ! અમારે મથુરા જવું છે માટે સ્નાન, ખાનપાનની તૈયારી કરો. ” યશોદાએ રામનું વચન સાંભળ્યું પણ કૃષ્ણને તોફાનમાં જવા દેવાની જસોદાની મરજી ન હોવાથી એ વાત ધ્યાનમાં લીધી નહીં. તે જાણતી હતી કે છોકરો તોફાની છે ત્યાં વળી મોટાઓ સાથે તોફાન કરી બેસશે. પણ એને ક્યાં ખબર હતી કે એ તો બાળપણમાંથી જ જગતને જીતવાને જન્મેલો છે—સર્વે રાજા મહારાજાનો મદ ઉતારવાને એ પૃથ્વી ઉપર આવ્યો છે.

યશોદાને બેદરકાર જોઈને રામને અવસર મળ્યો જોઈ એણે. “ દાસી ! એટલીવારમાં શું તું હજી મારા હુકમનો અનાદર કરે છે. અમને જવાના કાર્યમાં શામાટે વિલંબ કરે છે ? ”

પોતાની માતા પ્રત્યે રામનાં આવાં કટુક વચન સાંભળીને કૃષ્ણને બહુ દુઃખ થયું. જેથી તે નિસ્તેજ થઈ ગયા—

ઉદાસ ઉદાસ થઈ ગયા. બળરામ એને યમુનાના કાંઠે લઈ ગયા. કૃષ્ણનો ઉદાસ ચહેરો બલરામની ધ્યાનમાં હોતો નેથી માર્ગમાં ચાલતા બલરામે પૂછ્યું “ વત્સ ! શા માટે ખેદ કરે છે ? તારો તેજવંત ચહેરો આટલો બધો પીકો કેમ છે ? ”

બલરામનાં વચન સાંભળીને કૃષ્ણ ગદગદ કંઠે બોલ્યા. “ બાંધવ ! તમે મારી માતાને દાસી કહીને કેમ બોલાવી ? ”

હવે રામે એને સમજાવવા માંડ્યું “ વત્સ ! એ કાંઈ તારી ખરી માતા નથી ! તેમ નંદ ગોપાળ તારો પિતા નથી પણ દેવક રાજની પુત્રી દેવકીજી તારી માતા છે અને વિશ્વમાં અદ્વીતીય વીર તેમજ મહા સૌભાગ્યવાન વસુદેવ આપણા પિતા છે. પ્રતિ માસે એ તારી બહાલી માતા તને જોવાને આવે છે. વચનથી બંધાઈ ગયેલા આપણા પિતા વસુદેવ હાલમાં મથુરામાં છે, સમજ કે કંસના નજર કેદખાનામાં છે. હું તારો મોટો ભાઈ છું તારી ઉપર વાતસલ્ય-ભાવવાળા પિતાએ બાધ્યાવસ્થામાં તારી રક્ષા કરવાને મને અહીં મોકલ્યા છે. ”

“ ઓહ ! આ તમે શું કહો છો ? શું મારાં માતા પિતા દેવકીજી અને વસુદેવ છે ! પિતા એવા સમર્થ છતાં કયા શત્રુની ભીતિએ મને અહીં ગોપવ્યો છે ! ”

“ મથુરાપતિ કંસની ? પ્રતિવિશ્વ જરાસંઘના જમાઈની ? એણે તારા છ ભાઈઓને જન્મતાં જ મારી નાંખ્યા તને સાતમા ભાઈને મારવાને પણ એણે અનેક પ્રયત્નો કર્યા

છતાં તારા પુણ્યે તું રક્ષાયો છે. પિતાએ જન્મતાંજ અહીંયા રાખીને તારું રક્ષણ કયું છે.” વગેરે સર્વે હકિકત વિસ્તારથી કૃષ્ણને કહી સંભળાવી.

ક્રોધથી ધમધમતા એ અગીયાર વર્ષના કૃષ્ણે ત્યાંજ કંસને મારવા પ્રતિજ્ઞા કરી એટલામાં તેઓ નદીના કાંઠે આવ્યા. નદીમાં ન્હાવાને કૃષ્ણે યમુનાના અથાગ જળમાં ભુસ્કો માર્યો.

કંસનો પ્રિય બાંધવ હોય એવો કાલિયનાગ યમુનામાં અથાગ જલમાં આજસુધી જગતને તૃણ સમાન ગણતો, મસ્ત-પણે રહેતો હતો તે આ નાનકડા શ્યામસુંદર ગોવિંદને જોઇને એમને ડસવાને ધસ્યો. એની કૃણિમણિના ઝબકારાથી કૃષ્ણે બળરામને “ આ શું હશે. ” એમ પૂછ્યું.

“ એ કાલિનાગ ? કંસનો મિત્ર ? માર માર ? ” બળરામ ગજ્યો ને ગોવિંદ એનો મર્મ સમજી ગયા. સર્પને પોતાની તરફ ધસી આવતો જોઇ “ આવ ? આવ ? એ કંસના બહાલામાં બહાલા મિત્ર ? તને એના જવાના માર્ગમાં પહેલેથી જ વિદાય કરી દઉં. ” કૃષ્ણે પડકાર કર્યો.

કાલિય નાગ જેવો ડાંબ દેવાને તલખ્યો કે ગોવિંદે કમલનાલની માફક એને પકડીને વાળી દીધો—પોતાના કમલસમા નાળુક છતાં વજ્રમય હાથોએ એને ભચરડી દઇ. મદરહીત કરી નાંખ્યો. પછી એને પાણીમાં છુટો મુકીને નાસિકાએથી

નાથી લીધો અને કૃષ્ણ એના ઉપર ચડી બેઠા પાણીમાં એને ઘણીવાર ફેરવ્યો. જ્યારે એ તદ્દન નિર્જીવ બેવો થઈ ગયો એટલે દયાળુ કૃષ્ણે બંધુના કહેવાથી એને છોડી દીધો. હજારો ગોકુળ અને મથુરાના માણસો યમુનાના તટ ઉપર રહ્યાં રહ્યાં આ બનાવ જોતા હતા. પ્રાદ્યુષ-ગોપ-અને ગોપાંગનાઓતો આ કૃષ્ણના બળને જોઈ તાણુ થઈ ગયાં. કૃષ્ણ સ્નાન કરીને બહાર નિકળ્યા એટલે પ્રાદ્યુષ, ગોપ લોકો એને વીંટાઈ વળ્યા. રામ કૃષ્ણ એમની સાથે મથુરા તરફ ચાલ્યા. તેઓ નગરના દરવાજા લગભગ આવી પહોંચ્યા.

કંસે આ બે ભાઈનું પરાક્રમ સાંભળ્યું જેથી મહાવતને શીખવી રાખ્યું હતું કે એ બન્ને રામ કૃષ્ણ ગોવાળો આવે કે તારે પક્ષોત્તરને ચંપક નામના બે હાથીઓ એમની ઉપર છોડી મુકવા. એ મુજબ એ બે એમને મારવાને દોડ્યા. પક્ષોત્તર બાળ કૃષ્ણની સામે દોડ્યો. ચંપક રામની તરફ દોડ્યો. લીલા-માત્રમાં એના દાંત ખેંચી કાઢીને મુઠિના પ્રહારથી બન્ને હાથી-ઓને રામ કૃષ્ણે મારી નાંખીને આગળ ચાલ્યા. આખા નગરમાં આ પરાક્રમી બાંધવો માટે હોહા થઈ રહી. સુભટો પણ એમને માર્ગ દેવા લાગ્યા નગરમાં ચાલતા. એમને જોઈને નગરજનો વિસ્મય પામ્યા. ને બોલ્યા કે “ એહો ? આ તો નંદના પુત્રો ? શું પરાક્રમી છે ? ” ગોવાળોની સાથે નિર્ભયપણે અખાડામાં આવ્યા ત્યાં એક મંચથી બેઠેલા લોકોને ઉઠાડી બન્ને બંધુઓ બેઠા. રામે કૃષ્ણને કંસશત્રુ બોળાવ્યો. પોતાના સસુદ્રવિ-જ્યાદિક કાકાઓ અને પિતા સર્વેને બતાવ્યા એટલામાં

અખાડામાં મહ્મયુદ્ધ શરૂ થયું. થોડીકવાર એ રમત થયા પછી કંસની સંજ્ઞાથી પર્વતની માફક ભયંકર આકૃતિવાળો ચાણુર મહ્મ ઉભો થઈને બોલ્યો. “ જે કોઈ વીરપુરૂષ હોય-પરાક્રમી હોય તે મારી સાથે યુદ્ધ કરવાને ઉતરે ? ”

તેના આ શબ્દો પેલા તેજસ્વી બાળકૃષ્ણ સહન કરી શક્યો નહીં. તરતજ કરસ્ક્રોટ કરતો એ અખાડામાં કુદી પડ્યો અને એ પર્વત જેવા ભયંકર યુદ્ધ માટે પુરૂષને પડકાર્યો. એના પરાક્રમને નહીં જાણનારા સર્વે લોકોનાં મન દુભાયાં. પણ એટલામાં તો કૃષ્ણ અને ચાણુરમહ્મનું ઢંઢયુદ્ધ જામ્યું. બન્નેને ભયંકર રીતે લડતા જોઈ પૃથ્વી ક્ષોભ પામી ગઈ. કંસે મુષ્ટિકને સંજ્ઞા કરવાથી તે મુષ્ટિકમહ્મ કૃષ્ણને મારવાને ચાણુરમહ્મની મદદે ધસી આવ્યો. મુષ્ટિકને કૃષ્ણ ઉપર ધસેલો જોઈ આ તરફથી રામ એકદમ અખાડામાં કુદી પડ્યા “ એ બાયલા ? આમ આવ ? આમ આવ ? ત્યાં શું જાય છે ? ” રામના તીખાં પડકાર સાંભળીને મુષ્ટિકમહ્મ વજ્ર જેવી મુષ્ટિ ઉગામતો રામ તરફ ધસ્યો. રામે એને મુષ્ટિ સહીત ઉપાડીને જમીન ઉપર પટક્યો. બન્નેનું યુદ્ધ જામ્યું. યુદ્ધમાં કૃષ્ણે ચાણુરને મારી નાંખ્યો ને રામે મુષ્ટિકને મારી નાંખ્યો.

કંસે પોતાના સૈનિકોને, સુભટોને ને રાજાઓને આજ્ઞા કરી કે “ આ બન્ને બાળકોને મારી નાખો ? એ નંદ ગોવાળીનું સર્વસ્વ હરી લાવો ? ”

કંસનાં આવાં કટુ વચનો સાંભળીને કૃષ્ણ ક્રોધ પામ્યા

છતાં અખાડામાંથી કુદા અને જ્યાં કંસ બેઠો હતો ત્યાં આવ્યા અને ગળચીમાંથી પકડ્યો “ પાપી ? આ ચાણુર મરાયો છતાં હજી તું પોતાને મરેલો માનતો નથી કે ? ” એમ બોલતાં એના કેશ ખેંચીને એને પૃથ્વી ઉપર પાડી નાંખ્યો અને એનો મુગુટ જમીન ઉપર પડી ગયો એને નીચે પછાડી એની છાતી ઉપર પોતાનો પગ રાખી, દબાવી કૃષ્ણ બોલ્યા. “અરે અધમ ? વ્યર્થ તેં મારા છ બંધુઓને મારીને હત્યાઓ કરી. આજે તું જ હવે મોતનો મેમાન છે. તને મારનાર આ કૃષ્ણ હૈયાત છે. હવે તમારૂં રક્ષણ કરવાને કોણ સમર્થ છે ? ”

કંસને જમીન ઉપર પટકી તેના છાતી ઉપર એ બાળ-કૃષ્ણને ચડી બેઠેલો જોઈ બધા ત્યાં ફોભ પામી ગયા, ને કંસના સુભટો સૈનિકો વિવિધ આયુધો લઈને એ બાળકૃષ્ણ ઉપર તુટી પડ્યા. બલરામ અત્યાર મુઘી માધ્યસ્થ ભાવથી મામા ભાણેજનું ઢંઢયુદ્ધ જોતા હતા તે આ લોકો કૃષ્ણને મારવા જતા જોઈને એક મોટો થંભ ઉખેડીને હાથમાં ધરી રાખી કૃષ્ણને પડખે ઊભા અને પડકાર્યા. મધપ્રુડાની માખીઓ જેમ નાશી જાય એમ બળદેવના મારથી એ હજારો, લાખો સુભટો કંસને એના ભાગ્ય ઉપર છોડીને જીવતા નાસી ગયા.

પછી કૃષ્ણે હજારો રાજાઓ, સરદારો અને સુભટોના દેખતાં જ કંસના માથા ઉપર ચરણ મુકીને મારી નાંખ્યો. પછી સમુદ્ર જેમ ઓવાલને બહાર કાઢી નાંખે તેમ એને કેશથી ખેંચીને રંગમંડપમાં ફેંકી દીધો.

આ બનાવથી જરાસંધનું સૈન્ય કૃષ્ણને પકડવાને આવ્યું. તેની સામે સમુદ્રવિજયનું સૈન્ય તૈયાર થઈ ગયું. યુદ્ધમાં જરાસંધના ભાડુતી સૈનિકો હારીને નાશી ગયા.

સમુદ્રવિજય આદિ દશાર્હ કૃષ્ણ અને રામને ઓળખીને વાતસદ્યભાવ ધરતા વસુદેવને ઘેર ગયા. ઉગ્રસેનને એમની ગાદીએ બેસાડ્યા. ઉગ્રસેને સત્યભામા કૃષ્ણને આપી. રંડાયેલી કંસની પત્ની જીવયશા પોતાના પિતા જરાસંધને ઘેર ગઈ ને સર્વે હકીકત રડતાં રડતાં કહી સંભળાવી. જરાસંધે એને ધિરજ આપીને કહ્યું કે એ યાદવોની સ્ત્રીઓને હું રામ કૃષ્ણને મારીને રડાવીશ. ” એમ કહીને તેણે સોમક નામના રાજાને બધી વાત સમજાવીને મથુરામાં સમુદ્રવિજય પાસે મોકલ્યો. સોમક રાજાએ આવીને સર્વે વાત કહીને રામ કૃષ્ણની માગણી કરી. પણ સમુદ્રવિજયે તે આખ્યા નહીં પછી સોમક રાજા ગુસ્સે થઈને ચાલ્યો ગયો.

બીજે દીવસે સમુદ્રવિજયે પોતાના બાંધવોને એકઠા કરીને હિતકારક એવા કૌષ્ઠિક નિમિત્તિઆને બોલાવીને પૂછ્યું “ હે મહાશય ! ત્રણ બંડના સ્વામી જરાસંધની સાથે અમારે વિગ્રહ ઉભો થયો છે તો પરિણામ શું આવશે તે કહો ? ”

“ હે રાજેન્દ્ર ? આ પરાક્રમી રામ કૃષ્ણ થોડા સુર્મયમાં એને મારીને એની સામ્રાજ્યલક્ષ્મીના-ત્રણ બંડ ભરતના અધિપતિ થશે એ નિશ્ચય છે. છતાં હમણાં તમે પશ્ચિમ દિશા તરફ સમુદ્રને ઉદેશીને જાઓ. ત્યાં જતાં જ તમારા શત્રુના ક્ષયનો આરંભ થશે. સત્યભામાને જે ઠેકાણે બે પુત્રો સાથે

જન્મે ત્યાં નગરી વસાવીને રહેજો. ” નિમિત્તિઆનાં વચન સાંભળીને સમુદ્રવિજય સર્વે યાદવોના પરિવાર સાથે અગીયાર કુલકોટી યાદવોને લઈને મથુરાથી ચાલી શૌરપુરી આવ્યા. ત્યાંથી સાત કુલકોટી યાદવો એમની સાથે ચાલ્યા.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

કૃષ્ણ બળભદ્ર:—

કેટલાક વર્ષો બાદ કૃષ્ણ અને બળભદ્ર મગધાધિપ અર્ધ ભરતના સ્વામી-અર્ધ ચક્રી જરાસંઘને મારીને પોતે ત્રણ ખંડના ધણી થયા. ને જગતનું ઐશ્વર્ય ભોગવવા લાગ્યા.

તે પછી સમુદ્રવિજયના કુમાર નેમિનાથે દીક્ષા ગ્રહણ કરી, કેવલજ્ઞાન પામીને બાવીશમા તીર્થંકર થયા, દશે દર્શાહ-સમુદ્ર વિજયાદિક. કૃષ્ણ અને બળભદ્ર-વાસુદેવને બળદેવ પ્રદ્યુમન વગેરે કુમારો એ સર્વે નેમિનાથના શ્રાવક થયા. શિવાદેવી, રોહિણી, દેવકીને રૂકિમણી વગેરે સ્ત્રીઓ શ્રાવિકાઓ થઈ.

જરાસંઘ સાથેના યુદ્ધમાં પાંડવો કૃષ્ણના પક્ષમાં ઉભા હતા. ને કૌરવો જરાસંઘના? જરાસંઘની સાથે કૌરવનો ક્ષય થવાથી હસ્તિનાપુરની ગાદીએ પોતાની ફેાઈના પુત્રો પાંડવોને કૃષ્ણે બેસાડ્યા. તેઓ ત્યાં રહીને સુખે રાજ્ય કરવા લાગ્યા.

૧ જરાસંઘ અને કૃષ્ણ વાસુદેવના યુદ્ધની હકીકત અમારા છપાવેલા શ્રી સંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ ચરિત્રમાં આવેલી છે તે વાંચવી.

એકદા નારદના કહેવાથી ધાતકીખંડના ભરતક્ષેત્રમાં અમરકંકા નગરીનો રાજા પશ્ચોત્તર પાતાળવાસી દેવનું આરાધન કરીને તેની માર્ફતે પાંડવોની સ્ત્રી દ્રૌપદીને પોતાને ત્યાં હરી લાવ્યો ને એને પોતાની સ્ત્રી થવાને સમજાવી. મહાસતી દ્રૌપદી એક માસનો અવધિ માગીને રહેવા લાગી. પાંડવોને ખબર પડતાં દ્રૌપદીની ઘણી તપાસ કરી પણ ક્યાંય પત્તો લાગ્યો નહીં. જેથી તેઓ કૃષ્ણ પાસે દ્રારિકા આવ્યા ને દ્રૌપદી હરાયાના સમાચાર આપ્યા. એવામાં નારદ મુનિ ત્યાં આવ્યા. તેમને શ્રી કૃષ્ણે દ્રૌપદીની હકીકત પૂછી. “ કે દ્રૌપદી તમે ક્યાંયે જોઇ ? ”

“ હું ધાતકીખંડમાં અમરકંકા નગરીએ ગયો ત્યાં પશ્ચોત્તર રાજાના ઘરે દ્રૌપદીને મેં જોઇ ” નારદજી આ પ્રમાણે કહીને ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા.

પછી કૃષ્ણ પાંડવોની સાથે મોટા સૈન્ય સહિત માગધ નામના પૂર્વ સાગરના તટ ઉપર આવ્યા. ત્યાં પડાવ નાંખીને રહ્યા. શ્રી કૃષ્ણે એના તટ ઉપર બેસીને લવણ સમુદ્રના અધિષ્ઠાયક સુસ્થિતદેવની આરાધના કરી એટલે તરતજ તે ત્યાં પ્રગટ થયો અને બોલ્યો. “ કૃષ્ણ ? કહો, તમારું શું કાર્ય કરું ? ”

“ હે દેવ ? પદ્મનાભ રાજાએ દ્રૌપદીનું હરણ કર્યું છે માટે જેમ અમે એને મેળવી શકીએ એમ કરો ? ”

“ હરિ ? પદ્મનાભને એના પૂર્વભવના મિત્ર દેવે દ્રૌપદી લઇને સોંપી છે. કહોતો તેને લાવીને સોંપું. અથવા તો બળ

વાહન સહિત એ પદ્મનાભને સમુદ્રમાં ફેંકી દઇને દ્રૌપદી તમારે હવાલે કરૂં ? ” સુસ્થિત દેવે કહ્યું.

“ તમારૂં એ સર્વે કથન સત્ય છે. પણ તમારે એમ કરવાની કશી જરૂર નથી. માત્ર પાંચ પાંડવ અને હું એમ છ જણના રથ તમારા જલની ઉપર જઈ શકે? એવો માર્ગ કરી આપો કે જેથી અમે એ અધમને જીતીને દ્રૌપદી લઈ આવીએ ? ”

“ તથાસ્તુ ? ” સુસ્થિતદેવ અદશ થઈ ગયો ને છએ રથ જલની સપાટી ઉપર પૃથ્વીની જેમ ચાલ્યા. ને એ લવણ સમુદ્રનું ઉલંઘન કરીને ધાતકીખંડની અમરકંકા નગરીએ આવ્યા. નગરીની બહારના ઉદ્યાનમાં રહીને કૃષ્ણે પોતાના સારથિ દારૂકને સમજાવીને પદ્મનાભની સભામાં મોકલ્યો. દારૂક તરતજ ત્યાં ગયો. સભામાં રાજા સિંહાસન ઉપર બેઠો હતો ત્યાં પહોંચી જઈ તેના ચરણપીઠને પોતાના ચરણથી દબાવતો, ભયંકર બ્રહ્મકુટિ ચડાવતો તે ભાલાના અગ્ર ભાગથી કૃષ્ણના લેખને આપતો બોલ્યો. “ અરે પદ્મ ? જેમને કૃષ્ણ વાસુદેવની સહાય છે એવા પાંડવોની સ્ત્રી દ્રૌપદીને તું જંબુદ્રીપના ભરતક્ષેત્રમાંથી હરી લાવ્યો છે તે કૃષ્ણ પાંડવોની સાથે સમુદ્રે આપેલા માર્ગે અહીંયા આવેલા છે. જો જીવવાને ઇચ્છતો હો તો દ્રૌપદીને સત્વર કૃષ્ણને ચરણે સોંપી દે ? ”

“ એ કૃષ્ણ જંબુદ્રીપનો વાસુદેવ હશે. મારી આગળ એ કોણ માત્ર છે. હું એ છએ જણને લીલા માત્રમાં જીતી લઈશ. માટે જા એમને યુદ્ધ કરવાને મોકલ ? ” પદ્મરાજનાં

વચન સાંભળીને દાડકે તે સર્વે વચનો કૃષ્ણ પાસે આવીને
 કહ્યાં એટલામાં પદ્મરાજ પોતાના સૈન્યના પરિવાર સાથે યુદ્ધ
 કરવાને નગરની બહાર નીકળ્યો. એટલે પ્રથમ પાંડવો
 એની સાથે યુદ્ધ કરવાને આવ્યા. યુદ્ધમાં પાંચે પાંડવો એનાથી
 હારી ગયા. એટલે કૃષ્ણ યુદ્ધ ભૂમિમાં આવ્યા. એમણે પાંચ
 જન્ય શંખ કુંકર્યો એટલે પદ્મનાભના સૈન્યનો ત્રીજો ભાગ
 તુટી ગયો. પછી કૃષ્ણે શાર્ગ્ગ ધનુષ્યનો ટંકારવ કરવાથી તેનો
 પ્રહુમાંડ ફેડી નાખે એવો ઘોર નાદ ઉત્પન્ન થયો. બીજો
 ત્રીજો ભાગ એ ધનુષ્ય ટંકારવથી તુટી ગયો જ્યારે શેષ ત્રીજો
 ભાગ રહ્યો એટલે પદ્મરાજ રણભૂમિ ઉપરથી નિકળીને નાઠો.
 નગરમાં પેસી જઈને લોહાના એ મજાપુત અર્ગલાવાળા
 દરવાજા બંધ કરાવી દીધાં. એની પછવાડે ક્રોધ કરતાં કૃષ્ણ
 રથ ઉપરથી ઉતરી પડ્યાને સમુદ્ધાત વડે દેવતા બીજું રૂપ
 ધારણ કરે એમ નરસિંહનું રૂપ ધારણ કરીને ચમરાજની
 માફક નગરના કોટ તરફ ધસ્યા. ભયંકર દાઢોથી મુખ ફાડતા
 અને ભયંકર ગર્જના કરતા હરિ ઘાતકીખંડને ફોલ કરતા
 દરવાજા પાસે આવ્યા તો દરવાજો બંધ જોઈ ચરણના એકજ
 પ્રહારે એ મજાપુત દરવાજો તોડી પાડ્યો. કીલ્લાનો અગ્ર
 ભાગ તુટી પડ્યો આખી અમરકંકા નગરી કંપાયમાન થઈ
 ગઈ. દેવાલયો તુટી પડ્યાં. ને કીલ્લાની દીવાલો પણ ભાંગી
 પડી. નગરમાં પ્રવેશ કરતા અને રાજમહેલ તરફ દોડતા
 આ ચમ સમાન નરસિંહને જોઈને નગરના લોકો નાશી ગયા.
 કોઈ ખાડામાં સંતાઈ ગયા કેટલાક જલમાં પેસી ગયા. એની

ગર્જનાથી એને જોવાથી મુચ્છા પામી ગયા. પાછળ ધસ્યા આવતા કૃષ્ણ-નરસિંહને જોઈને ભય પામેલો. પશ્ચરાજ દ્રૌપદીના શરણમાં આવ્યો એને પગે પડ્યો. હે માત ? હે દેવી ? મારો અપરાધ ક્ષમા કર ? મારૂં રક્ષણ કર ? ”

“ હે રાજન્ ? સ્ત્રીનાં કપડાં પહેરી મને આગળ કરીને કૃષ્ણને શરણે જઈશ તો જીવીશ અન્યથા એ તને જરૂર મારી નાંખશે. ”

દ્રૌપદીનાં વચન સાંભળીને રાજાએ ત્વરાથી સ્ત્રીના કપડાં પહેરી લીધાં ને દ્રૌપદીને આગળ કરીને નમ્યો એટલે શરણે આવેલો જાણીને કૃષ્ણે એને છોડી દીધો ને દ્રૌપદીને લઈને પાંડવો સાથે જેમ આવ્યા હતા તેમ અહીંયાંથી સત્વર ચાલ્યા ગયા.

આ વખતે ધાતકીમાં ચંપાનગરીના પૂર્ણાભદ્ર નામે ઉદ્યાનમાં ભગવાન શ્રી મુનિસુવ્રત સ્વામી સમવસર્યા હતા. જેમની પર્ષદામાં ત્યાંના કપિલ વાસુદેવ દેશના સાંભળતા બેઠા હતા. તેમણે શંખનો નાદ, એ ધનુષ્યનો ટંકારવ સાંભળવાથી ભગવાનને પૂછ્યું પ્રભુ ? આ મારા જેવો શંખનો ધ્વનિ કોનો છે ? ”

ભગવાન મુનિસુવ્રતસ્વામીએ કૃષ્ણવાસુદેવનો સર્વે અધિકાર કહી સંભળાવ્યો. એટલે કપિલ વાસુદેવ એમનો સત્કાર કરવાને ઉઠ્યા. તે વારે પ્રભુ બેઠ્યા હે વાસુદેવ ? એકજ સ્થાનકે બે તીર્થંકરો, બે ચક્રવર્તીઓ, બે વાસુદેવો પણ

કારણયોગે એક ક્ષેત્રમાં આવ્યા છતાં મળી શકે નહી. ”
 અરિહંતનાં આવાં વચન સાંભળ્યા છતાં કપિલ વાસુદેવ કૃષ્ણને
 જોવાની ઉત્કંઠાવાળા એમના રથને ચીલે ચીલે આવીને સમુદ્ર-
 તટ ઉપર આવ્યા તો દૂરથી સમુદ્ર ઉપર જતા તેમના રથો
 કપિલ વાસુદેવના જોવામાં આવ્યા. એટલે વાસુદેવે કાંઠે ઉભા
 રહીને શંખધ્વનિ કર્યો કે “ હું કપિલ વાસુદેવ તમારો સત્કાર
 કરવાને ઉભો છું આવો ? આપણે મિત્રની માફક મળીયે. ”
 આવા સ્પષ્ટ અક્ષરો તેમણે કૃષ્ણને કહ્યા જેથી તેના ઉત્તરમાં
 કૃષ્ણે શંખનાદમાં કહ્યું કે “ અમે દૂર ગયા છીએ માટે તમારે
 કાંઈ બોલવું નહીં. ” એવા શબ્દોમાં શંખ પૂર્યો. એ શંખનો
 ધ્વનિ સાંભળીને કપિલ વાસુદેવ પાછા ફર્યા. અમરકંકા નગ-
 રીમાં આવીને પદ્મરાજને એ વાસુદેવે રાજ્યબ્રહ્મ કરી એના
 પુત્રને ગાદીએ બેસાડ્યો.

અહીંયાં કૃષ્ણ વાસુદેવ સમુદ્ર ઉતરીને પાંડવો પ્રત્યે
 બોલ્યા કે “ પાંડવો ? હું સુસ્થિત દેવ સાથે વાત કરી લઉં
 ત્યાં સુધીમાં તમે આ નાવમાં બેસીને ગંગા ઉતરી જાઓ ને
 મારે માટે એક જણ નાવ લઈને આવજો. ” કૃષ્ણનો ઉત્તર
 સાંભળીને પાંડવો દ્રૌપદી સાથે નાવમાં બેસીને બાસંઠ જોજન
 વિસ્તારવાળા ગંગાના ભયંકર જલપ્રવાહનું ઉદ્ધંધન કરીને
 કિનારે આવ્યા. પણ કૃષ્ણનું બલ જોવાને એમણે નાવ મોકલ્યું
 નહી ને કિનારા ઉપર રહ્યા.

કૃષ્ણ કાર્યથી કૃતકૃત્ય થઈને પછી ગંગાને તીરે આવ્યા પણ નાવ મલે નહી. એટલે એક ભુજા ઉપર અશ્વ સહિત રથ રાખીને ખીજે હાથે જલ તરવા માંડ્યું. તરતાં તરતાં ગંગાના મધ્ય જલમાં આવ્યા એટલે પોતે થાકી જવાથી વિચારવા લાગ્યા કે “ આહા ? પાંડવો ઘણી શક્તિવાળા કે નાવ વગર ગંગા તરીને આલ્યા ગયા. ” કૃષ્ણને ચિંતાતુર બાણીને ગંગાદેવી તરત ત્યાં પ્રગટ થઈને સ્થળ બનાવી આપ્યું ત્યાં વિસામો લઈને પછી હરિ તરતાં તરતાં ગંગાને કિનારે આવ્યા, કિનારે આવીને એમણે પાંડવોને પૂછ્યું કે તમે ગંગા નાવ વગર કેવી રીતે તર્યા ?

“ અમે તો નાવથી ગંગા ઉતર્યા ? ” પાંડવોએ કહ્યું.

“ ત્યારે નાવ મારે માટે કેમ ના મોકલાવી ? ” કૃષ્ણે ફરીને પૂછ્યું.

“ તમારા બલની પરિક્ષા કરવાને અમે નાવ મોકલી નહીં. ” પાંડવો બોલ્યા.

તે સાંભળી કૃષ્ણ કોપ પામ્યા છતાં બોલ્યા “ અરે ? તમે સમુદ્ર તરવામાં કે અમરકંકા નગરી જીતવામાં શું મારું બલ જોયું નહોતું કે ? ” એમ બોલતા કૃષ્ણે ભયંકર લોહ દંડથી એમના પાંચે રથો ચુર્ણ કરી નાંખ્યા. અને ‘રથમર્દન’ એ નામે ત્યાં નગર વસાવ્યું. પછી કૃષ્ણે પાંડવોને દેશપાર કર્યા. અને પોતે પોતાની છાવણીમાં આવીને સર્વેની સાથે દારિકા આવ્યા.

પાંડવોએ પણ દ્રૌપદીની સાથે પોતાને નગર આવીને માતા કુંતાને એ વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યો જેથી કુંતાજી દ્વારિકામાં આવ્યાં ને કૃષ્ણને સમજાવ્યા. “ તમે દેશપાર કરેલા મારા પુત્રો કયાં રહેશે ? ભરતાર્ધમાં એવી કંઈ જગ્યા છે કે જે તમારી ન હોય. ”

“ દક્ષિણ સમુદ્રના તટઉપર મથુરાનામે નવી નગરી વસાવીને ત્યાં તમારા પુત્રો સુખેથી રહે ” કૃષ્ણજીએ કહ્યું.

કુંતાએ પાંડવોને કૃષ્ણની આજ્ઞા કહી સંભળાવી એટલે પાંડવો પાંડુ દેશમાં ગયા. ખાલી પડેલી હસ્તિનાપુરની ગાદી ઉપર કૃષ્ણ પોતાની બેન સુભદ્રાના પુત્ર અભિમન્યુના પુત્ર પરિક્ષિતનો રાજ્યાભિષે કર્યો.

શ્રીકૃષ્ણ પોતાના દેશમાં ફરવા નીકળતાં અનુક્રમે સમુદ્રને કિનારે આવ્યા ત્યાં શ્રીસ્થંભનપાર્શ્વનાથનાં દર્શન થયાં ને નાગ-કુમાર દેવતાઓની રજા લઈને એ સ્થંભનપાર્શ્વનાથને શ્રીકૃષ્ણ દ્વારિકામાં લાવ્યા ને સુવર્ણમંદિરમાં પધરાવી નિરંતર એમને પૂજવા લાગ્યા.

કોઈ પણ જાતનાં જૈન ધર્મનાં પુસ્તકો અમો મોકલી શકીશું અને અમારા ગ્રાહકોને ફાયદો કરી આપીશું.

 લખો:-જૈન સસ્તી વાંચનમાળા.

ભાવનગર.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

‘ મુક્તિને માટે.’

તે પછી દારિકા દહન થઇ ગઇ અને કૃષ્ણ બળદ્ર એ બન્ને ત્યાંથી કેવા સંજોગોમાં નિકળ્યા અને કૃષ્ણ વાસુદેવની કેવી સ્થીતિ થઇ તે પૂર્વે વાંચી ગયા છીએ. એ છેલ્લા વાસુદેવના અંત સમય પછી બલરામ કેટલેક માસે સિદ્ધાર્થ દેવથી પ્રતિબોધ પામીને શ્રીનેમિનાથે મોકલેલા વિદ્યાચારણમુનિની પાસે એમણે દીક્ષા લીધી. અને તુંગિકા શિખર ઉપર રહીને તીવ્ર તપ કરવા લાગ્યા.

એક વખતે બલરામમુનિ માસખમણને પારણે કોઈ નગરમાં પેઠા. નગરમાં પેસતાં કુવાના કાંઠા ઉપર એક સ્ત્રી પોતાના બાળક સાથે ઉભી હતી. એણે બળરામનું રૂપ જોતાં જોતાં પોતાના બાળકને ઘડાને બદલે કુવામાં નાંખ્યો. બળરામે આ અનર્થ જોઈને તરતજ એ સ્ત્રી પાસે આવી તેને સમજાવી છોકરાને બચાવ્યો. અને પોતે વિચાર કરવા લાગ્યા. કે “ આ મારા રૂપને ધિક્કાર છે. કે જેથી બીજાને તે દુઃખદાયક થાયછે હવેથી હું ગામ કે નગરમાં ક્યાંય પ્રવેશ કરીશ નહીં ને માત્ર વનમાં કાષ્ઠાદિક લેવા આવનારા લોકો પાસેથી જે મળશે એનું પારણું કરીશ. “ એમ ચિંતવી બીક્ષા લીધા વગર તરતજ વનમાં ચાલ્યા ગયા. અને ત્યાં રહીને દુસ્તર તપ આચર્યો. વનમાં આવતા લોકો પાસેથી જે કાંઈ પોતાને

અપતો આહાર મલતો તે ઉપર નિર્વાહ ચલાવતા હતા. ધન્ય છે એવા મહા પુરુષોને ?

એક વખતે વનમાં કાષ્ઠાદિક લેવા આવનારા લોકોએ પોત પોતાના રાજ પાસે જઈને કહ્યું હે “ હે સ્વામી ! વનમાં કોઈ દેવ સમો પુરુષ ઘોર તપ કરે છે. ”

લોકોની આવી વાણી સાંભળીને રાજ શંકાતુર થયા કે “ શું અમારા રાજ્ય પડાવી લેવાની ઇચ્છાતો નથી કરતો એ ? માટે આપણે એને મારી નાંખીએ ” આવું વિચારી તેઓ એક સાથે લશ્કર સહિત બળરામમુનિ ઉપર ચઢી આવ્યા. આજે બળરામમુનિના કષાયો તો શાંત ભાવમાં હતા વીતરાગ હતા શરીરનો ચાહેતો આજે નાશ થાઓ વા યુગાંતરે ? તેની પરવા તેમને ઓછીજ હતી. મૃત્યુનો એમને લેશપણ ભય નથી. જીવવાની એમને દરકાર નહોતી. જીવન અને મરણ, કનક અને કથીર, સ્ત્રી અને પાષાણ, એ સર્વેમાં પરાક્રમી બળરામમુનિ અત્યારે નિસ્પૃહ હતા.

એ સર્વે મોહમાયા ભાઈના જીવતાં લગીજ એમને રહી હતી. દરેક વાસુદેવની પહેલાં બળદેવનો જન્મ થાય છે. અને વાસુદેવના મરણ પછી દરેક બળદેવો પોતાનો અથાગ પરિવાર છતાં એ બંધુ વિરહના અસહ્ય કષ્ટ ભોગવવાને અસમર્થ હોવાથી એમને એવોતો અસહ્ય આઘાત થાય છે કે તેઓ જીવી પણ શકે નહી. છતાં આયુષ્યના બળવત્તરપણાથી એ પ્રાણ પરલોકમાં નહી જતાં શોકનો એ તીવ્ર આવેગ નરમ

પડતાં તરતજ દીક્ષા લઈને સંસારનાં એ મોહમાયાનાં બંધનોને સત્વર છેદીનાખીને મુક્તિમાં જાય છે કેાઈ દેવલોકમાં પણ જાય છે. પણ વાસુદેવેા પૂર્વલવના નિયાણાથી દીક્ષા લેવાને સમર્થ થતા નથી એથી સંસારમાં એમની અતિશય આસક્તિ-પ્રીતિ રહેવાથી એમને અવશ્ય અધોગામી થવું પડે છે. આહ ? શી મોહની વિચિત્રતા ?

જુદા જુદા રાજાની સેનાઓ બળરામમુનિ ઉપર ધસી આવતી જોઈને એમનો રક્ષક સિદ્ધાર્થ દેવ એણે અનેક સિંહો વિકુવ્યાં અને તેઓ ગર્જનાકરતા સીપાઈઓ ઉપર દોડ્યા. સીપાઈઓ-સુભટો પોતાને ખાવા આવતા સિંહોને જોઈને મુઠીઓ વાળીને નાસી ગયા. મુનિ આવા પ્રભાવંત જોઈ સર્વ રાજાઓ ભયસાથે આશ્ચર્ય પામ્યા. મનમાંથી એ વેરબુદ્ધિ દૂર કરીને બળરામમુનિપાસે ખમાવવાને આવ્યા, સિંહો પણ અદ્વશ્ય થઈ ગયાં. ભક્તિથી બળરામમુનિને નમી ખમાવીને સર્વે રાજાઓ પોત પોતાને સ્થાનકે ચાલ્યા ગયા. ત્યારથી બળભદ્રમુનિ જગતમાં ‘ નરસિંહ ’ એ નામે પ્રસિદ્ધ થયા.

એ બળરામની શાંતિ, એમનું તપ, તેજ, કષાયરહિત પણ્ વૈરાગ્ય પણ્-વીતરાગપણ્ જોઈને વનનાં કુર પ્રાણીઓ-વ્યાધ્રાદિક પણ્ શાંતિ પામી ગયાં. કેટલાક ભદ્રકભાવી થયા-કેટલાક શ્રાવક જેવા ગુણવાળા થયા. આખો બળરામમુનિના અતિશયનો પ્રભાવ હતો કે જેથી જાતિવેર પણ્ એ કુરપશુઓ ભૂલી ગયાં હતાં. એમાં એક મૃગ તો જાતિસ્મરણુ જ્ઞાન પામીને

તે એવો બળરામનો શિષ્ય-ભક્ત બની ગયો હતો કે સદા એનો એ સાથી રહેતો. મૃગ વનમાં ભમીને કોઈ કાષ્ટાદિક લેવા આવનારાની શોધ કરતો, તેમની તપાસ કરીને રામમુનિને ત્યાં તેડી જતો અને આહારનો ભોગ કરાવતો એવીરીતે તિર્થંચ છતાં એ મૃગલો નિરંતર રામમુનિની ભક્તિ કરતો શુભ પરિણામે રહેતો હતો. કેમકે ગમે તે જીવ ધર્મ પામી શકે છે.

કોઈ દિવસે કેટલાક રથકારો ઉત્તમ જાતિનાં કાષ્ટલેવાને તે વનમાં આવ્યા તેઓએ સારામાં સારાં વૃક્ષો છેદ્યાં. મૃગલાએ તેમને જોઈને સદા રામમુનિને સંજ્ઞાથી જણાવ્યું. એટલે તેના આગ્રહથી તેઓ જાગૃત થયા ને જેવામાં તે રથકારો ભોજન કરવાને બેઠા કે મૃગલાને આગળ કરીને બળરામમુનિ માસખમણાને પારણે ત્યાં આવ્યા. તે રથકારોમાં જે અગ્રેસર હતો તે બળરામમુનિને જોઈને ઘણો હર્ષ પામ્યો. “ આવા અરણ્યમાં સાક્ષાત્ કદપવૃક્ષ સમા આ કોઈ મહામુનિ છે. અહો કેવું એમનું રૂપ ? કેવું તેજ ? ધૈર્ય ? અદ્ભુત સમતા ? ખરે આજનો દિવસ મારી આખી જીંદગીમાં કૃતાર્થ થયો ? ” આ પ્રમાણે ચિંતવતા રથકાર જેનાં પાંચે અંગનાં રોમરાય હર્ષયાં વ્યાપી રહ્યા છે એવો તે મુનિને પંચાંગ પ્રણામ કરીને આહારપાણી આપવા લાગ્યો.

રથકારની શુદ્ધ ભાવના જોઈને બલરામે વિચાર્યું કે “ ખચીત આ કોઈ શુદ્ધ બુદ્ધિવાળો શ્રાવક છે તેથીજ જે કાર્ય વડે સ્વર્ગની પ્રાપ્તિ થઈ શકે એવી ભાવભક્તિથી મને ભિક્ષા

આપવાને ઉદ્યમવાળો થયો છે. માટે એની વૃદ્ધિ પામતી પરિણામની ધારા ખંડીત ન થાય એવીરીતે ભિક્ષા ગ્રહણ કરે. ” એમ વિચારતા કર્ણાનિધાન એવા એ મહામુનિ જોકે પોતાના શરીરમાં પણ નિરપેક્ષ હતા છતાં એના લાલની ખાતર ભિક્ષા ગ્રહણ કરવા લાગ્યા.

પેલો મૃગલો મુનિને વહોરતા જોઈ તથા રથકારને ઉત્તમ ભાવથી ભાતપાણી આપતો જોઈને ઉંચું મુખ કરી નેત્રમાં અશ્રુ જલ લાવીને ચિંતવવા લાગ્યો. “ તપ એ એકજ આશ્રયવાળા અને શરીરને વિષે પણ નિસ્પૃહ એવા આ મહામુનિ કેવા દયાના ભંડાર છે કે જેમણે આહાર વહોરીને આ રથકાર ઉપર કૃપા કરી. અહો આ વનને છેદનારા રથકારને પણ ધન્ય છે કે જેણે આવા ઉત્તમ પાત્ર મહામુનિને અન્નપાણી વહોરાવીને પોતાના માનવ જન્મનું શુભ ફલ પ્રાપ્ત કર્યું. માત્ર હું એકજ મંદ ભાગી છું કે આવું તપ કરવાને કે આવા ઉત્તમ મહામુનિને પ્રતિલાભિત કરવાને હું સમર્થ થયો નહીં. હા ? હા ? મારા તિર્યચ પણાને ધિક્કાર છે ? ધિક્કાર છે ? ” મુનિના અને રથકારના શુભ ભાવ જોઈને મૃગલો પણ એ પ્રમાણે ચિંતવવા લાગ્યો.

બળરામમુનિ, રથકાર અને મૃગલો એ ત્રણ અત્યારે શુભ ભાવમાં હતા. રામ આહારપાણી લેતા હતા. રથકાર આહાર આપતો હતો મૃગલો એની અનુમોદના કરતો હતો. એ અરસામાં તેઓ જે વૃક્ષની ડાળ નીચે ઉભા હતા તેનો અર્ધ-

ભાગ કાપેલો હોવાથી મોટા પવનથી બાકીનો ભાગ કપાઈને તેમની ઉપર પડ્યો. શુભ ભાવમાં રક્ત થયેલા એ ત્રણે જણા તત્કાળ મૃત્યું પામી ગયા ને બ્રહ્મનામના પાંચમા દેવલોકમાં પદ્મોત્તર નામના વિમાનને વિષે દેવપણે ઉત્પન્ન થયા.

રામ કૃષ્ણજીના મરણ પછી સો વર્ષ પર્યંત દીક્ષા પર્યાય પાળીને સ્વર્ગે ગયા. તેમનું આયુષ્ય લગભગ બારસો વરસનું હતું. કૃષ્ણજીના મરણ પછી એમણે તરતજ ચારિત્ર ગ્રહણ કરીને પોતાનું આત્મકાર્ય સાધન કર્યું. એમની પહેલાં થયેલા રામ વગેરે આઠે બળદેવો બંધુના મરણ પછી દીક્ષા અંગીકાર કરીને મોક્ષગતિને પામ્યા છે. ત્યારે નવમા બળદેવ પાંચમ દેવલોકમાં ગયા ત્યાંથી મનુષ્ય થશે પછી દેવથઈને ત્યાંથી પાછા મનુષ્ય થઈને કૃષ્ણ જ્યારે આ ભરતક્ષેત્રની આવતી ચોવી-શીમાં-ઉત્સર્પિણી કાળમાં બારમા તીર્થંકર થશે ત્યારે તેમના તીર્થમાં મોક્ષ પામશે-બીજે ઠેકાણે નિષ્પુલાક નામે ચૌદમા તીર્થંકર થશે એમ પણ કહ્યું છે. સત્ય તો કેવલ જ્ઞાની જાણે ?

બળદેવની માતાઓ ચાર સ્વમાં જીવે છે. હજી, મુશળ અને ગદા આદિ એનાં શસ્ત્રો અને શરીરે સુવર્ણ સમા હોય છે. વાસુદેવોની માતા સાત સ્વમાં જીવે છે. સુદર્શન ચક્ર, ધનુષ્ય, ખડ્ગ, ગદા, પાંચજન્ય શંખ વિગેરે એનાં હથીયારો દેવાધિષ્ઠિત હોય છે. એ એમના સિવાય બીજા કોઈના ઉપયોગમાં આવતાં નથી. વાસુદેવની સાથેજ એ દેવાધિષ્ઠિત શસ્ત્રો અદ્રશ્ય થઈ જાય છે. એમની સમૃદ્ધિ કાંઈ એમના પુત્રો પાસે રહેતી

નથી. વાસુદેવો હંમેશાં શ્યામ સુંદર શરીરવાળા ને ગરૂડગામી હોય છે. તેમજ પીત વસ્ત્રને ધારણ કરનાર હોય છે. ગરૂડની ધ્વજાવાળો રથ, અક્ષયખાણો, કૌસ્તુભમણિ હાર, મુગટ વગેરે બધાં વાસુદેવનાં એ પ્રભાવિક હોય છે. તે સિવાય રામને પણ વનમંદા, મુશલ નીમવસ્ત્ર, નાળધ્વજ રથ હળ વગેરે હોય છે. અતિરથી પુરૂષો તો એજ કહેવાય !

પ્રકરણ ૧૨ મું.

‘ છેવટે શું ? ’

બળરામમુનિ પાંચમા દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થયા ઉત્પન્ન થતાંજ અવધિજ્ઞાનથી બંધુ સ્નેહે બાંધવ ક્યાં છે એ જોયું. “ ત્રીજી નરકપૃથ્વીમાં બાંધવ કૃષ્ણને હુઃખ લોગવતાં જોઈને ભાઈના સ્નેહથી મોહિત થયેલા બળરામ દેવ વૈક્રિય શરીર કરીને નિમેષ માત્રમાં કૃષ્ણની પાસે આવ્યા. ભાઈને આલિંગન કરીને બોલ્યા. “ભાઈ ? હું તમારો ભાઈ બલભદ્ર છું ને તમારી રક્ષા કરવાને હું દેવલોકમાંથી આવ્યો છું. માટે કહો તમારી પ્રીતિને માટે હું શું કરું ! ” આ પ્રમાણે કહીને કૃષ્ણના શરીરને પોતાના હાથવડે એ દેવે ઉપાડ્યું એટલે તે પારાની જેમ વિશીર્ણુ થઈને પૃથ્વી ઉપર પડ્યા ને પાછા મળી ગયા. બન્ને બાંધવોમાં આજે કેટલું અંતર ?

કૃષ્ણે પ્રથમ આલિંગનથીજ ઓળખેલા ને પોતાનું નામ

કહેવાથી તથા ઉદ્ધાર કરવાથી ખરાખર પીછાણેલા રામને સંભ્રમથી ઉઠીને નમસ્કાર કર્યો. એટલે બળરામ બોલ્યા. “હે બાંધવ! પૂર્વે શ્રી નેમિલગવંતે જે કહ્યું હતું કે વિષયસુખ એ દુઃખને આપનાર છે. હા? બંધુ? તમારા સંબંધમાં એ સર્વે આજે હું પ્રત્યક્ષ જોઉં છું. હા? હરિ? કર્મથી ગાઢ બંધને બંધાયેલા તમને હું પણ દેવલોકમાં લઈ જવાને સમર્થ નથી/ હવે હું તમારું શું પ્રીયકરું? બાંધવ? પૂર્વે જન્મથી તે અંતર્યામી જેમ આપણે સાથેજ હતા તેમ અહીંયાં પણ હું તમારી સાથે રહીશ. ”

“બાંધવ? તમારા અહીંયાં રહેવાથી પણ મને શું લાભ થવાનો છે? કેમકે તમે પાસે છતાં પણ મેં આ નરકનું જેટલું આયુષ્ય બાંધેલું છે તેટલું અયશ્ય ભોગવવાનું છે. માટે કરતાં એ દેવનાં દુર્લભ સુખો તજીને તમારે અહીંયાં રહેવાની કાંઈ જરૂર નથી. હા? મોટાભાઈ? જાઓ મારું લાગ્યું મને ભોગવવા ઘો? નાહક તમે શાને હેરાન થાઓ?” કૃષ્ણ દુઃખી થતા બોલ્યા.

“હા? બંધુ તમારું આવું દુઃખ જોઈને મારા જીવનમાં કંઈ કંઈ થઈ જાય છે. અરે દુન્યામાં પણ આખરના સમયમાં આપણી અપકીર્તિ થઈ. એ દારિકા બળી ગઈ. કુટુંબ, સમૃદ્ધિ સર્વે નાશ પામી ગઈ. બંધુ? જલ જલ કરતા તમે વનમાં એકાકીપણે પ્રાણ તજી દીધા. આખરે તમે આ દુઃખદાયક સ્થિતિમાં ઘણા કાલ પર્યાંત દુઃખ ભોગવવાને અહીંયાં ઉત્પન્ન થયા. ” બળરામ દેવ બોલ્યા.

પોતાના વડીલ બંધુને પોતાના દુઃખે દુઃખી થતા જોઈને કૃષ્ણ બોલ્યા. “ બંધુ ? દુઃખી શામાટે થાઓ છો ? દરેક વાસુદેવોની હમેશાં મારી માફકજ સ્થીતિ હોય છે. એમની ભવિતવ્યતાજ એવી ખુરી હોય છે. છતાં મને આ નરકપૃથ્વીનાં દુઃખ કરતાં એક દુઃખ અધિક પીડે છે. ” કૃષ્ણે કહ્યું.

“ અને તે દુઃખ ? કહો મારાથી સાધ્ય થશે તો હું ઉપાય કરીશ. ” રામે કહ્યું.

“ વડીલ બંધુ ? મને નરકમાં ઉપજવાની પીડા કરતાં મારી આવી અવસ્થા જોઈને શત્રુઓને હર્ષ અને સુહૃદ્-મિત્રોને ગ્લાની થઈ છે. તે મને વધારે દુઃખ આપે છે. માટે ભાઈ ? તમે ભરતક્ષેત્રમાં જાઓ ને ત્યાંના મનુષ્યોને શંખ, શાહુર્ગ ધનુષ્ય, ચક્ર, ગદાને ધારણ કરનારા તેમજ પીતવસ્ત્ર ધારી એવા ગરૂડ ચિન્હવાળા મને વિમાનમાં બેઠેલા બતાવો મારી સાથેજ હજી તથા મુશલને ધરનાર, નીલવસ્ત્ર ધારી, તાલવૃક્ષના ચિન્હવાળા, એવા તમે બેઠેલા ઠેકઠેકાણે બતાવો, અને કહો કે ‘ અઘાપિ રામકૃષ્ણ અવિચ્છન્નપણે વિહાર કરતા સ્વર્ગ લોકમાં વિદ્યમાન છે. જેથી શત્રુ લોકોને આપણા ઉપરનો અભાવો દૂર થઈ જાય. બલ્કે લોકો આપણી ભક્તિ પૂજા કરનારા થઈ જાય. ’ કૃષ્ણે નવીન માર્ગ બતાવ્યો.

આ પ્રમાણે કૃષ્ણનું વચન સાંભળીને રામ તરતજ ભરત-ક્ષેત્રમાં આવ્યા. અને આકાશમાં રહીને બન્ને સ્વરૂપ કૃષ્ણે જેવાં કહ્યાં હતાં તેવાં પ્રગટ કરીને વિમાનમાં બેઠેલાં લોકોને બતાવવા

લાગ્યા. અને ઉંચે સ્વરે કહેવા લાગ્યા કે “ હે લોકો ! તમે અમારી રામ કૃષ્ણની પ્રતિમા બનાવીને ભક્તિ ભાવથી પૂજો. કેમકે અમેજ આ જગતને ઉત્પન્ન કરનારા. સંહારનારા ને સ્થિતિમાં રાખનારા છીએ અમે દેવલોકમાંથી અહીંયા આવીએ છીએ સ્વેચ્છાએ મનુષ્ય કીડા કરીને પાછા અમારી માયા અમે સંકેલી દેવલોકમાં વૈકુંઠમાં જઈએ છીએ. અમેજ દ્વારિદ્રા રચી હતી પાછી વૈકુંઠમાં સ્વર્ગમાં જવાની ઇચ્છા થતાં અમેજ એ માયા સંહરી લીધી. અમારા સિવાય બીજો કોઈ કર્તા હર્તા નથી. મનુષ્યોને તેમના પુણ્યના ફલ રૂપે અમેજ સ્વર્ગ આપનારા છીએ. “ ગામેગામ ભરતક્ષેત્રમાં આવી ઉદ્ધેષણા થવાથી લોકો રામ કૃષ્ણની પ્રતિમા બનાવીને પૂજવા લાગ્યા. જેવો ખરી ભક્તિથી એ પ્રતિમાઓને પૂજતા એમને બળરામ દેવ મોટા લાભ આપવા લાગ્યા જેથી લોકોમાં એમનું એટલું તો માહાત્મ્ય વૃદ્ધિ પામ્યું કે લગભગ ભરતક્ષેત્રના અર્ધ ભાગમાં બધે ઠેકાણે એ રામ કૃષ્ણની પ્રતિમાઓ પૂજવા લાગી. લોકો એના ભક્ત થયા. આ પ્રમાણે નાના ભાઈના સ્નેહથી બળરામે એના વચન પ્રમાણે આખા ભરતક્ષેત્રમાં પોતાની કીર્તિ અને પૂજા ફેલાવી. બ્રાહ્મણ પંડિતોએ એ માહાત્મ્યની શાસ્ત્રમાં ગુંથણી કરીને પોતાના આજીવકાના સાધન તરીકે એનો ઉપયોગ કરી એનું માહાત્મ્ય પાછળથી વધારી દીધું જે દિન પ્રતિદિન વધતું આજ પર્યંત આદ્યું આવ્યું છે.

એ માહાત્મ્યને વધારીને રામ ભાઈને હુઃખે કથવાતા મને બ્રહ્મ દેવલોકમાં ગયા.

પ્રકરણ ૧૩ મું.

‘મુક્તિમાં.’—

કૃષ્ણને બાણ મારનાર જરાકુમાર કૃષ્ણ પાસેથી કૌસ્તુભમણિ લઇને અનુક્રમે પાંડુ મથુરામાં પહોંચ્યો. ત્યાં પાંડવોની સભામાં આવીને એ કૌસ્તુભરત્ન આપી દારિકા દહન કૃષ્ણજીનું મરણ વગેરે વિગતવાર હકિકત કહી સાંભળાવી. કૃષ્ણની, દારિકાની, યાદવોની વાત સાંભળીને પાંડવો શોકામગ્ન થઇ ગયા. “આહા ? કેવો સમય હતો ને આજે શું સમય આવ્યો ? બધા વિશ્વ ઉપર એકત્રે હાથે વિજય કરનાર એ અતિરથી ધનુર્ધારી પુરૂષ આજે દુન્યા ઉપરજ નથી. એ પરાક્રમી બળરામ આજે ભાઈના દુઃખથી રાજપાટ છોડીને વનોવન રખડતા હશે. “ શોકાકુળ પાંડવો અનેક રીતે વિલાપ કરવા લાગ્યા. સહોદર બંધુના જેમ એક વર્ષ કૃષ્ણનો શોક પાળ્યો. પછી તેઓ દીક્ષા લેવાની ઇચ્છાવાળા થયા, તેમનો આ આશય જ્ઞાનથી બાણીને શ્રીનેમિલગવંતે ચાર જ્ઞાનના ધરનારા એવા ધર્મઘોષ સૂરિને પાંચસો શિષ્યોના પરિવાર સાથે ત્યાં મોકલ્યા. તેમના આવવાથી જરાકુમારને પાંડુ મથુરાની ગાદી ઉપર બેસાડીને દ્રૌપદી સહિત એ પાંચે પાંડવોએ તેમની પાસે દીક્ષા લીધી. ને અભિગ્રહ સહિત તેઓ તપ કરવા લાગ્યા. ભીમે એવો અભિગ્રહ કર્યો કે

“જો કોઈ ભાલાની અણિ ઉપર મને આહાર આપે તોજ લેવો.” એ અભિગ્રહ એમનો છ માસે પૂર્ણ થયો. અગીયાર

અંગના ધારણ કરનારા પાંડવો વિહાર કરતા નેમિનાથ પ્રભુને વાંદવાને આદ્યા.

નેમિનાથ પ્રભુને કેવલ જ્ઞાન થયા પછી અઢાર હજાર સાધુઓ થયા. ને આલીશ હજાર સાધ્વીઓ થઈ ચારસેં ચૌદ પૂર્વજ્ઞાની, પંદરસેં અવધિજ્ઞાની, તેટલાજ વૈક્રિય લઙ્ઘિવાળા, તેટલાજ કેવલ જ્ઞાનવાળા ને એક હજાર મનઃપર્યવ જ્ઞાની, આઠસો વાદ લઙ્ઘિ કરનારા ને એક લાખને અગણોત્તર હજાર બાર વ્રતધારી શ્રાવકો ત્રણ લાખ ને ઓગણચાલીશ હજાર શ્રાવિકાઓ એટલો પરિવાર થયો. પ્રભુ પોતાનો નિર્વાણ-મુક્તિ સમય જાણીને રૈવતગિરિ ઉપર અનેક સુરા સુરો સહિત સમવસર્યા. છંદ્રોએ રચેલા સમવસરણમાં નેમિનાથ ભગવાને ખેસીને છેલ્લી દેશના આપી. એ દેશના સાંભળીને બોધપાત્રી કેટલાકે દીક્ષા લીધી. કેટલાક શ્રાવક થયા કેટલાક ભદ્રકલાવી થયા. પછી પાંચસો છત્રીશ મુનિઓની સાથે પ્રભુએ એ રૈવતગિરિ ઉપર એક માસનું પાદોપગમ અનશન કર્યું. ને અષાઢ માસની શુકલ અષ્ટમીએ ચિત્રાનક્ષત્રે સાયંકાલે શૈલેશી ધ્યાનને પ્રાપ્ત થયેલા ભગવાન મુનિઓની સાથે અવ્યય પદ-મુક્તિપદને પામ્યા.

કૃષ્ણજીના શાંખ પ્રધુમ્ન વગેરે કુમારો, એમની આઠે પટરાણીઓ, ભગવંત નેમિનાથના બંધુઓ, રાજમતિ વગેરે સાધ્વીઓ, બીજા કેટલાક વ્રતધારી મુનિઓ પણ મુક્તિએ ગયા નેમિનાથનાં માતાપિતા શિવાદેવી અને સમુદ્રવિજય મહેન્દ્ર દેવલોકમાં ગયાં. બીજા દશાહો મહાર્દ્ધિક દેવ થયા. ભગવંત નેમિનાથ કૌમારપણામાં ત્રણસે વર્ષ, ને છન્નસ્થ તથા કેવલી

પણામાં સાતસે વર્ષ—એમ એક હજાર વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને કૃષ્ણના મરણ પછી અગીયાર વર્ષ વીતીગયાં ત્યારે મોક્ષે ગયા.

વીશમા મુનિસુવ્રતસ્વામી મોક્ષે ગયા પછી એકવીશમા નમિનાથનું નિર્વાણ છ લાખ વર્ષે થયું અને નમિનાથ પછી બાવીશમા નેમનાથનું નિર્વાણ પાંચ લાખ વર્ષે થયું.

શ્રીમુનિસુવ્રત સ્વામીના શાસનમાં ઘણેકાલે રામ લક્ષ્મણ આઠમા બળદેવ ને વાસુદેવ થયા. તેમની પછી થોડાકાળે નમિનાથ એકવીશમા તીર્થંકર થયા અને બાવીશમા તીર્થંકરના વારામાં રામ અને કૃષ્ણ છેલ્લા બળદેવને વાસુદેવ થયા.

પાંડવો વિહાર કરતા હસ્તિકલ્પનગરે આવ્યા ત્યાંથી રેવતાચલ બાર જોજન દૂર રહ્યું એટલે પ્રભાતે નેમિનાથનાં દર્શન કરીનેજ માસિક તપનું પારણું કરશું. એવો આલગ્રહ ધર્યો એટલામાં એમણે સાંભળ્યું કે ભગવંત તો મુક્તિ ગયા. એ સાંભળીને શોક કરતા પાંડવો સિદ્ધગિરિ ઉપર આવ્યા. ત્યાં અનશણુ કરીને વીશકોડ મુનીની સાથે મોક્ષપદ પામ્યા. સાધ્વી દ્રોપદીજી મૃત્યુ પામીને બ્રહ્મનામના પાંચમા દેવલોકે ગયાં.

દારિકાના દહન સમયે શ્રીસ્થંભનપાર્શ્વનાથની પ્રતિમા પણ તેના અધિષ્ઠાયકના પ્રભાવથી સમુદ્રમાં પધરાવવામાં આવી હતી, ગદ્ય ચોવીશમાં થયેલા સોળમાં તીર્થંકર નમિનાથના શાસનમાં ગૌડદેશવાસી આષાઢી શ્રાવકે નમિ પછી ૨૨૨૨ વર્ષે રામેશ્વર, ચારૂપ અને સ્થંભનપાર્શ્વનાથ એ ત્રણ પ્રતિમા ભરાવી હતી એવો પ્રાચીન લેખ પ્રતિમાં પાછળ છે.

ખંડ ત્રીજો.

પ્રકરણ ૧ હું.

‘ ધનપતિ સાર્થવાહ. ’

“ જગતમાં વ્યાપાર વગર લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ પ્રાણીને દૂર્લભ છે. ભાગ્ય ફળવાનું હોય દ્રવ્ય પ્રાપ્ત થવાનું હોયતો તે એક વ્યાપાર દ્વારાજ ! અને મારે પણ અહીંયા ગામમાં રહીને વ્યાપાર કરવા કરતાં દેશ દેશાવર સાથે સંબંધ રાખીને વ્યાપાર કરવો એજ ઠીક છે. કેમકે પ્રયત્ન કર્યા વગર ભાગ્ય ફલદાયક થતું નથી. હર હંમેશનો મનુષ્યનો જો પ્રયત્ન હોયતો દૈવ અનુકુળ થાયજ ! જમીન સાથેનો વેપારતો બહોળા પ્રમાણમાં કર્યો પણ હવે કરીયાણાનું એકાદું મોટું વાહાણ ભરીને પરદેશમાં જવાદે. ભાગ્યને અજમાવવા દે. કેમકે પૈસો એજ આજે દુન્યાનો પરમેશ્વર છે. જગતમાં મોટામાં મોટી વસ્તુ તે ધન છે. વિદ્વાનો પણ દ્રવ્યની ઇચ્છાએ ધનવાનને નમતા આવે છે. ખુશામત કરતા આવે છે. ગમે તેવો પણ દ્રવ્યવાન માણસ મોટો ગણાય છે. ગાંડો હોય, દિવાનો હોય, ગમે તેવો હોય છતાં જેને લક્ષ્મી વરેલી છે એના ભાગ્યની બલિહારી છે. માટે જગતમાં માણસે દ્રવ્ય મેળવવાને હરેક બાને પ્રયત્ન કરવો. નિતિ-

સ્થં. ૧૩

કારો પણ દ્રવ્ય પ્રાપ્ત કરવા માટે પોતાનો મત આપતા જણાવેછે કે.

अजरामरवत् प्राज्ञो, विद्यामर्थं च चिंतयेत् ।

गृहीतएव केषु, मृत्युना धर्मं माचरेत् ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“ જગતમાં વિદ્યા અને લક્ષ્મી એ બન્ને વસ્તુ પોતાને અજર અને અમર ધારીને ડાહ્યા માણસે ઉપાજન કરવી જોઈએ. અને ધર્મ પણ જાણે મૃત્યુએ આપણા કેશ પકડ્યાછે એમ સમજીને પ્રતિ દિવસ જગતપણે કરવો જોઈએ ”

માટે લક્ષ્મીતો જગતમાં સર્વે રીતે ઉપયોગી છે. અરે ધર્મરાધન પણ લક્ષ્મી સંબંધી નચિંતાઈ હોય તો જ થઈ શકે. ગરીબ માણસ અથવા તો ધનને માટે ગુલામગિરિ કરતો જાળી માણસ સંસારની ફિકરોમાં ફસાઈને ધર્મરાધન નજ કરી શકે. ! માટે સંસારમાં ગૃહસ્થને તો અતિ ઉપયોગિ વસ્તુ જો કોઈ પણ હોય તો તે એકજ ધન અને તે જોકે મારી પાસે પુષ્કળ છે છતાં મારે એક દરીયાઈ ખેપ કરવી જોઈએ પછી નિરાંતે ધર્મનું આરાધન કરતાં હું મારા આત્માને ધર્મને માર્ગે જોડીશ. “ એક નગરના વિશાળ મકાનમાં એક શ્રીમંત માણસ પોતાના વૈભવને છાજતી ઠકુરાઈ લોગવતો દિવાનખાનામાં વિચાર કરતો બેઠો હતો. આગળ નાના મોટા દરેક મેતા, કારકુનો પોત પોતાનું કામ કરી રહ્યા હતા. શેઠની આગળ પણ કેટલાક મોટા પગારવાળા મેતાઓ બેઠેલા હતા. કેમકે દેશ પરદેશ એમનો વહીવટ હતો. મોટામોટા શહેરમાં આ શેઠની

દુકાનો-પેઢીઓ ચાલતી હતી. રોજની એકજ દુકાને લાખોની ઉથલ પાથલ મોસમમાં થયાં કરતી હતી. આવી ઋદ્ધિ છતાં-વૈભવ-ઠકુરાઈ છતાં શેઠને હજી સમુદ્રની મુસાફરીનો શોખ હતો-ભવિતવ્યતા બળવાન હતી સામાન્ય રીતે નજર કરતાં શેઠની વય ભરયુવાનીમાં હોય એમ જણાતું હતું. વળી આશા, ઉત્સાહ, જીવનમાં રસ, શોખ, વૈપાર અધિક હતાં લક્ષ્મીને માટે તો પ્રભુની-દેવની એમની ઉપર રહેમ હતી. પોતે પણ મહેનતું, જાતે કામ કરનારા, બુદ્ધિશાળી, અને ધંધામાં બાહોશ, દીર્ઘ દૃષ્ટિવાળા ને ઉત્સાહી હતા. દુન્યાનો-વ્યાપારનો લાંબો અનુભવ મેલવીને ઘડાયેલા-કસાયેલા હતા. જમીન ઉપરનો આવો લાંબો વેપાર છતાં ભવિતવ્યતાના બળે આજે સમુદ્ર માર્ફતે પોતે જાતે મુસાફરી કરવાનો વિચાર તેમને સ્ફુર્તો હતો.

આવા મોટા વ્યવસાયી છતાં જૈન ધર્મ ઉપર, તેમની ભક્તિ, શ્રદ્ધા અપૂર્વ હતાં. પોતે પણ ભાગ્યવંત હતા. ધર્મના પ્રભાવનાં પ્રગટફલ કંઈક એમના અનુભવમાં આવેલાં હોવાથી ધર્મ ઉપર એમની અચલ શ્રદ્ધા હતી. એનાજ પ્રભાવથી પોતે ધનવાન થયા છે સંસારમાં કંઈક માન અકરામને પણ પામેલા છે. છતાં સંસારની વાસનાઓમાં શેઠ કંઈક પ્રીતિ વાળા હોવાથી એ મોહનાં ગાઢબંધનો-સંસાર સુખનાં તીવ્ર બંધનો એમનાં હજી નરમ પડ્યાં નહોતાં.

કાંતિના સમુદ્ર વાળું એ નગરનું નામ કાંતિપુર હતું.

સામાન્ય રીતે પણ લોકો વ્યાપાર રોજગાર ને ઉદ્યમે સુખી ને સંતોષી હતા. છતાં અનેક વ્યવહારીઓ એવા પણ હતા કે જેમને લક્ષ્મી સ્થયંવરેલી હતી. જ્યાં લક્ષ્મી વરેલી હતી ત્યાં સરસ્વતિ પગે ચાલીને એની ખુશામત કરવાને જતી હતી. એને તે-લક્ષ્મીને રીજ્યે પોતે રીજતી હતી. એને ખીજ્યે સરસ્વતી દુભાતી હતી; કાંતિપુર નગરના વ્યવહારી શેઠીયાઓમાંના આપણી ચાલુ વાર્તાના નાયક એક હતા. લોકો એમને ધનપતિ અથવા ધનદત્તને નામે ઓળખતા હતા. ધનપતિ તે ખરેખર ધનનાજ પતિ હતા. સ્વર્ગના ધનપતિ કુબેરના જાણે અનુજ ખંધુ હોય એમ એ માનવ લોકના હતા.

ધનપતિ સાર્થવાહ જેમ ધનથી ભરેલા હતા તેમ સંસારમાં પણ કુટુંબ કબિલાના-સગાં વહાલાંના પરિવારવાળા હોવાથી ન્યાતિ જાતિમાં પણ એ અગ્રેસર હતા. ટુંકમાં સંસારની સર્વે પ્રકારની સામગ્રી એમને અનુકુલ હતી. માણસને જ્યાં સુધી પોતાનું પુણ્ય ઉદ્યમાં હોયછે ત્યાં લગી સર્વે કોઈ અનુકુળ હોય છે. જગત તો અનુકુળ હોયછે એટલું જ નહીં પણ કેટલીક દૈવિક શક્તિઓ પણ એના પુણ્ય ઉદ્યથી એને અનુકુળ થાય છે. એ તો લાભમાંજ લેખું હોય !

સંસુદ્રની મુસાફરી કરવાનો વિચાર શેઠને ઉત્પન્ન થતાંજ મનમાં એમણે જવાનો ખાસ નિશ્ચય કર્યો. અને તરતજ સાવધ થયા પોતાના કામ કરનારા નાના મોટા દરેક માણસો તરફ તીક્ષ્ણ દ્રષ્ટી ફેંકી. મનમાં વિચાર થયો કે.

“ પોતે પરદેશ જશે તો ઘરનો વ્યાપાર ખરોખર ચાલશે કે ? આ ભાડુતી માણસો પોતાને દગો તો નહીં કરે ને ? છતાં પેઢીના મુખ્ય મેતાઓ ઠરેલ હોવાથી વિશ્વાસ કરવા જેવા હતા. નિમકહલાલ હતા. નુએટલે શેઠને ઘરસંખંધી ચિંતા ઓછીહતી-નિરાંત હતી. એમણે તરત પોતાની પાસે ઝેઠેલા માણસોમાંથી પોતાના મુખ્ય મેતામાંથી એકને હાક મારી. ” મોકમચંદ !

“ જી ? ” બોલતાંની સાથેજ મોકમચંદે શેઠ શું બોલે છે તે તરફ પુરતું ધ્યાન આપ્યું. મોકમચંદ વૃદ્ધ અને ઠરેલ હતો. પોતાના-શેઠના પિતાની વારીનો એ જુનો, બાણીતો ને પ્રમાણિક હતો. જેથી આ જુવાન શેઠને મોકમચંદ અને એના કેટલાક સ્નેહીઓ તરફ પુરતો ભરસો હતો.

“ આજે મારા હૃદયમાં એક નવોજ વિચાર સ્ફુર્યો છે. કહો બેઠએ વાઈ એમાં તમારો શું અભિપ્રાય છે ! ” એ જુવાન શેઠ બોલ્યા. એમના હોઠ હસ્તા હતા. અંતરમાં ઉત્સાહ હતો. યુવાનીની ઉત્સુકતા અને કંઈક આતુરતા હતી.

“ અને તે વિચાર, શેઠજી ! મેતાએ ઉત્સુકપણાએ પૂછ્યું. ”

“ આપણો જમીનનો દેશ પરદેશના વ્યાપાર ખાતાનો વહીવટ તમે ધ્યાન રાખીને ચલાવો તો મારે દરિયાઈ મુસાફરી કરવાની ઇચ્છા છે ! ”

“ દરિયાની મુસાફરી કરવાનું કાંઈ કારણ ! ” મોકમચંદે પૂછ્યું.

“ વ્યાપારની વૃદ્ધિ સારું ! આજસુધી આપણે જમીન માર્ફતે જેવો વ્યાપાર કર્યો તેમ સમુદ્ર માર્ફતે કર્યો નથી. માટે એકાદિ દયાઈ સફર કરવાની મારી ઇચ્છા થાય એ સ્વભાવિક છે કે સમુદ્રની એક મુસાફરીમાં હું ઘણાં બંદરો સાથે વ્યાપાર કરી આવું ! નસીબ બળ અજમાવી જોઉં ! ” શેઠ બોલ્યા.

“ શેઠજી ! કયા દુઃખે તમારે આવા વિચારો કરવાની જરૂર પડે છે. સમુદ્રની મુસાફરીમાં કેટલાંય સંકટો રહેલાં છે-જીવનનાં જોખમ રહેલાં છે. એ ખ્યાલ કદાચ તમને નહીં હોય, ભાગ્યમાં જો મળવાનું હશે તો જે જલમાં મળવાનું હશે તે થલમાં પણ મળશેજ પ્રભુની તમારા ઉપર મહેરેબાની છે આટલું છતાં શા માટે અધિક મેળવવાની દોલુપતા રાખો છો ! વૃદ્ધ મોહકમચંદે શેઠને સમજાવવા માંડ્યા. ”

“ મોહકમચંદ ! સંસારી માણસે દ્રવ્ય ચિંતવણા માટે એના અનેક ઉપાય યોજવા જોઈએ. હરેક બાને ધન ઉપાર્જન કરવામાં એણે પ્રમાદી નહીં થવું. વિધિ ઇચ્છાએ કદાચ એમાં આપણે વધારે ક્રમાંશું તો મુક્ત હાથે વાપરશું ! પણ મારે એક સમુદ્રની મુસાફરી તો અવશ્ય કરવી. ”

“ શેઠ ! તમારો જો એવો દૃઢ આગ્રહજ હોય તો હું તમને સમજાવવાને લાચાર છું ! પણ ઘરમાંથી રજા લેજો તે સિવાય પોતાનાં સગાંબહાલાં વગેરે સર્વેને નિમંત્રીને એમની રજા લઈને શુભ મુહુર્તો માલનાં બહાણો ભરીને તેમજ ખીજાં પણ વ્યાપારીઓને જેમને સાથે આવવું હોય, તેમને ભાડું

નક્કી કરીને સાથે લેતા જાઓ !” કચવાતા મને મેતાએ અનુમતિ આપી.

“ કુટુંબ—સગાં બહાલાં માટે તમારે ચિંતા કરવી નહી. પણ તમે આપણા વ્યાપારનું કાર્ય બરાબર સંભાળીને કરજો. તમારી મહેરબાનીનો આપણો કેાઈ પણ માણસ દુરુપયોગ કરી પેઢીને ઘેાઠો ન લગાડે એ માટે સંભાળીને કામકાજ કરજો.”

“ મારાથી બનશે ત્યાં સુધી હું ગફલત નહિ થવા દઉં પછીતો ભાવી બલવાન છે. ” મેતો બોલ્યા “ ઠીક ત્યારે ! તમે આપણાં મોટાં મોટાં બહાણુ તૈયાર કરાવો—અને સુધરાવો. શહેરમાં ઢાંડી પીટાવો કે જેને પરદેશમાં વ્યાપાર કરવા આવવું હોય તેને અમારી સાથે ભાડાનો ઠરાવ નક્કી કરી જવો. “ ધનપતિશેઠ મોકમચંદને બહાણુ તૈયાર કરવવાની ને શહેરમાં ઢાંડી પીટાવાની યોગ્ય સૂચના આપી દીધી. એક રીતે પોતાના કાર્યની શરૂઆતનો એ રીતે અમલ પણ કરી દીધો.

શેઠ અને મેતાની ધીમે સાદે થતી આ વાતચીત નજીક-માં બેઠેલા મેતાઓ તથા કારકુનોના સાંભળવામાં આવી. એકથી બીજા કાને જતાં લગભગ આખી પેઢીમાં શેઠના પર-દેશ ગમનની વાત વાયુવેગે પ્રસરી ગઈ. શેઠની મુસાફરી એ રીતે જાહેર થઈ ગઈ.

સમય થઈ જવાથી શેઠ પોતાના મકાને ચાલ્યા ગયા ને પેઢી પણ તેમની પછી થોડીકવારે બંધ કરવામાં આવી.

પ્રકરણ ૨ જી

દરિયાઈ મુસાફરી.—

સમય સમયનું કાર્ય કર્યા જ કરે છે. પૂર્વની ઘટના બન્યા પછી આજે કેટલાક દિવસો વહી ગયા છે એ દરમીયાનમાં શેઠે સમુદ્ર ખેડવાની દરેક જોઈતી સામગ્રી તૈયાર કરી દીધી નાના મોટા હજારો વ્યાપારી ભાડુતો એમની સાથે પરદેશમાં લાભ લેવાને માટે તૈયાર થઈ ગયા જેથી શેઠને શરૂઆતમાં જ ભાડાનો તડાકો ઠીક પડ્યો. મોટાં મોટાં મજબુત બહાણો તૈયાર થયાં એટલે શેઠે ઉત્તમ જોશીને તેડાવીને મુહુર્ત જોવડાવ્યું જોશીએ નજીકમાં આવતું ને સારામાં સારો લાભ આપનારું મુહુર્ત બતાવ્યું જે ઘડી, પણ મુહુર્ત સાચવવાનું હતું તે સર્વે શેઠને બતાવ્યું—સમજાવ્યું. એટલે શેઠે તેમનો સત્કાર કરી વિદાય કર્યા. શેઠે પોતાના માણસોને એ સમાચાર જણાવીને પરદેશ આવનારા સર્વે નાના મોટા વ્યાપારીઓને તૈયાર થવાને સૂચવ્યા હતા. પોતે પણ પરદેશ ચડાવવા યોગ્ય ખરીદીના હુકમો માણસોને આપી દીધા હતા. જે મુજબ માલ બહાણોમાં ભરાયે જતો હતો.

સમય સમી સાંજનો હતો લોકો પોત પોતાની દુકાનો બંધ કરીને પોતાના ઘર ભણી જતા હતા. નોકરો આખા દિવસના પરિશ્રમથી કંટાળીને થાક્યા પાક્યા આલતાં નજરે પડતા હતા. જો કે અંધકારનું જોર જણાતું તો હતું છતાં

સમી સાંજનો સમય હોવાથી ને મનુષ્યોનો અવરજવર માલુમ પડવાથી મધ્યરાત્રી જેવી એ અંધકારમાં ભયંકરતા નહોતી. એવા સમયમાં કાંતિપુર નગરના એક વિશાળ મહાલયમાં એક રમણી ચિંતાતુર જણાતી અત્યારે નજરે પડતી હતી. એનું રૂપ અથાગ હતું. જીવાનીનો મદ પણ ઘણો હતો. ભાગ્ય, સૌભાગ્ય, અધિક હતાં છતાં આ નવયૌવન લલના અત્યારે ચિંતાતુર હતી. લક્ષ્મી, વૈભવ, સૌભાગ્ય, દાસદાસી સર્વે કંઈ હતું તે છતાં અત્યારે આ રમણી વિચારના વમળમાં પડેલી હતી. “ અરે પતિ તો પરદેશ જાય છે અને તે પણ સમુદ્રની મુસાફરીએ ? કેવી એની સાહસિક વૃત્તિ ? આટલી બધી દૌલત, આવો વૈભવ છતાં એવી તે કેવી એમની લોભવૃત્તિ ? એમને કેમ સમજાવીએ ? શી રીતે સમજાવીએ ? ક્યા ઉપાયે જતા અટકાવીએ ? હા ! પ્રભુ ! પ્રભુ ! મારા પતિને સન્મતિ આપો ? એમનું રક્ષણ કરો ! એમના વિયોગે આ અથાગ વૈભવ, દાસ, દાસી બધું મારે શું કામનું છે ? સતિને સાચું ધન તો એકજ પતિ છે. પતિ એજ સતી સ્ત્રીની ગતિ છે હા ! એ લોભી પતિએ આજે મારા કરતાં પણ લક્ષ્મી જાણી પુરૂષ તે પુરૂષજ ! સંસારના અનેક સંજોગ વિજોગમાં ગુંથાયેલો પુરૂષ સ્ત્રીના અંતરમાં રહેલી પતિ ભક્તિને જાણવાને ક્યાંથી સમર્થ હોય ? સતી સ્ત્રીઓ તો પતિને પરમેશ્વરની માફક ગણીને પૂજે છે. છતાં એ પુરૂષના હૃદયના ક્ષણિક પલટાઓ પલટાતાં ક્યાં વાર લાગે છે ? મારી એવી તો શું કસુર પડી કે પતી મને તજીને આજે પરદેશ

જાય છે. અરે મને છોડી દે છે અમારી કુલ ક્રમાગત લક્ષ્મીને તણ દે છે એટલું બધું શામાટે ? પરદેશમાં સમુદ્રના તૌકા-નમાં અજાણ્યા અનેક ધુર્ત લોકોના સમાગમમાં કંઈ વખતે શું આકૃત ઉભી થશે એ શું સ્વામી નહિ સમજતા હોય ? છતાં એ સમુદ્રની મુસાફરી કરવાનું સાહસ કરી રહ્યા છે. ” ઇત્યાદિ વિચારના વમળમાં ઉતરી ગયેલી એ રમણી વિચારમાં એવી તો એકાગ્ર હતી કે તેની પાસે ખીજું કોણ આવ્યું કે આવે છે એની પણ એને ખબર નહતી. પરંતુ અત્યારે એક એનો અંતરનો સગો એને નિરખી રહ્યો હતો. બન્ને એક ખીજા ઉપર પ્રીતિ વાળા હતાં છતાં સંજોગોને લઈને અત્યારે વિચારો એક ખીજાના ભિન્ન હતાં. પુરૂષે નજીક આવીને પ્રિયાને માથે હાથ મુક્યો કે એની વિચાર નિંદ્રા ઉડી ને એકદમ ઉભી થઈ ગઈ. ” પ્રિયા ? શામાટે આટલી બધી ચિંતાતુર છે ? ” પુરૂષે પૂછ્યું પુરૂષ તે ધનપતિ પોતે હતો આ રમણી એની સ્ત્રી હતી. પોતાની મુસાફરીનો દિવસ નજીક આવ્યો હોવાથી અત્યારે ધનપતિ પત્નીને સમજાવી રજા લેવાને આવ્યો હતો. ગમે તે રીતે પણ રજા નહીં આપવી એ પત્નીનો નિશ્ચય હતો બન્નેનો પોત પોતાનો નિશ્ચય દૃઢ હતો હાર જીત તો વિધિને હાથ હતી.

“ સ્વામી ? કંઈ નહીં એ તો સહેજ ? ” પત્નીએ દુઃકમાં પતાવ્યું.

“ હશે ? જો તું પ્રસન્ન હોય તો આજે હું તને એક વાત કહેવા માશું છું ! ” પતિએ મૂળવાતની શરૂઆત કરી.

“ હું પ્રસન્ન હોઉ કે ના હોઉ. એની તમારે ક્યાં પરવા છે ? તેણીએ કહ્યું.

“ શા માટે એમ બોલે છે, પ્રિયા ! કહે, દુન્યામાં કઈ ચીજની તને ન્યુનતા છે ? તારાથી મારે કંઈ ભિન્નતા છે ? છતાં તું શાને ભિન્ન થાય છે. હોય સંસારમાં માણસોને અને-ક જાતના સંજોગ વિજોગમાંથી પસાર થવું પડે છે પુણ્યવંત માણસોને સુખ આવે છે તેમ છતાં દુઃખ પણ આવે છે. શું તું એવા એક નજીવા દુઃખથી આટલી બધી મુંઝાય છે. ” ધનપતિએ એને કંઈક સમજાવવા માંડી.

“ ના ? ના ખાસ એવું તો કંઈ પણ નથી છતાં ગમે તેમને તો પણ હું અબળા કંઈક એવું હોય તો લાગી આવે તા ખરૂંજને ? ”

“ છતાં એવો સમય આવે તો ધિરજ ધરીને રહીયે ! જો આવતી કાલે હું પરદેશ જવાની ઇચ્છા રાખું છું એ મુસાફરી કરવાની હું તારી પાસે આજે રજા માગું છું. ”

“ તો હું પણ તમારી સાથે આવીશ, દેહથી છાયા ભિન્ન રહી શકતી નથી જળવિના એકલી માછલી જીવી શકતી નથી. ” રમણીએ સાથે આવવાની મરજી જણાવી.

“ પરદેશમાં અને તેમાં પણ સમુદ્રની મુસાફરીએ તને સાથે કેમ લઈ જવાય ? પુરૂષોને વિદેશમાં સ્ત્રીની ખાતર અનેક મુશ્કેલીઓ સહન કરવી પડે છે સુખ કરતાં દુઃખનું કારણ એ વિશેષ બને છે રામ લક્ષ્મણ જેવા સમર્થોને પણ

‘સીતા માટે કેટલું શોસવું’ પડયું હતું પાંડવોને વનમાં દ્રૌપદી માટે કેટલી કાળજી રાખવી પડતી હતી. એવા સમર્થ પુરૂષો પણ સ્ત્રીઓને સાથે રાખી આક્રમક સાચા તો આપણું અદ્ય શક્તિવાળા મનુષ્યોનું શું ગળું ! પ્રિયા એ હઠ તું છોડી દે. તું જો ઘરે હોઈશ તો હું દેશાવરથી ઝટ પાછો ઘેર આવીશ ને એ થોડા વિયોગના દિવસો પૂર્ણ થતાં પાછા સૂખના દિવસો શરૂ થશે. ” ધનપતિએ દૃષ્ટાંતો આપીને સમજાવવા માંડી.

“ પણ આટલું બધું ધન છતાં તમને ધન કમાવાની કેમ મુશ્કેલી વધી છે. શું મારા કરતાં લક્ષ્મી બહાલી ગણી છે ? કંઈ સમજાતું નથી કેવા અજબ માણસ છો !! ”

“ કુદરતીજ મને એવો વિચાર સ્ફુર્યો છે. કે મારે સમુદ્રની મુસાફરી કરવી ને એ વેપારનો પણ અનુભવ લેવો. માણસે જન્મીને જગતમાં લેવા યોગ્ય દરેક અનુભવો લેવા જોઈએ. ” ધનપતિ સાર્થવાહે કહ્યું.

“ તો પછી તમે જ્યારે આટ આટલા માણસોને સાથે લઈ જાવ છો તો હું એક તમને વધારે પડીશ ? એ સમુદ્રની ઉચ્છળતી લહેરીઓ હું પણ જોઈશ ? ”

“ ભલી થઈને સમજ કે એ વિદેશમાં વનિતાઓનું કામ નહીં સ્ત્રીઓ તો ઘરમાંજ શોભે. હું તારા લીધે વહેલો ઘેર આવીશ. આપણું ઘર સંભાળીને—આપણા ઘરનો મોલો સાચવીને રહેજે. પતિએ પત્નીએ કહ્યું.

“ હા ? સ્વામિન્ ? તમારા વિલેગે મારા દીવસો કેમ જશે ? માફ થું થશે ? ”

“ સર્વે સાફ થશે. પતીને વિલેગે સતી બ્રહ્મની સેવા કરે છે. અનંત શક્તિમાન . પરમાત્માના ચરણે રહે છે. ધૈર્ય ધારીને એવા દિવસો પણ પૂરા કરે છે. ”

રકબકમાં કેટલોક સમય પસાર થઇ ગયો જોકે સ્ત્રીના આગ્રહ દ્રઢ હતો છતાં મધ્યરાત્રી પર્યંત પુરૂષે સમજાવીને એને ઠેકાણે આણી હતી. આખરે સ્ત્રી તે સ્ત્રીજ ? એ ક્યાં સુધી પતી આગળ પોતાનો દુરાગ્રહ-હઠાગ્રહ રાખી શકે. એણે સમજીને પતીને રજા આપી. અને જેમ બને તેમ ઘેર જલદી પાછા ફરવાની ભલામણ કરી.

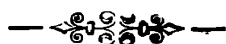
ખીજે દિવસે પોતાના કુટુંબને નિમંત્રીને તેને ખાન-પાનથી સંતોષી પોતાનો વિચાર તેમની આગળ રજુ કર્યો. ને તેમની રજા માગી. પોતાના ઘરના વડેરાઓને ભલામણ કરી. તથા જેમને વ્યાપાર અર્થે સાથે આપવાની ઇચ્છા હોય તેમને આવવાને પણ જણાવ્યું. ને એવી રીતે કુટુંબની પણ રજા મેલવી.

એવી રીતે કુટુંબ વગેરેની રજા મેલવીને ધનપતિ સાર્થ-વાહે શુભ મુહુર્તે બહાણની મુસાફરી શરૂ કરી. માલથી એનાં બહાણ ભરેલાં હતાં, તેમજ નાનામોટા વ્યાપારીઓના માલથી પણ જહાજ ખીચાખીચ હતાં.

વહાણના હંકારનારા વહાણવટીઓ-ખારવાઓ અનુ-

ભવી મુશ્કેલીમાં સમુદ્રના તોફાનમાં ંહાણુનું કેવી રીતે રક્ષણ કરવું એને માટે શું શું સાધનો અજમાવવાં, કયે વખતે કયા સાધનનો ઉપયોગ કરવો વગેરે જહાજ કપાના બાણુકાર હતા. એક ખારવો થાક્યો તો બીજો એને વિશ્રાંતિ આપવાને તૈયાર રહેતો હતો.

વહાણુવટીઓ અનેતેને સહાય કરનાર કારિગરો જોઈએ. તે કરતાં પણ મુશ્કેલીમાં કામ લાગે તે માટે વધારે પ્રમાણમાં રાખ્યા હતા. સામગ્રીઓ-બહાણુને મુશ્કેલીમાં મદદ કરનારી નાની મોટી વસ્તુઓ પણ અધિક પ્રમાણમાં રાખવામાં આવી હતી.

પ્રકરણ ૩ જું.

‘ સમુદ્રના તોફાનમાં, ’—

સમુદ્રના અથાગ જલમાં રસ્તો કાપતાં બહાણુ આડ્યાં જતાં. પવન અનુકુળ હોવાથી થોડા દિવસમાં તો બહાણુ પોતાના નગરથી કેટલાંય દૂર નીકળી ગયાં, એ મુસાફરી કરતાં બહાણુ ખરો સમુદ્ર ઓળંગી ગયાં અત્યારે એમની એવી મુસાફરી હતી કે એમની ચારેકોર સમુદ્રનાં ભયંકર મોંઝાંઓ એમના બહાણુને અથડાઈ રહ્યાં હતાં. બહાણુ ક્યાંથી આવતું હતું ને ક્યાં જતું હતું તેની પણ એમને ખબર નહોતી છતાં ખારવાઓને એમની મુસાફરી એમના લક્ષ્ય બહાર નહોતી

તેતો અચુક દિશાએજ વ્હાણુને હંકારે જતા હતા. એવાં ઉછળતાં મોજાંઓ વચ્ચે પણ એમનાં વ્હાણુ એમની ચાલાકીથી નિર્ભયપણે પસાર થતાં હતાં.

સમુદ્રની લહેરીઓ, એનાં મોજાં જોઇ ખેસાડુઓને ગમત પડતી હતી. કેટલાકતો એમાંજ આનંદ મેલવતા હતા. કેટલાક અઝમાં સરખે સરખા મિત્રો મળીને વાતોમાં મોજ માણતા હતા. જેનું ચિત્ત જેનાથી પ્રસન્ન થાય એવી રીતે તેઓ ખુશ મિજાજમાં પોતાનો સમય વ્યતીત કરતા હતા. કોઇ વ્યાપારના ભાવી અનેક તરંગો કરતા આમ કરશું ને તેમ કરશું ઇત્યાદિ મનોરથોમાં મશગુલ હતા એવી રીતે સર્વે કોઇ પોતપોતાની યોગ્ય પ્રવૃત્તિમાં મશગુલ હતાં.

માણસની ઇચ્છા કરતાં વિધિની ઇચ્છાઓ જગતમાં માનવીના ભાવીને માટે કાંઇ જુદીજ હોયછે. મનુષ્યને પોતાની કલ્પનાથી અગોચર એવા સંજોગો એ વિધિની ઇચ્છાએ ઉત્પન્ન થાય છે ને ધારેલું સર્વે ધૂળધાણી થઈ જાય છે.

લગભગ એ મધ્ય સમુદ્રમાં આવેલાં વ્હાણુ તોફાનના વમળમાં પડ્યા સર્વેના હર્ષનો નાશ કરનારો પ્રલય કાળનો વાયુ એકાએક વાવા લાગ્યો. ને એ પ્રચંડ પવનથી આકાશમાં ઉછળતાં મોજાંઓ ભયંકર ગર્જાવ કરતાં વ્હાણુને થપાટો મારી ડામાડોલ કરી મુક્યાં લોકોનું ધ્યાન ખેંચાણું કે દરિયામાં તોફાન શરૂ થયું છે. જેથી તેમના આનંદમાં એકદમ ભંગાણુ પડ્યું અને સર્વે જણા વ્હાણુની ગતિને

સમુદ્રના તૌકાનને એકચિતે જોવા લાગ્યા. ખારવાઓ પોતાની ચતુરાઈના ભંડાર ઠલવવા લાગ્યા ને એવી મુશ્કેલીમાં પણ ંહાણોને આગળજ ધપાવતા રહ્યા. છતાં પણ દૈવની ઇચ્છા એમને માટે કાંઈ જુદીજ નિર્માણ હતી. એ ંહાણુ પણ એકાએક સ્થંભાઈ ગયાં. ંહાણુવટીઓએ એને ચલાવવાને અનેક પ્રકારની કોશીશ અજમાવી છતાં એ સર્વે વ્યર્થ ગઈ. આખરે ખારવાઓ થાક્યા ને તૌકાન શાંત થાય ત્યાં લગી ંહાણુ ચલાવવાની કોશીષ એમણે છોડી દીધી. અને એ તૌકાનમાં ંહાણુને કેવી રીતે સલામત રાખવાં તેટલા પુરતુંજ તેઓ ધ્યાન આપવા લાગ્યા—ગભરાયેલા લોકોને ધરજ દેવા લાગ્યા.

દિવસ ઉપર દિવસ એમનો પસાર થવા લાગ્યો છતાં તૌકાન તો કાયમજ હતું અને ંહાણુ પણ ક્યારે અને કયે સમયે ડુબી જશે એમ ખારવાઓને પણ લાગ્યું તે છતાં તેમની મહેનત ચાલુ હતી. જો કે ખારવાઓ તો જાણતા જ હતા કે આવા તૌકાનમાંથી બચવા માટે તો માત્ર એક દૈવ-ચ્છાજ બળવાન હતી. તે સિવાય તો સર્વેને માથે હવે સમુદ્રનાં આ અથાગ જળ કૂરી વળવાનાં હતાં એવી ખાતરી હતી. તે છતાં તેઓ દરેકને હિમત આપતા હતા.

“ ભાઈઓ ? મુંજશે નહીં ? તૌકાન શાંત થશે કે આપણું ંહાણુ તરતજ આગળ ચાલશે. બીજી કાંઈ ધાસ્તી નથી. ” છતાં તૌકાનની પણ સામે થઈને ગતિ કરનારાં આવાં

સારામાં સારાં ઝાઝોની ગતિ કેમ સ્થપિત થઈ ગઈ તે એમના જાણવામાં પણ આવ્યું નહીં અને એથી ખારવાઓ પણ મુંઝતા હતા.

આટઆટલી ધીરજ છતાં લોકોએ તો ભયની કલ્પના કરી લીધી હતી. તેમના મગજમાં પણ એક વાત ઉતરી હતી કે સંસારમાં આ માનવ ભવના નાટકની તેમની લીલા પુરી થતી હતી. જેથી તેઓ બિચારા શોકથી આકુળ વ્યાકુળ થઈ ગયા હતા.

પોતાનાં બહાણોને સમુદ્રમાં ગરક થયેલાં જોઈ અને લોકોને આકુળ વ્યાકુળ થયેલા જાણી ધનપતિ શેઠ બહાણોની સ્થિતિ જાણવાને ખારવાઓના વડાની પાસે આવ્યો. અને એકાંતમાં બહાણો સંબંધી સ્થિતિ પૂછવા લાગ્યો ત્યારે ખારવાઓના વડાએ જણાવ્યું કે “ શેઠજી ? વહાણો તોફાનમાં બરાબર સપડાયાં છે. સમજો કે સર્વેની ઉપર મોતનાં નગારાં વાગી રહ્યાં છે. ”

ત્યારે એમના બચાવનો કોઈ પણ માર્ગ તમને જણાતો નથી. શેઠે પૂછ્યું.

“ જરાય નહીં ? જુઓછોની, શેઠ ? સમુદ્ર કેટલો બધો મસ્તીમાં છે. આ પ્રલય કાળનો પ્રચંડ વાયુ એની મદદમાં છે. અત્યાર લગી વહાણો થોભાવ્યા તે માત્ર અમારી કળા કૌશલ્યને પ્રતાપેજ ! બાકી તો હવે આખર વખતે બધા પ્રભુ

પ્રાર્થના કરે એજ અમારી તો ઇચ્છા છે. એ વડાએ આખરી અંજામ શેઠને સંભળાવી બતાવ્યો.

“ નહીં ? એમ ન બોલ ? કોઇ પણ તારી હીકમત લડાવ ? ને આ સર્વે માણસોને બચાવ ? હું તને તારા મોંએ માગ્યું ઇનામ આપીશ. ” શેઠે એને લાલચ બતાવીને બચાવનો માર્ગ એના હાથમાં જણાતો હોય તો કાઢવાને સૂચવ્યું.

“ પ્રભુનું ભજન કરો ? રામની માળા જપો ? આવા મોતના સકંજામાં સપડાયેલાં કોઇ ઝાઝ આજ લગીમાં તો બચ્યાં નથી. એ તો વિધિની મરજી હોય તોજ સહીસલામત રહી શકે પણ જીવો છો ને વિધિએ તો આજે શત્રુની ગરજ સારી આ સર્વેના જીવન નાટકની દોરી હવે પૂરી થવા આવી. શું કરીયે ? અમારો કોઇ પણ ઉપાય નથી કે અમે વહાણને સલામત રાખી શકીયે. ” નિરાશ થતાં એ ખારવાએ દુઃખ-ભર્યા ઉદ્દગાર કાઢ્યા.

ભલા ખારવા ? કહે આ વહાણને અહીંયાં થોભાવવામાં તારી શું મતલબ છે. ધીરે ધીરે વહાણ આગળ ચાલે તો તને કંઇ હરકત છે ? કે આ તોફાનની ખાતરજ તેં થોભાવ્યાં છે. ” શેઠે કહ્યું.

“ શેઠ સાહેબ ? આ વહાણ અહીંયાં કેમ સ્થંભ્યા એ તો માત્ર એક પ્રભુજ જાણી શકે. “ વહાણ કંઇ મારી ઇચ્છાથી મેં સ્થંભાવ્યાં નથી પણ એ પ્રભુની ઇચ્છાથી

અહીંયાં અટક્યાં છે. જેમ સમુદ્રદેવ કોપ્યો છે આ વાયુદેવ એને મદદગાર થયો છે એમજ કોઈ દુદ્દૈવે આપણું ંહાણુ અત્યારે સ્થંભાવ્યાં છે જે કોડો ઉપાયે પણ ચાલી શકતાં નથી. અથવા તો આપણા ઝાઝમાં ઘણો ભાર હોવાથી તે ચાલી શકતાં નથી જો ભાર ઓછો કરવામાં આવે તો કદાચ ચાલી શકે ખરાં?” છેવટે એ ખારવાએ ંહાણુ ચલાવવાનો નવો માર્ગ કાઢ્યો.

“ ભાર તે શી રીતે ઓછો થાય ? કાંઈ કોઈનો માલ ઓછો ફેંકી દેવાય છે. માણસોને તો સહીસલામત રાખવાં જોઈએ. ” ખિન્ન હૃદયે શેઠ બોલ્યા.

“ જો એમ ન બની શકે તો સર્વે જણા જીવવાની આશાને તજી દો. અંત સમયે એક જ પ્રભુનું શરણુ અંગીકાર કરી લ્યો. ” ખારવાએ છેવટનું પરખાવ્યું.

તે છતાં શેઠ ખારવાએને ંહાણુ ખચાવવાને છેલ્લામાં છેલ્લા પ્રયત્નો અજમાવવાની ભલામણ કરીને પોતે પોતાના સ્થાનકે આવ્યા. શેઠનો ઉત્સાહ મંદ પડી ગયો હતો. જીવનના અંત સમયમાં જેમ આત્માને વ્યાકુળતા થાય છે એમ એમનું ચિત્ત વિહવળ થઈ ગયું જેતજેતામાં એક માસ વહી ગયો. છતાં ન તો તોફાન નરમ પડ્યું. ન તો ઝાઝ આગળ ચાલી શકવાને શક્તિવાન થયાં, આખરે વહાણુ ડુબે એવી ભયંકર પરિસ્થિતિ સર્વેના જોવામાં આવી.

પ્રકરણ ૪ થું.

શ્રી સ્થંભન પાર્શ્વનાથ.—

એ અથાગ મોજના ઉચ્છળતા જળના વેગ ધસારા-
બંધ ઝાઝમાં પણ પડતા જેમ જેમ ઝાઝમાં પાણી ભરાતું તેમ
તેમ એ લોકો અને ખારવાઓ ભરી ભરીને સમુદ્રમાં ફેંકી
દેતા. જેથી એવા તોફાનમાં પણ મહિના પર્યંત ઝહાણો
તોફાનમાં થોભ્યાં હતાં. નાના મોટા વ્યાપારીઓ મોતના
ભયથી પાછા ભાગતા પ્રભુની પ્રાર્થના કરી રહ્યા હતા.

ઝાઝોની ડુબવાની તૈયારીમાં હોવાથી ધનપતિ સાર્થ-
વાહ પોતાની નિંદા કરતો એ ઝાઝના છેલ્લા ફલક ઉપર આવ્યો.
“ હા ! હા ! મેં દ્રવ્યના લોભે આ સર્વેને ખેસાડ્યા. અને
ભાર કેટલો વધ્યો છે એની પણ દરકાર કરી નહી. તો આજે
આ સ્થિતિ ઉપસ્થિત થઈ. મારા એક તુચ્છ લોભની ખાતર
આ સર્વે જીવોની હિંસા અત્યારે મારે જોવી પડશે. મારે પણ
ભૂરે મોતે મરવું પડશે. અરે ! મરણની તો પરવા નહી પરંતુ
આ સર્વે મારા નિમિત્તે મરી જાય, એ ભયંકર પાપ લઈને
હું પણ પરલોકે પ્રયાણ કરી મારા આત્માને અધોગતીએ
પહોંચાડીશ. હા ? ધિક્કાર છે મને ! કે દ્રવ્યના લોભે આ
શું કર્યું ! હવે તો આ ઝાઝ ડુબે તે પહેલાં હું જ જલમાં
પડી આપઘાત કરીને મરી જાઉં કે જેથી એમનાં આકંઠ મારે
સાંભળવા પડે નહી. આ કોપાયમાન થયેલા સમુદ્રદેવને હું

મારો જ લોગ આપું, કે જેથી પ્રસન્ન થઈને એ દેવ આ સર્વેને સહીસલામત રાખે. ” એમ ચિંતવતો ધનપતિ સાર્થવાહ સમુદ્રમાં જંપાપાત કરવાને તૈયાર થઈ ગયો. અને જેવો તે ફલક ઉપરથી સમુદ્રના જળમાં ગરક થવા જાય છે. તેવામાં એક મોટી ગર્જના થતાં સાર્થવાહ થંભી ગયો. “ હા ! હા ! સાર્થવાહ ! સાહસ કરમા. તારા આ વહાણુ મેં સ્થંભાવ્યાં છે. સમુદ્રનું ભયંકર તોફાન અને આ પ્રલય-કાળનો પ્રકોપ એ સર્વે મારોજ પ્રભાવ છે. ” આકાશવાણી થઈ. અને સર્વે લોકો અજાયબ થયા.

“ આપ કોણુ છો ? અને શા માટે આપે અમારાં વહાણુ થંભાવ્યાં છે ? ” સાર્થવાહે આકાશ તરફ દૃષ્ટિ નાખીને કહ્યું.

“ સાર્થવાહ ! તારાં વહાણુ સ્થંભવાનું કારણુ સાંભળ ? તારાં વહાણુની નીચે અથાગ જળના ઉંડાણુમાં શ્રી સ્થંભણુ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા રહેલી છે, એના પ્રભાવથી તારાં વહાણુ સ્થંભ્યા છે. હું તેમનો અધિષ્ઠાયક દેવ છું. જવાબ મળ્યો.

દેવ ! ભગવાનની પ્રતિમા આવા અથાગ જલમાં ક્યાંથી ? આવા તોફાની સમુદ્રમાં એ કેવી રીતે આવી ? ” ધનપતિ સાર્થવાહે પૂછ્યું.

“ પૂર્વે એ પ્રતિમા દ્વારિકામાં હતી ત્યાં છેલ્લા વિંતુ, શ્રીકૃષ્ણ, સમુદ્ર, વિજયાદિક દશેદશાહ સહિત પૂજા કરતા હતા. કેટલોક સમય પૂજ્યા પછી દ્વારિકાના દહન સમયે અધિષ્ઠાત્યકના પ્રભાથી સમુદ્રમાં પધરાવવામાં આવી હતી.

સમુદ્રમાં રહેલી એ પ્રતિમા આજલગી પ્રથમ વરુણદેવથી પૂજાણી તે પછી નાગકુમારના દેવેથી પૂજાણી. હમણાં હે સાર્થ-વાહ ! તારા ભાગ્ય થકી એ પ્રતિમા તારા નગરમાં આવવા ઈચ્છે છે. માટે કાંતિપુરનગરમાં લઈ જઈને એની સેવા કરજે, કે જેથી તારા ભાગ્યનો ઉદય થશે. તારી સર્વે આફતો દૂર થશે. ” આકાશવાણી સ્પષ્ટ રીતે સંભાળીને અધિષ્ઠાયક દેવ અદ્રસ્ય થઈ ગયો.

અધિષ્ઠાયકની એ પ્રમાણેની વાણી સાંભળીને સાર્થવાહ અતિ પ્રસન્ન થયો. સમુદ્રનું તોફાન પણ શાંત થતું હતું. એ પ્રચંડ વાયુ અદ્રસ્ય થઈ ગયો હતો એ સર્વે દેવમાયા દેવે સંકેલી લીધી હોવાથી પ્રસન્ન થયેલા સાર્થવાહે નાવિકોને સમુદ્રમાં ઉતાર્યા. ને સાત કાચા સુતરને તાતણે એ પ્રતિમા ખેંચાઈને ઉપર આવી, ંહાણમાં એને લઈ લીધી.

ભગવાન સ્થંભાણાપાર્શ્વનાથનાં દર્શન કરીને લોકો અતિ પ્રસન્ન થયા. એમનાં હૃદયોમાં દર્શન કરતાં પણ એમની આંખો અતુલ રહેવા લાગી. એવી પ્રતિમા અદ્ભૂત હતી. સર્વે લોકો એના દર્શનથી ન ધરાતાં એની પૂજા કરવા લાગ્યા. અને થંભાયેલાં ંહાણ પણ જેમ કેદખાનામાંથી કેદી છુટે એમ મુક્ત થયાં. એ સ્થંભાણાપાર્શ્વનાથના પ્રભાવે એમની ઉપર આવેલું આફતનું વાદળ એવીરીતે વીખરાયું. અને જે લોકો થોડા સમય પહેલાં મૃત્યુની વાટ જોતા હતા તે આનંદમાં મશગુલ બની ગયા. શેઠને મોટા ભાગ્યવંત માનતા લોકો એમનું ખહુ માન કરવા લાગ્યા. વિધિનો કેવો વિચિત્ર પ્રભાવ !

હવે ઝાઝ અનુકુળ પવન અને અસ્ખલિત ગતિએ આગળ ચાલવા માંડયાં. કોઈ પણ પ્રકારના વિધ્ન વગર તે દરીયાનો માર્ગ કાપતાં એક મોટા બંદરના ખારામાં આવીને લંગરાણા. ને ત્યાં સર્વે લોકોએ આવીને નગરના લોકો સાથે માલની લેવડદેવડ કરીને વ્યાપાર કરવા માંડ્યો. ધનપતિ સાર્થવાહે રાજાને જઈને ભેટણું મુકયું જેથી રાજાએ એનું દાણ માફ કર્યું. તે પછી સાર્થવાહે પણ પોતાના માલનો ભાવ આવતાં એનાં નાણાં કરી દીધાં. અને ત્યાંથી પોતાને કીકાયત જણાતો માલ ખરીદ કર્યો. ક્યવિક્યનો સોદો કરતાં એ બંદરમાં કેટલાક દિવસ પર્યંત એ વ્યાપારીઓ રહ્યા અને વ્યાપાર કરીને પોત પોતાના નશીબની અજમાયશ કરી.

એક દિવસે કેટલાક વ્યાપારીઓએ સાર્થવાહને કહ્યું કે “ શેઠજી ! હવે આપણે સ્વદેશ તરફ સીધાવીએ તો સારૂ ! આપણને અહીંયાં આવ્યાને આજે કેટલોક સમય વહી ગયો છે. જેથી સ્વદેશ તરફનું આકર્ષણ થાય એ સ્વભાવિક છે. ”

“ ઠીક છે ! તમારી ઇચ્છા હશે તો જેમ બને તેમ જલદીથી તૈયારી કરીને હું સર્વેને સમાચાર જણાવીશ. મારી પણ વૃત્તિ તો હતીજ એમાં તમે યાદી આપી “ શેઠે કહ્યું.

“ અમારી માફક સર્વેની વૃત્તિતો સ્વદેશ તરફ ઉત્કંઠાવાળી છે કિંતુ કેટલાક વ્યાપારને લોભે લાભ થવાથી દ્રવ્ય ચિંતામાંજ મથગુલ રહ્યાં છે. પરંતુ તમે ત્વરા કરશો એટલે તેઓ પણ જલદી પોતાનું કામકાજ આટોપી તૈયાર થશે. ” એ લોકોએ જણાવ્યું.

“ તેમાટે તમારે કાળજી રાખવી નહી. એમને સ્વદેશ-માં આવવું હશે તો એમની મેળે ઝટ તૈયાર થશે. આપણી ગરજે કોઈ આવશે નહી ને એમને માટે આપણે બહાણુ થોભાશું પણ નહી. ” શેઠે કહ્યું ને તેમને રજા આપી.

તે પછી થોડાક દિવસોમાં ધનપતિ સાર્થવાહે પોતાની તૈયારીઓ કરીને સર્વને જણાવી દીધું કે આપણે હવે થોડાક દિવસોમાં સ્વદેશ તરફ જવાનું છે માટે તૈયાર થવું.

તે પછી કેટલાક દિવસો વહી ગયા ને તેમનાં ઝાઝ એ બંદરથી રવાને થયાં.

પ્રકરણ ૫ મું.

કાંતિપુરમાં:—

દેશપરદેશની મુસાફરી કરતાં ને જુદાં જુદાં બંદરો સાથે પરિચય પાડી પોતાનો વ્યાપાર વધારતાં અનુક્રમે કેટલેક કાળે ધનપતિ સાર્થવાહનાં ઝાઝ કાંતિપુરનગરે આવ્યા. નગરના લોકો નાના મોટા વ્યાપારીઓનાં સગાં બહાલાં સાર્થવાહનું કુટુંબ મંડળ વગેરે પોતપોતાના સંબંધીઓને મળવાને સૌ સમુદ્રના તટ ઉપર આવ્યું પરદેશની મુસાફરીએ ગયેલા નાના મોટા સર્વે વ્યાપારીઓ પોતપોતાના સંબંધીઓને બહાણુમાંથી ઉતરીને કિનારે આવી મલ્યા વાજતે ગાજતે શ્રી થંભણુપાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને લલ્લને સર્વે પોતપોતાના

પરિવાર સાથે નગરમાં આવ્યા. ને ભગવાનને એક સુંદર મકાનમાં પરોણા તરીકે પધરાવ્યા. સર્વે નાના મોટા વ્યવહારીઆઓ ભગવંતને નમીને પોતપોતાને ઘેર ગયા.

સાર્થવાહે પોતાનો વહીવટ થોડા દિવસોમાં તપાસી લીધો અને જે જે માણસોએ પોતાની ગેરહાજરીમાં ખંતથી મહેનત કરી હતી, પ્રમાણિકપણે વ્યાપારમાં વફાદારી બતાવીને સેવા બતાવી હતી તે સર્વેને ઈનામ આપીને ખુશી કર્યા. પોતાના મુખ્ય મેતા મોકમચંદને પણ સંતુષ્ટ કર્યો અને પેઢીનો વહીવટ દેશ પરદેશનો ચાલ્યો આવતો જે કંઈ સંબંધ જોઈ તપાસીને પોતાનું સમુદ્રની મુસાફરીમાં પ્રાપ્ત થયેલું દ્રવ્ય પેઢીમાંથી લીધેલો માલ, વ્યાપારમાં થયેલો નફો, મુસાફરીને લગતો કુલ ખર્ચ વગેરે સર્વે હિસાબ સાર્થવાહે મોકમચંદને સમજાવ્યો એ કામમાંથી નિવૃત્ત થયા પછી એણે કાંતિપુરમાં એક મોટું ભવ્ય જીનાલય બંધાવવા માંડ્યું દેશપરદેશથી ઉત્તમ કારિગરોને બોલાવીને એવી સુંદર કારિગરીવાળું તે ભવ્ય જીનાલય બંધાવ્યું કે જેની ભક્તિ નિમિત્તે એ વ્યવહારીયાએ એમાં ઘણું દ્રવ્ય ખર્ચી નાખ્યું. જ્યારે મંદિર તૈયાર થયું ત્યારે એની રોનક કાંઈ જુદી જ હતી. નગરના લોકો એની કારિગરી જોઈને તાજુબ થતા હતા. સાર્થવાહે એમાં અધિક ધનનો વ્યય કરીને પોતાની અપૂર્વ પ્રભુ ભક્તિ બતાવી આપી હતી. કાંતિપુરનાં મંદિરોમાં આ એક સર્વ શ્રેષ્ઠ નમુનેદાર મંદિર હતું.

તે પછી શુભ મુહુર્ત જોવાની સાર્થવાહો એ શ્રી સ્થંભજીપાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા નિમિત્તે મોટો અઠ્યા મહોત્સવ આરંભ્યો દેશ પરદેશથી આજી આજીના ગામમાંથી હજારો લોક ત્યાં એકત્ર થયું. આઠ દિવસ પર્યંત મોટો ઉત્સવ ચાલ્યો. પરદેશી સ્વામિભાઈઓ મોટે સર્વે પ્રકારની સગવડ કરવામાં આવી રોજ વિવિધ પ્રકારની પકવાનની વાનીઓથી સ્વામિ બંધુઓના મન તૃપ્ત થવા લાગ્યાં. નગરમાં આઠે દિવસ અમારી પટલુ વગાડવામાં આવ્યો ઘણું ભાગે લોકો આ ઓચ-વમાં ભાગ લેવા લાગ્યા. એવા મોટા શુભ મહોત્સવપૂર્વક ભગવાનને નવીન મંદિરમાં શુભ દિવસે પ્રતિષ્ઠિત કરવામાં આવ્યા. ચોતરફ જૈન ધર્મની વિજય ધ્વજ ફરકવા લાગી. એ સ્થંભજીપાર્શ્વનાથની જય બોલાવી મહોત્સવ પૂર્ણ થતાં સર્વે લોકો પોતપોતાને સ્થાનકે ચાલ્યા ગયા.

x

x

x

x

પૂર્વની ઘટના બન્યા પછી આજે ત્રણ ચાર દશકા વહી ગયા એ ત્રીશ વર્ષના જીવાન સમૃદ્ધિવાન સાર્થવાહુ આજે વનમાંથી પણ વિહાર કરીને બહાર નીકળી ગયા છે. લક્ષ્મી એની એ છે. વૈભવ અથાગ છે. પુત્ર પૌત્રાદિકનો પરિવાર પણ વિસ્તાર પામેલો છે, શેઠ પણ વેપાર રોજગાર છોકરાઓને ભણાવી ધર્મધ્યાનમાં જ-એ સ્થંભજીપાર્શ્વનાથની ભક્તિમાં જ પોતાનો કાળ વ્યતીત કરે છે. એ પ્રતિમાના દીર્ઘકાળના પરિ-

૧ આ પ્રતિમા અહીંયા બે હજાર વર્ષ પર્યંત રહી પછી નાગ-જીન લઇ ગયો. એમ ઉપદેશ પ્રાસાદમાં કહ્યું છે. તત્ત્વ તો કેવલી જાણે ?

અયથી-એની સેવા-પુણ-ભક્તિથી શેઠનું મન સંસાર ઉપરથી વિરકતપણાને પામી ગયું છે અને જૈન ધર્મમાં જ જ્ઞાનનો અભ્યાસ કરવામાં જ નિરંતર પ્રીતિવાળા રહે છે. પૂર્વના શુભ કૃત્યના પસાયે આ ભવમાં અનુકુળ થયેલી સામગ્રીયોનો તે ઠીક ઠીક લાભ લેતા હતા એ થંભણા પાર્શ્વનાથના તેઓ તો ભકત હતા જ બદકે તેમના વડે નાના મોટા બીજા નાગરિકોની પણ ભગવાનમાં અપુર્વ શ્રદ્ધા હતી. જેથી લોકમાં એમનું મોટું માહત્ત્વ્ય પ્રગટ થયું દુર દેશાવરથી લોકો સ્થંભણપાર્શ્વનાથનાં દર્શન કરવાને આવતા હતા. ભાવીક લોકો અનેક પ્રકારે એમની ભક્તિ કરીને સંસાર સાગરથી પાર ઉતરતા હતા.

એ ચાર દાયકાઓમાં સાર્થવાહ સંસારના અનેક વમળમાં ફસાયા, કંઈ કંઈ આફતો સમયને અનુસરીને એમની પુંઠળ લાગેલી છતાં થંભણા પાર્શ્વનાથના પ્રતાપે એ પોતાની ધારણામાં આખરે ફતેહ પામતા. ગમે તેવી મુશ્કેલીઓમાંથી પણ તે પાર ઉતરી જતા પૂર્વ કરતાં પણ લક્ષ્મી અથાગ હતી. પરિવાર બહોળો છતાં આજ્ઞાંકિત હતો જેથી એકંદરે સંસારમાં શેઠને દરેક પ્રકારનો અનુકુળતા હોવાથી તેઓ સુખે સુખે એકાગ્રપણે સંસારી કાર્યોથી ફારેગ થઈને ધર્મ કાર્યમાં-પ્રભુ ભક્તિમાં હવે લીન રહેતા હતા.

જગતમાં એવો નિયમ હોય છે કે કુટુંબમાં અગ્રેસર ગણાતો પુરૂષ જેવા પ્રકારના વર્તનવાળો હોય છે તેવી છાપ સમગ્ર કુટુંબ કબિલા ઉપર પડે છે. ધર્મનાં એ પ્રભુની પરમ

લકિતનાં અનુપમ ફળ તાદૃશ્ય જોયેલાં હોવાથી ધનપતિ તો પ્રભુના જ લકત હતા જાણે પ્રભુ-થંભણુપાર્શ્વનાથની લકિત કરવાને જ જગતમાં આવ્યા ન હોય ! એવી એમની એકાગ્રતા હતા એ પ્રભુ લકિતના પ્રતાપે સંસારની ક્ષુદ્ર વાસનાઓ એમની મંદ પડી ગઈ હતી પરમ શૌભાગ્યવતી શિવવધુને વરવાની સામગ્રી એમણે એકઠી કરી હતી. તેમની આવી પ્રવૃત્તિની અસર તેના કુટુંબ ઉપર પણ સંપૂર્ણ પણે થવા પામી હતી એ જીવાન છોકરાઓ પુત્રવધુઓ પ્રભુ-લકિતનું માહાત્મ્ય સમજતાં હતાં સંસારના કાર્યમાંથી પરવારી એમની લકિત કરવાનો ઓછો અધિકો પણ અવકાશ મેળવતા હતા પુત્રોના પુત્રો પણ કાલુ કાલુ બોલતાં પ્રભુના ચરણમાં રમતા હતા શેઠાણી પણ પ્રભુલકિતમાં ધાર્મિક પ્રવૃત્તિમાં શેઠની સાથે જ રહીને મનુષ્ય જન્મ સફલ કરતાં હતાં એ પ્રભુ લકિતના માહાત્મ્યથી, તેમના સારા આચાર વિચારથી વસ્તુ તત્વના જાણપણાથી કાંતિપુરમાં આ કુટુંબ અગ્રેસર ગણાતું ન્યાતમાં, જગતમાં, જાતમાં, વ્યવહારમાં એ કુટુંબે પોતાનું ગૌરવ અધિક પણે જાળવી રાખ્યું ને રાજાએ પણ એ ગૌરવમાં અધિક વધારો કર્યો.

એવી રીતે એ સુખી કુટુંબ ધર્મ અર્થને કામ અબાધ પણે સાધન કરતું પોતાનો કાલ સુખમાં વ્યતીત કરતું હતું એવા સુખમાં તેમનો કેટલોક સમય પસાર થઈ ગયો.

પ્રકરણ ૬ હું.

‘ વચગાળામાં—શું ? ’

નવમા વાસુદેવના મૃત્યુ સમય પછી અગીયાર વર્ષ વહી ગયાં એટલે બાવીશમા તીર્થંકર નેમિનાથ મુક્તિમાં ગયા. થોડાજ સમયમાં વીશકોડની સાથે પાંડવો સિદ્ધાચળ ઉપર સિદ્ધપદને વયો. અને વાસુદેવના મરણ પછી સો વર્ષ પર્યાંત લગભગ દીક્ષા પર્યાંય પાળીને બળરામ પાંચમે દેવલોકે ગયા. એમનું દશ ધનુષ્યનું શરીરનું પ્રમાણ હતું. આયુષ્ય માટે પૂર્વે વ્યાખ્યા કરવામાં આવી છે. નમિ પછી નેમિ નિર્વાણ પાંચ લાખ વર્ષે થયેલું.

શ્રી નેમિનાથના મુક્તાગમન પછી એમની પાછળ અવિચ્છિન્ન પણે એમનું શાસન ચાલ્યું. એમના શાસનમાં કેટલોક કાળ વહી ગયો ત્યારે આ ભરતક્ષેત્રમાં પાંચાલ (પંજાબ) દેશના કાંપિલ્યપુર નગરના બ્રહ્મરાજની ચેલ્લણા રાણીથી ચૌદ સ્વપ્ને સૂચિત બારમાં ચક્રવર્તી બ્રહ્મદત્તનો જન્મ થયો સાત ધનુષ્યના શરીર પ્રમાણવાળો અને સાતસો વર્ષના આયુષ્ય પ્રમાણવાળાએ બ્રહ્મદત્તે યૌવનવયમાં અનુક્રમે છબંડ પૃથ્વીને સાધી અને આખા ભરતક્ષેત્રનો છેલ્લો ચક્રવર્તી થયો. પૂર્વના નિયાણાના દ્રઢ બંધનથી એ ચક્રવર્તી દીક્ષાલેવાને સમર્થ થયા નહીં ને સંસારના વિષયસુખમાં રક્ત રહીને અંત સમયે કેટલીક લાવ હિંસાના દ્રઢ અદ્યવસાયથી સાતસો વર્ષનું

આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને સાતમી નરક પૃથ્વીમાં તેત્રીશ સાગરો પમને આવળે નારકપણે ઉત્પન્ન થયા. તે પછી પણ કંઈક કાળ વહી ગયો છતાં નેમિપ્રભુનું શાસન અવિચ્છિન્ન પણે આદ્યું આવતું હતું.

ચોથા આરાના લગભગ અંતમાં કાશી દેશની વાણા-રસી નગરી ગંગા નદીના કિનારા ઉપર આવેલી, ત્યાં ઇક્ષ્વાકુ વંશમાં અશ્વસેન નામે મહા પ્રતાપી રાજા થયો એ નેમિનાથનો શ્રાવક હતો. વામાદેવી નામે એ રાજાને રાણી હતી. ચૌદ સ્વર્ગને સૂચિત એ વામારાણીએ એક અદ્વિતીય પરાક્રમ-વાળા, નીલ કાંતિએ કરીને યુક્ત પુત્રનો જન્મ આપ્યો જેમનું શરીર પ્રમાણુ નવ હાથનું ને સો વર્ષનું આયુષ્ય પ્રમાણુ હતું જેમને સર્પનું લંચન છે એવા એ વામારાણીના કુમાર પાર્શ્વનાથ જગતમાં ત્રેવીશમા તીર્થંકર તરીકે પ્રસીદ્ધ થયા. ત્રીસ વર્ષની ઉમરે દીક્ષા ગ્રહણ કરી ચોરાસી દિવસ ગયા એટલે તેમને કેવલજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. લગભગ સીતોર વર્ષ પર્યંત કેવલી પર્યાય પાળીને તીર્થંકર નામ કર્મ અપાવી સો વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરી બાવીશમા નેમનાથ મુક્તિમાં ગયા ત્યારથી તે ત્યાસી હજાર સાતસોને પચાસ વર્ષ ગયાં એટલે મુક્તિમાં ગયા. પાર્શ્વનાથ તીર્થંકર થયા ત્યાં લગી નેમિનાથનું શાસન આદ્યું આગ્યું તે પછી પાર્શ્વનાથે ચતુર્વિધ સંઘને ધર્મની દેશના આપીને મંદ પડેલી જ્યોતને સતેજ કરી. પાર્શ્વનાથના પિતા અશ્વસેન રાજા નેમિનાથના શ્રાવક હતા. તે પાર્શ્વનાથના શ્રાવક થયા.

શ્રીપાર્શ્વનાથ મુક્તિ ગયા ત્યારથી તેમનું શાસન આદ્યું. એમની પછી ૧૭૦ મેં વર્ષે વીર ભગવાનના પંચમ ગણધર સુધર્મા સ્વામીનો પ્રાદ્યણ વંશમાં જન્મ થયો. ભગવાન વીર ના અગીયાર ગણધર પ્રાદ્યણ વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા અને ચૌદ વિદ્યાના જાણનારા હતા. પાર્શ્વનાથના મુક્તિગમન પછી ચોથા આરાના અંતમાં ૧૭૮ મેં વર્ષે ચોવીશમા તીર્થંકર શ્રી મહાવીર સ્વામીનો જન્મ થયો. એમણે માતાપિતાના દેવલોક ગમન પછી ૩૦ મેં વર્ષે દીક્ષા ગ્રહણ કરી.

બાર વર્ષ પછી એમને કેવલજ્ઞાન થયું અને ચતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના કરી પૂર્વની પ્રજ્ઞાલિકામાં સુધારો કર્યો ત્યારથી ભગવાન મહાવીરનું શાસન આદ્યું. કેવલજ્ઞાનપણે વિહાર કરતાં ભગવાન મહાવીરને ચૌદ વર્ષે વીતી ગયાં તે અરસામાં કપિલ વસ્તુ નગરના રાજા શુદ્ધોદનનો કુમાર ગૌતમ-બુદ્ધ સંસાર ઉપર વિરક્તભાવ આવવાથી સંન્યાસી થઈને ચાલી નીકળેલો. એણે પ્રયાગ આગળ જંગલમાં એક જગ્યાએ બેસીને તપ કર્યું. છેવટે તપથી કંટાળી પાછો ભોજન માર્ગમાં પ્રવર્ત્યો ને જગતમાં પોતે બુદ્ધ તરીકે પ્રગટ થઈ પોતાનો બૌદ્ધ નામે નવીન મત ચલાવ્યો. એ ગૌતમ બુદ્ધ પાર્શ્વનાથ પછી ૨૩૪ વર્ષે ને વીર ભગવાનને કેવલજ્ઞાન થયાં તે ૧૪ વર્ષ થયાં ત્યારે મરણ પામ્યો. મહાવીરે એને શુદ્ધ તત્વની ઘણી એક મિમાંસા સમજાવી પણ એને પોતાના મતના મોહથી કાંઈ પસંદ પડ્યું નહીં. ગૌતમ-

બુદ્ધના અવસાન પછી મહાવીર ભગવાન ૧૬ વર્ષ પર્યંત કેવ-
લીપણે જગતમાં વિચર્યા. મહાવીરસ્વામીના સમયમાં જેમ
ગૌતમબુદ્ધે પોતાનો નવીન પંથ ચલાવ્યો. વળી બીજા પણ
ગૌતમ હતા જે મહાવીર પરમાત્માના મુખ્ય ગણધર હતા.
ગૌતમબુદ્ધને આ ગૌતમ-ઈંદ્રભૂતિ જુદા જ હતા. તે સિવાય
ત્રીજા પણ ગૌતમ એક થયા છે.

પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પરંપરામાં થયેલા ચારવ્રતવાળા
અને ચિત્રવિચિત્ર વસ્ત્રવાળા કેશીકુમાર ગણધરને એક
સમયે શ્રી મહાવીરના પટ્ટધર ગૌતમ ગણધર સાથે સંમિ-
લન થઈ ગયું. પરસ્પર ધર્મ ચર્ચા કરતાં એ સરલ મનવાળા
કેશીકુમારે ગૌતમ ગણધરના કહેવાથી શ્રી મહાવીરનું શાસન
માન્ય રાખ્યું. ચારવ્રત હતાં તેને બદલે પોતાની પરંપરામાં
પાંચવ્રત દાખલ કરીને કપડાં વગેરે ગૌતમની માફક ધારણ
કર્યા. એ કેશીકુમાર શ્વેતાંબીનગરીના પ્રખ્યાત પરદેશી
રાજાના ગુરૂ હતા..

બુદ્ધે જેમ મહાવીરના સમયમાં બૌદ્ધ ધર્મ ચલાવ્યો
અને તેના શિષ્યો એ એને વધાર્યો. તેમ મહાવીરના સમયમાં
જોશાલાએ અને જમાલીએ પોતાના નવામત ચલાવ્યા હતા.
પણ આગળ જતાં એને પોષણ નહીં મલવાથી સૂકાઈ ગયા.

ચોથો આરો પૂર્ણ થવાની તૈયારીમાં હતો. લગભગ
એનાં સાડા ત્રણ વર્ષ શેષ રહ્યાં ત્યારે શ્રી મહાવીર ભગવાન
પાવાયુરી નગરીમાં આસો (વદી ૦)) ને દિવસે મોક્ષે ગયા.

ને બીજે દીવસે પ્રાતઃકાળે ગૌતમ ગણધરને કેવલજ્ઞાન થયું. ને શ્રી મહાવીરના પ્રથમ પટ્ટધર શ્રી સુધર્માસ્વામી થયા. ભગવંતે ગચ્છની સર્વે ભલામણ એમને કરી હતી. એજ અરસામાં સુધર્માસ્વામીએ જંબુકુમાર અને પ્રભવસ્વામીને પરબ્રહ્મનુબોધ સાથે દીક્ષા આપી હતી.

ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ શ્રી મહાવીરસ્વામીના સમયમાં અવંતીની ગાદી ઉપર ચંડપ્રદ્યોત રાજા હતો. તેની ગાદી ઉપર એના પૌત્ર પાલકનો લગભગ એ જ સમયમાં રાજ્યાભિષેક થયો. પાંચમા આરાની શરૂઆતમાં મગધ દેશની ગાદીઉપર બિંબિસાર-શ્રેણિકનો પ્રખ્યાત પુત્ર અન્નતશત્રુ (અશોકચંદ્ર) રાજાને પુત્ર ઉદાયી રાજા હતો.

શ્રી મહાવીર પછી બાર વર્ષે ગૌતમસ્વામી મોક્ષે ગયા. અને તેજ વર્ષમાં સુધર્માસ્વામીને કેવલજ્ઞાન થયું ને જંબુસ્વામી સુધર્માસ્વામી પછી બીજા પટ્ટધર થયા. જંબુસ્વામી ગચ્છની ચિંતામાં પડ્યા. સુધર્માસ્વામી મહાવીર પછી વીશ વર્ષે મોક્ષે ગયા. ને એકવીશમા વર્ષે જંબુસ્વામીને કેવલજ્ઞાન થયું. ૬૪ મેં વર્ષે તે મોક્ષે ગયા.

મહાવીરસ્વામી પછી લગભગ ૪૪ વર્ષે પ્રભવસ્વામી યુગપ્રધાન થયા. અને ૭૦ વર્ષે પ્રભવસ્વામી સ્વર્ગલોકમાં ગયા. છેલ્લા કેવલી જંબુસ્વામી થયા.

મહાવીર પછી ૬૦ મેં વર્ષે અવંતીની ગાદી ઉપર રહેલા

પાલકના રાજ્યનો નાશ થયો અને મગધની ગાદી ઉપર આવેલા નવનંદની આણુ વર્તાઈ-એ ગાદી ખાલસા થઈ.

મહાવીર પછી ૬૪ વર્ષે જંબુસ્વામી મોક્ષે ગયા અને ત્યારથી આ ભરતક્ષેત્રમાંથી મુક્તિનો માર્ગ બંધ થઈ ગયો. તે સમયથી મુક્તિને યોગ્ય જે દશ વસ્તુઓ પહેલું સંઘયણુ, પ્રથમ સંસ્થાન, કેવલજ્ઞાન, કેવલદર્શન, પરમાવધિ, મનઃપર્યવ, ક્ષાયકચારિત્ર આદિ વિચ્છેદ થઈ ગઈ. પ્રભવ સ્વામીએ જે વરસમાં જંબુસ્વામીનું નિર્વાણ થયું તે જ વર્ષમાં શય્યંભવ-સ્વામી નામના બ્રાહ્મણને દીક્ષા આપી, જે બીજા યુગ-પ્રધાન થયા.

મહાવીર સ્વામી પછી ૭૦ વર્ષે શય્યંભવસૂરિને ગચ્છની ચિંતા ભળાવી પ્રભવસ્વામી સ્વર્ગલોકમાં ગયા. શ્રી પાર્શ્વનાથની છઠ્ઠી પાટે થયેલા શ્રી રત્નપ્રભસૂરિએ ઉપકેશ પદ્મણુમાં મહાવીર સ્વામીની પ્રતિષ્ઠા કરી તેમ જ એશવાલ અને શ્રીમાલીની પણ તે જ અરસામાં તેમણે સ્થાપના કરી. કેારંટા ગામમાં પણ શ્રી મહાવીરની સ્થાપના કરી. તે પછી પાંચ વર્ષ વહી ગયાં એટલે ૭૫ વર્ષે શય્યંભવસૂરિ યુગપ્રધાન થયા. એમણે પોતાના બાળપુત્ર મનકના આત્મકલ્યાણ માટે સિદ્ધાંતમાંથી આચાર વિચારના સાર રૂપ દશવૈકાલિક સૂત્ર બનાવ્યું, વીર પછી ૮૪ મેં વર્ષે યશોભદ્રને દીક્ષા આપી.

ભગવંતના નિર્વાણને અઠાણું વર્ષે ગયાં એટલે શય્યંભવ-સ્વામી યશોભદ્રસ્વામીને ગચ્છનો ભાર ભળાવી સ્વર્ગલોકમાં

ગયા ને ભગવંતના એ પાંચમા પટ્ટધર થયા. એજ વર્ષમાં યશોભદ્રસૂરિ યુગપ્રધાન થયા.

યશોભદ્રસૂરિએ વીર સંવત ૧૦૮ માં સંભૂતિવિજયને દીક્ષા આપી અને ૧૩૬ માં પ્રતિષ્ઠાનપુરના રહીશ પ્રાક્ષણ પાંડિત ભદ્રબાહુ અને વરાહને દીક્ષા આપી; પરન્તુ વરાહે દીક્ષા છોડી દીધી. સંભૂતિવિજય તેમ જ ભદ્રબાહુ પાછળથી યુગપ્રધાન થયા.

વીર સંવત ૧૪૮ માં યશોભદ્રસૂરિ સંભૂતિવિજયને પટ્ટધર સ્થાપી દેવલોકમાં ગયા. એ સંભૂતિવિજયસૂરિએ સં. ૧૪૬ માં સ્થુલીભદ્ર નામનો નાગર પ્રાક્ષણ જે મગધેશ્વર નવમાનંદના મહા અમાત્ય શકડાલ મંત્રીનો પુત્ર હતો તેને દીક્ષા આપી.

ભગવંતના નિર્વાણને ૧૫૬ વર્ષ ગયાં એટલે સંભૂતિવિજય સ્વર્ગલોકમાં જવાથી યુગપ્રધાન ભદ્રબાહુ ગચ્છનાયક થયા. સંભૂતિવિજય અને ભદ્રબાહુસ્વામીને મહાવીરના એકજ પટ્ટધર-છટ્ટા પટ્ટધર ગણવામાં આવ્યા છે. એ ભદ્રબાહુસ્વામીએ વરાહવ્યંતરનો જૈન શાસન ઉપર થતો મરફી વગેરેનો ઉપદ્રવ નિર્વારવાને સાત ગાથાનું ‘ ઉવસગ્ગહર ’ નામનું પાર્શ્વનાથનું અમત્કારિક સ્તોત્ર બનાવ્યું, જેના પ્રભાવે વરાહનો ઉપદ્રવ શાંત થઈ ગયો ને શાસનની અધિક પ્રભાવના થઈ. સંવત ૧૭૦મા વર્ષે ભદ્રબાહુ, સ્થુલીભદ્રને મહાવીરના સાતમા પટ્ટધર સ્થાપી ગચ્છની ચિંતા ભગાવી સ્વર્ગે

ગયા. એ સ્થુલિભદ્ર યુગપ્રધાન થયા. સ્થુલિભદ્ર પૂર્વધરોમાં છેલ્લા ચૌદ પૂર્વધારી થયા.

શ્રી મહાવીર સ્વામી પછી એમના બે પટ્ટધર સુધર્મા-સ્વામી ને જંબુસ્વામી કેવળપદવી પામી મુક્તિમાં ગયા ને પ્રભવસ્વામી, શય્યંભવસ્વામી, યશોભદ્રસૂરિ, સંભૂતિવિજય, ભદ્રબાહુ ને સ્થુલિભદ્ર એ છ યુગપ્રધાનો શ્રુતપૂર્વી ચૌદપૂર્વના બાળુ થયા. જંબુસ્વામીથી જેમ કેવલજ્ઞાનનો નાશ થયો તેમ સ્થુલિભદ્રથી ચૌદપૂર્વનો વિચ્છેદ થયો.

એમણે વીર સંવત ૧૭૬ માં આર્ય મહાગિરિને દીક્ષા આપી. તે સિવાય આર્યસુહસ્તિ નામે બીજા શિષ્ય પણ હતા. આ બે શિષ્યો એમના પરિવારમાં મુખ્ય હતા.

સ્થુલિભદ્ર સ્વામી વીર સંવત ૨૧૫ માં (૨૧૬ મતાંતરે) વર્ષે આર્ય મહાગિરિને ગચ્છનો ભાર સોંપીને સ્વર્ગમાં ગયા ને આર્ય મહાગિરિ યુગપ્રધાન થયા.

આર્યમહાગિરિ પણ આર્યસુહસ્તિને પટ્ટધર સ્થાપીને પોતે જીનકદપીની તુલના કરતા વિહાર કરવા લાગ્યા. અનુક્રમે સં. ૨૪૬ મે વર્ષે ગજેંદ્રપુરમાં આર્યમહાગિરિ સ્વર્ગે પધાર્યા ને ગચ્છનાયક શ્રી આર્યસુહસ્તિ સ્વામી થયા. એ મહાવીરના આઠમા પટ્ટધર થયા. સંપ્રતિરાજના એ ગુરૂ હતા.

નવમા ધનનંદને જીતીને આણ્યાક્યની મદદથી ચંદ્રગુપ્ત મગધેશ્વર ભારતેશ્વર થયો હતો. તેની પછી એનો પુત્ર ખિંદુસાર વીર સંવત ૨૩૫ માં મગધેશ્વર થયો. ને ૨૬૩માં ખિંદુસારનો

પુત્ર અશોક મગધના તખ્ત ઉપર આવ્યો. એ સમયમાં ભારતવર્ષમાં મગધનું તખ્ત સાર્વભૌમ ગણાતું હતું, અશોકે પોતાના પૌત્ર સંપ્રતિને બાલ્યાવસ્થામાં લોગવવાને અવંતિ-ઉજ્જન આપ્યું હતું. ત્યાં રહી એ બાલકુમાર રાજ્યકીડા કરતો હતો. અહીંયાં એને આર્ય સુહસ્તિસ્વામીનો મેલાપ થયો. સંપ્રતિએ સૂરિને પોતાના ગુરૂ તરીકે સ્થાપ્યા.

વીર સંવત ૨૬૧-૨૬૨ માં સુહસ્તિસ્વામી, સુસ્થિત અને સુપ્રતિબદ્ધને ગચ્છનો ભાર ભજાવી સ્વર્ગે ગયા. એમણે સુરિમંત્રનો કોડવાર બપ કરવાથી આજ સુધી વીર ભગવાનના સાધુઓ નિર્ઞંથ કહેવાતા તે હવે કૌટિકગચ્છને નામે ઓળખાવા લાગ્યા. અર્થાત્ નિર્ઞંથગચ્છનું નામ કૌટિકગચ્છ પડ્યું. સુસ્થિત ને સુપ્રતિબદ્ધ એ મહાવીરના નવમા પદ્ધર થયા.

વીર સંવત ૩૦૫ માં અશોકના મૃત્યુ પછી સંપ્રતિ સાર્વભૌમત્વ રાજ્ય પામીને ભારતેશ્વર થયો. ઉમાસ્વાતી વાચક આ સમયમાં થયા હોય એમ સંભવે છે.

સુસ્થિત અને સુપ્રતિબદ્ધની પાટે ઇંદ્રદિન્નસૂરિ થયા તે મહાવીરની ૧૦ મી પાટે થયા છે. એ અરસામાં વીર સંવત ૩૨૭ માં સંપ્રતિ રાજનું મૃત્યુ થતાં મૌર્યવંશનો નાશ થયો અને મગધની ગાદી પુષ્પમિત્રના હાથમાં આવી.

ઇંદ્રદિન્નસૂરિની પાટે દિન્નસૂરિ થયા. તેમની પાટે વજ્રસ્વામીના ગુરૂ અને મહાવીરના બારમા પદ્ધર સીંહગિરિસ્વામી થયા.

એ સમયમાં વીર સંવત ૩૩૬ માં ચોથની સંવત્સરી કરનાર પહેલા કાલિકાચાર્ય થયા. વીર સંવત ૩૭૬ થી ૩૮૬ માં પન્નવણુ સૂત્રના કરનારા ખીજા કાલિકાચાર્ય વિદ્યમાન હતા અને વીર સંવત ૪૫૩ માં ત્રીજા કાલિકાચાર્ય અવંતીના રાજા ગર્દભભિદ્ધને શિક્ષા કરનાર થયા.

પુષ્પમિત્ર પાસેથી ૩૫૩ માં અવંતીની ગાદી બલમિત્ર અને ભાનુમિત્રને મળી. એમની પાસેથી ૪૧૩ માં નલવાહનને મળી. તે પછી ગર્દભભિદ્ધના હાથમાં અવંતિની ગાદી આવી તેની પાસેથી શક લોકોએ ૪૫૩ માં જીતી લીધી. અને તેમની પછી વિક્રમના હાથમાં આવી. એ વિક્રમે મહાવીર સંવત ૪૭૦ માં પોતાનો સંવત સિદ્ધસેનદિવાકર સૂરિની સહાયથી ચલાવ્યો.

અપૂર્વ જ્યોતિષી.

જ્યોતિષ શાસ્ત્ર એ આપણા આર્યાવર્તનો અદ્ભૂત ચમત્કાર છે જ્યોતિષ શાસ્ત્રની ઘણી ખરી હકીકતો આખાદ સાચી પડતી જોઈ નાસ્તિકો-પણ મ્હોંમાં આંગળી નાંખે છે. આવા જ્યોતિષ શાસ્ત્રના એક મુકુટ સમાન વર્ષ પ્રબોધ અને અષ્ટાંગ નિમિત્ત નામનો ગુજરાતી ભાષાનો ગ્રંથ પ્રગટ થઈ ચૂક્યો છે. કીં. રૂ. ૮-૦-૦

જૈન સસ્તી વાંચનમાળા

રાધનપુરી બજાર—ભાવનગર.

ખંડ ૪ થો.

પ્રકરણ ૧ લું.

પાદલિપ્તાચાર્ય:—

દસ વર્ષની ઉમ્મરના પાદલિપ્ત સૂરિ વિદ્યાધર વંશમાં થયેલા કાલિકાચાર્યના પરિવારમાં નાગહસ્તિ સૂરિના શિષ્ય હતા. એ નાગહસ્તિ સૂરિની કૃપાએ આકાશગામિની વિદ્યાને પામેલા દશ વર્ષના પાદલિપ્ત સૂરિ હંમેશાં શત્રુજય ગિરિનારાદિ પંચતીર્થની યાત્રા કરતા હતા. રસ વિરસ ભોજન કરતા એ સૂરિ મોટા પ્રભાવવાળા થયા.

એક વખત એ સૂરિ વિહાર કરતા કરતા પાટલીપુત્ર નગરમાં આવ્યા. ત્યાં તે સમયે મુરુંડ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. સેંકડો મોટા મોટા પંડિતો એનો પગાર ખાતા હતા. તેમણે સાંભળ્યું કે જૈનોમાં પ્રખ્યાત થયેલા આચાર્ય પાદલિપ્ત સૂરિ નગરને સિમાડે આવીને ઉતર્યા છે. એ ઉમ્મરે નાનો છતાં વિદ્યાએ કરીને ગરિષ્ઠ છે તો એમની પરિક્ષા કરવી જોઈએ એવો વિચાર કરી પાટલીપુત્રના પંડિતોએ રાજાની અનુમતિ લઈને એક સોનાના કચોળામાં થીજેલું ઘી

ભરીને આચાર્યની પાસે મોકલ્યું. આચાર્ય શ્રી પાદલિપ્તસૂરિ થીજેલા ધીથી ભરેલું કચોળું જોઈને વિચારમાં પડ્યા. “ કે નક્કી પંડિતો અને રાજાએ મારી પરીક્ષા માટે આ મોકલેલ છે તો એમને ચમત્કાર બતાવવો જોઈએ. ” એમ વિચારી એ થીજેલા ધીમાં ખાવળીયાની એક મોટી શૂળ ઘોંચીને તે કચોળું રાજદરબારમાં પાછું મોકલ્યું. ધીમાં મોટી શૂળ ઘોંચેલી જોઈને પંડિતોએ જાણ્યું કે “ એ મહા સમર્થ છે. આપણું હૃદય એમણે પારખી લીધું. ” પંડિતોની સલાહથી રાજાએ વાજતે ગાજતે સામૈયું કરી સૂરિને નગરના ઉપાશ્રયમાં લાવ્યા.

એક દિવસ મુરુંડ રાજાએ ધીમાં શૂળ ઘાલીને વાડકી પાછી મોકલવાનું ગુરૂને કારણ પૂછ્યું એના જવાબમાં ગુરૂએ જણાવ્યું કે—“ તમારો વાડકીમાં ધી ભરીને મોકલવાનો આશય એવો હતો કે મારું નગર પંડિતોથી ઉભરાઈ જાય છે. માટે વિચાર કરીને આવજો. તેના જવાબમાં શૂળ ઘોંચીને મેં જણાવ્યું કે “જેમ ધીની વાડકીમાં શૂળ પાધરી ઉતરી જાય છે તેમ હું પણ પંડિતોના અંતઃકરણમાં પ્રવેશ કરીશ.” રાજા આવો ગુરૂનો ચમત્કારિક પ્રભાવ જોઈને ઘણો ખુશી થયો. ને તેમને પોતાના ગુરૂ કરીને માન્યા.

કેટલાક સમય પછી મુરુંડ રાજાને શૂળનો રોગ થયો. વૈદ્યોની દવા એમને અસર કરી શકી નહી, દરેક વૈદ્યોએ હારી- ને રાજાની ચિકિત્સા કરવી છોડી દીધી. તે સમયે નિરૂપાય

થયેલા મંત્રી મંડલની વિનાંતિથી પાદલિપ્ત સૂરિએ રાજાને એ ભંયકર રોગ ક્ષણમાત્રમાં મટાડી દીધો.

રાજાના રોગની આ પ્રમાણે શાંતિ થવાથી સૂરીશ્વરની પ્રખ્યાતિ અધિકપણે થઈ એકતો વિદ્વત્તાથી એમણે એ નગરમાં પોતાનો વિજ્યસ્થંભ રાખ્યો હતો. એમનાં વ્યાખ્યાન સાંભળવાને ઉપાશ્રયમાં કે મ્હોટી સભાઓમાં માણસોની અસાધારણ ભીડ થતી હતી. લોકો એમની વિદ્વત્તાનાં ઘણાં વખાણ કરતા હતા. એવા એ આચાર્ય જ્યાં જતા ત્યાં પોતાના અતિશયે કરીને પ્રભાવિક પણે પૂજતા હતા.

એક દિવસ રાજાએ સભામાં સૂરિજીને કહ્યું કે “ વિનય તો રાજકુલમાંજ છે. ” એ જવાબમાં સૂરિજીએ કહ્યું કે “ નહીં, શુરૂકુળમાં છે. ”

તેની પરિક્ષા કરવાને શુરૂએ રાજાને કહ્યું કે આપનો પરમભક્ત રાજપુત્ર હોય તેને બોલાવો અને આજ્ઞા કરો કે “ ગંગા પૂર્વ ભણી વહે છે કે પશ્ચિમ ભણી ? ” તેની તપાસ કરી સત્વર ખબર આપો. રાજાએ એ મુજબ રાજપુત્રને આજ્ઞા કરી. રાજપુત્રે રાજાની આજ્ઞા સાંભળી તરતજ જવાબ આપ્યો કે “ હે સ્વામી ! એમાં તપાસ શી કરવાની હતી, બાલક પણ જાણે છે કે ગંગા પૂર્વવાહિની છે. મેં પણ પૂર્વમાં પ્રવાહિત થતી જોઈ છે. ” રાજપુત્રનો જવાબ સાંભળીને રાજા મૌન રહ્યો.

તેપછી સૂરિએ પોતાના એક સાધુને ગંગાના પ્રવાહની તપાસ કરવાને મોકલ્યો. સાધુએ ગંગા નદીના કાંઠે જઈને પ્રવાહમાં દંડ નાખીને તપાસ કરી કે ગંગા પૂર્વવાહિનીજ છે. પછી

ગુરૂ પાસે આવીને તે કહેવા લાગ્યો કે “ મેં પૂર્વે ગંગાને પૂર્વવાહિની સાંભળીજ હતી તેજ પ્રમાણે આજે મને જોતાં જણાયું તે આપને કહું છું, ગંગા પૂર્વ વાહિની છે. બાકી એમાં તત્વ હોય તે તો આપજ જાણો ! ” આવાં વિનયયુક્ત વચન સાંભળી રાજાએ ગુરૂકુલમાં વધારે વિનય છે એવી વાત સ્વીકારી.

એકદા ત્યાંથી વિહાર કરતા સૂરિ પોતાના શિષ્યોના પરિવાર સાથે ‘લાથન’ આવ્યા. ત્યાં એક સમયે સૂરિ ઉપાશ્રયમાં એકાંતે બેઠા હતા. તે સમયે તેમની વિદ્વત્તા સાંભળીને કેટલાક પંડિતો એમની સાથે વાદ કરવાને આવ્યા. શિષ્યો બહાર સ્થંડિલ ગયા હોવાથી અને ગુરૂ એકાંતે બેઠા હોવાથી વિજન-પણું જોઈને એ વાદિ પંડિતોએ મરઘડું બોલાવ્યું એટલે સૂરિજી મીચાઉં એવો બીલાડાનો શબ્દ બોલતા બહાર નિકળ્યા એટલે વાદીઓ-પંડિતો એમને પગે પડ્યા.

આર્ય બ્રહ્મુટાચાર્યના ઉપાધ્યાય મહેદ્રે જે બ્રાહ્મણોને પૂર્વે ભડકાવ્યા હતા ને તેથી તેમનાં કેટલાંક કુટુંબો સંન્યાસી થઈ ગયાં હતાં તેમનાં કેટલાંક સ્વજન સંબંધી પાટલીપુત્રમાં વસતાં હતાં. જે પૂર્વ વૈરને લઈને જૈન યતિઓને હુમેશાં ઉપદ્રવ કરતા હતા. આ વાત પાદલિપ્ત સૂરિના સાંભળવામાં આવવાથી પોતે આકાશમાર્ગે ઉડીને પાટલીપુત્રમાં ગયા. ત્યાં જઈને સાધુઓની પીડા દૂર કરી દીધી. અનુક્રમે સૂરિ વિહાર કરતાં ભરૂચ ગયા. ત્યાં આર્ય બ્રહ્મુટના સંપ્રદાયમાંથી સર્વે કલા શીખ્યા, ને વાદિઓના દર્પને હણનાર એવા જૈન શાસનમાં મોટા પ્રભાવિક પુરૂષ થયા.

પ્રકરણ ૨ જી.

‘ નાગાર્જુન. ’

પાદલિપ્તસૂરિ આકાશગામિની વિદ્યાવડે ગગનમાર્ગે ચાલતા એક દિવસ સૌરાષ્ટ્રદેશમાં આવ્યા. એ સમયે એમની ઘણી કીર્તિ સાંભળીને નાગાર્જુન નામનો મહાન યોગીપરિવ્રાજક આ વિદ્યા મેળવવાના લોભે એમની પાસે આવી એમને નમ્યો, પોતાનાજ સ્વરૂપે એમનો શિષ્ય—ભક્ત થયો. ઔષધિ વિજ્ઞાનમાં નાગાર્જુન પાદલિપ્તસૂરિથી ઉતરે તેમ નહોતો. છતાં સૂરીશ્વરમાં અધિક શક્તિ એ હતી કે સ્વપગે કેટલીક ઔષધિઓનું વિલેપન કરીને એના બળથી આકાશ-માર્ગે ગમન કરીને અષ્ટાપદ વગેરે તીર્થના દર્શન કરી આવતા હતા. નાગાર્જુનમાં એ શક્તિ નહોતી. જેથી ગુરૂની આવી અપૂર્વ શક્તિ જોઈ એ વિચારસાગરમાં ડોહ્યા કરતો પણ કાંઈ તત્ત્વની માલૂમ પડતી નહી. છતાં પોતાની મતલબ પાર પાડવી એ નાગાર્જુન યોગીનો દ્રઢ નિશ્ચય હતો. એને માટે ગમે તેટલી આક્રમ્તો ભલે સહન કરવી પડે તે સહન કરવાને પોતે તૈયાર હતો.

ગુરૂ પાદલિપ્તસૂરિ જ્યારે અષ્ટાપદ વગેરે તીર્થોનાં દર્શન કરીને સ્વસ્થાનકે આવતા ત્યારે તેમના ચરણ પખાલવાને ઘણા શિષ્યો તૈયાર રહેતા હતા. એમાં હવે નાગાર્જુન પ્રથમ ગુરૂની સમક્ષ આવીને ઉભો રહેવા લાગ્યો. એમના ચરણ પખાલી

એ ચરણોદક બહાર લઇ જઇને એકાંતમાં પોતેજ પરઠવવા લઇ જતો. ત્યાં પરઠવતી વખતે એ ચરણોદકને ચાખતો, એની વાસના લેતો, એમાં કંઈ કંઈ વનસ્પતિઓ આવેલી છે એ ઓળખવાને અથાગ પ્રયત્ન કરતો હતો. દરરોજના આવા અભ્યાસથી નાગાર્જુને પોતાની બુદ્ધિથી એકસોને સાત વનસ્પતિઓ શોધી કાઢી. અને તેનો લેપ કરી પોતે પણ ઉડવાને પ્રયત્ન કરવા લાગ્યો. ગુરૂગમ વગર નાગાર્જુન સહેજસાજ ઉડ્યા તો ખરો પણ પાછો તરતજ નીચે પડ્યો. જેથી એણે વિચાર્યું કે “કોઈ ઔષધિની ન્યૂનતા હોવી જોઈએ” જ્યારે તે માટે તેણે ખાત્રી કરી લીધી ત્યારે પુષ્પ વિચાર કરીને જે ઔષધિ જે કાળે અને જે નક્ષત્રે લાવવી જોઈએ તે પ્રમાણે લાવીને એનો લેપ તૈયાર કરી પગે ચોપડ્યો. આ વખતે પ્રથમ કરતાં નાગાર્જુન જરા વધારે ઉંચો ગયો એટલામાં ચક્રીખાતાં મોટા ખાડામાં જઇ પડ્યો ને શરીરે પણ ઘાયલ થયો. ખાડામાં ઉગેલી વનસ્પતિના ઘસારાથી શરીરે ઉજરડા પડીને લોહી નીકળવા માંડ્યું. ઉંડી ખલાણમાં દબાઈ જવાથી આપખળે ઉઠીને બહાર નિકળાય એમ નહીં હોવાથી નાશીપાસ થઇને નાગાર્જુન જંગલની ખુદલી હવા ખાતાં ખાડામાં પડી રહ્યાં.

હવે વખતસર નાગાર્જુન આશ્રમમાં-ઉપાશ્રયમાં નહીં આવવાથી પાદલિપ્તસૂરિએ શિષ્યોને શોધવાને મોકલ્યા. જંગલમાં શોધતા શોધતા શિષ્યો એક ગોવાલણીના કહેવાથી તે ખાડા પાસે આવ્યા. નાગાર્જુન એમની દૃષ્ટિએ પડ્યો. જેમ તેમ કરીને મહા પ્રયત્ને તેઓએ નાગાર્જુનને ખાડામાંથી બહાર

ખેંચી કાઢ્યો. ને ડોળીમાં સુવાડી ગુરૂની પાસે લાવ્યા. કમકમાટી ઉપજાવે એવી નાગાર્જુનની સ્થિતિ જોઈ ગુરૂએ પૂછ્યું. “ વત્સ ! તારી આવી સ્થિતિ કેમ થઈ ! ”

“ પ્રભો ! મારા સરખા અદ્ય મતિવાળા શિષ્ય ઉપર કોપાયમાન ન થાઓ તો એક વાત કહું ! ” નાગાર્જુને બીહતાં બીહતાં કહ્યું.

“ બેઘડક કહે ! એવો તે તારો શું ગુન્હો છે કે મારે ગુસ્સે થવું પડે ! ” સૂરીશ્વરે ધીરજ આપી.

“ પ્રભો ! આકાશમાર્ગે આપની પક્ષીના સરખી ઉડવાની શક્તિ જોઈને એ શક્તિ ગ્રહણ કરવા તરફ મારું મન લેવાયું. જેથી આપનું તીર્થરૂપ ચરણોદક જમીન ઉપર નહીં પરઠવતાં તેનું આચમન કરી, એની સુવાસ લેવાવડે કરીને મહાકષ્ટે એમાં સમાયેલી વનસ્પતિઓ મેં શોધી કાઢી, અનુક્રમે એકસોને સાત વનસ્પતિઓ શોધી કાઢી એનો લેપ કરીને મેં ઉડવા માંડ્યું તેથી આ સ્થિતિને પામ્યો છું. ” નાગાર્જુને વસ્તુસ્થિતિનું ટુંક સ્વરૂપ કહી બતાવ્યું.

નાગાર્જુનની વાત સાંભળીને અને તેનું બુદ્ધિ કૌશલ્ય જોઈ પાદલક્ષ્મસૂરિ મનમાં આનંદ પામ્યા. અને વિચાર્યું કે “ મારા સર્વે શિષ્યોમાં આની બરાબરી કરે તેવો કોઈ પણ શિષ્ય નથી. માટે આજ શિષ્ય આકાશગામિની વિદ્યાને યોગ્ય પાત્ર છે. ” એમ વિચારીને નાગાર્જુન પ્રત્યે બોલ્યા. “ હે વત્સ ! તારી આવી બુદ્ધિની તીક્ષ્ણતા જોઈ હું પ્રસન્ન થયો

છું. તારી મેળવેલી સર્વે ઔષધિઓ સત્ય છે. પણ માત્ર એટલીજ ન્યૂનતા છે કે “ એ સર્વે ઔષધિની મેળવણી સાઠી ચોખાના ધોવણુમાં થવી જોઈતી હતી. સાઠી ચોખાના ધોવણુમાં વાટી લેપ કરવાથી માણસ નિર્વિઘ્ને આકાશમાં ગમન કરી શકે છે. ”

પાદલિપ્તસૂરિનાં વચન સાંભળીને વંદન કરતો નાગાર્જુન બોલ્યો. “ ગુરુ ! આપે આકાશગામીની વિદ્યા શિખવી એ માટે આપનો આભાર માનું છું. ” એમ કહી ગુરુનો ઉપકાર માન્યો.

નાગાર્જુન શરીરે નિરોગી થયો ને ગુરુના કહેવા પ્રમાણે ઔષધિઓનું વિલેપન કરીને નિર્વિઘ્નપણે આકાશમાં ગમન કરવા લાગ્યો. ગુરુના ઉપદેશે એ યોગી છતાં પરમાર્હત થયો અને ગુરુની ભક્તિ નિમિત્તે સૌરાષ્ટ્રમાં શત્રુજય પર્વતની તલાટી પાસે એણે પાદલિપ્તપુર નામે નગર વસાવ્યું જે આગળ જતાં પાલિતાણા એ નામે પ્રસિદ્ધ થયું.

વિનયવાન નાગાર્જુન એકાંત ગુરુનો ભક્ત હતો. પોતે અખુટ બુદ્ધિનિધાન છતાં ગુરુની આગળ એ લઘુ થઈને રહેતો. જરીયે વિદ્યાનો ગર્વ ગુરુને બતાવતો નહી. ને એમની સેવા ભક્તિમાં એક નાના શિષ્યની માફક હુમેશાં સાવધ રહેતો. એ વિનયનું ફલ એને તરતજ મળ્યું. ગુરુએ પ્રસન્ન થઈને આકાશગામીની વિદ્યામાં અપૂર્ણ રહેલી શક્તિ પૂર્ણ કરી. પોતાનો સ્વાર્થ પૂર્ણ થયો છતાં નાગાર્જુન આજ્ઞાલના

ગરજી શિષ્યના જેવો નિકળ્યો નહી કે ‘ ગરજ સરી એટલે વૈદ્ય વેરી. ’ એના અંતરમાં જૈનધર્મ પ્રત્યે અપૂર્વ શ્રદ્ધા હતી. તેના જીવનમાં ગુરૂભક્તિ માટે અપૂર્વ રસનો ઝરો વહેતો હતો. હવે નાગાર્જુન પૃથ્વી ઉપર સ્વેચ્છાએ પરિભ્રમણ કરતો દક્ષિણ દેશમાં આવ્યો. ત્યાંના પ્રતિષ્ઠાનપુર નગરના શાલિવાહન રાજાને તે ગુરૂ થયો. રાજાને એ યોગીની કેટલીક કળાઓ શિખવતો હતો. કેટલીક નાગાર્જુનની અપૂર્વ શક્તિઓથી એને રાજાએ ગુરૂ કરીને સ્થાપ્યો હતો.

પ્રકરણ ૩ જી.

‘ એક લોભની ખાતર ! ’

કેટલોક સમય જોત જોતામાં પસાર થયો. અતિદાન કરવાની ઇચ્છાએ નાગાર્જુન યોગીને એક દિવસ રસસિદ્ધિ કોટીવેધી રસ બનાવવાની ઇચ્છા થઈ કે જેથી રસવેધીના પ્રતાપથી જોઇએ તેટલું સુવર્ણ બનાવી શકાય. જેથી એણે વનસ્પતિઓ લાવીને એના અખતરા કરવા માંડ્યા. સ્વેદન, મર્દન, મારણ, જારણ ઇત્યાદિક ઘણું કર્યું પણ રસે સ્થીરતા પકડી નહી જેથી એણે ગુરૂ પાદચિન્તસૂરિને પૂછ્યું કે “રસ સ્થીરતા કેવી રીતે ગ્રહણ કરે ? ”

તે સમયે ગુરૂએ કહ્યું કે “ દુષ્ટ દૈવતનું નિર્દલન કરવામાં તત્પર એવી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા સન્મુખ કેટલીક એની ક્રિયા કરવી પડે છે. “ ગુરૂએ મોઘમપણે વાત કહી.

“ કેવી ક્રિયા કરવાથી રસ સ્થીર થાય, ગુરૂ મહારાજ !
 “ નાગાર્જુને પૂછ્યું.

ગુરૂ મહારાજ વિચારમાં પડ્યા. ‘આને આવી મોટી વિદ્યાનું પાત્ર બનાવવાથી જરૂર એ અનર્થ કરશે ’ છતાં નાગાર્જુનની દૃઢ ભક્તિભાવથી પ્રસન્ન થયેલા ગુરૂએ જણાવ્યું કે “ નાગાર્જુન ! મારી મરણ નથી તે છતાં હું તને બતાવું છું માટે સાંભળ ! કોટી વેધી રસ ત્યારેજ સિદ્ધ થાય કે મહાપ્રભાવવાળી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાની દૃષ્ટિ સમીપ સર્વે લક્ષણો યુક્ત કોઈ પદ્મિની સ્ત્રી દિવ્ય ઔષધિઓના રસથી શુદ્ધ કરેલા પારાનું મર્દન કરે તો તેથી કોટીવેધીરસ ઉત્પન્ન થાય. ગુરૂનું એવું વચન સાંભળીને નાગાર્જુન ગુરૂએ કહેલી ઔષધિઓ લેવામાં સાવધ રહ્યો. ગુરૂએ કહ્યા પ્રમાણે સર્વે ઔષધિઓ તેણે પ્રાપ્ત કરી. હવે મહાપ્રભાવવાળી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા ક્યાં હશે તેની તપાસ કરવાને નાગાર્જુન ચિંતામાં પડ્યો. થોડીવારમાં એને કંઈ સ્મરણમાં આવતાં તેણે પોતાના પિતા વાસુકી-નાગદેવતાનું આરાધન કર્યું જેથી તે પ્રત્યક્ષ થયો અને તેને પૂછ્યું. “ પિતાજી ! પાર્શ્વનાથની પ્રભાવવાળી પ્રતિમા ક્યાં હશે ! ”

“ હે પુત્ર ! મનુષ્ય ભવમાં પ્રભુ સ્મરણ ન કરતાં તને આવા સંકટ ભરેલાં કાર્યોનો કેમ મોહ થયો ! પ્રત્યક્ષ થયેલા નાગાધિરાજે કહ્યું.

પિતાનું વચન સાંભળી નાગાર્જુન શું જવાબ દેવો તે માટે ગભરાઈ વિચારમાં પડ્યો. છતાં પોતે પહોંચેલી માયા

હોવાથી એણે પિતાને કહ્યું કે. “ હે પિતાજી ! એક દિવસ અમારે ગુરુ શિષ્યને પૃથ્વી ઉપર રહેલા સર્વે દેવાદિક સંબંધે વાદ વિવાદ ચાલતો હતો. એમાં ગુરુને મુખે મહાપ્રભાવવાળી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા અઘાપિ પણ જગતમાં છે એમ સાંભળ્યું છે. ગુરુના ઘણા શિષ્યો એ પ્રતિમા મેળવવાને પ્રયત્નમાં નિષ્ફળ જવાથી મેં એ પ્રાપ્ત કરવાની ઉત્કંઠાથી બીડું ઝડપ્યું છે. માટેજ આપને ‘પૂછું છું’ કે એ પ્રતિમા ક્યાં છે ! ” નાગાર્જુને વાતને ગોઠવી કાઢીને કહી સંભળાવી.

નાગાર્જુનની હિંમત જોઈ એનો પિતા એના ઉપર પ્રસન્ન થયા. અને જણાવ્યું કે “ પૂર્વે રામ લક્ષ્મણ પછી દ્વારિકામાં એ પ્રતિમા શ્રી કૃષ્ણ વાસુદેવ લાવ્યા હતા. ને પોતે તથા સમુદ્રવિજ્યાદિક રાજાઓ એમને પૂજતા હતા. કેટલોક સમય એવી રીતે એ પ્રતિમા ત્યાં પૂજાણી ને છેવટે દ્વારિકાના દાહ સમયે અધિષ્ઠાયકની મરજીથી એ પ્રતિમા સમુદ્રમાં પધરાવવામાં આવી. ઘણો કાલ સમુદ્રમાં વરસ્યું તથા નાગકુમારોથી પૂજાતી હમણાં તે પાછી પૃથ્વી ઉપર આવી છે. ” નાગદેવતાએ કહ્યું.

“ કઈ જગ્યા એ છે ? ક્યાં છે ? ” પુત્રે ઉત્સુકતાથી પૂછ્યું.

પૂર્વે કાંતિપુરનગરના શ્રેષ્ઠ ધનપતિ સાર્થવાહનું બેઠાણ વ્યાપાર માટે દેશાવર જતું ત્યાં આવતું અટકી ગયું. સમુદ્રમાં સ્થ. ૧૬

મોટું તોફાન શરૂ થયું. એનાં જહાઝ ભયંકર મોજાંઓથી ડામાડોલ થવા લાગ્યાં. ઉપરથી મુશળધાર વરસાદ વરસતો હતો. ને આકાશમાં વિજળીઓ જબકારા લઈ રહી હતી. પ્રચંડ પવનથી દરિયો તોફાનમાં હતો. એવી સ્થિતિમાં દેવની કૃપાથી એનાં બહાણ સલામત રહ્યાં ને દેવતાના કંહેવાથી સાત કાચા સુતરના તાંતણે તે પ્રતિમાને આકર્ષીને ઉપર લાવ્યા.

વ્યાપારમાં ઘણો નફો મેળવી શેઠ પોતાને નગર કાંતિપુરમાં આવ્યા. ત્યાં મોટા ખરચે તૈયાર કરાવેલા દેવાલયમાં એની સ્થાપના કરી. અને પોતે એ પ્રતિમાની ભાવથી આરાધના કરવા લાગ્યો. આજે એ એના પ્રભાવથી અધિક સમૃદ્ધિવાન થયો છે.” નાગદેવતા આ પ્રમાણે કહીને અદ્રશ્ય થઈ ગયા.

હવે નાગાર્જુન કાંતિપુરનગરમાં કેવી રીતે જવું અને પ્રતિમાને કેવી રીતે હાથ કરવી એના વિચારમાં પડ્યો.

યોગીઓનો માર્ગ નિસ્પૃહ છતાં આ નાગાર્જુન યોગી ભવિતવ્યતાને યોગે લોભથી આકર્ષ્યા. પ્રભુ સ્મરણ મૂકી દ્રવ્યની ચિંતામાં પડ્યો હતો. દ્રવ્ય-અનગળ દ્રવ્ય મેળવવાના તે અનેક પ્રયાસો કરતો હતો અને તે દ્રવ્ય જો રસસિદ્ધિ આપે તો અનાયાસે મળી શકે એવી એની મનોવૃત્તિ હતી. પણ વિધિ ઇચ્છા બળવાન છે. જ્યાં ત્યાં માણસોને સંસારમાં વિદ્ધ કરનારૂં પૂર્વકર્મ-વિધિજ હોય છે. જે સારામાંથી કડવાસ ને ખોટામાંથી મીઠાશ અર્પે છે. દેવ સાનિધ્યવાળા માનવીનું પણ એ વિધિના વિધાન આગળ કશું ન ચાલી શકે !

હવે નાગાર્જુને ગુરૂને કહ્યું કે. “ પ્રભુ ! એવા અદ્ભૂત મહાત્મ્યવાળી પ્રતિમા હાલમાં કાંતિપુર નગરમાં છે. માટે પ્રથમ એ પ્રતિમાને ઉપાડી લાવું ? ”

“ નાગાર્જુન ! શા માટે આવી ખટપટમાં પડે છે ? એ દ્રવ્ય ચિંતા, કેટીવેધી રસ સંસારીયોને માટે છે. એમાં અનેક વિદ્ધો રહેલાં છે. માનવ ભવ મળ્યો છે તો પ્રભુ ભક્તિમાં એને અર્પણ કરી આ સંસારસમુદ્ર તરી જા ! આવી પાપપ્રવૃત્તિથી દૂર થા ! ” ગુરૂ પાદલિપ્તસૂરિએ એને સમજાવવા માંડ્યો.

“ પ્રભો ! આપનું કહેવું સત્ય છે; છતાં મારા મનમાં એમ થાય છે કે એક વખત એ પ્રગટ પ્રભાવવાળા પાર્શ્વનાથનો પ્રભાવ તો મારે જોવો છે કે રસસિદ્ધિ એમની દૃષ્ટિના પ્રતાપે થાય છે કે કેમ ! તે પછી હું મારું શેષ જીવન પ્રભુ ભક્તિમાં વીતાડીશ, પણ આટલું કાર્ય તો અવશ્ય મારે પુરું કરવું એવી ઇચ્છા છે. ” નાગાર્જુને કહ્યું.

“ જેવી તારી ઇચ્છા ! બાકી મને તો તારી આ પ્રવૃત્તિ કાંઈ ઠીક જણાતી નથી. તું પણ એમાં શું કરે ! એતો ભવિ-
તવ્યતાજ બળવાન છે. મનુષ્ય જેવું ભાવી હોય તદનુસારજ એની મનોવૃત્તિઓ પણ હોય છે. ” સૂરિજીએ જણાવ્યું.

“ પ્રભો ! આપ સમા મારે ગુરૂ છે અને પિતા નાગદેવ છે. વળી હું પોતે પણ જગતમા કળા વિશારદ, વિદ્યાવાન અને ગુણવાન છું તો પછી સંસારમાં દ્રવ્ય પ્રાપ્તિનાં કારણોથી શા માટે દૂર રહેવું ? એ દ્રવ્ય પ્રાપ્તિથી જગતનું દારિદ્ર્ય દૂર થાય છે.

પારકાના હુઃખનો નાશ કરવાથી આપણને પણ ઘણો લાભ થાય છે. ” નાગાર્જુને દ્રવ્ય પ્રાપ્તિથી દાન કરવાની ભાવના કહી બતાવી.

નાગાર્જુનનું વચન સાંભળીને ગુરૂ પાદલિપ્તસૂરિ મૌન-રહ્યા ને નાગાર્જુન સ્થંભન પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાને લેવાને આકાશગામી વિદ્યાએ કરીને ગગનમાર્ગે કાંતિપુર તરફ ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૪ થું.

પ્રાભાવિક પુત્રને માટે !

સરયુ અને ગંગાના પ્રદેશ ઉપર આવેલા કોશલા નામના નગરમાં વિજયવર્મા નામે રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એ નગરમાં કુલચંદ નામે ધનિક નગરશેઠ હતો. સમૃદ્ધિ વિશાલ હોવાથી પ્રજામાં તેમજ રાજદરબારમાં શેઠનું માન સારું હતું—સદ્ગુણોના ભંડાર રૂપ પ્રતિમાણા નામે એને સ્ત્રી હતી. લક્ષ્મીની મહેર-બાની, શરીરે નિરોગીપણ, અને સાનુકુળ દૈવના યોગે આ યુગલ સુખી ને સંતોષી હોવાથી બન્ને સ્ત્રીપુરૂષ પ્રતિદિવસ જીનરાજની સેવા પૂજા કરતાં ધર્મ માર્ગમાં યથાશક્તિ પ્રવૃત્તિ કરતા હતાં. એવા સુખમાં કેટલોક કાલ વહી ગયો છતાં એમને પુત્ર થયો નહીં જેથી એ શેઠ-શેઠાણીને પુત્રની ચિંતા થવા લાગી. શેઠને એવામાં યોગીએ વૈરોચ્યા દેવીનું આરાધન બતાવ્યું. જેથી એમણે વૈરોચ્યા દેવીનું આરાધન

કરવા માંડયું. થોડા દિવસ ગયા એટલે આઠમા ઉપવાસને અંતે વૈરઝ્યા દેવી એની ભક્તિથી પ્રસન્ન થઈને કહેવા લાગી કે “હે વત્સ ! શા માટે મને સંભારી ? તારી જે ઈચ્છા હોય તે કહે ! ”

“ દેવી ! મારે એક પુત્રની ઈચ્છા છે તે આપો ! ” શેઠે પુત્રની માગણી કરી.

“ પુત્રને માટે તને એક ઉપાય બતાવું તે સાંભળ ! વિદ્યાધર વંશમાં કાલિકાચાર્ય નામે પ્રખ્યાત સૂરિ થયા. એમના શિષ્ય નાગહસ્તિસૂરિ હાલમાં આ નગરમાં આવેલ છે. એ મહા પ્રભાવિક કે જેના ખેલ-કફ વગેરે પણ ઔષધિપણાને પામેલા છે. તેમના ચરણનું ચરણોદકજે તારી સ્ત્રી પી જાય તો અવશ્ય તેને પુત્ર ઉત્પન્ન થાય. ” એવું વરદાન આપીને વૈરઝ્યાદેવી અદ્રશ્ય થઈ ગયાં. દેવીના વચનથી ખુશી થતા શેઠ પોતાના ઘેર આવ્યા ને એ સર્વે હકીકત શેઠાણીને કહી સંભળાવી. એટલે શેઠાણી પ્રતિભાણા નાગહસ્તિસૂરિના ઉપાશ્રયે ગુરૂનું ચરણોદક પીવાની ઈચ્છાએ ગયાં. ઉપાશ્રયમાં પ્રવેશ કરતાંજ ગુરૂનો એક શિષ્ય શેઠાણીને સામે મળ્યો. એને શેઠાણીએ પૂછ્યું. “ હે મુનિ ! તમારા હાથમાં આ શું છે ? ”

“ આ ગુરૂનું ચરણોદક છે. પરઠવવાનું છે. ” શિષ્યે કહ્યું.

“ એ ગુરૂનું ચરણોદક હોય તો મને આપો ! ” શેઠાણીએ કહ્યું.

“ભલે તમે લ્યો. અને તમારું ઇચ્છિત પરિપૂર્ણ થાઓ !” એમ બોલતાં શિષ્યે શેઠાણીને એ ગુરુનું ચરણજલ આપી દીધું. શેઠાણી એ જલ પીગયાં અને પછી ગુરુને ઉપાશ્રયમાં વંદન કરવાને આવ્યાં. વંદન કરી સુખશાતા પૂછી ઉભા રહ્યાં તે સમયે જ્ઞાનના પ્રભાવથી જાણીને ગુરુ બોલ્યા. “ શેઠાણી ! તમારો પહેલો પુત્ર તમારાથી દશ જોજન દૂર રહેશે. અને નવ છોકરા મોટી સમૃદ્ધના ભોક્તા થશે. ” શેઠાણીએ ગુરુની ભવિષ્યવાણી સાંભળી.

“ પ્રભો ! મારે જે પ્રથમ પુત્ર થશે તે હું આપને આપી દઈશ. ” શેઠાણીએ કહ્યું.

શેઠાણી ઘેર આવ્યાં. કાળે કરીને શેઠાણીને ગર્ભ રહ્યો. ને નાગેંદ્રે આવીને સ્વપ્નામાં દર્શન દીધું જેથી પૂર્ણ માસે પુત્રનો જન્મ થતાંજ એનું નાગેંદ્ર સ્વપ્નથી સૂચિત નાગેંદ્ર એવું નામ પાડયું. પત્નીની અનુમતિથી શેઠે ગુરુને એ વાત નિવેદન કરી તેવારે ગુરુએ કહ્યું કે “ એ પુત્ર હાલમાં અમારે માટે તમારેજ ઉછેરીને મોટો કરવો. ” ગુરુનું વચન સાંભળીને શેઠ ઘેર આવ્યા ને પત્નીને તે સમાચાર આપ્યા. તે પછી નાગેંદ્ર અનુક્રમે લાલન પાલન કરાતો વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. જ્યારે તેને સાત વર્ષ પુરાં થયા ને આઠમા વર્ષમાં આવ્યો ત્યારે શેઠ એને સૂરિજીને અર્પણ કર્યો. આઠ વર્ષની ઉમ્મરના નાગેંદ્રને સૂરિએ દીક્ષા આપી. અને મંડન નામના ઉપાધ્યાયને ભણવા માટે સોંપ્યો. નાની વયમાં જ એ નાગેંદ્ર ગુરુ-ઉપાધ્યાયને

સાંક્ષીભૂત રાખીને સર્વે વિદ્યામાં વિશારદ થયો. થોડા કાલમાં જ એ સકલ શાસ્ત્રમાં પારંગામી થયો.

એક દિવસ ગુરૂએ એને જલ વહોરવા મોકલ્યો. તે વહોરીને આવ્યા પછી આલોચણા કરતી વખતે નીચેની ગાથા બોલ્યો.

અંબં તંબચ્છિદ્ર, પુષ્પિઅં પુષ્પદંત પન્તીષ ।

નવસાલિકજ્જિઅં, નવવહુહ કુડણ મહદિન્નમ્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—‘ રક્ત કમળ સમા જેના નયન છે, ખીલેલી પુષ્પની કળી સમી મનોહર જેની દંતપંક્તિઓ છે એવી કોઈ નવોઢા રમણીએ તરતની રાંધેલી ડાંગરના—ચોખાના ધોવણુનું ઠારેલું પાણી મને ઘણા ભાવથી વહોરાવ્યું. ’

એ નાના બાળક નાગેંદ્રની આવી વાણી સાંભળીને ગુરૂએ—નાગહસ્તિ સૂરિએ કહ્યું. “ હવે તું પલિત્ત (પ્રદિપ્ત) થયો. ”

“ પ્રભો ! આપે જે કૃપા કરી એમાં માત્ર એક માત્રા ઉમેરો ! ને પલિત્તને બદલે પાદ્મલિપ્ત કરો. નાગેંદ્રે હાથ બેડીને ગુરૂને અરજ કરી.

પાદ્મલિપ્ત એટલે પાદ્મ+લિપ્ત અર્થાત્ આકાશ ગમનની વિદ્યા, આ નાના શિષ્યની આટલી બધી વિદ્યતા જોઈ ગુરૂ એના ઉપર પ્રસન્ન થયા. અને પગે લેપ કરવાની સર્વે વિદ્યા આપી એને આકાશગામી બનાવ્યો. તે પછી નાગેંદ્ર અનુક્રમે આકાશ માર્ગે ચાલતા રોજ શત્રુજય, ગિરનાર, અષ્ટાપદ

આદિ પાંચ પાંચ જાત્રાઓ કરતા હતા. ને નાગેંદ્ર નામ છતાં પગે લેપ કરવાવડે આકાશગમન કરતા હોવાથી જગતમાં એ પાદલિમ્ને નામે પ્રસિદ્ધ થયા.

દસ વર્ષની ઉમ્મરમાં સૂરિ નાગહસ્તિ સ્વામીએ એમની વિદ્વતા જોઈને એમનાં ગુણો એમનો વૈરાગ્ય તથા આચાર્ય તુલ્ય એમની શક્તિ જાણીને એમને આચાર્યની પદવી આપી.

એ પછી પાદલિસાચાર્ય દશ વર્ષના છતાં બહોળા શિષ્યોના પરિવાર સાથે ગુરૂની આજ્ઞાથી પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરવા લાગ્યા. ને જેમ જેમ વયમાં વધતા ગયા એમ એમનું પાંડિત્ય પણ વધતું જ ગયું. અનુક્રમે જેનામાં અનેક શક્તિઓ રહેલી છે. એવો નાગાર્જુન એમની આકાશગામી વિદ્યાના બળથી આકર્ષાઈ એ વિદ્યા પ્રાપ્ત કરવાને તે એમનો શિષ્ય-ભક્ત થયો.

પ્રકરણ ૫ મું.

‘ એ વૈરોટ્યા દેવી કોણ ! ’

પૂર્વે પદ્મનીખંડ નામના નગરમાં પદ્મરથ નામે રાજા હતો. એને પદ્મવતી નામે રાણી હતી. એ નગરમાં પદ્મદત્ત નામે એક શેઠ રહેતો હતો. તેને પદ્મયશા નામે એક સ્ત્રી હતી. તેમને પદ્મ નામે પુત્ર થયો. તે નગરમાં રહેનાર વરદત્ત નામના સાર્થ-વાહે પોતાની વૈરોટ્યા નામની કન્યા પદ્મને આપી હતી. એકદા વૈરોટ્યાનો પિતા વરદત્ત સાર્થવાહ પોતાના સાર્થ

સમેત પરદેશ જતો હતો. ત્યાં વનમાં જતાં દાવાગિ પ્રગટ થવાથી એ સાર્થ સહીત બળીને ભસ્મ થઇ ગયો. વૈરોટયા એવી રીતે માખાપ વગરની થઇ ગઇ.

વૈરોટયાની સાસુ કંકાસી હોવાથી વૈરોટયાને હવે એકલી અટુલી બાણીને બહુ પજવતી હતી. કામકાજમાં નહીં જેવી જૂલ કાઢી નખાપી વગેરે બોલો બોલી એને ખૂબ ખીજવતી. ગરીબ બિચારી વૈરોટયા ! સાસરામાં તો એનું કોઇ નહોતું પણ પીયરમાંય કમનશીએ તે બધું પરવારી બેઠી હતી.

જંગલમાં એવો સામાન્ય નિયમ છે કે સ્ત્રીને રૂપ, સંપત્તિ, ધન, તેજ, સૌભાગ્ય, પ્રભુતા એટલાં વાનાં પિતાના પ્રભાવથી જ ઝળકે છે, પણ વૈરોટયા એથી વંચિત હતી. અસિની ધારા સમા-સાસુનાં તીક્ષ્ણ વાગ્બાણીથી કલેજે વીંધાતી દૈવને ઠપકો આપતી પોતાના દિવસો દુઃખમાં વ્યતીત કરતી હતી. કોઇ દિવસ એનો એવો નહોતો કે સાસુ તરફથી તેને પુષ્પાંજલિઓ ન મલતી હોય.

સાસુ ગમે તેટલી એની નિંદા કરે, કડવાં વેંણુ કહે, ન બોલવાનું બોલે, છતાં એને બોલવાનો હક્ક હતો. વહુને સાંભળવાનો ! સાસુના એવા અનેક ઝેર ભરેલા ઘુંટણ એટમાં ઉતારતી વૈરોટયા કોઈ દિવસે સાસુની નિંદા કરતી ત્યારે તેને તો માત્ર એકજ વિચાર આવતો કે—

“ સર્વો પુન્ન કયાણં, કમ્માણં પાવકે ફલ વિવાગં ।
અબરાહેસુ ગુણેસુ, નિમિત્ત પરો હોઈ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—“ જગતમાં સર્વે પ્રાણીઓ પૂર્વે કરેલા શુભાશુભ કર્મને અનુસારે ફલ વિપાકને પામે છે. મનુષ્યથી અપરાધ અને ગુણો એ કર્મ અનુસારેજ થાય છે. બાકી અન્ય તો નિમિત્ત માત્ર છે. ”

એવા દુઃખમાં ધીરજ ધરતાં એનો કેટલોક કાળ વહી ગયો. તેવારે નાગેંદ્રે આપેલા સ્વમાનુસાર વૈરોટ્યાને ગર્ભ રદ્યો. એ ગર્ભના પ્રભાવથી એને પાયસ-ક્ષીરનું ભોજન કરવાનો દોહદ ઉત્પન્ન થયો. પરન્તુ સાસુના ઉચ્ચ રોષથી એનો દોહદ પૂરો થાય એમ નહોતું.

એક દિવસે એ નગરમાં નંદિલાચાર્ય નામના સૂરિ કેટલાક મુનિઓના પરિવારે ઉદ્યાનમાં આવીને ઉતર્યા. તેમને વંદના કરવાને વૈરોટ્યા ગઈ અને વંદના કરીને પોતાની સાસુ સાથે જે વિરોધ ચાલતો હતો તે કહી બતાવ્યો. એ જ્ઞાનીગુરૂ આગળ દુઃખ કહીને એણે હૃદયને હલકું કર્યું.

આ દુઃખી સ્ત્રી ઉપર કરૂણા ભાવ આણતાં સૂરિ બોલ્યા. “ હે બાળા! પૂર્વકૃત કર્મનો દોષ છે. પૂર્વના વિપાકો ઉદયમાં આવતાં તે માણસે ધીરજથી સહન કરી લેવાં જોઈએ. પરન્તુ ક્રોધ કરીને એને સધારવાં નહીં, ક્રોધ એ તો સંસારનો હેતુ છે. એ કોપ સંસારમાં મહાતાપ, કલહ, સંતાપ વળેરેનું કારણ છે. એનાથી પુણ્ય અને પરલોક-સ્વર્ગલોક નાશ પામે છે અને નરકાદિક દારૂણ દુઃખને પ્રાણીઓ પ્રાપ્ત થાય છે. માટે તારે તે સમભાવથી સર્વે સહન કરી લેવું. ” ગુરૂ મહારાજે કહ્યું.

“ પ્રભુ ! મારી સાસુ હંમેશાં નબાપી કહીને મને મહેણું મારે છે. વળી દરેકને મેંએ કહેતી ફરે છે કે એને છોકરી આવશે. આપ કહો કે મને શું પ્રાપ્ત થશે ? પુત્ર કે પુત્રી ? ” વૈરાઘ્યાએ ગળગળા અવાજે પૂછ્યું.

“ તને પુત્ર પ્રાપ્ત થશે. તે માટે તું નિર્ભય રહેજે ! ” સૂરિએ આશ્વાસન આપતાં કહ્યું.

“ ભગવન્ ! વળી એ ગર્ભના પ્રભાવથી મને પાયસ લોભનનો દોહદ ઉત્પન્ન થયો છે. તો તે મારો દોહદ પૂર્ણ થશે કે કેમ ! ” ફરીને વૈરાઘ્યાએ પૂછ્યું.

“ હા ! એ તારો દોહદ પણ પૂર્ણ થશે. ધીરજનાં ફલ મીઠાંજ મળશે. ” સૂરીશ્વરે જણાવ્યું.

ગુરૂનાં વચન સાંભળીને આનંદ પામતી વૈરાઘ્યા ઘેર ગઈ. પિતાના મરણ પછી આજ લગી એવું કોઈ એને નહોતું મળ્યું કે જેની આગળ પોતાના દુઃખની વાત કહીને હૃદયને હલકું કરી શકે ! આ ગુરૂ આગળ આત્મવૃત્તાંતના નિવેદનથી એને હૃદયમાં ઘણી શાંતિ થઈ.

હવે કેટલાક દિવસ પછી ચૈત્રી પૂર્ણિમા આવતાં વૈરાઘ્યાની સાસુ પદ્મયશાએ પુંડરિક તપનું ઉદ્યાપન-ઉજ્જમણું શરૂ કર્યું. તે દિવસે પાયસપૂર્ણ પ્રતિગ્રહણ પતિને અપવામાં આવે છે. અને સાધર્મિક વાત્સલ્ય પણ કરવામાં આવે છે. સર્વને-કુટુંબ ન્યાત જાતને રૂડા લોભનથી સંતોષવામાં આવ્યા, પણ પૂર્વના

કોઈ વૈરના સંબંધથી વૈરોઢ્યા વહુને તો નઠાડુંજ અન્ન ખાવાને મદ્યું.

તે નઠાડું અન્ન વહુએ ખાધું ન ખાધું કરીને થાળીમાં ઢાંકેલું પાયસાન્ન સાસુ ન જાણે એમ છાનેમાને લઈ લીધું. અને ઘડામાં નાખી તે પાણી ભરવાને નદી કિનારે પાણી ભરવા ચાલી. ત્યાં ઘડો મૂકીને પોતે હાથપગ ધોવાને નદીમાં ગઈ એટલામાં પાતાલવાસી અલિંજર નામના નાગની પત્નીને ક્ષીરાન્નનો દોહદ થવાથી તે શોધવાને પૃથ્વી ઉપર આવી. અનુક્રમે શોધતી શોધતી ત્યાં આવી ચડી. તો વૃક્ષની નીચે રહેલા ઘડામાં ક્ષીર જોઈને તે ખંધી ખાઈ ગઈ. તરતજ જે માર્ગે આવી હતી તે માર્ગે પસાર થઈ ગઈ. હવે વૈરોઢ્યા હાથપગ ધોઈને ઘડાપાસે આવી ઘડામાં જુએ છે તો ક્ષીરાન્ન ન મળે, તેમ છતાં એણે મનમાં જરા પણ શોક કે ગુસ્સો ન કર્યો. એક શબ્દ પણ અણજુગતો બોલી નહી. માત્ર એટલુંજ બોલી કે— “ જોણે આ પાયસાન્ન ખાધું એનો મનોરથ સફલ થાયો ! ” એવી આશિષ આપી. એ આશિષ વૃક્ષની ઓઠે સંતાયલી નાગપત્નીએ સાંભળી. પછી પોતાના ભુવનમાં જઈને પોતાના પતિને સર્વે હકીકત કહી સંભળાવી. આ તરફ વૈરોઢ્યા પણ ભવિતવ્યતાનો વિચાર કરતી પાણીનું બેડું ભરીને પોતાને ઘેર ગઈ.

તેજ રાતના વૈરોઢ્યાની પાડોશણને એ નાગપત્નીએ સ્વપ્નામાં દર્શન આપ્યું ને કહ્યું કે—“ હું અલિંજર નાગની

પત્ની છું. તારી પાડોશણુ વૈરોઢ્યા એ મારી પુત્રી છે. એને ગર્ભના પ્રભાવથી ક્ષીર ખાવાનો મનોરથ થયો છે. માટે તે તું પૂર્ણ કરજે અને એને કહેજે કે તારે પીયર નથી છતાં હું તને પીયર સમાન ઉપકાર કરીશ. તારી સાસુના અગ્નિસમા તાપથી તને શાંતિ આપીશ. ” એ પ્રમાણે નાગપત્ની સ્વપ્ન આપીને અદ્રશ્ય થઈ ગઈ.

પ્રાતઃકાળ થયો એટલે પાડોશણુ દેવતાનું સ્વપ્ન યાદ કરીને વૈરોઢ્યાને પોતાને ઘેર બોલાવી અને મીઠા શખ્દોથી એને આશ્વાસન આપી ક્ષીરનું ભોજન કરાવ્યું. એનો દોહદ એ રીતે પૂર્ણ થયો. પૂર્ણ માસે એને પુત્રનો પ્રસવ થયો.

વૈરોઢ્યાના પુત્રના નામ પાડવાને દિવસે એ અલિંબર નાગ પોતાના પરિવાર સાથે પૃથ્વી ઉપર આવ્યો. અને જ્યાં વૈરોઢ્યાનો પિતા રહેતો હતો ત્યાં મહેલ બંધાવીને રહ્યો. ગજ, અશ્વ, વાહન આદિ અપૂર્વ વૈભવવાળો એ નાગદેવ વૈરોઢ્યાના કોડ પૂરવા લાગ્યો. જેથી એની સાસુ પણ વૈરોઢ્યાની ભક્તિ કરવા લાગી. પૂર્વે કરેલા અપરાધો ખમાવવા લાગી.

દુનીયામાં એવો નિયમ છે કે લોકો પૂજયેલાને પૂજે છે. એ નાગદેવે એવી રીતે રેશમી વસ્ત્ર, રત્ન, સુવર્ણ, વગેરે વૈરોઢ્યાને આપી પુત્રનો નામકરણવિધિ કરાવ્યો. અને પછી તેઓ પોતાને સ્થાનકે ગયા. નાગના પ્રતાપથી જગતમાં ને, સાસરામાં વૈરોઢ્યાનો પ્રભાવ વધ્યો.

વૈરોઢ્યાનો પુત્ર નાગદત્ત જગતમાં આગળ જતાં મહા

સૌભાગ્યવાળો થયો. વૈરોઢ્યાના સસરા પદ્મદત્તે વ્રત ગ્રહણ કર્યું. ને તપ તપીને સ્વર્ગે ગયો. પદ્મયશા નામે તેની પ્રિયા પણ તેની દેવી થઈ.

અંતસમયે વૈરોઢ્યા દેવીએ નાગેન્દ્રનું-કર્ણિન્દ્રનું ધ્યાન ધરવાથી મરણપામીને નાગકુમાર નિકાયમાં નાગરાજ-ધરણેન્દ્રની પત્ની થઈ. ત્યાં પણ તેનું નામ વૈરોઢ્યાજ રહ્યું. એ વૈરોઢ્યા દેવીનું આરાધન કરીને કુલચન્દ્ર શેઠે પ્રતિમાણા સ્ત્રીના નામથી પુત્ર મેળવવાનો ઉપાય પૂર્વે પૂછ્યો હતો. દેવીએ હો માટે શું ઉપાય બતાવ્યો તે આપણે જોઈ ગયા છીએ. એ વૈરોઢ્યા જગત પ્રસિદ્ધ પદ્માવતીદેવી પોતેજ !

પ્રકરણ ૬ ઠું.

‘ એ નગાભૂત કોણ ! ’

સૌરાષ્ટ્ર પ્રદેશમાં શત્રુજયના એક શિખરસમા ઢાંક પર્વત ઉપરની તળાટીમાં રણસિંહ કરીને કોઈ રાજા હતો. એને ભોપલા નામે એક અતિ લાવણ્યવતી પુત્રી થઈ. એ નાનપણથીજ અતિ સુરૂપા હતી. જેવી રૂપવાળી તેવીજ એ ગુણવાન હતી. જેથી રાજાને તે પ્રાણ સમાન બહાલી લાગતી. ભોપલા જ્યારે પૂર્ણ યુવાવસ્થામાં આવી ત્યારે રણસિંહે એને માટે લાયક અને ગુણવાન એવા સરખે સરખા સ્વભાવવાળા વરની તપાસ કરવા માંડી. રાજાએ દેશ પરદેશ યોગ્ય વરની ઘણીય

ખોજ કરી પણ ક્યાંય એવા લાયક વરનો પત્તો લાગ્યો નહીં. એક દિવસે લોપલા સખીઓ સાથે શત્રુજ્ય પર્વતના ઉપવનમાં ફરવાને નીકળી. વર્ષાઋતુ હોવાથી સૃષ્ટિની સુંદરતામાં કુદરતે પોતાની અપૂર્વ શોભાના સાથીયા પૂર્યા હતા. એથી એ બાળા કુદરતની અલૌકિક રચના નિહાળતી તે પર્વતના છેક ઉપલા શિખર નજીક આવી પહોંચી. ત્યાં મંદારના પુષ્પનું વન એની નજરે પડ્યું. શૈવ ધર્મમાં બાળા ચુસ્ત હોવાથી એણે દાસીઓને આજ્ઞા કરી કે—“ આજે શ્રાવણ માસની પંચમી છે. લે નિશાસમયે મારે શંકરનું પૂજન કરવું છે. માટે આપણે આ મંદારનાં સુંદર પુષ્પોને વીણીયે, મંદારનાં પુષ્પો શંકરને વધારે પ્રિય હોય છે. ” રાજકન્યાની આજ્ઞાથી સર્વે દાસીઓએ જુદી જુદી દિશામાં મંદારનાં પુષ્પ વીણવાને લતાઓમાં પ્રવેશ કર્યો, શંકરની ભક્ત આ બાળા :પણ મંદારનાં પુષ્પો વીણતી મનમાં યૌવનના અનેક તરંગોમાં વિહરતી આગળ આવી. ભવિતવ્યતાના યોગે તે દિવસ નાગલોકોનો આનંદ દિવસ હતો. જેથી વાસુકીનાગ પોતાના નાગપરિવાર સાથે આ ઉપવનમાં આવેલો હતો. અત્યારે પોતે એકલો મંદાર વનમાં મોજની લટારમાં ફરતો હતો. એવામાં રૂપ લાવણ્યની કારિગરી સમી આ અનુપમ બાળાને એકાકી વાસુકીનાગે પુષ્પ વીણતી જોઈ, મનુષ્ય ભવની એ અથાગ સુંદરતા, નવીન ઉગતી યૌવનવય, શરીરનું લાલિત્ય, સુરમ્યપણું, ઘાટીલાપણું એવા આકર્ષક અવયવો જોઈ નાગ મોહ પામી ગયો. “ આહ ! શું આ બાળાનું સ્વરૂપ ! જાણે નાગકન્યા કે ગાંધર્વકન્યા અથવા

વિદ્યાધર બાળા ! ” એમ ચિંતવતો એના રૂપમાં લુપ્થ થયેલો નાગ એની સામે આવ્યો આવ્યો. રાજકન્યાએ પણ કોઈ દિવસ નહીં જોયેલો એવો મનમોહક પુરૂષ જોયો. જરીક ડરીને પાછી હઠી. મનમાં ગણગણી. “ અરે ! આ દેવસમી કાંતિવાળો કોણ પુરૂષ હશે. ” ધીરજ ધરીને એણે સામે આવેલા પુરૂષને પૂછ્યું. “ કોઈ દિવસ નહિ જોયેલા એવા દેવસમી કાંતિવાળા તમે કોણ છો ? મારી નિયમિત પૂજનનું ફલ આપવા કૈલાસથી ઉતરી આવેલા શું શંકર તો નહોય ! ”

“ પ્રિયે ! હું એ કૈલાસનો શંકર (મહાદેવ) નહીં કિંતુ તારો શંકર (સુખનો કરનાર) છું. તેમની કૃપાથી જગતમાં તું શીઘ્ર પ્રસિદ્ધ થાય તેવું ઉત્તમ ફલ આપવાને હું વાસુકી નાગદેવ તારી પાસે આવ્યો છું. તેને તું પ્રિયપણે સ્વીકાર ! ” એ નાગદેવ વાસુકીએ રાગવશે કહ્યું.

“ તમે નાગદેવ છો, અને શ્રી શંકરને ઉદ્દેશીને મને ફલ આપવા આવ્યા છો તે ખુશીથી સ્વીકારું છું. જાણે એ ફલથી મારો હેતુ પૂર્ણ પાર પડે એવું હોવું જોઈએ. ” બાળાએ કહ્યું.

“ તથાસ્તુ ! તારી મરજી માફક થશે. ” નાગદેવે વરદાન આપ્યું. “ તારા ગર્ભમાં જે પુત્ર થશે તે જગતમાં મોટો વૈદ્યશાસ્ત્રી અને રસકળાઓનો જાણકાર થશે. પરંતુ એનું નામ તું સિદ્ધ નાગાર્જુન રાખજે. ” વાસુકીનાગે એ પ્રમાણે વરદાન આપી એના ગર્ભના પોષણ માટે એને કેટલીક ઉત્તમ વનસ્પતિઓની ઔષધો ખવરાવી. નાગદેવ એની સાથે

સ્વેચ્છાપૂર્વક લોગ લોગવીને પોતાને સ્થાનકે ચાલ્યો ગયો. અને દેવની શક્તિથી બાળા ગર્ભવંતી થઇ. પૂર્ણ માસે લોપલાએ સુંદર પુત્રનો જન્મ આપ્યો. એનું નામ એણે નાગાર્જુન રાખ્યું. બાળપણમાં એ ઘણી કળાઓ શીખ્યો. છતાં રસ-વિદ્યાનો એને કુદરતી શોખ થયો. જેથી એને વૈદ્યવિદ્યાનો અભ્યાસ કરવા માંડ્યો. અનેક પ્રકારની વનસ્પતિયોના ગુણુદોષ જાણી તેનો અનુભવી થયો. તેમજ જે જે નવીન કળા એના સાંભળવામાં આવતી એનો એ અભ્યાસ કરીને શીખી લેતો. અનુક્રમે તે સમસ્ત ભરતખંડમાં મુસાફરી કરીને જેટલી રસાયણ વિદ્યા એના જાણવામાં ને જોવામાં આવી તે બધી એણે શીખી લીધી. અને પૃથ્વી ઉપર એ સિદ્ધ એ નામે પ્રસિદ્ધ થયો.

આટ આટલું શીખવા છતાં એને કળાની તૃપ્તિ થઇ નહી. જેથી નાગાર્જુને જૈન માર્ગમાં પ્રખ્યાત થયેલા અને આકાશગામી વિદ્યાના પારંગામી એવા પાદલિપ્તસૂરિને ગુરૂ તરીકે ધાર્યા. અને એમની સેવા કરવાવડે આકાશગામીની વિદ્યા નાગાર્જુને આચાર્ય પાસેથી કેવી રીતે મેળવી તે આપણે પહેલાં જોઇ ગયા છીએ.

અનુક્રમે દક્ષિણદેશમાં પ્રતિષ્ઠાનપુર નગરમાં શાલિવાહન નામે પરાક્રમી રાજાનો નાગાર્જુન ગુરૂ થયો. જેવો એ કળા વિશારદ હતો તેવોજ એ ધૂર્ત પણ હતો. જોગીનો વેશ છતાં એ અનેક પ્રકારની રસ સિદ્ધિઓ કરતો હતો. છેલાં

એણે કોટીવેધી રસ સાધવાને સ્થંભનપાર્શ્વનાથની પ્રતિમા
મેળવવા માટે પોતાની બાજી વિસ્તારવા માંડી હતી.

પ્રકરણ ૭ મું.

૧ શ્રી સ્થંભનપાર્શ્વનાથ —

કાંતિપુર નગરમાં પોતાના વિશાળ મકાનની અંદર ધન-
પતિ શેઠ બેઠેલો છે. સામે એક સુંદર આસન ઉપર ઘડીમાં
ટીપણું જોતો તો ક્ષણમાં અંગુલીને ટેરવે કંઈક ગણત્રી કરતો
ને બ્રહ્મી સંકેતો ચિત્ર વિચિત્ર આકૃતિ કરતો જોશી બેઠે-
લો હતો. શેઠ એની આગળ કંઈક પોતાનું ભવિષ્ય જોવરાવ-
તા હતા. જ્યોતિષ્ય સંબંધી કંઈક હકીકતો પૂછતા હતા.
પ્રભુ સાથેની લેણા દેણી પણ વાત વાતમાં શેઠ પૂછી લીધી.
એ પ્રભુ સાથેની લેણા દેણીની ગણત્રી કરતાં અચાનક જોશી
એ મસ્તક ધુણાવ્યું. ને વચમાં સ્ખલિત થયા. જેથી શેઠે એનું
કારણ પૂછ્યું તેવારે જોશીએ કહ્યું “ શેઠજી ! પાર્શ્વનાથ
સાથે તમારે લેણા દેણીતો સારીજ છે. એમના આગમન પછી
તમને એકંદરે લાભજ થયો છે. બાહેરથી તમે સમૃદ્ધવાન થયા
છો. એ સમૃદ્ધ છતાં તમે પ્રભુના ભક્ત બનીને મુક્તિ રમણીને

૧ સત્તરમા કુંથુનાથસ્વામીના કહેવાથી આ પ્રતિમા મમ્મથ નામના
વ્યવહારીએ ભરાવી છે એમ પણ કાંઈ આચાર્યો માને છે. તત્ત્વ તો કેવલી
ભગવાન જાણે ?

વરવાને પણ આતુર થયા છે. પણ.....” જોશી આગળ બોલતાં અટકી ગયો.

“પણ કહીને કેમ અટકી ગયા જોશીરાજ ? જેવું ભાવી હોય તેવું કહી બતાવો ! તમારે સંકોચ પામવાની જરૂર નથી.” શેઠે જોશીરાજને જે વસ્તુતત્વ જાણતા હોય તે કહેવાને સૂચવ્યું.

“ હું શું કહું ! દીલગીર છું કે આ પ્રભુ હવે તમારે ત્યાં રહેશે નહીં ! ”

“ હે....શું કહું જોશીરાજ ! ” શેઠ જોશીનું કથન સાંભળીને ચમક્યા.

“ આ ભગવાન હવે અહીંથી ઠાણાઓઠાણા કરશે, એવું ભવિષ્યમાં જોવાય છે. ” જોશીએ ફરીવાર કહ્યું.

“ શું ! ભગવાન અહીંથી અદ્રશ્ય થશે ? કેવી રીતે થશે ? કોઈ હરી જશે કે સ્વયં દેવ શક્તિથી અદ્રશ્ય થશે જોશીરાજ ? ” શેઠ દીલગીર થતાં ગફગફ કંઠે બોલ્યા.

“ શેઠજી ! કોઈ ધૂર્ત આ પ્રભાવિક ભગવાનને ઉપાડી જાય એમ જણાય છે. માટે ચોક્કી પહેરાનો બંદોબસ્ત રાખજો. કે જેથી એનો લાગ ફાવે નહીં. ” જોશીએ સલાહ આપી.

શેઠે જોશીનો સત્કાર કરીને વિદાય કર્યા. અને મંદિરની રક્ષા માટે એમણે ખરાખર બંદોબસ્ત કર્યો. પોતાના ચારે પુત્રોને ભગવંતની બાબુએ એમની રક્ષા કરવાને એમના અંગરક્ષક હોય એમ ગોઠવ્યા. અને પોતે પણ સાવધપણે નિરંતર

અવાર નવાર દેખરેખ રાખવા લાગ્યા કે જેથી રક્ષકોમાં જાગૃતિ રહે. એવી સ્થિતિમાં થોડા એક દિવસો પસાર થયા. ને એક નવીન બનાવ બન્યો.

હવે નાગાર્જુન યોગીની સ્વારી અહીંયા આવી પહોંચી. એણે મંદિરમાં આવીને ભગવંતનાં દર્શન કર્યાં. ને પછી બધી તપાસ કરી તો રક્ષાનો પાકો બંદોબસ્ત હોવાથી નાગાર્જુનને તત્કાળ ભગવંતને ઉપાડી જવાનો સમય પ્રાપ્ત થયો નહીં. જેથી નાગાર્જુન કપટીપણે સેવકવૃત્તિ બતાવતો ત્યાં રહ્યો ને ભગવંતની ભક્તિ કરવા લાગ્યો. જાણે પોતે પણ યોગી છતાં શુદ્ધ શ્રાવક હોય એમ ઉપરનો આડંબર બતાવતો સર્વેને વિશ્વાસ ઉત્પન્ન કરવા લાગ્યો. અવસરે સર્વે શ્રાવકો સાથે મીઠી મીઠી વાતો કરી એમનાં ચિત્તરંજન કરતો હતો. એમના મગજમાં પોતા માટે માન અને વિશ્વાસ ઉત્પન્ન થાય એવા ભાવો પેદા કરતો હતો. એક બાબુએ તે પ્રભુનો ભક્ત થઈને સર્વેનું પ્રીતિ પાત્ર, વિશ્વાસનું સ્થાનક બન્યો. બીજી તરફથી એની મીઠી મીઠી વાતોમાં લોકો ભોળવાવા લાગ્યા. કેટલાક દિવસ એમ કરતાં પસાર થઈ ગયા. કારણ કે શ્રાવકો એની ઉપર વિશ્વાસવાળા થાય (એના અંતરમાં તો પ્રતિમાને હુરણુ કરવાની તાલાવેલી લાગેલી હતી) એ સમયનીજ તેરાહ જોતો હતો. લોકોનું ધ્યાન, રક્ષા કરનારનું ધ્યાન ક્યારે બેધ્યાન થાય અને પોતાને લાગ કાવે એજ એ ખેલાડી નાગાર્જુનનો ખેલ હતો. તોયે નાગાર્જુન ભાગ્યશાળી તો ખરો ! કે આખરે એ સમય પણ આવી પહોંચ્યો. નાગાર્જુનને ભગવાનને ઉપાડી જવાની અણુમોલ

તક તે સમયે મળી. માનો કે કુદરતે એને ચારી આપી. હમણું ભવિતવ્યતાજ ખુદ એને અનુકુળ થઇ હતી.

એક સાયંકાળને સમયે કેટલાક પૂજારીઓ નિંદ્રામાં ઘોરતા હતા. બીજા કેટલાક રક્ષા કરનારા ગેરહાજર હતા. એ સમયે પોતે મંદિરમાં પ્રવેશ કરી આમ તેમ જોતાં કોઈને ન જોવાથી ગભારામાં પ્રવેશીને ભગવંતને એકદમ ઉપાડીને આકાશમાર્ગે ચાલ્યો ગયો. ને ખંભાતની નજીક સેઠીનદીને કાંઠે ખાખરાના વનમાં એક નિર્ભય સ્થાનક શોધીકાઢીને ત્યાં નિવાસ કરી ભગવાન^૧ સ્થંભન પાર્શ્વનાથને પણ ત્યાં સ્થાપ્યા.

એવી રીતે નાગાર્જુન સ્થંભન પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા લાવવામાં તો ફત્તોહમંદ થયો. પણ આટલેથી એનું કાર્ય પતે એમ નહોતું. હજી એમની દષ્ટિ આગળ પારાનું મર્દન કરવાને એને પક્ષિની સ્ત્રીની જરૂર હતી. એવી પક્ષિની સ્ત્રી ક્યાં હશે એની એણે તપાસ કરવા માંડી. જેથી પ્રતિમાને ત્યાં કોઈ ગુહ્ય સ્થાનકે ગોપવીને પક્ષિનીની શોધમાં નીકળી પડ્યો. આકાશ-માર્ગે ગમન કરતાં તે કોઈ સુંદરનગર જોઈને ત્યાં ઉતર્યો અને લોકમાં પક્ષિની માટે પુછપરછ કરવા માંડી. જેથી લોકો તો એની મશકરી કરવા લાગ્યા. “ કે લાઇશ્રી પક્ષિની સ્ત્રી શોધવા નિકળ્યા છે. એમ પક્ષિની કાંઈ રસ્તામાં રખડતી નથી હોતી કે તમને ઝટ મળે. મહારાજ ! એવી પક્ષિનીનું ધ્યાન છોડી દઈને સદ્-

૧ કાંતિપુરનગરમાં બે હજાર વર્ષ સુધી પ્રતિમાજી રહ્યા પછી નાગાર્જુન ઉપાડી ગયો. એવું ઉપદેશ પ્રાસાદમાં લખ્યું છે. તત્ત્વ કેવલી જાણે.

ગુરૂનો આશ્રય શોધી આત્માનું કલ્યાણ કરો. ” લોકો એવી રીતે અનેક પ્રકારે નાગાર્જુનની મશ્કરી કરવા લાગ્યા. તેથી નાગાર્જુન એક વૃદ્ધ પુરૂષને ઉદ્દેશીને બોલ્યો કે-“ હે વૃદ્ધ ! આ યુવાનીયાઓ હું કોણ છું તે જાણતા નથી તેથીજ મારી ચેષ્ટા કરે છે. તે હું સમજું છું. ”

“ ત્યારે આપ કોણ છો જરી બોલખાણ આપશો કે ! ” એ વૃદ્ધ પુરૂષે કહ્યું.

“ પૃથ્વીને વિશે વાસુકીનાગનો પુત્ર નાગાર્જુન જે કહેવાય છે તે હું પોતેજ છું. ” એણે કહ્યું.

નાગાર્જુન નામ સાંભળતાંજ પેલો વૃદ્ધ પુરૂષ એની સ્તુતિ કરતો એના પગમાં પડ્યો. અને પોતાના અપરાધની ક્ષમા માગી. “ હે મહારાજ ! અજ્ઞાનથી થયેલો અમારો અપરાધ ક્ષમા કરો ! ”

એ વૃદ્ધ પુરૂષને અનુસરીને યુવાનીઓએ પણ પોતાના અપરાધની ક્ષમા માગી. કેમકે નાગાર્જુનની ચમત્કારિક શક્તિઓની વાત એમણે સાંભળી હતી. આજે પ્રત્યક્ષ આકાશમાંથી ઉતરતાં એને એ લોકોએ જોયો હતો. હવે જાણી જોઈને સિંહના મોંમાં કોણ હાથ નાખવા જાય. જગત તો ચમત્કારને નમસ્કાર કરતું આવ્યું છે. બળીયાને સૌ કોઈ નમીને ચાલે છે. જેથી નાગાર્જુનને ગુસ્સે કર્યે એમને પાલવે એમ ન હોતું જેથી સર્વેએ ખમાવ્યો.

“ હે વૃદ્ધ ! એ માટે તમારે શ્રીકર કરવી નહી. ” નાગાર્જુને કહ્યું.

“ અમારાં ધન્ય ભાગ્ય કે આજે અમને આપનાં દર્શન થયાં અમે તમારી કીર્તિ ઘણી સાંભળી હતી. જેથી આપનાં દર્શન માટે અમે આતુર હતા. આજે અમારા મનના મનોરથ સફલ થયા. ” વૃદ્ધે કહ્યું.

“ તમારું કલ્યાણ થાયો ! ” એમ કહીને નાગાર્જુન ત્યાંથી આકાશમાર્ગે સર્વે જનોની નજર આગળ જોત જોતામાં ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૮ મું.

‘ કાટીવધી રસસિદ્ધિને માટે ! ’

માર્ગે ચાલતાં નાગાર્જુનને વિચાર થયો કે “ ગામ ગપાટાનું મૂળ ભંગીનો અખાડો હોય માટે ત્યાં જવાથી મારા મનના મનોરથ પૂર્ણ થશે. કાંઈક નવીન જાણવાનું મળશે. ” એમ વિચારી એણે એક નગરમાં ઉતરી જ્યાં ભંગીલોકોનો અખાડો હતો તે તરફ જઈ જોવે છે તો કેટલાકના હાથમાં ગાંજાની ચલમ રહી ગઈ છે. કોઈ ભાંગના કટોરા પર કટોરા ચઢાવે છે. કોઈ કસુંબામાં મશગુલ છે. કેટલાએક કેફની ધુનમાં બેધ્યાન છે. કોઈ ટાઢા પહોરનાં ગપ્પાં મારી આનંદ કરી રહ્યા છે. ત્યાં નાગાર્જુન યોગીએ દાખલ થઈને રામરામ કર્યાં. એમને યોગી-મ-

હાત્મા ધારીને કોઇ ભાંગ તો કોઇ કસુબો તો કોઇ ગાંભની ચલમથી એમનો આદર સત્કાર કરવા લાગ્યા. નાના પ્રકારની વાતો એમની વચ્ચે ચાલતી હતી એમાં આસ્તેથી નાગાર્જુને સ્ત્રી વિષયક વાર્તા દાખલ કરી. એની વાત ચાલતાં નાગાર્જુન બોલ્યો. “ હું નથી ધારતો કે આમાંથી કોઇએ પદ્મિની સ્ત્રીને જોઇ હોય કે સાંભળી હોય ! ”

“ અરે ! યોગીરાજ ? એમ શું કહો છો ? અહીંથી સાઠ કોસ દૂર પ્રતિષ્ઠાનપુર નામે મોટું નગર છે. ત્યાંના રાજા શાલિ-વાહનની પ્રાણપ્રિય અર્ધાંગના ચંદ્રલેખા એ એકજ વર્તમાન-કાળમાં પદ્મિની તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. ” એમાંથી એક અપ્રીણી હતો તે એકદમ બોલી ઉઠ્યો.

બસ, નાગાર્જુનની બધી મુંઝવણ મટી ગઈ. ત્યાંથી સવેને રામરામ કરી એમની મેમાનગતિ સ્વીકારતો તે આકા-શમાર્ગે ઝટ પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં આવી પહોંચ્યો. શહેરમાં આવીને તે રાજાને ત્યાં એના કુમારોને શિક્ષણ આપવાને ગુરૂ તરીકે-અધ્યાપક તરીકે રહ્યો. અને સમય પરત્વે એણે પદ્મિનીનાં લક્ષણો, રૂપ, કાંતિ, ગુણ, વાણી, વગેરેથી એ પદ્મિની સ્ત્રી છે એવી એને ખાતરી થઈ. હવે જેમ બને તેમ એનું હરણ કરવાને એની મનોવૃત્તિઓ તળે ઉપર થવા લાગી. પરન્તુ રાણી ચંદ્રલેખા દિવસના સમયમાં સખીઓના મંડલમાં બેસીને જીવને આનંદ આપતી હતીને રાત્રે તેણી પતી સેવામાં રોકા-યલી હોવાથી “નાગાર્જુનને તેનું હરણ કરવાનો અવસર પ્રાપ્ત થતો નહી. એમ કરતાં ત્યાં કેટલોક સમય વહી જવાથી એને

ધાસ્તી લાગી. કે “ રખે ચંદ્રલેખાનું હરણ કરતાં પાશ્વનાથની પ્રતિમા ત્યાં હરાઈ ન જાય ! ” છતાં અનુકુળ સમય હાથમાં નહી આવવાથી કેટલાક દિવસો ત્યાંજ વહી ગયા.

એક દિવસ અધિરો અનેલો નાગાર્જુન રાજરાણી શયનગૃહમાં આવે તે અગાઉ પોતે નિશાચરની માફક અંદર દાખલ થઈને એક ખુણે ભરાઈ ગયો. હવે સમય થતાં રાજરાણી આવ્યા. તેઓ હંમેશની માફક નાના પ્રકારના ભોગો ભોગવતાં, વાણીવિનોદથી એક ખીજનાં દિલ ખડેલાવતાં અત્તરાદિક સુગંધિ પદાર્થોથી ભરપુર એવા પલંગ ઉપર બંને નિદ્રાવશ થયાં.

પ્રચ્છન્નપણે ઉભેલો નાગાર્જુન તેમની આ સર્વેં યેષા જોતો હતો અને તેઓ ક્યારે નિદ્રાવશ થાય એની રાહ જોતો હતો. બંને ઉઘેલા જાણી આસ્તેથી નાગાર્જુન બહાર નીકળ્યો ને રાજરાણી શય્યાગૃહમાં પોઢ્યાં હતાં તે ઓરડાનું દ્વારતેણે પ્રથમથી સાંકળ દીધા વગર રાખેલું તે તરફ જઈને ખારણા આગળ ઉભો રહી કાન દઈને આસ્તેથી તે કંઈક સાંભળવા લાગ્યો. પણ સર્વત્ર શાંતિ હતી. મધ્યરાત્રીનો સમય હતો. કાળા કામને સહાય કરનારી કાળીરાત્રી પૂર્ણપણે જામેલી હતી. રાજ-રાણી રતિ કીડાથી શ્રમિત થયેલા નિદ્રાદેવીને ખોળે હતાં.

રાજરાણી જાગૃત ન થાય એવીરીતે દ્વાર ઉઘાડીને નાગાર્જુને અંદર દ્રષ્ટિ કરી તો તેઓ ભરઉંઘમાં છે એવી ખાતરી થઈ. એટલે અંદર પેઠો ને રતનજડીત એ પલંગ આગળ જઈને ચંદ્રલેખાને અધર ઉચકી આકાશમાર્ગે ગમન કરતો તે

સેઠી નદીને કાંઠે આવ્યો. ત્યાં એક બાબુએ એને—પક્ષિનીને સુવાડી. અને પોતે પ્રતિમાની તપાસ કરવાને ગયો. એટલામાં ચંદ્રલેખાની આંખ ઉઘડી ગઈ અને જાગીને જોયું તો પોતે જંગલમાં ! એને આશ્ચર્ય થયું. તરતજ એ આ અભિનવ બનાવ જોઈ દહેશતની મારી મુઝાઈ ખાઈ જમીન ઉપર પડી. વનના મંદમંદ પવનથી એને શુદ્ધિ આવી ત્યારે આબુબાબુએ જોતાં કોઈ દ્રષ્ટિએ પડયું નહીં જેથી અતિ ગભરાઈ ગઈ. સ્થાનભ્રષ્ટ થયેલી મૃગલીની જેમ કૂર વનેચર પ્રાણીઓની ગર્જનાંઓ સાંભળવાથી પક્ષિની તો ખડાવરી બની ગઈ. બોલવા જાય તો કંઠ બંધાઈ જાય. જોવા જાય તો આંખે કાંઈ દેખી શકાય નહીં. ને સાંભળવા જાય તો કાન બહેર મારી ગયેલા. આવી અવસ્થામાં સપડાયેલી ચંદ્રલેખા પાછી બેભાન થતી ચાલી. એટલામાં નાગાર્જુન એની પાસે આવીને પ્રત્યક્ષ થયો અને ધીરજ આપતાં કહેવા લાગ્યો. “ હે સતી ! શા માટે ગભરાય છે ! જો આ મહાપ્રભાવિક શ્રી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા સમક્ષ હું તને પ્રતિજ્ઞા પૂર્વક કહું છું કે ‘ વિષયની કે અન્ય બીજા કોઈપણ પ્રકારની દુષ્ટ ઇચ્છાએ મેં તારૂં હરણ કર્યું નથી. પણ માત્ર તારે હાથે આ ભગવાનની દ્રષ્ટિસન્મુખ પારાર્જુન મર્દન કરાવવું છે. તે માટેજ મેં તને અહીં આણી છે. બાકી તો તું મારે બહેન સમાન છે. માટે તારા મનના અન્ય સર્વે વિચારો દૂર કરી ભગવાનની આ પ્રતિમા સમક્ષ તું પારાર્જુન મર્દન કર ! પ્રાતઃકાળ થતાં પહેલાં હું તને તારા મહેલમાં પહોંચાડી દર્શશ. માટે તું લેશપણ ચિંતા રાખીશ નહીં. પણ

એટલું તું યાદ રાખજે કે તારે આ વાત કોઈને કહેવી નહી, તેમ છતાં પણ જો તું કહીશ તો તારા પતિ અને પુત્રોના મૃત્યુના નિમિત્ત રૂપ ગણાઈશ. એટલુંજ નહીં બલકે તારું વિસ્તાર પામેલું સામ્રાજ્ય પાયમાલ થઈ જશે ને એ બધો દોષ તારી ઉપર આવી પડશે. ” નાગાર્જુને પ્રગટ થઈને ચંદ્રલેખાને ધીરજ આપીને કાંઈક વસ્તુ સ્થીતિ સમજાવી.

નાગાર્જુનનાં લય ભરેલાં વચન સાંભળીને નિરાધાર થયેલી ચંદ્રલેખાએ એની વાત માન્ય કરી અને ખરલમાં પારાનું મર્દન કરવાને બેઠી. એનું હૃદય રડતું હતું. મનમાં એ અતિ મુંઝાતી હતી. અંતરમાં અનેક સંકલ્પ વિકલ્પો થયા કરતા હતા. આંખમાં આંસુ હતાં. ગમે તેવી સ્થીતિ છતાં નાગાર્જુનનો હુકમ માન્યા વગર એને ચાલે એમ ન હતું. જેણીએ સૂર્યના કિરણો પણ નહીં જોયેલાં એને કાળ સમી કાળીરાત્રીએ જંગલમાં એકાકી પર પુરૂષના હુકમને માન આપી પારાનું મર્દન કરવું પડે એ શું ઓછું દુઃખ હતું ? વળી દરરોજનું આ દુઃખ હતું. છમાસ પર્યંત રોજ રાત્રીના નાગાર્જુન એને અહીંયાં લાવે ને આખી રાત પારાનું મર્દન કરાવે, પ્રભાત થતાં એને સ્વસ્થાનકે મુકી આવે એ કાંઈ જેવું તેવું દુઃખ નહોતું. આ તો કહેવાય પણ નહીં ને સહેવાય પણ નહીં ! શું કરે ! વિધિ ઈચ્છા બળવાન હતી. દૈવની ઈચ્છાને આધિન થયા વગર અત્યારે તો પાંદળનીને છુટકો નહોતો.

રોજ રાતના નાગાર્જુન એનું હરણ કરી જતો ને

પ્રાતઃકાળ પહેલાં એને પાછી મૂકી જતો હતો. અનુક્રમે છ મહિને એનું કામ સિદ્ધ થયું ત્યાં લગી તેણી મનમાં અતિ દુઃખ પામતી શરીરે કૃશ થતી ચાલી. સાપે છછુંદર ગળ્યું તે ગળાય પણ નહીં ને કઢાય પણ નહીં. એ દુઃખની વાત એનાથી ન તો બીજાને કહેવાતી ન તો પોતે એનો ઉપાય કરવાને સમર્થ થતી.

શાલિવાહન રાજા પણ પોતાની પ્રિયાને કૃશ થતી જોઈને વૈદ્યો પાસે અનેક ઉપાય કરાવવા લાગ્યો, પણ જરાએ એથી ફાયદો થયો નહીં. તેમ ધાર્મિકી ચંદ્રલેખા કંઈ કહી શકતી પણ નહીં.

એક દિવસે રાતના શાલિવાહન રાજા એકાએક જાગૃત થતાં જુવે છે તો શય્યામાં ચંદ્રલેખા નહોતી. રાજા એકદમ સાવધ થયો ને જોયું તો પલંગમાં પશ્ચિની નહોતી. જેથી એને ઘણું આશ્ચર્ય થયું. “ઓહો ! આટલી રાતે એ ક્યાં ગઈ હશે ?” આમ તેમ બધે તપાસ કરી પણ ક્યાંય પત્તો લાગ્યો નહીં. જેથી રાજાને ઘણો ક્રોધ ચડ્યો ને નાગી તલવારે મહેલમાં એની શોધ કરવા લાગ્યો. “કે જો સપડાઈ જાય તા આ તલવારથી એને એના પાપનું પ્રાયશ્ચિત કરાવું—એના વ્યભિચારનું ફલ એને ખતાવું.” પણ ચંદ્રલેખા તે સમયે મહેલમાં ક્યાંય પણ જણાઈ નહીં. રાજાએ પણ આખા મહેલમાં નીચે ઉપર, ખુણે ખોચરે, અને ચોરડાઓમાં શોધ કરવા માંડી પણ ક્યાંય એની ગંધ આવી નહીં. એવામાં પ્રાતઃકાળ થવાથી ધૂર્ત નાગાર્જુન ગુપ્ત રીતે ચંદ્રલેખાને પલંગ ઉપર સુવાડીને પલાયન થઈ ગયો.

રાજા આખો મહેલ જોઈને પાછો શય્યાભૂવનમાં આવ્યો તો ચંદ્રલેખાને પાસાલેર સુતેલી જોઈ. જેથી તે ખોટ્યો. “ હુષ્ટા ? વ્યભિચારિણી ? તારું કાળું મેં મને ના બતાવ ! જો, આ તલવાર તારું રક્ત પીવાને ટમટમી રહી છે. માટે તારે અંતકાળને સમયે-જો કે વ્યભિચારિણી સ્ત્રીને પ્રભુપ્રીતિ તે ક્યાંથી હોય છતાં-તને ચેતાવું છું કે તું છેલ્લાં તારા ઇશ્વરી સ્તુતિ કરી લે. ”

પ્રાણનાથ ? આ હુનીયામાં મારા ઇશ્વરેવ કહો કે આરાધ્ય દેવ કહો તે આપનેજ ગણું છું. સ્ત્રીને પતિ સમો બીજો દેવ કોણ છે ? અને તેથીજ તમારી આગળ હાથ જોડીને પ્રાર્થના કરું છું કે હું કેવળ નિરપરાધી છું. મને લગાડેલાં વિશેષભૂતથી હું મુક્ત છું. જે હુસ્સહ સંકટમાં હું સપડાયેલી છું તે મારાથી કોઈની આગળ કહી શકાય તેમ નથી ” રાણી ચંદ્રલેખા રાજાના ક્રોધથી થરથર કાંપતી હતી છતાં બીહતે બીહતે પણ એણે રાજાની પ્રાર્થના કરી તેને સમજાવવા કોશીલ કરી.

રાજા સકલ વિદ્યામાં પ્રવિણ હોવાથી તે સ્ત્રીના વચન ઉપર વિશ્વાસ નહીં રાખનારો, છતાં તેના વસ્ત્રાલંકારો, વદનનો દેખાવ, મસ્તક ઉપરના કેશની સ્થિતિ વગેરેની પરીક્ષા કરતાં એને લાગ્યું કે સ્ત્રી નિર્દોષ છે. જેથી તલવાર એણે ફેંકી દીધી. અને એ હુસ્સહ સંકટના સંબંધમાં કંઈક એને પૂછવા લાગ્યો કે “ તું એવા તે કયા સંકટમાં સપડાણી છે કે જેથી આમ સુકાતી જાય છે ? ”

“ પ્રાણનાથ ! કૃપા કરીને એ પૂછશોજ નહી. એ કહે-
વાથી આપણા કુટુંબની, સામ્રાજ્યની ને પ્રાણોની ભયંકર
ખુવારી થશે. માટે મારી ઉપર વિશ્વાસ લાવીને આપ પૂછ-
શોજ ના ! ” રાણીએ રાજાને ઘણું સમજાવ્યું. પણ રાજાએ
એની હઠ છોડી નહી ને વારંવાર એને પૂછવા લાગ્યો. રાણીએ
જાણ્યું કે “ હવે કહ્યા વગર છુટકો નથી. ” એમ સમજી ખેદ
કરતી ચંદ્રલેખા બોલી. “ સ્વામિન્ ! જે બનવાકાળ હોય તે
બનો પણ તમારી અતિશય હઠ જોઈને હું લાચાર છું.
સાંભળો ! પ્રતિદિવસ રાતના નાગાર્જુન નામનો યોગી આવીને
મને આકાશમાર્ગે ઉપાડી જાય છે ને ખંભાતનગર પાસે આ-
વેલી સેઠી નદીના કાંઠા ઉપર લઈ જઈ ત્યાં શ્રી પાર્શ્વનાથજીની
પ્રતિમા સામે કોટીવેધી રસ ઉત્પન્ન કરવાને પારાનું મારી
પાસે મર્દન કરાવે છે. ને સૂર્યોદય પહેલાં તે મને અહીયાં મૂકી
જાય છે. ” ચંદ્રલેખાએ આખરે સત્ય હકીકત કહી સંભળાવી.

ચંદ્રલેખાની હકીકત સાંભળીને શાલિવાહન ઉંડા વિચા-
રમાં પડ્યો. આખરે કાંઈક વિચાર કરીને તે બોલ્યો કે. “ હે
પ્રિયા ! નાગાર્જુનનો ક્રોધ શમાવવા માટે આપણે આપણા
બે પુત્રો સહીત ત્યાં જઈને સાષ્ટાંગદંડવત કરી એની માફી
માગવી. ”

“ તમારો આ વિચાર ઘણોજ ઉત્તમ છે. જરૂર આજે
આપણે એ પ્રમાણે કરવું. ” રાણીએ કહ્યું ને પછી બન્ને જણાં
જુદાં પડ્યાં.

પ્રકરણ ૯ મું.

‘ શાલિવાહન . ’

દક્ષિણ દેશના પ્રતિષ્ઠાનપુર (પેંઠણ) નગરમાં પૂર્વે એક સમયે ત્રણ પરદેશી બ્રાહ્મણ મુસાફરોએ પ્રવેશ કર્યો. એ મુસાફરોમાં બે પુરૂષો હતા અને એક સ્ત્રી હતી. તેઓ પોતાના વતનથી યાત્રા કરવાને નિકળેલા તે અનુક્રમે આ નગરમાં આવી ચડ્યા હતા. બે પુરૂષો તે સગા ભાઈઓ હતા, સ્ત્રી તે તેમની સાથે એમની સગી બેન હતી. બેન તરૂણ ઉગતી ઉમરની છતાં વિધિની વક્તાએ કરીને પરણીને તરતજ રંડાયેલી હતી. એ સુરૂપા સુભગા નામ પ્રમાણેજ સુરૂપા છતાં સૌભાગ્યહીન હતી. તેઓ આ નગરમાં આવીને કોઈ કુંભારને ત્યાં ઉતર્યાં. કેટલોક સમય શહેર સાડું હોવાથી તેઓ ત્યાં રહ્યાં અને હરકોઈ રીતે આજીવિકા ચલાવી પોતાનો નિર્વાહ કરતાં હતાં.

એક દિવસ સુરૂપા સુભગા પાણી ભરવાને ગોદાવરી નદીના તટ ઉપર ગઈ. ત્યાં નાગહૃદ નામના આરેથી એ બાળા પાણી ભરવા લાગી. આ સમય સંધ્યાનો હતો. સવિતાનારાયણ આખા દિવસની મુસાફરીથી થકીને કંટાળેલો હોઈ અસ્તાચલની ઓઠે છુપાઈને નિરાંતે વિશ્રાંતિ લેતો હતો. જેથી ગોવાળો ત્વરાથી પોતાનાં ઢોરોને લઈને નગરભણી હાંકે જતા હતા અને તેની ખરીઓથી ઉડેલી રજ-ધુળ આકાશમાં છવાઈને સૂર્યના એ મંદ પડીગયેલા પ્રકાશને પણ ઝાંખો પાડતી હતી. પક્ષીઓ

આખો દિવસ ચારો ચરીને આનંદથી કિલકિલ શબ્દો કરતાં પોતાના માળામાં જતાં હતાં. સાયંકાળ થઈ ગયેલો હોવાથી નાગહૃદ આગળ અત્યારે વિજનતા જણાતી હતી. અને તેથી આખો દિવસ કામિનીઓના ઘસારાથી એ ડોળાએલો જલપ્રવાહ અત્યારે સુરૂપાનું રૂપ જોઈ મોહ પામ્યો હોય અને નિરાંતે એનું અવલોકન કરતો હોય તેમ ધીમે ધીમે ગતિ કરી રહ્યો હતો.

આ સોળ વરસની સુકોમળ પણ દૈવ કોપથી વિધવા થયેલી સુરૂપા પોતાના નાનુક હાથે કોરી ગાગર લઈને મંદ-મંદ ડગલા ભરતી ગોદાવરીના તટે નાગહૃદ પાસે આવી. એ નવયૌવના બાળા સુરૂપા ગોદાવરીનાં એ ખળખળ કરતાં જળનું અવલોકન કરતી તો ક્ષણમાં નદીના તટ ઉપર આવેલા ઉપવનની શોભાને જોતી—એ આખા દિવસના તાપથી કરમાં-યેલાં પુષ્પોની સ્થિતિ નિહાળતી અને પોતાની પણ તેવી સ્થિતિ સમજી સુરૂપા ગંભિર બની જતી. પોતે વિધવા હોવાથી શરીર ઉપર માત્ર સાદાં વસ્ત્ર હતાં. અલંકારનું તો નામ પણ નહોતું; છતાં પણ અત્યારે ગોદાવરીના નાગહૃદમાંથી જલ ભરતાં તે ગોદાવરીના શણગાર રૂપ બની હતી.

કોરી ગાગરને એણે થોડુંક જલ લઈને વીંછળવા માંડી. અને પછી ચોખું જલ ભરવાને પોતાનાં વસ્ત્ર ઉંચાં લઈને તે નાગહૃદના ઉંડા જલમાં ચાલી. ઠીંચણ બરાબર જલમાં આવીને વાંકી વળી ગાગરને જલમાં નમાવી પાણી ભરવા લાગી.

વસંત ઋતુના મંદમંદ વાયુથી એના માથાના વસ્ત્રનો

છેડો ખસી ગયો હતો છતાં કોઈ પુરૂષ અહીંયાં નહી હોવાથી એને પરવા નહોતી.

એ નાગહૃદનો અધિષ્ઠાયક નાગ નામનો દેવ આ બાળાને આમ એકાકિની અને સુરૂપા જોઈને મોહમુગ્ધ બન્યો અને અકસ્માત એ પ્રાણી બાળા-પ્રણતનયા આગળ પ્રગટ થયો. જેમ વિજળીના તીવ્ર તેજમય ઝળકારાથી પુરૂષના નેત્રો મિંચાઈ જાય તેમ આ વિધવા બાળાનું સ્વરૂપ જોતાં એ નાગદેવનાં નેત્ર તેજથી અંજાઈ ગયાં. છતાં એ વારંવાર એની કાંતિનું અવલોકન કરવા લાગ્યો. એકાંત હતી, સમયસાયંકાળનો હતો, બન્ને જલમાં ઉભેલાં હતાં, નવયૌવનથી મસ્ત હતાં. આશાનાં ભરેલાં હતાં. છતાં એક દેવ હતો જ્યારે બીજી માનુષી હતી. કામદેવના તાપથી એવી એકાંત સ્થિતિમાં નાગદેવનું મન સુરૂપાને ભેટવાને આતુર બન્યું. જેથી તે મંદમંદ ડગલાં ભરતો એની પાસે આવીને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યો. “ બાળા ! સર્વ શક્તિમાન હું દેવ છતાં આજે હૃત્ભાગ્ય વાળો થઈને તારી મહેરબાની આહું છું. ”

“ હું તો એક વિધવા છું મારાથી મહેરબાની થઈ શકેજ નહી, તમે દેવ થઈને આવું અઘટિત બોલો એ શું તમને યોગ્ય છે કે ? ” બાળાએ કહ્યું. દેવની હાવભાવમય ચેષ્ટા છતાં સુરૂપા નિર્વિકાર હતી. પોતાનું શિયલપ્રત સાચવવાને અતિ આતુર હતી.

“ શું કરું ? લાચાર છું ! તારા આ સૌંદર્યમાં હું મુગ્ધ બન્યો છું ! એ મદન મોહન પુષ્પધન્વાનો હું તાબેદાર થયો છું ? ” દેવે જણાવ્યું.

“ છતાં તમારી માગણી હું માન્ય રાખી શકું તેમ નથી. સ્ત્રીને તો એક પતિ સિવાય ખીજા કોઈનો આધાર નથી. તમે તમારે રસ્તે જાઓ. નાહક મને ન સતાઓ. સુરૂપાએ પોતાનો નિશ્ચય જણાવ્યો.

“ સુરૂપા ? શામાટે મને નિરાશ કરે છે ? સમજ ને મારું આતિથ્ય સ્વીકાર ! નાગદેવે ફરીને કહ્યું.

“ તે કદિ પણ નહીં બને. ” બાળાએ તેનો તિરસ્કાર કરવા માંડ્યો.

“ અરે ! આમ હું તને સમજાવું છું ત્યારે તું વળી જીદી બને છે. સુરૂપા ? તારે અવશ્ય મારું આતિથ્ય આજે સ્વીકારવું જ પડશે. મારી સાથે તારે મને કે કમને પણ સ્નેહ કરવો જ પડશે. ” નાગદેવે કંઈક આવેશપૂર્વક કહ્યું. એને લાગ્યું કે આ જાહ્નવી સમજાવી સમજે તેમ નથી.

“ હું કદિપણ મારું શિયળવ્રત મુકીશ નહીં. તમારી ધારણા ક્યારે પણ સફલ થશે નહીં. ”

સુરૂપાના શબ્દો સાંભળી નાગદેવ એના પાસે જઈ જરાક હસ્યો. તેણે મનમાં ધાર્યું કે “ આ બાળા સમજાવી સમજશે નહીં. માટે સમજાવ્યા વગર આપણે આપણું કામ

કરી લેવું. પોતાની શક્તિની એ બિચારીને ક્યાંથી ખબર હોય કે એની આગળ એ અબજાનું શું ગળુ ? ”

એમ વિચારતો એ નાગદેવ એની પાસે આવ્યો અને એ નાભુક પુષ્પને પોતાની બન્ને ભૂજાઓવડે ઉપાડી લીધું. એની નામરજી છતાં એને હૈયા સાથે ચાંપતો, રમાડતો અને ચુંબન કરતો એ કિનારે આવ્યો અને પોતાની શક્તિથી એક શય્યાગૃહ ઉત્પન્ન કરી તેમાં એને સુવાડી એની સાથે ઇચ્છા-પૂર્વક વિહાર કર્યો. બાળાએ પ્રથમ તો એના હાથમાંથી છૂટવાને તરફડીયાં માર્યાં, પણ એ દેવસત્તા આગળ મનુષ્યની અદપશક્તિ વ્યર્થ હતી. જેથી એ સર્વે અઘટિત આચરણ સુરૂપાએ પણ સહન કર્યું. ભાવી ભાવને યોગે સુરૂપા ગર્ભવતી થઈ, કોઈક ઉત્તમ જીવ એ ગર્ભમાં આવીને ઉપજ્યો. નાગદેવ એની સાથે વિહાર કરીને જ્યારે તૃપ્ત થયો ત્યારે એને છુટી કરીને કહ્યું કે “ તું પ્રીત કરીશ નહી. પરન્તુ જ્યારે જ્યારે કંઈ તને આકૃત આવે ત્યારે મને સંભારીશ તો હું તરતજ આવીને તારી આપદા દૂર કરીશ. ” એમ કહી નાગદેવ પાતાળમાં ચાલ્યો ગયો.

શોકયુક્ત એ વિધવા બાળા પણ જળ ભરીને પોતાને ઉતારે આવી. હવે એના ઉદરમાં રહેલો ગર્ભ ધીમે ધીમે વધવા લાગ્યો. એના વૈધવ્ય ધર્મનો નાશ થયો. અગોઘ ઐશ્વર્યનું તેજ એના વદન ઉપર અને શરીર ઉપર ચમકવા લાગ્યું. છતાં શરમથી એણે ભાઈઓને એ વાત કહી નહી.

ખન્ને ભાઈઓએ બેનની આવી સ્થિતિ જોઈ તે બન્નેને એક બીજા માટે શક ઉત્પન્ન થયો. મોટા ભાઈએ મનમાં વિચાર્યું કે “ આની સાથે મારા નાના ભાઈએ કંઈક ગરબડ કરી એનું જ આ પરિણામ છે, કેમકે એના સિવાય બીજા કોઈ પુરૂષ સાથે એને પરિચય નથી. એવો જ વિચાર નાના ભાઈના મગજમાં આવ્યો કે “ મોટા ભાઈએ જરૂર સગી બેનની સાથે ગોટાળો કર્યો. હા ! શું :જગત છે ? વિષય કેવો આંધળો છે. કામદેવને આધિન થયેલો પુરૂષ પોતાનું જરાએ હિત સંભાળતો નથી. વિવેક રહિત થઈને મદિરાથી અંધ થયેલાની માફક તે કેવો અનાચાર સેવી રહ્યો છે તે જોતોજ નથી. ખેર જેવી ભવિતવ્યતા ? છતાં મનમાં શંકા પામીને એક બીજા ખુલાસો કરી શક્યા નહીં ને સુરૂપા સુભગાનો ત્યાગ કરીને બન્ને જુદે જુદે દેશ જતા રહ્યા.

વિધિ ઇચ્છા બળવાન છે. એકલી અટુલી નિરાધાર સુરૂપા પોતાના દૈવને દોષ દેતી પારકાના કામકાજ કરીને નિર્વાહ કરવા લાગી અને પ્રારબ્ધ ઉપર ભરોંસો રાખીને સમય વ્યતીત કરતી હતી. ધીરજથી દુઃખોને સહન કરતી વૃદ્ધિ પામતા ગર્ભનું સુરૂપા પોષણ કરવા લાગી.

પ્રકરણ ૧૦ મું.

શાલિવાહન—

ગર્ભાનું પોષણ કરતાં સુરૂપાને કુંભારને ઘેર કેટલાક દિવસો વહી ગયા, ને પૂર્ણ માસે નાગદેવના પ્રભાવથી એણે મહા તેજસ્વી બાળકનો જન્મ આપ્યો. અનુક્રમે તે બાળક બાહ્યાવસ્થામાં બાળકને યોગ્ય કીડા કરતો વૃદ્ધિ પામવા લાગ્યો. કુંભારને ઘેર ઉછરતો હોવાથી લોકો એને કુંભારનો પુત્ર માનવા લાગ્યા, શાલિવાહન એવું એ બાળકનું નામ પાડયું. બાળપણમાં એ બાળક માટીનાં હાથી, ઘોડા વગેરે તરેહતરેહ જાતિનાં રમકડાં બનાવીને છોકરાંને તે કૃત્રિમ હાથી ઘોડાનાં દાન આપતો. જેથી લોકોમાં સન્ ધાતુનો અર્થ દાન કરવું એવો હોવાથી તેમ જ વાહનનું દાન કરતો હોવાથી શરૂઆતમાં તે સાતવાહન નામે પ્રસિદ્ધ થયો. બાલક યોગ્ય કીડા કરતો સાતવાહન સુખમાં પોતાનો કાલ નિર્ગમન કરતો હતો.

તે જમાનામાં પૃથ્વી ઉપર પરાક્રમી અને પરદુઃખ-ભંજન એવો વિક્રમ રાજા અવંતી દેશની ઉજ્જયિની નગરીમાં રાજ્ય કરતો હતો. દીર્ઘકાળ પર્યંત વિશાળ પૃથ્વીનું રાજ્ય ભોગવીને અવંતિપતિ હવે છેક વયોવૃદ્ધ થઈ ગયો હતો. જેથી રાજા વિક્રમ વિચારવા લાગ્યો કે “હવે મારી પછી આ વિશાળ પૃથ્વીનો ભોગવનાર કોણ પરાક્રમી થશે ?”

એ જાણવાના ધરાદાથી એણે હોંશીયાર જ્યોતિર્વિદ્દ બ્રાહ્મણોને બોલાવી તેમનો સત્કાર કરતાં વિક્રમે પૂછ્યું “ ભૂદેવો ? કહો, મારી પછી આ પૃથ્વીને ભોગવનારો કોઈ પૃથ્વી ઉપર પેદા થયો છે કે શું ? ”

રાજાનો આવો પ્રશ્ન સાંભળીને બ્રાહ્મણ પંડિતો માંહે-માંહે વિચાર કરવા લાગ્યા અને એક વૃદ્ધ બ્રાહ્મણે રાજાને જણાવ્યું. “ રાજાધિરાજ ? દક્ષિણ દેશમાં આવેલા પ્રતિષ્ઠાન-પુર નગરમાં કુંભારને ઘેર એક બાળક છે. તે આપની પછી ઉજ્જયિનીની ગાદીનો ભોક્તા થશે. ”

એ બ્રાહ્મણના વિચારને બીજા બ્રાહ્મણોએ ટેકો આપ્યો. જેથી રાજા વિક્રમને ચિંતા થઈ. બ્રાહ્મણોનો સત્કાર કરીને વિદાય કર્યા. બાળપણમાંથી એ ઉગતા સૂર્યના દાંત પાડી નાખવાનો એણે વિચાર કર્યો.

એ અરસામાં ઉજ્જયિનીમાં એક વૃદ્ધ પણ શ્રીમંત બ્રાહ્મણ મરવાને સૂતો એટલે એણે પોતાના ચાર પુત્રોને બોલાવી સમજાવ્યું કે “ વત્સ ? મારા મરણ પછી મારી શય્યાના જમણા પાયાથી માંડીને ચાર પાયા તપાસજો. એમાં નીચે એકેક કલશ છે તે તમે ચારે જણા લઈ લેજો, તેનાથી તમારો નિર્વાહ કરજ્યો. ” એમ કહીને બ્રાહ્મણ રામશરણ થયો. એનું મૃત્યુકાર્ય કર્યા પછી તેરમે દિવસે ચારે પુત્રોએ સાથે મળીને પાયા નીચેની જમીન ખોદવા માંડી, તેમાંથી ચારે કલશ કાઢ્યા ને તેમાં શું છે તે જોવા લાગ્યા. તો પહેલા કલશમાં

સુવર્ણ નિકળ્યું, બીજામાંથી કાળી માટી મળી, ને ત્રીજામાંથી ઉંખી નીકળી; તેમજ ચોથા કલશમાંથી હાડકાં નીકળ્યાં. તે જોઈને મોટાની સાથે બધા વઢવા લાગ્યા અને એના સુવર્ણ-માંથી ભાગ માગવા લાગ્યા, પરંતુ એણે ભાગ આપવાની સાફ ના પાડી જેથી કંઈએ થયો. અનુક્રમે તેઓ અવંતિનાથ પાસે આવ્યા પણ એમનું સમાધાન ન થયું. જેથી ચારેજણા ઇન્સાફ કરાવવાને પરદેશ ગયા.

પરદેશમાં ફરતાં ફરતાં અનુક્રમે મહારાષ્ટ્ર દેશમાં આવ્યા. ત્યાં એ ચારે બ્રાહ્મણો કુંભારને ઘેર આવીને ઉતર્યા. કે જ્યાં સાતવાહન હાથી, ઘોડા ને પદાતિની રમત કરતો રોજની નવી નવી કીડા કરતો હતો. ઇગિતાકારમાં કુશલ સાતવાહન એમને જોઈને બોલ્યો “ ભૂદેવો ? નક્કી તમારા હૃદયમાં કંઈક શલ્ય ભરાયું હોય એમ લાગે છે. ”

“ હે સુભગ ! અમારા મનમાં ચિંતાનો સંતાપ છે એ તો કેમ જાણ્યું ? ” એ ચારેમાંથી એક જણે કહ્યું.

“ ઇગિતાકાર ઉપરથી. ” તે બોલ્યો.

“ ખરાબર છે. હે બુદ્ધિમાન ! અમે ચિંતામાંજ ડુબેલા છીએ, એથી જ અમે રખડતા રખડતા અહીંયાં આવ્યા છીએ. ” બ્રાહ્મણોએ કહ્યું.

“ ઠીક, ત્યારે કહો જોઈ તમારી એ શી ચિંતા છે વાર ? ” સાતવાહને પૂછ્યું.

“ તને બાલકને કહેવાથી અમને શું લાભ ? ” તેમણે બાલક જાણીને સાતવાહનની ઉપેક્ષા કરતાં કહ્યું.

“ હું બાલક છું એ વાત તો સત્ય છે. પણ તમારે તો કામથી કામ છે કે બાલક યા વૃદ્ધનું કામ છે ? અરે ! સિંહના બાલકો મોટા ગજેંદ્રો ઉપર પણ તલપ મારી એનાં કુંભસ્થળ વિદારે છે. નાનું સરખું વજ્ર મોટા પર્વતોને તોડી નાખે છે. દીપકની નાની જ્યોત ગાઢ અંધકારને ભેદી નાખે છે. તમારી ચિંતા મારાથી બનશે તો હું નીવારીશ. કહેવામાં તમારું શું બચ છે ? ” સાતવાહનને કહ્યું.

સાતવાહનનાં એવાં વચન સાંભળીને એ ચારે બ્રાહ્મણોએ પોતાનો વૃત્તાંત ટુંકમાં કહી બતાવ્યો. એ સાંભળીને હાસ્ય કરતો બાલક સાતવાહન બોલ્યો. “ ભૂદેવો ? તમારી વાર્તાનો મર્મ મારા સમજવામાં આવ્યો છે. જે ઇન્સાફ ખુદ માલવદેશ પણ ન કરી શક્યો એ કહો તો હું તમને કરી આપું-તમારો ઝઘડો મટાડી આપું ? ” સાતવાહનનાં વચન સાંભળીને વિત્રો ખુશી થયા.

“ તમે ઝગડો મટાડી આપો તો અમારે તો એજ જોઈએ છે. અમારે બીજાનું શું કામ છે ! અમે તો માત્ર એજ જાણવા માગીએ છીએ કે અમારા પિતાએ આવા ભાગ પાડીને કેમ પક્ષપાત કર્યો હશે વાર ? ” બ્રાહ્મણો બોલ્યા.

“ તમારા પિતાએ પક્ષપાત કર્યો નથી પણ ચારેને સરખું જ ધન આપ્યું છે. જેની જેમાં કુશળતા હતી તેનેજ

તેની સોંપણી કરી છે. ” સાતવાહનની વાણી સાંભળીને તેઓ અજબ થયા.

“ શી રીતે ભલા; એ જરા સમજાવશો કે ? ” પ્રાદ્ય-
લોએ આતુરતાથી પૂછ્યું.

“ જુઓ સાંભળો ? આ સુવર્ણકલશમાં જે દ્રવ્ય છે તે મોટાને આપ્યું છે; તેમજ જેના કલશમાં માટી છે તેણે ક્ષેત્ર, ઘર, હાટ વગેરે લેવાં, જેના કલશમાં ઊંખી રહેલી હોય એણે ધાન્યના કોઠારો લેવા. અને જેના કલશમાં હાડકાં હોય એણે ઘોડા, ગાય, ભેંસ, ખંખડ, દાસ, દાસી વગેરે લેવાં. આ બધું દ્રવ્ય એકંદરે દરેકને સરખે ભાગે આવતું હોવાથી તમારા પિતાએ આ પ્રમાણે ભાગ પાડ્યા છે. ” સાતવાહનનાં વચન સાંભળીને પ્રાદ્યલો અજબ થયા. અને દરેકે પોતપોતાની મિલકત મેળવી જોઈ તો લગભગ સરખીજ માલૂમ પડી. જેથી એમના વિવાદનો ત્યાં આગળજ અંત આવ્યો. પછી તેઓ એની રજા લઈને પોતાને ગામ આવ્યા ને એમના વિવાદનું નિરાકરણ થયું. એ વાર્તા આખા નગરમાં ફેલાઈ ગઈ— ઠેઠ રાજના કાન સુધી પહોંચી ગઈ. જેથી રાજા વિક્રમે એમને બ્રહ્માવીને પૂછ્યું કે, “તમારા વાદનું સમાધાન કોણે કર્યું ?”

“ પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં કુંભારને ત્યાં ઉછરતા એક લઘુ-
વયના કુમારે અમારો વિવાદ પતાવ્યો. ” એમ કહીને ટુંકમાં પોતાની વાતનું આખું સ્વરૂપ એમણે રાજાને કહી સંભળાવ્યું.

રાજા વિક્રમે શાલિવાહન—સાતવાહનની વાત સાંભળીને

એની બાલકપણામાં આવી ખુદ્ધિ કૌશલ્યતા જોઈને વિચાર્યું કે “ જરૂર આ બાળક મોટો થતાં પરાક્રમી થશે ! માટે અત્યારથીજ એને માટે રસ્તો કરવો જોઈએ. ” પૂર્વે કહેલી જ્યોતિર્વિદની વાણી પણ યાદ આવી. એટલે ભાવી કાળનો પોતાનો પ્રતિપક્ષી સમજીને એના અંતરમાં ક્ષોભ ઉત્પન્ન થયો. રાજા વિક્રમે પ્રાણલોને રજા આપી અને હવે એને માટે પોતે શું કરવું ? તે માટે વિચાર કરવા લાગ્યો. કેવી રીતે મારવો ? માણસો મોકલીને શુભ રીતે મરાવી નાંખવો કે જાહેર રીતે પકડીને મારવો ? જો મારાઓ માર્ફત શુભપણે મરાવી નાંખું તો મારા યશને લાંચીન લાગે-મારા ક્ષત્રીય ધર્મની નિંદા થાય એમ વિચારીને એણે ચતુરંગ સેનાની તૈયારી કરાવી અને સાતવાહનને મારવાને પ્રતિષ્ઠાનપુર ઉપર ચડ્યો. આથી પ્રતિષ્ઠાનપુર નગરના લોકો ભય પામ્યા. પ્રતિષ્ઠાનપુરનો રાજા પણ ગર્વગલીત થયો. રાજા વિક્રમ કેમ ચડી આવે છે એ પણ એકદમ જાણવામાં આવ્યું નહીં. લોકો તો ભારે ચિંતામાં પડ્યા. તે સમયમાં માલવદેશનો એક દૂત કુંભારને ઘેર આવીને સાતવાહનને કહેવા લાગ્યો કે, “ કુમાર ? તમારે જે તૈયારી કરવી હોય તે કરજો. માલવપતિ આજે તમારી ઉપર ક્રોધ્યો છે તે આવતી પ્રાતઃકાળના સૂર્યોદય થતાં તમને હજીશે. માટે લડાઈની જે કાંઈ તૈયારી કરવી હોય તે કરી રાખજો. ” આવી વાત સાંભળ્યા છતાં સાતવાહન તો રમતમાંજ મશગુલ રહ્યો ને દૂત તો કહીને ચાલ્યો ગયો.

હવે પ્રાતઃકાળે માલવપતિએ સૈન્યવડે પ્રતિષ્ઠાનપુર નગ-

રને રૂંધી લીધું અને પોતે કેટલાક લશ્કરવડે કુંભારનું મકાન ચારેકોરથી ઘેરી લીધું અને સાતવાહનને બલાત્કારથી મારવાનો પ્રયત્ન કરવા માંડ્યો. પોતાના દેવસમાપુત્રને મરતો જોઈ સુરૂપાએ નાગહૃદ આગળ જઈને નાગદેવનું સ્મરણ કર્યું. એટલે તરતજ તે એક મોટા ઘડાકાની સાથે પૃથ્વીને ફાડી નાખતો પ્રગટ થયો અને કહ્યું. “ કેમ મને યાદ કર્યો ? ”

જવાબમાં સુરૂપાએ સર્વે હકિકત કહી સંભળાવી. તે સાંભળીને નાગદેવ બોલ્યો. “ સુંદરી ? હું હયાત છું ત્યાં-લગીમાં કેાણ એનું નામ લેવાને સમર્થ છે ? એ વિક્રમ તો હવે જગતનો થોડા દિવસનો મેમાન છે. ” એમ કહીને એની પાસેથી ઘડો લઈને પાતાળમાં ગયો. ત્યાંથી ઝટ પાછો આવી એ અમૃતથી ભરેલો ઘડો નાગદેવે સુરૂપાને આપતાં કહ્યું. “ આ ઘડામાં અમૃત છે, જે છાંટવાથી સાતવાહનને માટીનાં બનાવેલાં હાથી, ઘોડા, માણસો વગેરે ચેતનાયુક્ત સાચાં થઈ જશે ને એ વિક્રમના સૈન્યને હરાવશે. તે શિવાય એક મોટી શક્તિ આપી કહ્યું કે આ શક્તિથી વિક્રમનું સૈન્ય માર ખાતું ભાગી જશે. ને આ કુંભના અમૃતથી સાતવાહન પ્રતિષ્ઠાનપુરની ગાદીએ બીરાજશે. વળી કામ પડતાં મને યાદ કરજે. ” એમ કહીને નાગદેવ સ્વસ્થાને ચાલ્યો ગયો. સુરૂપા અમૃતનો ઘડો લઈને ઘેર આવી માટીનાં બનાવેલાં પુતળાં ઉપર છાંટવા માંડ્યું એટલે એ ચેતના પામી વિક્રમના સૈન્ય સાથે લડવા લાગ્યાં. અને શક્તિ સુરૂપાએ છુટા થયેલા સાતવાહનને આપી. એ શક્તિવડે સાતવાહનને પણ વિક્રમનું ઘણું સૈન્ય હણી નાંખ્યું.

વિક્રમને એવી રીતે સાતવાહનના સૈન્ય સાથે મોટું યુદ્ધ થયું પછી સાતવાહનને દેવની સાનિધ્યતા હતી જેથી વિક્રમનું સૈન્ય હારી ગયું ને પોતે પરાલવ પામ્યો. હારતા એવા વિક્રમની પુંઠે પડેલો સાતવાહન તાપીના ઉત્તર કિનારા લગી આવ્યો.

પોતાનાં ઘણાં સૈન્યનો નાશ થયેલો જોઈને વિક્રમને ઘણું ખેદ થયો. “અરે વિશ્વમાં વિજય મેળવવાનો જેનો એકજ માત્ર પોતાનો હક્ક છે એવા મારો આ છેલ્લી અવસ્થામાં પ્રતિવાસુ-દેવની માફક પરાજય થયો એ ઠીક ન થયું. હવે મારે સમય વિચારી સંધીજ કરવી ઠીક છે. નહીતર હું પણ જોખમમાં આવી પડીશ. ” એમ વિચારીને વિક્રમે શાલિવાહન સાથે સલાહ કરી કે “ તાપીના ઉત્તર ભાગમાં બધે વિક્રમનું રાજ્ય પ્રવર્તે અને એની દક્ષિણ તરફ :સર્વત્ર શાલિવાહનનો આજ્ઞ મનાય. ” એ પ્રમાણે વિક્રમ સાથે કોલકરાર કરીને એણે પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં આવી પોતાની ગાદી સ્થાપી. દક્ષિણ દેશના નાના મોટા બીજા રાજાઓને જીતી લઈ તેમની હાજરી વચ્ચે પોતાનો રાજ્યાભિષેક કરાવ્યો. સર્વે રાજાઓ-સરદારોએ એને નજરાણું ધર્યું. પ્રતિષ્ઠાનપુરને શણગારી ઇંદ્રની અલકા-પુરીજેવું બનાવ્યું. નગરની ચારે બાજુએ કીલ્લો-ખાઈ વગેરે બનાવરાવ્યાં. સફળરૂપે ઉપદેશથી જૈન તત્ત્વમાં એને રૂચિ થવાથી ધર્મમાં પ્રીતિવાળો થયો જેથી પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં મોટા મોટા જીન ચૈત્યો કરાવ્યાં. એના પચાસ વીર સામંતોએ પણ જૈન ધર્મ સ્વીકારીને પોત પોતાના નગરમાં જીન

ઐત્ય કરાવ્યાં. રાજા અને સામંતો જૈન ધર્મમાં આવા ઉત્સાહવાળા થવાથી જૈનધર્મનું મહાત્મ્ય વધી ગયું.

એક દિવસ રાજા શાલિવાહન ઘોડા ઉપર બેસીને નગર બહાર નદીના કિનારે ફરવા જતો હતો. તે નદીના કાંઠે આવ્યો એટલામાં કિનારા ઉપર આવેલો એક મત્સ્ય એને જોઈને હસવા લાગ્યો, જેથી એને આશ્ચર્ય થયું. વિચાર્યું કે “મત્સ્ય કદિ હસે નહીં અને હસે તો મોટો ઉત્પાત થાય.” જેથી ભયભીત થયેલા રાજાએ નગરમાં આવીને સર્વે પંડિતોને બોલાવીને એના હસવાનું કારણ પૂછ્યું પણ આ બાબતનું કોઈપણ સમાધાન કરી શક્યું નહીં. છેવટે તેણે કોઈ જ્ઞાન સાગર નામના જૈન મુનિને પૂછ્યું કે “મત્સ્ય કેમ હસ્યું.”

રાજાનો પ્રશ્ન સાંભળીને જ્ઞાન સાગરે જ્ઞાનના અતિશયના પ્રભાવથી તે વૃત્તાંત જાણીને કહ્યું કે “રાજન્ ? તમારા પૂર્વ-ભવની વાત જાણીને એ હસ્યું.”

“મારો પૂર્વ ભવ ? તે શું વાર્ડ ? મુનિરાજ ઝટ કહો એ બધું શું છે ?” રાજાએ પોતાના પૂર્વભવની વાત જાણવાના ઇરાદાથી આતુરતા દર્શાવી.

“પૂર્વ ભવમાં હે રાજન્ ? તું અહીંયાં લાકડાંનો ભારો વેચનાર કઠીયારો હતો. હમેશાં ભારો વેચતાં જે પૈસા મળતા એનો સાથવો લાવી તું આ નદીનું પાણી મેળવીને એનો પિંડ-બનાવી ભોજન કરતો હતો. એક દિવસ કોઈ જૈન મુનિ માસ-

ખમણ (મહિનાના ઉપવાસી) ને પારણે તારી આગળથી નગરમાં ગોચરી લેવાને જતા હતા તે તેં દીઠા. એમને જોઈ તને શ્રદ્ધા થવાથી એમને બોલાવી તેં એ સાથવાનો પિંડ ભાવથી વહોરાવ્યો. અનુક્રમે તારો એ કઠીયારાનો દેહ આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં ત્યાં પડી ગયો અને ત્યાંથી ચવીનેતું શાલિવાહન થયો ને આ નગરનું સમૃદ્ધિવાળું રાજ્ય પામ્યો. પેલા માસખમણના ઉપવાસ કરનાર મુનિ આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં મોટા દેવ થયા છે. એ દેવે મત્સ્યના શરીરમાં “પ્રવેશ કરીને પૂર્વે કાષ્ટવહન કરીને માંડમાંડ નિભાવ કરનાર તને આ ભવમાં મોટું રાજ્ય પામેલો જોઈને હાસ્ય કયું છે.” જ્ઞાન સાગરે એ રીતે શાલિવાહનનો પૂર્વભવ કહ્યો.

રાજાને પણ પોતાનો પૂર્વ ભવ સાંભળવાથી જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉપપન્ન થતાં તેણે પોતાનો પૂર્વભવ જોયો તો મુનિએ કહ્યું તેમજ હતું. જેથી તે રાજા દાનધર્મને વિષે અધિક તત્પર રહેવા લાગ્યો. વિક્ષાનો ને કવિઓનો સત્કાર કરતો શાલિવાહન પોતાનું રાજ્ય વધારતોજ ગયો. અનુક્રમે તે પદ્મિની સ્ત્રીને પરણ્યો. તે સિવાય બીજી પણ એને કેટલીક રાણીઓ હતી. પદ્મિનીથી એને બે પુત્રો થયા. તે સિવાય બીજા પણ એને અનેક પુત્રો થયા. રાજા એવી રીતે સંસારમાં સ્વર્ગ સમું સુખ ભોગવતો રાજ્ય ભોગવતો હતો. એવામાં નાગાર્જુનને એનો મેળાપ થયો. રાજાએ એની કેટલીક અપૂર્વ શક્તિઓ જોઈને એને ગુરૂ કરીને સ્થાપ્યો. એજ શાલિવાહન.

નની પદ્મિની સ્ત્રી ચંદ્રલેખાને કોટીવેધી રસ સિદ્ધિ કરવાને
નાગાર્જુન રોજ રાત્રિને :સમયે લાવતો ને પ્રાતઃકાળે લઈ
જતો હતો.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

એક રસસિદ્ધિને કારણે—

એક દિવસ સ્નાન લોજન આદિ ક્રિયાથી પરવારીને
રાજા નાગાર્જુન યોગીની સેવામાં હાજર થવાને તૈયારી કરતો
હતો એ અરસામાં ચાર મહા પંડિતો લાખલાખ શ્લોકનો
એકેક ગ્રંથ બનાવીને શાલિવાહનની પાસે આવ્યા ને શાલિ-
વાહન આગળ પોત પોતાના ગ્રંથની ખૂબી વર્ણવવા લાગ્યા.
પણ રાજાને જવાની ઉતાવળ હોવાથી તેમજ ગ્રંથ પણ મોટો
હોવાથી સંપૂર્ણ સાંભળવાનો અત્યારે અવકાશ નથી તેમ
જણાવી માત્ર ગ્રંથનો ટુંક સાર અને તે પણ માત્ર એકજ
શ્લોકના ચાર પદમાં જણાવવાને આજ્ઞા કરાવી જેથી ચારે
જણે પોતપોતાના ગ્રંથનો ટુંક સાર જણાવતાં શ્લોકનું
એકેક પાદ બોલ્યા અને પોતાના ગ્રંથનું ગૌરવ પ્રગટ કર્યું.

“જીર્ણે મોજનમાત્રે યઃ કપિલઃ પ્રાણીનાં દયા,
બૃહસ્પતિરવિશ્વાસઃ પાંચાલઃ સ્ત્રીષુ માર્દવં ” ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—આત્રેય નામના પંડિત બોલ્યા કે “ મારા

વૈદક શાસ્ત્રનો સાર એ છે કે “ પૂર્વે ખાધેલું ભોજન જ્યાં લગી પાચન ન થાય ત્યાં લગી ફરીને ભોજન કરવું નહી ” કપિલ નામના બીજા પંડિત બોલ્યા કે “ મારા સાંખ્ય શાસ્ત્રનો એ સાર છે કે સર્વે પ્રાણીઓ ઉપર દયાભાવ રાખવો ” ત્રીજા બૃહસ્પતિ પંડિત બોલ્યા કે “ મારા નીતિશાસ્ત્રનો સાર એ છે કે એકદમ કોઈનો વિશ્વાસકરવો નહી ” ચોથા પાંચાલ નામના પંડિત બોલ્યા કે “ સ્ત્રીઓને વિષે કોમલપણું રાખવું ? ”

ચારે પંડિતોનો પોતાના ગ્રંથનો ટુંક સાર સાંભળીને શાલિવાહન ઘણોજ પ્રસન્ન થયો ને તેમના ધાર્યા કરતાં એમની મનોકામના અધિક પૂર્ણ કરી તેમને વિદાય કર્યા.

તે પછી રાજા પોતાની પત્ની ચંદ્રલેખા ને પોતાના બે પુત્રો એ ચારે જણા વાયુ વેગી અશ્વો ઉપર ચઢીને નાગાર્જુનને પ્રસન્ન કરવાને ખંભાત તરફ ચાલ્યા અનુક્રમે વિકટ માર્ગે ચાલતાં તેઓ સેઠી નદીને કાંઠે જ્યાં નાગાર્જુન યોગીનો આશ્રમ હતો ત્યાં આવી પહોંચ્યાં. એ ચારે નાગાર્જુનને સાષ્ટાંગ દંડવત પ્રણામ કરી એની સ્તુતિ કરવા લાગ્યાં. ચતુર નાગાર્જુન એ ચારેને સાથે આવવાનું કારણ સમજી ગયો. છતાં ઉપરથી આડંબર બતાવતો તે રાજાની સ્તુતિ ઝીલતો આશિર્વાદ આપવા લાગ્યો. નાગાર્જુનનો પણ કોટીવેધીરસ સિદ્ધ થઈ ગયો હતો જેથી ચંદ્રલેખાની હવે એને જરૂર નહોતી. રાજાએ પણ એની સ્તુતિ કરતાં કહ્યું કે “ મહારાજ ? તમારે શરણે આવેલા અમ સેવકોના અપરાધની તમારે ક્ષમા કરવી. ”

રાજાએ નાગાર્જુનની એ પ્રમાણે સ્તુતિ કરીને થોડા સમયમાં એની સાથે ગાઢ મિત્રાચારી કરી લીધી. ને પોતાના બન્ને પુત્રોને કેટલીક કળા શીખવવા સારૂ નાગાર્જુનને સોંપ્યા. રાજારાણી નાગાર્જુનને વંદના કરીને ત્યાંથી વિદાય થઈ પોતાને વતન આવી.

રાજપુત્રો પણ નાગાર્જુન પાસે રહીને યુદ્ધ વિદ્યા તેમજ બીજી કળાઓ શીખવા લાગ્યા. છતાં એમની દૃષ્ટિ તો સિદ્ધ રસમાં લુપ્ત થયેલી હતી. કોઈપણ પ્રપંચે તે સિદ્ધ રસના બે કુંપાઓ મેળવવાને તે બન્ને કુંવરો અતિ આતુર હતા. સમયનીજ રાહ જોતા અને વખત આવતાં ગુરૂનો પણ ઘાત કરી નાંખવામાં આતુર થયેલા તે બન્ને રાજકુંવરો નાગાર્જુનની દરેક હિલચાલ ઉપર ખારીક ધ્યાન આપતા હતા.

આ તરફ નાગાર્જુન પણ સિદ્ધરસના બે કુંપાઓ પેલા બે રાજકુંવરોથી છૂપા રાખવાને રાત્રીને વિષે કોઈ ગુપ્ત સ્થાનકે આહ્વે. ઢંક પર્વતની ગુફામાં જઈને એ કુંપાઓ સંતાલ્યીને તે પાછો ફરતો હતો એવામાં એની પછવાડે પડેલા પેલા બે રાજકુંવરોએ એની રાંધનારી પાસેથી દહાંકુરથી એનું મૃત્યુ જાણી લઈને દર્શવતી અંધારી રાત્રીનો લાભ લઈને એને મારવા માંડ્યો. એ દર્શના અંકુરોના અસહ્ય આઘાતોથી નાગાર્જુન ત્યાંજ મૃત્યુ પામી ગયો. અતુલ્ય મહેનત કરીને મેળવેલા એ કુંપાઓ ઢંક પર્વતની ગુફામાંજ રહ્યા ને એ રીતે એની કરેલી મહેનત બધી વ્યર્થ ગઈ.

કોટીવેધી રસ સિદ્ધ થયા પછી નાગાર્જુને ભગવાનની પ્રતિમા ખાખરાના વનમાં એક ઝાડ નીચે ભોંયરામાં ભંડારી દીધી હતી.

નાગાર્જુનને ગુરૂ દક્ષિણામાં સ્વર્ગવાસ આપીને બન્ને રાજપુત્રો ઢંક પર્વતની ગુફામાં ગયા. ત્યાંથી નાગાર્જુને મુકેલા બે રસ કુંપાઓ શોધી કાઢ્યા. તે લઈને તેઓ સ્વદેશ તરફ આલતા થયા.

ગુરૂનો ઘાત કરીને તે બન્ને રાજકુમારો ખુશી થતા આવ્યા, પણ એમના નશીબમાં પણ એ સિદ્ધરસ ભોગવવાને સરભયું નહોતું. કોટીવેધીરસને ભોગવવાને આ બન્ને પાત્ર નથી એમ સમજીને એના અધિષ્ઠાયક દેવતાએ બન્ને રાજપુત્રોને મૃત્યુ યોગ્ય ધાયલ કરીને રસના કુંપાઓ પડાવી દીધા.

મહા મુરુકેલીએ આ કોટીવેધીરસ નાગાર્જુને ઉત્પન્ન કર્યો એનું પરિણામ આખરે વિપરીતજ આવ્યું. એ નાગાર્જુન શ્રી પાદલિપ્તસૂરિએ કહ્યું તેમ કંઈ ફાયદો નહીં કાઢતાં મૃત્યુ પામી ગયો. વિશાળ સમૃદ્ધિવાળું રાજ્ય છતાં એ બન્ને રાજપુત્રો સિદ્ધરસના લોભમાંજ ગુરૂદ્રોહી થઈ મોતના મેમાન થયા. મૃત્યુ સમયે એમને બહુ પશ્ચાત્તાપ થયો કે “ધિક્કાર છે આપણને! કે આવા કળાવિશારદ ગુરૂનો દ્રોહ કર્યો—વિશ્વાસઘાત કર્યો. અરે! જે માણસે છ માસ પર્યંત અતિ મહેનત લઈને રસ સિદ્ધ કર્યો. હુનીયાના ઉપકારને માટે જેણે આવું અપૂર્વ સાહસ કર્યું, એવા ઉત્તમ ગુરૂનો દ્રોહ કર્યો એ

સારું કયું નહી. આ ભવમાંજ એનું ઉચ્ચ ફલ અમોને મળ્યું. આવું પાપ કરવા છતાં અમારો એકે અર્થ સર્વો નહી. એ રસ પણ ગયો ને પૂર્વના પુણ્યથી મળેલું રાજ્ય પણ ગુમાવ્યું. હા ! દુર્દૈવે કરીને અમોને આ શી કુખુદ્ધિ સુઝી. એક તો નાગાર્જુન ઉત્તમ કલાપાત્ર હતો. બીજી રીતે અમારો માતુલ હતો. અમારી માતાએ એને ભાઈ કહીને બોલાવ્યો હતો.” એવી રીતનો પશ્ચાતાપ કરતા એ બન્ને રાજકુમારો માર્ગમાંજ ઉભયબ્રષ્ટ થઈને મૃત્યુની વાટે ગયા.

જે સ્થાને નાગાર્જુન યોગીએ પાર્શ્વનાથની દષ્ટિ સન્મુખ પારાનું સ્થંભન કયું. ત્યાં સ્તંભનક તીર્થ થયું; તેમજ સ્થંભનપુર નગર પણ વસ્યું. આજે પણ તે નગર સ્થંભનપુર અથવા ખંભાતના નામથી ઓળખાય છે.

નાગાર્જુન યોગીએ ગુરૂ શ્રી પાદલિપ્તસૂરિનો ઉપકાર યાદ કરીને વિમલાચલ ઉપર જઈને ત્યાં ભગવાન શ્રી આદી-શ્વરનાં દર્શન કરી પવિત્ર થઈ એ પર્વતની તળેટીમાં પાદલિપ્ત નામનું ગુરૂના નામવાળું નગર વસાવ્યું; તેમજ વિમલાચલ ઉપર એણે શ્રી વીર ભગવાનનું મંદિર બંધાવી ત્યાં પાદલિપ્ત-સૂરિની મૂર્તિ પણ સ્થાપન કરી.

કાલાંતરે ગુરૂના મુખથી શ્રી નૈમિનાથનું ચરિત્ર સાંભળીને તેમાં વર્ણવ્યા પ્રમાણે ગિરનાર પર્વત ઉપર એણે પ્રભુના વિવાહ આદિકની રચના પૂર્વક મંદિર બંધાવ્યું. એવી રીતે આ સિદ્ધ નાગાર્જુને જૈન શાસનમાં ઘણીજ ઉન્નતિ કરી

હતી; તેમજ એ નાગાર્જુન યોગીએ યોગીરત્નમાળા નામનો ગ્રંથ પણ લખ્યો છે.

નાગાર્જુન યોગીના ગુરૂ આ પાદલિપ્તસૂરિ વિદ્યાધર વંશમાં કાલિકાચાર્યના પરિવારમાં થયેલા છે. શ્રીનાગસૂરિના એ શિષ્ય હતા. દશ વર્ષની વયમાં ગુરૂએ એમને આચાર્યપદ આપી પોતાની પાટે સ્થાપી ગમ્મચનો ભાર એમને ભજાવી દીધો, એવા એ સમર્થ હતા. એ પાદલિપ્તના પરિવારમાં જગત પ્રસિદ્ધ સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ મહાન્ વિક્રમના ગુરૂ એ સમય પછી થયા.

પાદલિપ્તચાર્ય આકાશગામી વિદ્યાને બળે એક મુદ્ગુર્ત્તમાં અષ્ટાપદ, શત્રુંજય ને ગિરનારાદિક પંચતિર્થિની યાત્રા કરતા હતા. બાળક છતાં વાદીઓના દર્પને હરવામાં એ સમર્થ હતા. એમણે તરંગલોલા, નિર્વાણ કલિકા તેમજ પ્રશ્ન પ્રકાશ નામનું જ્યોતિષશાસ્ત્ર રચ્યું છે.

પાદલિપ્તસૂરિ પણ વિક્રમ સમયના પહેલાં થયા છે. છેવટે આયુષ્યનો અંત સમય જાણીને વિમલાચલ ઉપર પધાર્યા. ત્યાં અણસણ કરીને બીજા દેવલોકે ગયા.

શાલિવાહન રાજા માટે અનેક વાનગી છે. તેની ઉદ્ધારતાની વાનગી અહીંયાં બતાવવામાં આવી નથી. માત્ર અહીં-યા તો પ્રસંગને અનુસરીને જોઈતીજ ઓળખાણુ આપી છે. એને પાંચશો તો રાણીઓ હતી. તેમજ વિક્રમના સંવત્તનો લોપ કરીને શાલિવાહન નામનો પોતાનો સંવત્સર ચલાવ્યો

હતો. વિક્રમ પછી શાલિવાહનના સંવતમાં ૧૩૫ વર્ષનેા ગાળો પડે છે. કંઇક ગેરસમજ ઉભી થાય એનું કારણ એટલું જ કે એ સમયમાં વિક્રમની પાટે વિક્રમ પણ બે ત્રણ થયા છે તેથી શાલિવાહનના સમયમાં કયો વિક્રમ હશે એ અનિશ્ચિત હોવાથી આપણને એમ લાગે એ સંભવિત છે.

નાગાર્જુન યોગીએ પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ થયા પછી એ સ્થંભન પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા સેઢીનદીને કિનારે ખાળરાના ઝાડ તળે જમીનમાં ભંડારેલી તે ત્યાં ત્યાર પછી કેટલોક કાળ યક્ષોવડે પૂજાઈ હતી.

શ્રીઓનું આભૂષણ.

પ્રતિભાસુંદરી—જમે તેવી સુસ્ત શ્રીઓ પણ આ પુસ્તકના વાંચનથી એક આદર્શ ગૃહીણી થઈ શકે છે. તેવું રસીક, બોધપ્રદ, શાંતિ અને વીરરસ આપનારું આ પુસ્તક છે. કિંમત રૂ. ૧-૮-૦

સદ્ગુણી સુશીલા—આ પુસ્તકના વાંચનથી શ્રીઓ ગૃહમંદિર દીપાવી, સહનથીલતા, પતિભક્તિ—આદિ ગુણો મેળવી જીવનને ઉચ્ચ બનાવી શકે છે. કિંમત રૂ. ૧-૨-૦

લખો:—

જૈન સસ્તી વાંચનમાળા.

રાધનપુરી બજાર—ભાવનગર.

ખંડ ૫ મો.

પ્રકરણ ૧ લું.

શાસનની ભક્તિને માટે અભયદેવ સૂરિ—

સમય મધ્ય રાત્રીનો હતો. જગતમાં અત્યારે સર્વત્ર શાંતિ હતી. રાત્રીનો ઘોર અંધકાર પૃથ્વી ઉપર ગાઢપણે વિસ્તરાયલો હતો. એવા અંધકારમાં પણ જ્યારે જગત નિદ્રાને ખોળે ઘોરતું હતું, ત્યારે યોગીઓ તે સમયે પણ જાગતા હતા. યોગીઓ—એ પ્રભુના વક્ષાદાર ભક્તો ગમે ત્યારે અને ગમે તે સમયે જાગૃતજ હોય છે. સંસારી માનવો બાહ્ય પ્રવૃત્તિઓમાં પ્રીતિવાળા હોય છે. તેમનું જેટલું ધ્યાન દ્રવ્યપ્રાપ્તિમાં, સ્ત્રી પુત્રાદિકમાં, ને વ્યવહાર માર્ગમાં લાગેલું હોય છે તેટલું પરમાત્મામાં ન હોવાથી એઓ (બહિરાત્મા) દિવસે પણ જાગતાં છતાં જ્ઞાનીઓને મન ઉંઘેલાજ હોય છે. જ્ઞાનીઓ તો જ્ઞાનથી જોધ રહ્યા છે કે એમનો માનવભવ સંસારની બાહ્ય પ્રવૃત્તિમાંજ ધર્મ કર્મ વગર વ્યર્થ જવાનો છે જેથી તેઓ જાગે કે ઉંઘે એ જ્ઞાનીઓને મન સરખુંજ છે. ઉલટા જાગતા છતાં કેટલાક તો કૂર અધ્યવસાયથી અનેક કુકર્મો કરીને અધોગામી થાય છે. એવા ખીજને દુઃખ કરનારા જીવ જાગતા હોય તેથીયે શું ?

જેઓ પરમાત્માના ધ્યાનમાં લીન છે, સંસારની સકલ ઉપાધિ છોડીને આત્મચિંતામાં જેઓ લાગેલા છે, સંસારની વસ્તુસ્થિતિ ઓળખી, સદસદ્નો ભેદ સમજી પોતાની વસ્તુ જે મહાન્ પુરૂષો ઓળખી ગયા છે. રાતદિવસ એનાજ ધ્યાનમાં જે મસ્ત રહ્યા છે, જેમને સંસારની કોઈ પણ આશા નથી, ક્ષુદ્ર ઈચ્છાઓના બંધને જે બંધાયા નથી એવા સંસારમાં રહ્યા થકા પણ મુક્તિનેજ જોનારા, ત્યાં જવાનીજ ઉત્કંઠાવાળા પ્રાણીઓ આ સંસારમાં ભલે ને ગમે તે જગાએ હોય છતાં એ જાગતાજ હોય છે.

એવા જાગતા પુરૂષોમાંના એક મહાન્ પુરૂષ કોઈ વિશાળ નગરના ઉપાશ્રયમાં ધ્યાન કરતા બેઠા હતા. જે જમાનાની આપણે વાત કરીએ છીએ તે જમાનામાં આ પુરૂષ વિદ્વત્તામાં, ત્યાગવૃત્તિમાં, ચારિત્રબળમાં, વૈરાગ્યમાં અદ્વિતીય હતા. એવા અસાધારણ મહાત્માઓને વંદન કરવાને, કંઈક પૂછવાને દેવતાઓને પણ સ્વર્ગેથી આવવું પડે છે. એમના સર્વોત્તમ ગુણોને આધિન રહેવું પડે છે. તે છતાં એ પ્રભુના સ્વરૂપને ઓળખનારા મહાન્ પુરૂષોમાં નથી અભિમાન પ્રગટ થતું! નથી તો તેમના આચાર વિચારમાં શિથલપણું થતું! એવડ ઉચ્ચ સ્થિતિવાળા પ્રાયઃ અદ્યપક્રમાયવંત આત્માઓ હોય છે.

એ મહાપુરૂષ તે શ્રી મહાવીર સ્વામીની પાંત્રીસમી પાટે થયેલા ઉદ્યોતન સૂરિના શિષ્ય વર્ધમાન સૂરિ. તેમના શિષ્ય જીનેશ્વર સૂરિ ને બુદ્ધિસાગર સૂરિ હતા. તેમાં જીનેશ્વર

સૂરિના શિષ્ય શ્રી અભયદેવ સૂરિ હતા. સોળ વર્ષની વયમાં એમને શ્રી વર્ધ્ધમાનસૂરિની આજ્ઞાથી શ્રી જીનેશ્વર સૂરિએ આચાર્ય પદવી આપી એવા એ જ્ઞાની, ગુણી ને ચારિત્રવાન હતા. તે જમાનાના ષડ્શાસ્ત્રના એ જ્ઞાતા હતા. તેમજ જૈન દર્શનમાં જેટલાં અંગઉપાંગ હતાં એ તેમની તીવ્ર બુદ્ધિને વશ હતાં. તેથી એમનું જ્ઞાન ઘણું આગળ વધેલું હતું; છતાં જ્ઞાનીમાં જે અંધકારનું દૂષણ રહેલું તે થકી આ મહાન્ પુરૂષ રહીત હતા. એમનો વૈરાગ્ય, એમની ગુરૂભક્તિ, અને પ્રભુભક્તિ સર્વે એમનાં અસાધારણ હતાં. કંઈક પૂર્વની શુભ પ્રકૃતિ અને આ ભવમાં એમાં મળેલી ગુરૂભક્તિ, દુધમાં સાકર મલવાની પેઠે આ મહાન્ પુરૂષને અધિક લાભદાયક થયાં હતાં. જેથીજ એમની ધારણા શક્તિ ઘણીજ અપૂર્વ ગણાતી હતી. વ્યાકરણમાં, ન્યાયમાં, સાહિત્યમાં, કાવ્યમાં, તર્ક-શાસ્ત્રમાં, છંદમાં આદિ અનેક શાસ્ત્રોમાં એમની બુદ્ધિ અસાધારણ કામ કરતી. ગમે ત્યારે ને ગમે તે વિષય ઉપર સામા મનુષ્યના ચિત્તને તે તે વિષય પરત્વે દોભ કરનારાં કાવ્યો લખી શકતા હતા. તાત્કાલિક બુદ્ધિથી ગમે ત્યારે નવીન શાસ્ત્રો બનાવી શકતા હતા.

પૂર્વની નાગાર્જુનની ઘટના બન્યાને આજે કંઈ જમાનાઓ-સૈકાઓ વહી ગયા છે. વિક્રમ સંવતનાં ૧૦૦૦ વર્ષ વીતી ગયાં ત્યારે એ સૈકાના અંતમાં અભયદેવ સૂરિ થયા. વિક્રમ સંવત ૧૦૮૮ માં સોળ વર્ષની ઉંમરે એ આચાર્ય થયા. ને એ સૈકો પણ પૂર્ણ થયો. એ જમાનામાં આપણી આ વાર્તા

શરૂ થાય છે. આ સમયે જૈન સિદ્ધાંતોની ટીકાની સ્થિતિ અસ્ત-
વ્યસ્ત હતી. દુષ્કાળ આદિક કારણોએ કરીને આગમોની ટીકા-
ઓનો વિચ્છેદ થયો હતો. મૂળ સૂત્રો હતાં છતાં ટીકાઓના
અભાવે વિદ્વાનો પણ અભ્યાસ કરવાને મુંઝાતા હતા. માટે
ટીકાઓની અતિ આવશ્યકતા હતી. જે ટીકાઓ રચવા માટે કોઈ
એવા સમર્થ પુરૂષની જૈન દર્શનને આજે જરૂર હતી કે જે
નિષ્પક્ષપાતી, નિસ્પૃહી ને તીર્થંકરના માર્ગનેજ અનુસરનાર
હોય. મહાન બુદ્ધિવંત, પ્રાણ ને સમગ્ર શાસ્ત્રોનો તત્ત્વ-
વેત્તા હોય !

વિક્રમનો અગીયારમો સૈકો એવી રીતે પૂરો થયો એવા
સમયમાં આ મહાપુરૂષ એક દિવસની રાતના મધ્ય રાત્રીએ
ધ્યાન ધરતા બેઠા છે. આ મહાત્માપુરૂષ આવી મધ્ય રાત્રીએ
પણ પરમાત્માના ધ્યાનમાં લીન છે. અચાનક એ સમયે શાસ-
નની અધિષ્ઠાયિકા દેવી એમની આગળ પ્રગટ થઈ. અને
બોલી. “ પ્રભો ! જાગો છો કે ? ”

“ હા ! જાગું છું. ” સૂરિજી ધ્યાનમાંથી જાગૃત થતા
બોલ્યા. ને પોતાની સામે દેવીને પ્રત્યક્ષ ઉભેલી જોઈને કંઈક
નવાઈ પામ્યા. દેવી કેમ આવી હશે. એના મનમાં શું હશે !
વિશેરે અનેક પ્રકારના તેઓ મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યા. ”

“ ભગવન ! આ નવ કોકડાં ઉડેલો ! ” એમ બોલતી
દેવીએ અભયદેવસૂરિને સુતરનાં નવ કોકડાં આપવા માંડ્યાં.
તે કોકડાં સૂરીશ્વર લઈને તેને તપાસતાં બોલ્યા. “ દેવી ! આ
મહા કિલ્લ કામ છે. મારાથી એ શી રીતે બની શકે ? ”

“ ગુરુ ! આપને યોગ્ય જાણીનેજ હું કહું છું કે આપજ એની ગુચવણ દૂર કરીને ઉકેલશો ! ” શાસનદેવીએ જણાવ્યું. એ લેદભયું વાક્ય સાંભળીને એનું સ્પષ્ટીકરણ કરવાને ગુરુએ પૂછ્યું. “ વારૂ, આમાં તત્ત્વ શું છે તે કહેશો કે ? ”

“ ભગવન્ ! કાલના દોષે કરીને આજે અગીયાર અંગ વિદ્યમાન છે. તેમાં માત્ર બે અંગનીજ ટીકા શીલાંકાચાર્યે કરેલી વિદ્યમાન છે. ને બાકીની નવ અંગની ટીકાઓ નાશ પામી ગઈ છે. તો એ નવઅંગની ટીકાઓ આપ રચીને સંઘ ઉપર ઉપકાર કરો ! એટલો અનુગ્રહ કરો ! ” શાસનદેવીએ એ લેદનું સ્પષ્ટીકરણ કર્યું.

શાસનદેવીનું કથન સાંભળીને એ મહાન્ વિદ્વાન્ સૂરીશ્વર પણ હોભ પામ્યા. આવું મહાભારત કાર્ય કરવાને પોતાની યોગ્યતા નથી; છતાં દેવી શા માટે પોતાને ફરમાવે છે ? અરે પોતાના કરતાં સમર્થ વિદ્વાનો પણ જ્યાં હોભ પામી જાય, વસ્તુતત્ત્વની જીણામાં જીણી સુક્ષ્મ બાબતમાં કેવલી ભાષીતથી કદાચ અન્યથા કથાર્થ જાય તો ઉત્સૂત્ર ભાષણનો દોષ લાગે અને એ દોષથી અનંતો સંસાર પોતાને સંસારમાં રજજવાનું થાય. અનંત જન્મ, જરા અને મરણાદિકનાં ભયંકર સંકટો સહન કરવા પડે એવા ભયથી સૂરિ કમકમ્યા. જેથી તેઓશ્રી બોલ્યા. “ હે માતા ! આવું ગહન કાર્ય કરવાને હું અદ્ય ખુદિવાળો શી રીતે સમર્થ થાઉં ! મોટામોટા વિદ્વાનોની દ્રષ્ટિ પણ જેમાં ખુંચે નહીં ને જ્યાં વારંવાર ભગવંતના કથનથી અન્યથા કથનનો સંભવ રહેવાથી ઉત્સૂત્ર પ્રજ્ઞણનો દોષ લાગે અને

મારે અનંતો સંસાર રખડવું પડે. જેથી મારાથી એ કાર્ય બનવું મુશ્કેલ છે; તેમજ બીજી તરફ આપની આજ્ઞાનું ઉદ્ધંધન કરવું એ પણ મને તો યોગ્ય લાગતું નથી. અભયદેવસૂરિએ પોતાની લઘુતા બતાવતાં દેવીને કહ્યું.

“ભગવન્! આપને એ કાર્યમાં યોગ્ય જાણીનેજ હું કહું છું કે આપજ એ કાર્ય સંપૂર્ણપણે કરી શકશો.” દેવી એ કહ્યું.

“તમારી ધારણા કદાચ સત્ય હશે; છતાં આજે એવા તીર્થંકર કે જ્ઞાનીઓનો વિરહ પડ્યો છે. જેથી કયાંય સંદેહ પડે તો શું કરવું ? ” સૂરિજીએ કહ્યું.

“એ માટે આપે ચિંતા કરવી નહી. જ્યાં આપને સંદેહ ઉત્પન્ન થાય એ સંદેહ આપ મને જણાવશો એટલે સીમંધરસ્વામીને પૂછીને હું તમને ખુલાસો આપીશ. જ્યાં સુધી આપનું ટીકાનું કાર્ય ચાલુ રહેશે ત્યાં લગી સ્મરણ માત્રમાં એક દ્વતીની માફક હું તમારી આગળ હાજર થઈશ દેવીએ જણાવ્યું.”

“બહુ સારું. તમારું વચન હું અંગીકાર કરું છું.” અભયદેવસૂરિ બોલ્યા એટલે શાસનની અધિષ્ઠાયિકા દેવી તેજ ક્ષણે અદ્રશ્ય થઈ ગઈ.

અનુક્રમે એ રાત્રી પણ વહી ગઈ. અને અભયદેવસૂરિએ શુભ દિવસ જોઈને મંગલાચરણ પૂર્વક નવાંગીની ટીકાનું કાર્ય શરૂ કર્યું. એમના હૃદયમાં ઉત્સાહ હતો. શાસન માટે, તીર્થંકરની વાણી માટે પ્રેમ હતો. જ્ઞાન ઉપર એમને અતિ-

શય ભક્તિ હતી. શાસન દેવતાની એમને પૂર્ણ મદદ હતી. સર્વે સામગ્રી એમણે એકઠી કરીને એકચિત્તે પોતાના કાર્યની એમણે શરૂઆત કરી. પોતાનું કાર્ય નિર્વિધ્ને પરિપૂર્ણ થાય એ માટે એમણે આયંબીલના તપનો આરંભ કર્યો.

પ્રકરણ ૨ જી

‘ કુષ્ઠનો રોગ. ’

પૂર્વના બનાવ પછી કેટલોક સમય વચમાં પસાર થઈ ગયો. કાલ કાંઈકોઈની રાહ જોતોજ નથી. એતો નવાનું જીનું ને જીનું તે પુરાણ કરતો ચાલ્યો જાય છે. મહાન્ પુરૂષ અભય-દેવસૂરિનું નવાંગવૃત્તિનું કાર્ય આજે પરિપૂર્ણ થયું છે. તેમાં પોતાની કબુલાત પ્રમાણે શાસનદેવીએ પણ પ્રસંગવશાત્ મદદ કરી છે. જોકે નિર્વિધ્ને કાર્ય તો કૃત્તોદમંદ થયું; પરન્તુ હ્રમેશ્વ્રઆયંબીલ તપથી તેમજ રાત્રિના જાગરણથી ને રાત દિવસની સખત મહેનતથી સૂરિજીના શરીરમાં રૂધિરનો બગાડ થવાથી એમના શરીર ઉપર કુષ્ઠ રોગે હુમલો કર્યો. જેથી એમનું શરીર કોઢના રોગથી વ્યાપ્ત થયું. છતાં પણ એ મહા-પુરૂષ પોતાના પુણ્ય કર્ત્તવ્યની અનુમોદના કરતા છતાં અને આ કોઈ પૂર્વના પાપ કર્મનોજ ઉદય છે એમ સમજતા ધૈર્ય-તાથી હઃખને સહન કરતા હતા. શુભે કરીને ગંભિર એવા ઉત્તમ જ્ઞાનવંત મહાપુરૂષોને હઃખ આવે તો શોક થતો નથી. સુખમાં,

સગવડતામાં, સંસારની અનુકુળતામાં હર્ષ થતો નથી. એમની દ્રષ્ટિ તો હમેશાં મધ્યસ્થ વૃત્તિવાળી જ હોય છે. સુખ દુઃખથી થતા આત્માના વિકારો—હર્ષ, શોક એ તો અજ્ઞાનીઓને માટે જ હોય છે. દુઃખ આવતાં અજ્ઞાની જનો શોક કરી અનેક ધમપછાડા કરે છે. ત્યારે જ્ઞાનવાન મનુષ્ય પ્રાપ્ત થયેલાં કર્મોને મધ્યસ્થભાવે ભોગવીને છૂટી જાય છે. કેમકે તે સમજે છે કે આ આત્માએ પૂર્વભવે ઉપાર્જીતું મોટું પાપકર્મ કરજ રૂપે ચુકવાય છે. એ કરજ ભરપાયે થતાં ફરી કાંઈ ચુકવવાનું રહેતું નથી. માટે એ કરજમાંથી મુક્ત થવાય તેમાં જ આત્મા નિર્વૃત્તિ મેળવી શકે છે. અભયદેવસૂરિ પણ પૂર્વભવનો કોઈ વિપાક સમજી ધીરજથી એ કષ્ટનો વ્યાધિ સહન કરવા લાગ્યા.

જગતમાં દરદ અને દુશ્મન એ બંનેની આંખો અંધ થયેલી હોય છે. તેઓ સારા કે ખોટા પુરૂષને ઓળખી શકતા નથી. એક સરખી રીતે જ જેની કેડે પડે છે એનો અંત લઈ લે છે. જો એમ ન હોત તો જે થોડાજ સમય ઉપર તીર્થંકર તરીકે પ્રગટ થયેલા છે એવા મહાવીર પ્રભુને દુઃખો ભયંકર રીતે પાછળ પડતજ નહી. રૂષભદેવ ભગવાનને વર્ષદિવસ પર્યંત નિરાહારપણે વિહરવું પડતજ નહી. આજે અભયદેવસૂરીશ્વર એવીજ રીતે કુષ્ટના રોગથી પીડાતા ને પોતાનાં પૂર્વકૃત કર્મની આલોચના કરતા એ દુષ્કૃતની નિંદા કરવા લાગ્યા. દુઃખના સમયમાં ધૈર્યતા એ માનવતાનો અપૂર્વ ગુણ છે.

ધીરજથી સહન કરવા છતાં અને તેની ઉપર યોગ્ય ચિકિત્સા કરવા છતાં પણ એ રોગ અસાધ્ય જણાયો. ને પ્રતિદિન વૃદ્ધિ પામતા જ્યારે એણે ગંભીર રૂપ પકડયું ત્યારે સર્વેને ચિંતા થવા લાગી. સર્જનોનાં મન ગભરાવાં લાગ્યાં અને દુર્જનો-અન્ય દર્શનીઓ એમની નિંદા કરવા લાગ્યા કે “ એ આચાર્ય પોતાની વિદ્વત્તાનો ફાંકો રાખીને આગમો પર ટીકાઓ લખીને ઉત્સૂત્ર પ્રરૂપણા કરી, જેથી શાસનદેવોએ એમને શિક્ષા કરી આવી ભયાનક સ્થીતિએ પહોંચાડ્યા છે. એતો એમને જ્ઞાનગર્વનું એ ફલ મળ્યું છે. ” સમાજ છે. સમાજમાં જેમ સર્જનો પણ હોય, તેમ દુર્જનો પણ હોય. ભિન્ન ભિન્ન પ્રકૃતિવાળા મનુષ્યો હોવાથી જેને જેમ રૂએ તેમ બોલતાં તેમને કોણ અટકાવે !

જનશ્રુતિએ અન્યદર્શની લોકમાં તેમજ દુર્જન ઇર્ષ્યાળુ લોકમાં આ પ્રમાણે શાસન માટે પોતાને નિમિત્તો બોલાતું સાંભળીને અભયદેવસૂરિ મનમાં દીલગીર થયા. શારીરિક દુઃખ તો હતુંજ એમાં માનસિક દુઃખે આવીને વધારો કર્યો. દુઃખમાં હુમેશાં દુઃખજ આવે છે, ને સુખની પાછળ સુખજ વહ્યું આવે છે, એવો જગતનો નિયમ છે. માણસને એક ભૂલની પાછળ એના બચાવ માટે ઘણીએ ભૂલો કરવી પડે છે. એક પાપની પછવાડે અનેક પાપ કરવાં પડે છે. એક જુઠાણું ગોઠવવાને અનેક જુઠાણાં ઉભાં કરવાં પડે છે. તેવી રીતે જ્યારે માણસને આપત્તિના કાળમાં એક દુઃખ આવે છે ત્યારે એની પછવાડે

ખીળાં કંઈક દુઃખો ઉત્પન્ન થાય છે. એવી દુનીયાની રીતિ છે. તેથીજ એક કવિએ કહ્યું છે કે:—

एकस्य दुःखस्य न यावदन्तं ।

गच्छाम्यहं पारमिवार्षवस्य ॥

तावद्वितीयं समुपस्थितं मे ।

छिद्रेष्वनर्था बहुलीभवन्ति ॥

ભાવાર્થ—સમુદ્રના પારની માફક એક દુઃખનો પાર તો હજી પામ્યો નથી એટલામાં ખીળું દુઃખ ક્યાંથીય આવીને વળગી પડયું. માટે ખચીત છિદ્રમાં ઘણાંજ અનર્થો રહેલા હોય છે. ”

આચાર્ય શ્રી એકતો કુષ્ટિના રોગે વ્યાપ્ત તો હતાજ, તેમાં વળી માનસિક ચિંતાએ તેમના ચિત્તને ડોળી નાખ્યું. પોતાને નિમિત્તે શાસનની અવહેલના થતી જોઈને એમને પારાવાર દુઃખ થયું. “ હા ધિક્કાર છે મને કે દુર્જન લોકો મારે માટે ઉલટા શાસનની નિંદા કરે છે. હવે મારે જીવવાથી પણ શું ! સંસારમાં મેં પણ માફ કર્તવ્ય સમાપ્ત કર્યું છે. આજના સમયને યોગ્ય મહાન્ કાર્ય કરીને શાસનસેવા કરી માફ જીવન મેં સફલ કર્યું છે. હવે હું અનશન વ્રત અંગીકાર કરી કરેલાં કર્મોનો ઉદય અંતસમય પર્યંત લોગવીશ. અનશન સ્વીકારી થોડાજ સમયમાં આ શરીર સાથે એનો પણ હું અંત લાવીશ. “ ઇત્યાદિક વિચાર કરતાં અને એવો

કુષ્ટિનો વ્યાધી છતાં પણ માંડમાંડ વિહાર કરતા તેઓ એક દિવસ સન્નાણુ નામે ગામમાં આવ્યા.

એમને પણ લાગ્યું કે વ્યાધિ હવે અસાધ્ય બની ગયો છે. વિહાર કરવો એ પણ લગભગ હવે અશક્ય જેવું હતું અને રોગની પીડાથી શરીર અસ્વસ્થ, અશાંત બન્યું હતું. આટલું છતાં શાસનસેવા કરવા જતાં એમનું નામ બદનામ થતું એ પણ એમના હૃદયને અધિક સાલતું હતું. કોઈ પણ એવો ઉપાય નહોતો કે પોતે માથે આવેલું કલંક ઉતારી શકે. ને આવા કલંકનો ભાર લઈને જીવવું એપણુ એમને મોટું દુઃખ હતું.

ત્રયોદશીનો દિવસ હતો. આવાં અસહ્ય કષ્ટોથી આવતી કાલે અનશન કરવું એ એમનો મનોરથ હતો. દેશ પરદેશથી રોજના અનેક માણસો એમને પૂછવાને આવતા. જ્યાં જતા ત્યાં અનેક માણસો ગુરૂ ભક્તિ નિમિત્તે એમની સાથે રહેતા. શાસનના સ્થંભ સમા અનેક ભક્ત માણસો એમની ચિકિત્સા માટે સારામાં સારા ને હોંશીયાર વૈદ્યને લાવતા હતા. તેઓ પણ આ અસાધ્ય વ્યાધિને નિરખીને લાચાર-નિરૂપાય બની જતા છતાં યથાશક્તિ દવા કરતા હતા. પણ એથી શું ? આરામને ને સૂરિરાજને હવે લગભગ ઘણુંજ છેટું પડી ગયું હતું.

છેલ્લાં નવાંગવૃત્તિ રચવા પહેલાં પણ સૂરિરાજ પ્રોતાની વિદ્વત્તાથી શાસનમાં તેમજ અન્ય દર્શનીઓમાં પણ પ્રસિદ્ધ હતા. એમની વિદ્વત્તા ઉપર, વાદ કરીને ખીજાને નિરૂત્તર

બનાવવાની શક્તિ ઉપર એમના ત્યાગ વૈરાગ્યને એમની નિરુપ-
હતા ઉપર જૈન કોમ અને એના અગ્રેસરો શ્રીદાશ્રીદા હતા
એમના ગુણોથી આકર્ષાઈ એમના ભક્ત થયા હતા. જો કે લોકોની
એમની ઉપર આવી અપૂર્વ ભક્તિ તો હતીજ છતાં પણ
ન્યારથી એમણે નવાંગી વૃત્તિ રચવાની શરૂઆત કરી ત્યારથી
તો એમની પ્રસિદ્ધિ ઘણીજ વધી ગઈ. ઇર્ષ્યાળુ લોકો એમના
કોઈ પણ છિદ્રની રાહ જોવા લાગ્યા. શત્રુઓ એમનું
અનિષ્ટ ઇચ્છતાં વાળ્યા. છતાં જૈન કોમ તો એમના આવા
મહાન્ કાર્યથી અતિ ભક્તિમાન થઈ. મોટામોટા વિદ્વાન
સાધુ-આચાર્યો ઉપાધ્યાયોના દિલમાં એમને માટે માનવૃત્તિ
જાગૃત થઈ. દેશ પરદેશમાં એમની અધિક નામના થઈ. છતાં
એ પ્રસિદ્ધિની-એ નામની દરકાર નહીં કરતાં પોતે તો સ્વક-
ર્ત્તવ્યમાં એક ચિત્ત થઈને અધિષ્ઠાયિકા દેવીની મદદથી શાસન
સેવાનું કાર્ય એમણે પાર ઉતાર્યું હતું.

પ્રકરણ ૩ જું

‘ અનશન. ’

ત્રયોદશીના દિવસે સૂરિશ્વરે સંઘ લેગો કર્યો. પોતાના
ભક્ત શ્રાવકોને પણ બોલાવી એમની આગળ એમણે પોતાનો
વિચાર જાહેર કર્યો. સર્વે કોઈ ગુરૂના દુઃખે દુઃખી તો હતાજ.

સ્થં. ૨૦

એમનાં મન ઉદાસ હતાં—ચિત્ત અસ્થીર હતાં. ત્યાં ગુરુએ સર્વેની સાથે ખમત ખામણું કરતાં પોતાનો અભિપ્રાય જણાવ્યો. પોતાનો સાધુ સાધ્વીનો પરિવાર પણ આ સમયે હાજર હતો. ગુરુભક્તિનો રસપ્રવાહ સર્વેના હૃદયમાં એકસરખો હતો. જેથી ગુરુનો પ્રસ્તાવ સાંભળીને એમનાં ચિત્ત નારાજ થયાં. એમની આંખોમાંથી અશ્રુ ટપક્યાં.

દુઃખના સમયમાં જ્યારે માણસોનો એકે ઉપાય કામ આવતો નથી એવા સમયમાં રડવું એજ અદ્ય શક્તિવાળાઓનું ખળ હોય છે. સર્વેના મનમાં એમ હતું કે સૂરિમહારાજ અનશનનો મનોરથ તણ દે ? કોઈ દિવસ પણ એ રોગનો અંત આવશે. કોઈ એવા સંજોગો ઉભા થશે કે એ દુષ્ટ રોગને રાત લઈને ભાગવું પડશે. અરે ગમે તેવા કષ્ટથી અસાધ્ય રોગો પણ નાશ પામ્યા છે. એ જરીપુરાણ રોગો પણ કાળે કરીને નાશ પામીને માણસો કરીને પણ દીવ્ય શરીરવાળા થયા છે. તેવીજ રીતે આ રોગનો પણ અંત આવશે છતાં કેવી રીતે અને ક્યારે અંત આવશે એ જાણવાનું માનવની અદ્ય શક્તિથી અગોચર હતું. ભવિષ્યના અંધકારમય પડદામાં ધૂપાયલું હતું.

આપણી વાર્તાના નાયક અભયદેવસૂરિ ખડતરગચ્છના હોવા છતાં એમને પોતાના ગચ્છનો મમત્વભાવ નહોતો. ખીજા ગચ્છ ઉપર એમને દ્વેષભાવ ન હોતો. દરેક સંપ્રદાયમાંથી જે સાઝ અને તીર્થંકરની વાણીને અનુસરનાર હોય તે તેમને માન્ય હતું. જેથી દરેક ગચ્છના વિદ્વાન માણસો, ગુણી માણ-

સોની એ સોબત કરતા ને એમના ગુણો ગ્રહણ કરતા હતા. વિદ્વાનોનો પરિચય કરીને વિદ્વત્તાની આપ-લે કરતા હતા. જેથી ભિન્ન ભિન્ન ગચ્છના સાધુ સંપ્રદાયો પણ તેમના તરફ આકર્ષાયા હતા. અને વિદ્વાનો પણ એમને યોગ્ય માન આપતા હતા.

આવા કષ્ટના સમયમાં જો કે નિંદા કરનારા દ્વેષી લોકોએ એમને માથે અપવાદ મૂક્યો હતો; છતાં શાસનના સ્થંભસમા બીજા નાયકોએ-પંડિતોએ એમની સમયને યોગ્ય સેવા વખાણી હતી. અને તેથી તેઓ હમેશાં એમની તબીયતના સમાચાર મંગાવતા. એમની શાંતિ માટે પ્રભુ પ્રાર્થના-શાસનદેવોને વિનંતિ કરતા હતા. કોઈ મોટા મોટા વિદ્વાન મુનિ-રાજો એમને શાંતિ પૂછવાને પણ આવતા ને એમને ઝટ આરામ થાય એમ અંતરથી ઇચ્છતા .

સન્નાણુ ગામના વિશાળ ઉપાશ્રયમાં ચતુર્વિધ સંઘની ઠઠ જામી હતી; છતાં સર્વત્ર શાંતિ હતી. રોજના હજારો માણસ એમના દર્શને આવી સુખશાતા પૂછીને એમને દુઃખે દુઃખી થતાં હતાં.

ઉપાશ્રયની મધ્યમાં એક આસન ઉપર સૂરીશ્વર વ્યાધિથી પીડાતા આડે પડખે પડ્યા હતા. એમના આગળ સુખશાતા પૂછવા આવેલા મોટા મોટા વિદ્વાન સાધુઓ-આચાર્ય ઉપાધ્યાય વગેરે પદવીધરો બેઠા હતા. બીજી બાજુએ એમનો વિનય સાચવતા દેશ પરદેશથી આવેલા ધનિકો બેઠેલા હતા. તે

પછી અનુક્રમે સંઘના માણસોની ઠઠ ચીકાર જામી હતી. એક બાબુએ સાધ્વીઓ અને શ્રાવિકાઓ હતી.

માણસોની ચિઝકાર ભરતી છતાં સર્વત્ર શાંતિ હતી. ગુરૂના દુઃખે એમની મનોવૃત્તિ પણ દુઃખી હતી. સર્વની શાંતિ વચ્ચે ગુરૂએ—સૂરિશ્વરે પોતાનો અભિપ્રાય આસ્તેથી વ્યક્ત કર્યો. “ ધર્મખંધુઓ ! મારો વ્યાધિ હવે અસાધ્ય છે તમે સર્વેને હું છેલ્લાં ખમાવું છું. આવતી કાલની પ્રભાતથી હું અનશન અંગીકાર કરવા આહું છું. ? ”

“ આચાર્યજી ! શા માટે નિરાશ થાવ છો ! જો કે આપનો રોગ અસાધ્ય છે જ ! છતાં આપ સમા એવા કંઈ વ્યાધિઓ સારા થાય છે. હીઘંકાળના ઘર કરીને રહેલા રોગો પણ એમના જતા રહ્યા છે. ” એમની જ ખરોખરીયા એક સૂરીરાજે એમને ધીરજ આપી.

“ એમનું કહેવું ખરાખર છે ગુરૂ મહારાજ ! આપ નિરાશ ન થાવ એને માટે વળી અમે કોઈ ખીજા હોંશીયાર વૈદ્યોની તપાસ કરાવશું ! ” બે ત્રણ આગળ બેઠેલા શ્રાવકો બોલ્યા.

“ અને કોઈ દિવસે પણ એનો અંત તો આવશેજ. પૂર્વે ઇક્ષ્વાકુ વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા, રામ લક્ષ્મણ પૂર્વજ અજય રાજાના એકસોને સાત રોગો શ્રી પાર્શ્વનાથના દર્શનમાત્રથી એના સ્નાત્રજળથી લાગી નહોતા ગયા ? શ્રી કૃષ્ણના સૈન્યની—ચાહવોની ઉપર પડેલી ભયંકર જરા રાક્ષસી પાર્શ્વ-

નાથના સ્નાત્રજળથી નાશી નથી ગઈ ? ” બીજા વિદ્વાન મુનિરાજે કહ્યું

“ એ બધા દૈવી ચમત્કારો હતા. પ્રગટ પ્રભાવો હતા. આજે તો પંચમકાળ છે. આપણે ત્યાગીઓને એવી શી આળપંપાળ છે. જીવન અને મરણ, સુખ અને દુઃખ એ સર્વે નિસ્પૃહીઓને મધ્યસ્થ વૃત્તિઓને સમાન છે. ” અભયદેવસૂરિ મંદમંદ બોલ્યા.

“ છતાં જગતના ઉપકારની ખાતર, ભવ્ય જીવોને પ્રતિબોધવાને માટે આપે શરીરને ટકાવી રાખવું જોઈએ. આવા પંચમકાળમાં આપ સમા મહાત્માઓની જગતને કેટલી બધી જરૂર છે, એ આપ ક્યાં સમજતા નથી ! ” વિદ્વાન પાંડતે કહ્યું.

“ શાસનમાં હું તો માત્ર એક અદ્યક્ષ પ્રાણી છું. મારાથી પણ કંઈ વિદ્વાનો શાસનને શોભાવી રહ્યા છે. પોતે ભવસાગર તરતા જગતને તારી રહ્યા છે. ” ટુટક ટુટક શબ્દે આચાર્યજીએ કહ્યું.

“ આપે સંઘને રડતા મુકી નિરાશાનું અવલંબન કરી અનશન સ્વીકારવું એ ઠીક નથી. આપ ધીરજ ધરો ! હાલમાં થોડા દિવસ જતાં કરો ? ” એક જણે કહ્યું.

“ હા ! પ્રભુ ! એમ કરો ! થોડોક કાલક્ષેપ કરો ! ”
“ શ્રાવકો બોલ્યા અને સર્વેએ તેમાં અનુમતિ આપી.

પણ અભયદેવ સૂરિનો વિચાર દૃઢ હતો. એમણે જણા-

વ્યું કે “ હું તમોને સકલ સંઘને ખમાવું છું ! આયુષ્યને અંતે મોક્ષાર્થી પુરૂષે આરાધના પૂર્વક અનશન અંગીકાર કરવું જોઈએ. તે પ્રમાણે પ્રભાતમાં હું અણુસણુ કરીશ. આપ સવેને છેલ્લા મારા ધર્મલાલ છે. જે વડીલ હોય એમને મારા વંદન છે. ” સૂરિજીએ પોતાનો નિશ્ચય જણાવ્યો.

આખરે એમનો વિચાર દઢ જોઈને હશે આવતી કાલે પ્રભાતે જોયું જશે. એમ ધારીને સંઘ વેરાયો. એમની આંખમાં અત્યારે આંસુ હતાં. હૃદયમાં :શુર સક્રિતની જ્યોત જગૃત હતી.

પ્રકરણ ૪ થું.

‘ શ્રી સ્થંભનપાર્શ્વનાથ. ’

મધ્યરાત્રીનો સમય થવા આવ્યો છે. જગતમાં સર્વત્ર અત્યારે ઘોર શાંતિ છે. વ્યાધિગૃસ્ત છતાં એક મહાન્ પુરૂષ સંત્રાસ ઉપર સુતેલા સિદ્ધના ધ્યાનમાંજ—પરમપદમાંજ જેના ચિત્તની એકાગ્રતા રહેલી છે. ગમે તે સ્થિતિમાં જ્ઞાનીઓની મનોદશા કંઈક તેવીજ હોય છે. એમનો શિષ્ય પરિવાર પણ અત્યારે નિદ્રામાં હતો. આવી શાંતિ હતી છતાં કવચિત પહેર-ગીરોના શબ્દો કાને અથડાતા હતા.

ઘડીકમાં પરમાત્માના ધ્યાનમાં લીન થતા તો ક્ષણમાં નવકારનું સ્મરણ કરતા વળી આવતી કાલની પ્રાતઃકાળે પોતે

સંચારો કરશે—અનશન અંગીકાર કરશે. એવા વિચારોમાં એ લીન હતા. સંસારમાં તેઓ થોડાજ દિવસના મેમાન હતા એમ સમજતા હતા. જેથીજ પોતાનાં દુષ્કૃત્યોની નિંદા પણ કરી રહ્યા હતા ને સંસારની વસ્તુ સ્થિતિનું ચિંતવન કરી રહ્યા હતા.

છતાં વિધિ ઇચ્છા બળવાન હતી. માણસોની ઇચ્છાઓ જ્યારે જુદી હોય છે. તેવા સમયમાં દૈવની ગતિએ એથી ઉલટીજ હોય છે. એમના રોગની સ્થિતિ હવે પરિપાક થઇ હતી. એમની ભવિતવ્યતા કોઇ જુદાજ પ્રકારની હતી.

એવી મધ્યરાત્રીના સમયમાં એક દીવ્ય તેજસ્વી પુરુષ ત્યાં પ્રગટ થયો અને એમના સુખશાતા પૂછવા લાગ્યો. અભયદેવ-સૂરિ આ નવીન માણસને જોઇને વિચારમાં પડ્યા. “ આ પુરુષ અત્યારે ક્યાંથી આવ્યો હશે ! આ કોઇ વખત જોવામાં નથી આવ્યો ? ” છતાં સૂરિશ્વરનું જ્ઞાન સતેજ હતું એમને જાણ્યું કે ‘ આ કોઇ મનુષ્ય શક્તિ નથી પણ કોઇ દીવ્ય શાન્તિ છે. જે હશે તે હમણાંજ જણાશે. ’ છતાં જીવન અને મરણ એ પોતાને મન સરખુંજ હતું. મરવાથી કાંઇ શોક નહોતો. જીવવાથી હર્ષ નહોતો.

“ મહાનુભાવ ! તમે કોણ છો ? ” આચાર્ય મંદસ્વરે બોલ્યા.

“ હું ધરણેન્દ્ર ! આપને સુખશાતા પૂછવા આવ્યો છું. આપનો રોગ હરવા આવ્યો છું ? ” એ દીવ્ય વ્યક્તિએ પોતાની ઓળખ આપી.

“ નાગરાજ ? પ્રભાતનો સૂર્યોદય થતાંજ આશુસણ કરવાનો મારોતો મનોરથ હતો. કારણ કે ત્યાગીયોને જીવન અને મરણ સમાન હોય છે. પણ તમારા આગમનથી ભવિતવ્યતા કાંઈ જુદીજ જણાય છે. ” મંદ સ્વરે સૂરિજી બોલ્યા.

“ ભગવન્ ? એમજ છે. આટલા વખત સુધી સ્વર્ગ સુખમાં હું પ્રમાદી થવાથી આપની ચિંતા ભૂલી ગયો હતો. નિદ્રામાંથી જેમ કોઈ માણસ જાગીને જાગે એમ મારું આસન કંપાયમાન થતાં તરતજ હું સાવધ થયો અને જોઉં તો આપને અસાધ્ય વ્યાધીથી પીડાતા જોયા ? ” નાગરાજે કહ્યું.

“ નાગેન્દ્ર ? જૈન શાસનમાં તમારા જેવા ભક્તિમાન પુરૂષો-દેવો વિદ્યમાન છે. ત્યાં વિદ્વની શંકા નજ હોય ! મારે માટે તમારે લેશ પણ મનમાં લાવવું નહી. જે જે પ્રકારની વેદનીય પીડા પ્રાણીએ ખાંધી હોય છે તે એને અવશ્ય ભોગવવી પડે છે. ખુદ શકેન્દ્ર સાવધાન છતાં અને રાતદિવસ સિદ્ધાર્થ વ્યંતર પહેરેગીર છતાં ચરમ તીર્થંકર શ્રી મહાવીર સ્વામીને કેવા ઉપસર્ગો થયા છે. કર્મોની એવી સ્થિતિ છે કે જ્યારે પાપ ઉદય આવે છે ત્યારે અમુક સંજોગો ઉભા કરીને તે મિત્રોને અજાગા કરે છે. અથવા તો શત્રુ બનાવે છે. નહીતર શ્રી કૃષ્ણના અંત સમયે હમેશના સાથી બળરામ જુદા પડતજ નહી. છતાં જ્યાં કોઈની સત્તા ચાલતી નથી ત્યાં દૈવની પ્રબળ સત્તા પૂર્ણપણે ચાલે છે. તો મહાનુભાવ ? મારે આ પાપ ઉદયમાં હતું-ભોગવવાનું હતું જેથી આપ

સાવધાન હોત તોપણ પ્રમાદી થઈ જાત. છતાં સમજાય છે કે હવે ભવિતવ્યતા કાંઈ જુદી જ દેખાય છે. અભયદેવ સૂરિએ જણાવ્યું.

પ્રભો ? આપનું કહેવું બરાબર છે. આપે જેવું નવાં-ગની વૃત્તિઓ રચીને એક મહાન કાર્ય કર્યું છે. તેવુંજ હજી એથીએ મહાન કાર્ય આપને હાથે-થવું નિર્મિત છે. નાગ-પતિએ કહ્યું.

“ હજી મારે હાથે બીજી મહાન કાર્ય થવાનું છે. ! નાગરાજ મારા આ કરેલા કાર્યથી મારે માથે અપવાદ આવ્યો છે મારે નિમિત્તે શાસન માટે યદ્વા તદ્વા બોલવાનો આજે સમય આવ્યો છે. ”

“ એ સર્વે અપવાદ આપનો ઉજવળ યશ મહીન અપયશને સાફ કરતો પૃથ્વીમાં વિસ્તાર પામશે. એટલુંજ નહીં પણ આપનો અસાધ્યમાં અસાધ્ય રોગ પણ નાબૂત થશે ” નાગરાજે ભવિષ્યનું વસ્તુસૂચન કર્યું. ભવિષ્યમાં હજી ઘણો કાળ આપ પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરી ભવ્ય જીવોને પ્રતિબોધશે. ”

“ જેવું ભાવી ? ” સૂરિ મંદ સ્વરે બોલ્યા.

“ પ્રભો ? હવે આપ આજ્ઞા આપો ? હું આપનું આ રક્તપીત બધું સાફ કરી નાખું. ”

નાગરાજનો પ્રશ્ન સાંભળીને આચાર્યજી મૌન રહ્યા

એટલે નાગરાજે નાગનું સ્વરૂપ કરીને આખા શરીર ઉપરથી ટપકતું એ રક્તપીત પોતાની જીહ્વાએ કરીને ચાટી લીધું. શુરનું શરીર સાફ કર્યા પછી પાછું હાથે તેવું તેજસ્વી શરીર ધારણ કરીને નાગરાજ બોલ્યો. ભગવન ? મારી એક વાત સાંભળો ? ”

“ અને તે વાત ! ” આચાર્યજી બોલ્યા.

આવતી કાલના પ્રાતઃકાળે આપ સંઘ સહીત ખંભાત તરફ વિહાર કરજો. ત્યાં સેઠીનદીના કિનારે ખાખરાના એક વૃક્ષની નીચે પૂર્વે નાગાર્જુન નામના યોગીએ રસસિદ્ધિ કરીને પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા જમીનમાં ભાંડારી છે. જે આપના પ્રભાવથી પ્રગટ થઈ જશે, એના દર્શન માત્રથી આપનો આ શેષ સર્વ રોગ-પીડા નિવારણ થઈ જશે, એ પ્રભાવિક પ્રતિમા સ્થાપન પાર્શ્વનાથને નામે પૂર્વ કાલથી એનો મહિમા અદ્ભુત ગવાય છે. ” એમ કહીને નાગરાજે સ્થાપન પાર્શ્વનાથને લગતો પૂર્વનો ટુંક ઇતિહાસ કહી સંભળાવ્યો. ને કહ્યું કે “ એથી જૈન શાસનની મોટી પ્રભાવના થશે. દુર્જનો પણ તમારી પ્રશંસા કરશે. ભગવન ? હવે હું રજા લઉં છું. ? એમ કહીને નાગરાજ તરતજ અદશ્ય થઈ ગયા. ને અભયદેવ સૂરિએ મધ્ય રાત્રીએ આ અણધાર્યો બનાવ બનેલો જોઈ ભવિતવ્યતાનો વિચાર કરતાં શેષ રાત્રી નિદ્રામાં પુર્ણ કરી.

પ્રકરણ ૫ મું.

ઇતિહાસ પરિચય.

વિક્રમ સમયની લગભગ પહેલાં વિદ્યાધરગચ્છમાં કાલિ-
કાચાર્યના સમયમાં નાગહસ્તિસૂરિના શિષ્ય પાદલિપ્તસૂરિ
થયા. તેમના પરિવારમાં સ્કંદિલાચાર્યના શિષ્ય વૃદ્ધિવાદી
તેમના 'સિદ્ધસેનદિવાકરસૂરિ વિક્રમના સમકાલીન હતા.

વિક્રમના પહેલા સૈકાની શરૂઆતમાં મહાવીરની ૧૨
મી પાટે આચાર્યસિંહગીરિસૂરિ થયા. ભદ્રબાહુ સ્વામી પર્યંત
ચૌદ પૂર્વની સંપૂર્ણ વિદ્યા હતી. સ્થૂલભદ્ર દશ પૂર્વસાર્થ
અને ચાર પૂર્વ મૂલથી એમ કરીને ચૌદ પૂર્વી કહેવાળા. પણ
તેમની પછી છેલ્લાં ચાર પૂર્વ વિચ્છેદ ગયા ને તેમની પાટે
સુસ્થિત અને સુપ્રતિષ્ઠિત દશપૂર્વી થયા. એમના સમયમાં નિગ્રંથ
ગચ્છ હતો તે કોટિકગચ્છ કહેવાયો આચાર્યસિંહગિરિસ્વામી
પણ દર્શ પૂર્વના જ્ઞાતા હતા. તેમના પરિવારમાં સૌથી નાના
એક વજ્ર નામના શિષ્ય થયા એ બહુજ સમર્થ થયા. પૂર્વ
ભવમાં વજ્ર સ્વામીનો જીવ જુલકદેવ હતો જ્યારે ગૌતમ-
સ્વામી કિરણોત્ત્વં અવલંબન લઇને અષ્ટાપદ પવર્ત ઉપર
જીન ચૈત્યોને જીહારવા ગયા તે સમયે આ દેવને પુંડરિક અને
કુંડરિક અધ્યયન કહીને પ્રતિ બોધ્યો હતો. આયુષ્ય પૂર્ણ

૧ સિદ્ધસેન દિવાકર યાને વિક્રમના સમયું હિંદ. જૈન. સસ્તી વાંચન
માળા તરફથી સ. ૧૯૮૧ માં પ્રગટ થયેલી છે. કી. રૂ. ૧-૮-૦

યતાં એ જીવ દેવ ભવમાંથી આવીને વજ્રસ્વામી થયો. ત્રણ વર્ષમાંજ સાંભળવા માત્રથી પદ્માનુસારી લખિધવડે કરીને અગ્યારે અંગ શીખી ગયા. વિક્રમ સવંત ૨૬ માં એમને જન્મ થયો આઠ વર્ષની ઉમરમાં સિંહગિરિસ્વામીએ એમને દીક્ષા આપી. એટલે વિક્રમ સવંત ૩૪ માં એમણે દીક્ષા અહણુ કરી. દીક્ષા લીધા પછી ૪૪ વર્ષે એટલે સવંત ૭૮ માં અને મહાવીર સવંત ૫૪૮ માં આચાર્ય પદવી પામ્યા. એમના પૂર્વે ભવના મિત્ર તિર્યગ્ જ્ઞાનુક દેવતાઓએ એમના સત્વથી ખુશી થઈને વૈક્રિય લખ્ધી ને આકાશગમનની વિદ્યાઓ આપી ભદ્રગુપ્ત આચાર્ય પાસે રહીને દશ પૂર્વની સંપૂર્ણ વિદ્યા શીખ્યા. શ્રી મહાવીરની ૧૩ મી પાટે વજ્ર સૂરિને સ્થાપી સિંહ ગિરિ સ્વામી સ્વર્ગે ગયા. એ વજ્રસૂરિ મહા પ્રભાવિક થયા એમણે પોતાની પાટે વજ્રસેનસૂરિને સ્થાપી રથાવર્ત પર્વત ઉપર અનશન અંગીકાર કરીને વિક્રમ સવંત ૧૧૪ માં સ્વર્ગે ગયા. એકંદરે ૮૮ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને તે કાળ કરી ગયા વજ્રસેનના સમયમાં બાર વર્ષનો દુકાળ પડ્યો.

વજ્રસ્વામીના સમયમાં મહુવા બંદરના રહીશ જાવડશાહે શ્રી શત્રુંજયનો ૧૩ મો ઉદ્ધાર કર્યો. વિક્રમ સવંત ૧૦૮ માં; વજ્રસ્વામી છેલ્લા દશ પૂર્વા થયા. તેમના પછી આર્યરક્ષિત-સ્વામી સાડા નવ પૂર્વ શીખ્યા હતા એમના ગચ્છમાં દુર્બલિકા પુત્ર નવપૂર્વના જ્ઞાતા થયા. આ દુર્બલિકા પુત્ર દ્વધ, દહીં, ઘીનું ભોજન કરતા હતા છતાં અભ્યાસની

સતત મહેનતથી તેઓ દુર્બળજ રહેતા હતા. આર્યરક્ષિત સૂરિએ ચાર અનુયોગ બનાવ્યા. અંગ, ઉપાંગ, મૂળગ્રંથ તથા છેદ સુત્રોને ચરણ કરણાનુ યોગમાં દાખલ કર્યો. ઉત્તરાધ્યયનાદિ સૂત્રોને ધર્મ કથાનુ યોગમાં દાખલ કર્યાં. સૂર્યપત્રતિ આદિને ગણિતાનુ યોગમાં અને દ્રષ્ટિવાદને દ્રવ્યાનુયોગમાં એવી રીતે તેમણે વિંધ્ય મુનિ પાસે ચારે યોગ તૈયાર કરાવ્યા કે ભાવિ-અદ્યબુદ્ધિવંત માણસોને અતિ ઉપયોગી થઈ પડે. આર્ય રક્ષિત સૂરિએ પોતાની પાટે દુર્બલિકા પુષ્ય મિત્રને સ્થાપ્યા. જેથી ગોષ્ઠામહિધને એની ઇર્ષ્યા થઈ તેથી એ સાતમો નિન્હવ થયો. દુર્બલિકાપુષ્ય મિત્રમાં આર્યરક્ષિત જેટલું જ્ઞાન હતું. ક્લેશુરક્ષિતમાં કંઈક ન્યૂન હતું અને ગોષ્ઠામહિધને એમનાથી ઘણું એાછું હતું છતાં આ ત્રણે તેમના ગચ્છમાં શાસ્ત્રના પારંગામી કહેવાતા હતા.

વિક્રમ સંવત ૧૫૦ માં વજ્રસેનસૂરિ ૧૨૮ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને પોતાની પાટે શ્રી ચંદ્રસૂરિને સ્થાપીને દેવલોકે ગયા. એ ચંદ્રસૂરિથી કૌટિકગચ્છનું નામ ચંદ્ર-ગચ્છ પડ્યું.

એમની પાટે ૧૬ મા સામંતલદ્રગણી થયા. એ ત્યાગી હોવાથી વનમાંજ રહેતા તેથી ગચ્છનુ નામ વનવાસી ગચ્છ પડ્યું એમની પાટે ૧૭ મા વૃદ્ધદેવસૂરિ થયા. એમના પ્રદ્યોતનસૂરિ થયા. તે મહાવીરથી ૧૮મી પાટે થયા.

વિક્રમના બીજા સૈકાના મધ્યકાળ લગભગમાં સંવત ૧૩૯ માં સહસ્ત્રમલ નામના સાધુ એ નગ્ર પછે વિહાર કરીને

કૌટકગણુથી લિન્ન થઈને દિગંબર મત ચલાવ્યો. સ્ત્રી નમ્મ રહી-
શકે નહીં માટે, સ્ત્રીને મોક્ષ નથી એવી મતલબની તેમજ
ખીજી કેટલીક શાસ્ત્રની વાતોને ફેરવી નાખી, પોતે નવા
શાસ્ત્રોની પ્રરૂપણા કરી.

એ પ્રદ્યોતનસૂરિની પાટે ૧૯મા માનદેવસૂરિ થયા એ
અગીયાર અંગ વગેરે લાણીને બહુ શ્રુત થયા. એમના ત્યાગ
વૈરાગ્યથી સરસ્વતી અને લક્ષ્મી વ્યાખ્યાન સમયે બન્ને પડખે
બેસતી. તે સિવાય એમના પ્રહ્લાચર્યના પ્રભાવને વશ થયેલી
જ્યા, વિજ્યા, અપરાજિતા ને અજિતા એ ચાર દેવીઓ
એમની સેવા કરતી હતી. બાહુબલીની રાજ્યધાની તક્ષશી-
લામાં મરકીનો ઉપદ્રવ થવાથી એ મરકીનો ઉપદ્રવ નિવારવાને
અમણે નાંદોલ નામના શહેરમાં રહીને શાંતિ 'નામનું' સ્તોત્ર
બનાવ્યું જેનાથી મરકીને ઉપદ્રવ નાશ થયો. ત્યાર પછી ત્રીજે
વર્ષે આ નગરીનો તુરૂંક લોકોએ નાશ કર્યો. એમનું 'શાંતિ'
સ્તોત્ર આજેપણ દેવસી પ્રતિક્રમણમાં બોલાય છે. એમની
પાટે માનતુંગસૂરિ થયા. પ્રખ્યાત ભક્તામર સ્તોત્રના કર્તા એ
સૂરિ મહાવીરની ૨૦મી પાટે થયા છે. એમણે વાણુરસીમાં
મોટા ભોજરાજને પ્રતિબોધવાને અને જૈન ધર્મનું માહાત્મ્ય
વધારવાને ભક્તામર સ્તોત્રની ૪૮ ગાથાઓ રચીને ૪૮ બેડીઓ
અને તાળાં તોડ્યા હતાં. તેમની પાટે ૨૧મા વીરસૂરિ થયા એમણે
નાગપુરમાં સંવત ૩૦૦ માં નમિનાથજીની પ્રતિષ્ઠા કરી. એમની
પાટે જયદેવસૂરિ થયા તે પછી ૨૬ મી પાટે સમુદ્રસૂરિ થયા.

વિક્રમના ચોથા સૈકાની શરૂઆતમાં મહાવાહીસૂરિ થયા.

એમણે બૌદ્ધોનો પરાજય કરીને દેશપાર કર્યા. વલ્લીપુરના રાજા શિલાદિત્યના એ ભાણેજ હતા. એ અરસામાં ધનેશ્વર-સૂરિએ પણ સત્રુંજય માહાત્મ્યની રચના કરી. વિક્રમ સંવત ૩૭૫ માં વલ્લીપુરનો પ્રથમ ભંગ થયો.

વિક્રમ સંવત ૫૧૦ માં શ્રી દેવર્દિગણે ક્ષમાશ્રમણે વલ્લીપુરમાં પુસ્તકવાચના કરી. એ લોહિત્યા આચાર્યના શિષ્ય હતા. એમણે સર્વે સિદ્ધાંતોને પુસ્તકારૂઢ કર્યાં. ને એ વલ્લી વાચના થઈ એવીજ બીજી માથુરી વાચના મથુરામાં પ્રગટ થઈ. મહાવીરસ્વામી પછી એવી રીતે ૯૮૦ વર્ષે જ્ઞાન-પુસ્તકારૂઢ થયું આગમો લખાવા માંડ્યાં. આસમયે વ્રજસ્વા-મીથી દશપૂર્વ ઘટતાં ઘટતાં એક પૂર્વનું જ્ઞાન રહ્યું હતું. એ દેવર્દિક્ષમાક્ષમણની મુર્તિ વળા ગામમાં છે. સં. ૫૩૦થી પૂર્વ જ્ઞાનનો વિચ્છેદ થયો.

વિક્રમના છઠ્ઠા સૈકામાં પ્રાજ્ઞણ જાતિમાં ઉત્પન્ન થયેલા અને ચિત્તોડના રહીશ હરિભદ્ર નામે પ્રાજ્ઞણ યાકિની સાધ્વીની ગાથાથી બોધ પામીને જીનભદ્ર નામના આચાર્ય પાસે દીક્ષા-ગ્રહણ કરી મહાન ગ્રંથકાર તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા છે. એમણે ઐદસોને ચુમાલીશ બૌદ્ધોને હણવાના મનથી લાગેલા પ્રાય-શ્રિતને નિવારવાને ઐદસોને ચુમાલીશ ગ્રંથો બનાવ્યા ને વિક્રમ સંવત ૫૮૫ માં એમનું સ્વર્ગગમન થયું.

મહાવીરની ૨૭ મી પાટે માનદેવસૂરિ બીજા થયા તેમની પાટે વિબુધપ્રભસૂરિ ને તેમની પછી જ્ઞાનંદસૂરિ થયા તેમના

રવીપ્રભસૂરિ થયા તે મહાવીરથી ૩૦ મી પાટે થયા. વિક્રમ સવંત ૭૦૦ માં નાંડોલમાં શ્રી નેમિનાથજીની પ્રતિષ્ઠા એમણે કરેલી છે.

વિક્રમના ત્રીજાને ચોથા સૈકામાં જેવી વલ્લભીપુરની જાહોજલાલી હતી તેવીજ હમણાં ગુજરાતમાં પંચાશરાનગરીની જાહોજલાલી હતી. વિક્રમના સાતમાં સૈકાના લગભગ અંત લગી જીનભદ્રગણિ ક્ષમા શ્રમણ વિદ્યમાન હતા એમણે ક્ષેત્ર સમાસ, મોટી સંઘયણી, વિશેષાવશ્કય ભાષ્ય વગેરે ગ્રંથો રચ્યા છે આ આચાર્ય યુગ પ્રધાન હતા. સંવત ૬૮૫ માં ૧૦૪ વર્ષની ઉંમરે એમનું સ્વર્ગ ગમન થયું હતું.

તેમની પછી—રવિપ્રભસૂરિને તે પછી મહાવીરની ૩૧ મી પાટે યશોદેવસૂરિ થયા ૩૨ મા પ્રદ્યૂમ્નસૂરિ થયા. તેમની પાટે માનદેવ ત્રીજા થયા ને પછી વિમલચંદ્રસૂરિ થયા અને ૩૫ મા ઉદ્યોતનસૂરિ થયા. પ્રદ્યૂમ્નસૂરિ સંવત ૮૦૦ માં વિદ્યમાન હતા.

વિક્રમના નવમા સૈકામાં મહાન પ્રાભાવિક સિદ્ધસેન સૂરિના શિષ્ય ૧અપ્પભટ્ટ સૂરિજી થયા. એમણે કનોજના આમરાજને તેમજ ગૌડ દેશના ધર્મરાજને પ્રતિબોધીને જૈન બનાવ્યા હતા. એ મહાન પ્રાભાવિક આચાર્ય સંવત ૮૬૫ માં પોતાની પાટે નન્નસૂરિ તથા ગોવિંદસૂરિને સ્થાપીને સ્વર્ગ-

૧ અપ્પભટ્ટસૂરિ અને આમરાજ ભાગ ૧-૨ જૈન સરતી વાચનમાળા તરફથી પ્રગટ થયેલ છે. જે વાંચનમાળાના ગ્રાહકોને સં. ૧૯૮૨-૮૩ માં અપાયેલ છે. બંને ભાગની છુટક કિંમત રૂ ૨-૮-૦ છે. ખાસ વાંચવા જેવા છે.

વાસી થયા એમણે કનોજના આમ રાજાના પૌત્ર ભોજ રાજા-
ને જૈન બનાવ્યો હતો.

વિક્રમના આઠમા સૈકાના મધ્યભાગમાં પંચાસરા નગર
પરચકના બલથી ભાંગ્યું અને નવમા સૈકાની શરૂઆતમાં સંવત
૮૦૨ માં વનરાજે જૈનોની મદદથી અણહિલદાપુર પાટણની
સ્થાપના કરી. ગુજરાતને સ્વતંત્ર કર્યું. તે પછી ગુજરાતનું
રાજ એની વંશ પરંપરાએ ચાલ્યું.

આ ઉદ્યોતનસૂરિ એ આળુ નીચે ઉતરતાં વડલાના વૃક્ષ
નીચે આઠ આચાર્યોને સૂરિમંત્ર આપ્યો સર્વ દેવસૂરિને પોતા-
ની પાટે સ્થાપન કર્યાં. એમણે વડની નીચે સૂરિમંત્ર આપવા
થી વનવાસી ગચ્છનું નામ આજથી વડ ગચ્છ પડ્યું. વિક્રમ
સંવત ૯૯૪ માં; વળી કોઇ કહે છે કે એમણે ચોર્યાસી ગચ્છ-
ની સ્થાપના કરી.

સંવત ૯૯૪ માં યશોભદ્રસૂરિએ મંત્રશક્તિથી ખેરગઢમાંથી
શ્રી આદિશ્વરનું મંદિર એક રાતમાં નાડુલાઈમાં લાવ્યા. તેમની
સાથે ગૌંસાઈજીઓ પણ શીવનું મંદિર ખેરગઢથી લાવ્યા હતા.

મહાવીરથી ૩૬ મી પાટે સર્વદેવસૂરિ થયા. સંવત
૧૦૧૦ માં રામસૈન્યપુરમાં રૂપભદ્રેવ અને ચંદ્રપ્રભુની પ્રતિષ્ઠા
કરી તેમજ ચંદ્રાવતીમાં જૈન મંદિર બંધાવનાર કુંકણમંત્રીને
તેમણે દીક્ષા આપી.

એ ઉદ્યોતસેન સૂરિના શિષ્ય વર્ધમાનસૂરિ થયા તે
સં. ૧૦૮૮ માં વિધમાન હતા. આળુ ઉપર બંધાવેલા વિમળ-
સ્થં. ૨૧

શાહ નાં દહેરાની એમણે પ્રતિષ્ઠા કરી હતી એમની પાસે બે વિદ્વાન બ્રાહ્મણોએ દીક્ષા લીધી તેમનાં જીનેશ્વર સૂરિ અને બુદ્ધિસાગર સૂરિ એવાં નામ રાખવામાં આવ્યાં જ્ઞાનમાં તેમજ ક્રિયામાં એમને સમર્થ જાણીને ગુરૂએ અણહિલપુર પાટણમાં ચૈત્યવાસીઓનું જોર તોડવાને તે બન્ને ને મોકલ્યા.

પ્રકરણ ૬ હું.

ગુજરાતનો નાથ :—

વિક્રમ સમયને પૂર્વે ભારત વર્ષમાં મગધદેશનું તખ્ત સાર્વભૌમ તરીકે ગણાતું હતું. પાટલિ પુત્ર એ તેનું કેન્દ્રસ્થાન હતું. મહાવીરના સમયમાં એ તખ્ત ઉપર પ્રસેનજીત રાજાનો કુમાર બિંબિસાર નામે રાજ થયો પ્રસેનજીત પર્યંત મગધ દેશની ગાદી કુશાગ્રપુરમાં હતી. પ્રસેનજીતે રાજગૃહ સ્થાપી ત્યાં રાજ્યધાની કરી. એ શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુનો પરમભક્ત શ્રાવક હતો. મગધેશ્વર બિંબસારને જૈન દર્શનમાં શ્રેષ્ઠિકને નામે ઓળખે છે. એનો પુત્ર કોણિક એ ભારતનો સાર્વભૌમ ચક્રવર્તી રાજા

વીવીધ પ્રાચીન સ્તવનો, ચૈત્યવંદનો, સ્તુતિઓ, નવસમરણ આદિ બધા વિષયોથી ભરપુર શ્રી પ્રાચીન જૈન સ્તવન સંગ્રહ—છપાય છે. અનેક સ્તવનોની શ્રુતિની આ એકજ પુસ્તક ગરજ સારશે. કિં. ૦-૧૨-૦

લખો :—જૈન સસ્તી વાંચનમાળા

રાધનપુરી બજાર—ભાવનગર.

થયો. અન્નતશત્રુ એવે નામે તે પ્રસિદ્ધ થયો ત્રણ ખંડ પૃથ્વીના રાજાઓને એણે નમાવ્યા હતા. તેની પછી તેનો પુત્ર ઉદાયી રાજા થયો તેણે પાટલી પુત્ર નગર વસાવી મગધની ગાદી પાટલીપુત્રમાં સ્થાપી. તેની પછી નવનંદથયા નવમા નંદ પશ્ચાત્ પ્રખ્યાત ચંદ્રગુપ્ત થયો. ચંદ્રગુપ્ત, બિંદુસાર, અશોક, સંપ્રતિ વગેરે સાર્વભૌમ ભારતેશ્વર એક પછી એક થયા. ભારતનો ખંડાર પણ એમના શત્રુઓ એમનું નામ સાંભળીને કંપતા હતા.

સંપ્રતિ રાજા પછી મગધનું સામ્રાજ્ય પુષ્પમિત્રના હાથ આવ્યું. વીર સંવત ૩૨૩ માં; તેની પછી ૩૫૩ માં બલમિત્રને ભાનુમિત્ર નામના પુરોષને ગાદી મળી. વીર સંવત ૪૧૩ માં નભવાહન રાજા થયો. તેની પાસેથી સંવત ૪૫૩ માં અવંતીની ગાદી ગર્દભભિદ્ધ રાજાને મળી. એની પાસેથી શાખી લોકોએ આવીને ગાદી પડાવી લીધી. તેની પાસેથી વિક્રમાદિત્ય રાજાએ અવંતીનું રાજ્ય મંડલ જીતી લીધું ને એ ચક્રવર્તી થયો. તેણે પોતાનો સંવત્સર ચલાવ્યો, જે મહાવીર સંવત ૪૭૦ થી શરૂ થયો.

એ વિક્રમાદિત્યની વૃદ્ધાવસ્થામાં શાલિવાહન નામે રાજા પ્રતિષ્ઠાનપુરમાં થયો. એણે વિક્રમનું ઘણું ખર્ચ રાજ્ય જીતીને પોતાના રાજ્ય સાથે જોડી લીધું. વિક્રમ સંવત ૧૩૫ માં એણે પોતાનો સંવત્સર ચલાવ્યો જે હાલમાં પણ દક્ષિણ દેશમાં વધારે ચાલે છે. નવું વર્ષ એનું ચૈતરથી ગણાય છે.

ત્યારપછી કાલે કરીને ગુજરાતમાં વલ્લભીપુરનું રાજ્ય જામ્યું. ત્યાં શિલાદિત્ય નામે પરાક્રમી રાજા થયો. વિક્રમના ચોથા સૈકામાં વલ્લભીપુરની જાહોજલાલી અપૂર્વ હતી. સંવત ૩૭૫ માં કાકુ નામના શ્રેષ્ઠીએ મ્લેચ્છ લોકોને અખુટ દ્રવ્યની લાલચ આપીને એમનું લશ્કર તેડી લાવી વલ્લભીનો નાશ કરાવ્યો. એ વલ્લભી ભાગ્યા છતાં ધીમે ધીમે એની ગતિ શરૂ રહી હતી. પરંતુ ત્યાર પછી કેટલેક સમયે પંચાસરના રાજાઓ પ્રસિદ્ધમાં આવ્યા.

વિક્રમના આઠમા સૈકાની શરૂઆતમાં ચાવડાવંશનો જયશિખરી રાજા ત્યાં રાજ્ય કરતો હતો લગભગ મધ્યકાલના સમયમાં એને કનોજના ભુવડ સોલંકી સાથે મોટું યુદ્ધ થયું એમાં એ રાજા મરાયો ને ગુજરાતની ગાદી સોલંકીને હાથ જવાથી પંચાસરની ત્યારથી પડતી થઈ. પરંતુ રાજાની રાણી રૂપસુંદરી ગર્ભવતી હોવાથી અનુક્રમે એણે વનમાં પુત્રનો જન્મ આપ્યો એનું વનરાજ નામ પાડ્યું. વનરાજ અને એની માતાને તે સમયમાં મહા પ્રાભાવિક એવા શિલગુણસૂરિ નામે જૈન આચાર્યે આશ્રય આપી ગુપ્તરીતે રાખીને એમનું પાલન પોષણ કર્યું. જેથી નાનપણમાંથી વનરાજના મગજમાં જૈન ધર્મના સંસ્કારો પડ્યા. એની માતા પણ જૈન ધર્માનું રાગિણી થઈ.

વનરાજ અનુક્રમે યૌવન વયમાં આવ્યો એણે પરદેશીઓને રંજાડવા માંડ્યા. અને પછી પોતાના સાથીતો

લેગા કરી મોટું બલ વધાર્યું. વિક્રમ સંવત ૮૦૨ માં એણે શત્રુઓને લગાડી અણહિલપુર પાટણની સ્થાપના કરી, એના કાર્યમાં મુખ્ય સહાય કરનાર એનો મિત્ર ચાંપો વણીકહતો. એ એનાજ જેવો પરાક્રમી હતો. વનરાજે પાટણ વસાવ્યું. ચાંપાએ ચાંપાનેર પાવાગઢની તળેટીમાં વસાવ્યું. વનરાજે પરદેશીઓને હાંકી કાઢીને ગુજરાતમાં પોતાની સત્તા જમાવી દીધી એણે દીર્ઘ કાળ પર્યંત ગુજરાતનું તખ્ત ભોગવ્યું. પોતાની માતાને પૂજવાને એણે પંચાસરથી પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા પાટણમાં લાવીને વિશાળ મંદિર બંધાવી એ પ્રતિમા ત્યાં સ્થાપી. જે પંચાસર પાર્શ્વનાથને નામે પ્રસિદ્ધ થઈ. પોતે પણ એની ભક્તિ કરતો એની સાખીતી તરીકે આજે પણ એ પ્રતિમા આગળ એની મૂર્તિ હૈયાત છે. એણે પોતે પણ પોતાની મૂર્તિ ભગવાનની ભક્તિ કરતો હોય એવી ઢબે કરાવી હતી.

સંવત ૮૬૨ માં એના મરણબાદ એનો પુત્ર યોગરાજ એની ગાદી ઉપર આવ્યો. એણે લગભગ પાંત્રીસ વર્ષ રાજ્ય કર્યું ને ૯૨૨ માં એ મરણ પામ્યો.

ક્ષેમરાજપછી ભુવડ થયો. એણે ૨૯ વર્ષ રાજ્ય કર્યું તેની પછી ૯૫૧ માં એનો પુત્ર વૈરસિંહ થયો. પચ્ચીસ વર્ષ રાજ્ય કરીને ૯૭૬ માં એ મરી ગયો. એટલે એનો પુત્ર રત્નાદિત્ય થયો. એનો પુત્ર સામંતસિંહ એની પછી થયો. એ ગુજરાતનો ચાવડા વંશનો છેલ્લો રાજા થયો.

વિક્રમ સંવત ૯૯૮ માં સામંતસિંહની બેન લીલા-

દેવીનો પુત્ર મૂળરાજ ગુજરાતની ગાદી ઉપર આવ્યો ત્યારથી ગુજરાતની ગાદી આવડાવંશ પછી સોલંકીઓના વંશમાં ગઈ. એ મૂળરાજ મહા પરાક્રમી થયો. એણે ગુજરાતનું રાજ્ય વધાર્યું એનું ગૌરવ દેશ પરદેશમાં ઝળક્યું. સંવત ૯૯૮ માં એ રાજ્ય પામ્યો ત્યારે ૨૧ વર્ષના એની ઉંમર હતી. એણે નાગોરના રાજાનો ગર્વ ઉતાર્યો. તેમજ તૈલંગના સેનાપતિ ખારપને રાત લઈને ભગાડ્યો તેમજ સોરઠ, કચ્છ અને સિંધ દેશના રાજાઓને યુદ્ધમાં હરાવીને તાબે કરી પોતાના માંડલિક બનાવ્યા. એ રાજાએ પણ વનરાજની માફક લાંબો કાળ ગુજરાતનું તખ્ત ભોગવ્યું ને વિક્રમ સંવત ૧૦૫૩ માં ૫૫ વર્ષ રાજ્ય ભોગવીને સ્વર્ગવાસી થયો એની પછી એનો પુત્ર આમુડરાજ એના વિશાળ રાજાનો માલેક થયો છ માસ પર્યંત એ રાજ્ય ભોગવીને મરણ પામ્યો એટલે વિક્રમ સંવત ૧૦૬૬ માં એનો ભાઈ દુર્લભરાજ ગુજરાતનો નાથ થયો.

આ સમયમાં સોરઠનો દયાસ રાજા સોમનાથ અને ગિરનારના યાત્રાળુઓને બહુજ હિરાન કરતો હતો એક સમયે એણે ગુજરાતના રાજાની રાણીઓ સોમનાથની યાત્રાએ ગયેલી તેમને હિરાન કરેલી. આથી સં. ૧૦૬૬ માં દુર્લભરાજ મોટું લશ્કર લઈને ચઢ્યો. અને દયાસને હરાવીને મારી નાખ્યો.

મારવાડના રાજાની તનયા દુર્લભદેવી દુર્લભરાજને સ્વયં-વર મંડપમાં પસંદ કરીને વરી હતી તે સમયે તેની સામે થયેલા

રાજાએને એણે હરાવ્યા હતા. મારવાડના રાજાએ પ્રસન્ન થઈને પોતાની બીજી લક્ષ્મીદેવી નામે કન્યા દુર્લભરાજના નાનાભાઈ નાગરાજને આપી હતી. એ નાગરાજને લક્ષ્મીદેવીથી પ્રખ્યાત ભીમદેવ નામે પુત્ર થયો ને પાછળથી બાણાવળીને નામે જગત પ્રસિદ્ધ થયો.

હવે વનરાજને શિલગુણસૂરિનો આશ્રય હોવાથી પાટણમાં એણે પોતાનો પૂર્વ ઉપકાર યાદ કરીને એમનું અધિક માન સન્માન કર્યું. અને એમની મહત્તા વધારી દીધી.

એ સમયમાં શ્રી મહાવીરથી પાંત્રીસમી પાટે થયેલા શ્રી ઉદ્યોતનસૂરિના શિષ્ય વર્ધમાનસૂરિ હતા. તેમને મહા વિદ્વાન જીનેશ્વરસૂરિ અને બુદ્ધિસાગરસૂરિ એ બે શિષ્ય થયા. તે ગુરૂની આજ્ઞાથી અણહિલપુરપાટણ આવીને પુરોહિતને ઘેર ઉતર્યા. ચૈત્યવાસી યતિઓને ખબર પડવાથી એમના નોકરો પુરોહિતને ઘેર આવ્યા અને એ બે સાધુઓને નગર છોડવાનો હુકમ કર્યો. જેથી પુરોહિતે રાજા આગળ ક્ષર્યાદ કરી. રાજા દુર્લભરાજ ન્યાયી હોવાથી બન્ને પક્ષની વાત સાંભળીને એ સુનિઓના ઉત્તમ ગુણોની ખાતરી કરી જેથી એમને રજા આપી નહી. ઉલટો એ જીનેશ્વરસૂરિનો ભક્ત શ્રાવક થયો. એમની પાસે ધર્મશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કર્યો. એ જીનેશ્વરસૂરિને તેમની શુદ્ધ ક્રિયા, આચારવિચાર જોઈને ‘ ખરતર ’ એવું બિરૂદ આપ્યું. ત્યારથી એમનો પરિવાર ખરતરગમ્છના નામે ઓળખાવા લાગ્યો.

જીનેશ્વરસૂરિના સાહસથી પાટણમાં ચૈત્યવાસીઓનું
જોર નરમ પડ્યું ને શુદ્ધ સમાચારીવાળા સાધુઓને નિવાસ-
સ્થાન મળવા લાગ્યું. ક્રમે કરીને ચૈત્યવાસીઓની પડતી થતી
ગદ, બુદ્ધિસાગરસૂરિએ ત્યાર પછી આઠ હજાર શ્લોકના
પ્રમાણવાળું ‘ બુદ્ધિસાગર ’ નામે વ્યાકરણ રચ્યું.

જીનેશ્વરસૂરિ ને બુદ્ધિસાગરસૂરિ પૃથ્વી ઉપર વિહાર
કરવા લાગ્યા.

પ્રકરણ ૭ મું.

અભયદેવસૂરિ:—

‘ પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરતાં જીનેશ્વરસૂરિ અનુક્રમે ધારા-
પુરી નગરીમાં પધાર્યા. ત્યાં મહીધર નામે એક મોટો શ્રેષ્ઠી
રહેતો હતો, એને ધનદેવી નામે સ્ત્રી હતી એ ધનદેવીની
કુળથી ઉત્પન્ન થયેલો અભયકુમાર નામે એમને એક પુત્ર હતો.
બાલ્યાવસ્થામાંથી જ વૈરાગ્યવૃત્તિને ધારણ કરનારો અભયકુ-
માર જીનેશ્વરસૂરિની વાણી સાંભળીને પ્રતિબોધ પામ્યો. વૈરા-
ગ્યથી એમની પાસે માતૃપિતાની રજા લઈને દીક્ષા ગ્રહણ કરી.
સકલશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવા માંડ્યો. પોતાના સર્વે શાસ્ત્રોનો
અભ્યાસ કરીને પછી અન્યમતનાં શાસ્ત્ર ભણવા માંડ્યાં. અનુ-
ક્રમે પોતાના અર્પૂર્વ બુદ્ધિભગથી સોળવર્ષની અંદર સ્વ અને
પરમતના સકલ શાસ્ત્રના પારંગામી થયા.

સોળવર્ષની ઉમ્મરમાં તો એમની બુદ્ધિ કૌશલ્યની લીલાઓ અપૂર્વ હતી. એક દિવસ અભયદેવમુનિએ પાંચમા અંગમાં વર્ણવેલી રથકંટક અને મુશવ્રવગેરે ચેડા મહારાજ અને કેણિક-અજ્ઞતશત્રુ વચ્ચે થયેલા સંગ્રામનું વર્ણન કરવા માંડ્યું. એમાં બાળ સાધુએ એવું તો વીર રસનું વર્ણન કર્યું કે ત્યાં વ્યાખ્યાનમાં આવેલા કેટલાક શસ્ત્રધારી સૈનિકો યુદ્ધ કરવાને ત્યાંજ સન્નિબદ્ધ-તૈયાર થઈ ગયા. તે સમયે અવસરના જાણુ અભયદેવમુનિના ગુરૂએ તરતજ નાગનતુઆનું વર્ણન કરીને શાંત રસ ફેલાવી દીધો કે તે સાંભળીને એ શસ્ત્રધારી પુરૂષો શાંત થઈ ગયા. અને મનમાં પશ્ચાતાપ કરવા લાગ્યા કે— આહા ! આપણને ધિક્કાર છે કે આ વ્યાખ્યાનના સમયમાં આપણે ઉન્મત્ત થઈ ગયા-મર્યાદાને પણ ભુલી ગયા. આ અમે ઠીક કર્યું નહીં. પણ આ ગુરૂએ વર્ણન કરેલા નાગતુક શ્રાવક-ને ધન્ય છે કે જેણે યુદ્ધભૂમિ ઉપર પણ પોતાના આત્મ-ધર્મની પુષ્ટિ કરી. ” વ્યાખ્યાન સમય પૂરો થતાં એવી રીતે પશ્ચાતાપ કરતાં પોતાને મુકામે ગયા.

તે મછી એકાંતમાં ગુરૂએ અભયદેવને શિષ્યામણુ આપી કે હે શિષ્ય ! તારી બુદ્ધિનો વિસ્તાર વાણીથી અગોચર છે. તેથી તારે સર્વે ઠેકાણે લાભાલાભ વિચારીને જ વસ્તુનું વર્ણન કરવું. ” ગુરૂનું કથન અભયદેવમુનિએ માથે ચડાવ્યું. અને વ્યાખ્યાનમાં પ્રસંગને અનુસરીનેજ વસ્તુનું વર્ણન કરવા લાગ્યા.

ત્યાર પછી કેટલાક દિવસો પાણીના પ્રવાહની માફક

વહી ગયા. એક દિવસ પ્રતિક્રમણ કર્યા પછી અભયદેવમુનિ અભ્યાસનું પુનરાવર્તન કરતા બેઠા હતા તે સમયે શ્રી નેમિનાથના શિષ્ય નંદિષેણુમુનિએ સિદ્ધાચલજી ઉપર બનાવેલ અજીતશાંતિ સ્તવમાંથી “અંબરંતર વિચારણિઆહિં, ઇત્યાદિક ચાર ગાથાનો અર્થ એક શિષ્યે અભયદેવમુનિને પૂછ્યો. તે સમયે અભયદેવમુનિએ એનો અર્થ કરવા માંડ્યો. કે “અનેક પ્રકારના શુભ આભૂષણોને ધારણ કરનારી દેવ સુંદરીઓએ જેમના ચરણકમલમાં વંદના કરી છે. છતાં પણ જેનું મન રંજમાત્ર ક્ષોભ પામ્યું નથી એવા અજીતનાથને હું પ્રણામ કરું છું.” આ પ્રમાણે કહીને તે દેવ સુંદરીઓનાં બીજાં જે વિશેષણો હતાં તેનું શ્રૃંગાર રસથી વર્ણન કરવા માડ્યું. કે સાંભળનારની મનોવૃત્તિ તરતજ એ બુદ્ધિ કૌશલ્યથી ચલાયમાન થઇ જાય.

વિધિ ઇચ્છાએ જે સમયે અભયદેવમુનિ આ શ્રૃંગારમય ભાવનાનું—દેવ બાળાઓનું વર્ણન કરતા હતા તે સમયે ઉપાશ્રયની બહાર ચાલી જતી શ્રૃંગારરસમાં નિપુણ એવી રાજકુમારીઓના સાંભળવામાં આવ્યું. તત્કાલ તોણી ત્યાં સ્થંભી ગઇ. આવું શ્રૃંગારીક વર્ણન સાંભળીને એનું ચપળ મન ચલિત થયું “વાહ ! શું ભાવભર્યો શ્રૃંગાર છે. વર્ણન કરનાર કોઇ ચતુર પુરૂષ શ્રૃંગારનો રસિક જણાય છે. ઘણાં ઘણાં શ્રૃંગારીક વર્ણનો સાંભળ્યાં પણ આતો બસ. અપૂર્વ ! આવા પુરૂષ સાથે પ્રીતિ થાય

ઇતિહાસીક નવીન પુસ્તકો વાંચવા માટે દર વરસે ૩૩ ૩) નો ખર્ચ દરેક જોતે કરવા બેઠાં.

તો જન્મારો કેવો સફળ જાય ! સ્વામી કરવો તો આનેજ કરવો કે સુખમાં દિવસો તો જાય ! માટે હું એની પાસે જઈ મારી સ્ત્રી કળાથી એ શ્રેષ્ઠ નરને મોહ પમાડું ! ” એમ વિચારીને એ રાજકન્યા ઉપાશ્રયની બહાર ખારણા પાસે આવીને બંધ ખારણાં બંધબંધાવતી બોલી. “ હે શ્રૃંગારરસિક ! હે બુદ્ધિમાન ! ખારણાં ઉઘાડો ! હું મદનમંજરી રાજકન્યા તમારી ઉપર પ્રસન્ન થઈને તમારી સાથે વાર્તા વિનોદ કરવા આવી છું. ” એ શબ્દોમાં પ્રેમ ભર્યો હતો. વાણીમાં મીઠાશ હતી. અકાલે રાજકન્યાને ઉપાશ્રયનાં દ્વાર બંધાવતી જોઈને સાધુઓ બધા શ્લેષ પામી ગયા.

શુરૂએ રાજકન્યાને આવેલી જોઈને અભયદેવ મુનિને ઠપકો આપ્યો. “ અરે ! પ્રથમ તમને શિખામણ આપી હતી તે શું ભુલી ગયા કે આજે વળી તમારું પાંડિત્ય દેખાડ્યું ! હવે આ રાજકન્યા તમને વરવા આવી. શું કરશો ? તમારા ગુણથી આકર્ષાઈને સીમંત પાથડાએ^૧ પહોંચાડનારી આ સીમંતિની^૨ આવી છે. ને વિયોગિનીની જેમ વારંવાર તમને બોલાવે છે. ” શુરૂમહાજની વાણી સાંભળીને અભયદેવ મુનિ બોલ્યા. “ હે પૂજ્ય ! મારા વાક્યથી તે જેમ આશા ભરી આવી છે તેવીજ રીતે તે આપની કૃપાથી આશા રહિત થઈને પાછી જતી રહેશે. માટે આપ જરા પણ ખેદ કરશો નહી. ” એમ કહીને અભયદેવ મુનિએ ઉપાશ્રયનું દ્વાર ઉઘાડ્યું. એટલે

૧ પહેલી નરકનો પહેલો નરકવાસ. ૨ સ્ત્રી.

રાજકન્યા મદનમંજરી તેમની પાસે આવી. તેવારે અભયદેવ મુનિએ ખિલત્સ રસનું વર્ણન કરવા માંડ્યું. “હે રાજકન્યા ? અમે તો સાધુ છીએ એક મુહૂર્ત જેટલો કાલ પણ સ્ત્રી સાથે એકાંતમાં ધર્મ સંબંધી વાત કરતા નથી. તો વાણી વિનોદ ક્યાં થીજ કરીએ રાજબાળા ? એ શ્રૃંગારનું વર્ણન કરનાર મારી ઉપર તને શું જોઈને પ્રીતિ થઈ. જો, અમે તો કોઈ દિવસે દાતણ પણ કરતા નથી. સ્નાને નહીં ને મોં શુદ્ધ પણ કરતા નથી, એવા અમારી ઉપર તને કેમ પ્રીતિ થઈ ? અરે લુખું એવું અન્ન લિક્ષા માગીને લાવીએ છીએ એ લિક્ષામાં મળેલા નિરસ, અને શુષ્ક આહારનું અમે ભોજન કરીએ છીએ ને અમારા આ શરીરને માંડ માંડ ટકાવીએ છીએ. એવા મારી સાથે રહીને તું રાજબાળા શું સુખ પામીશ ? લિક્ષાના તુચ્છ અન્નથી પોષા ચેલું આ અમારું શરીર અસ્થિ, મલ, મૂત્ર, હાડકા, વિષ્ટા વગેરેથી ભરેલું ને દુર્ગંધમય છે. એવા અમારા દુર્ગંધમય શરીરમાં તને શું સારભૂત લાગ્યું કે બાળા તું મોહ પામી છે. કુત્સિત ? મનુષ્યોજ એવા ખિલત્સ રસની લાલચમાં લપટાય છે. આ અમારા શરીરની સારવાર બાલ્યાવસ્થામાં માતૃપિતા-એજ કરી હશે પણ અમે તો ખિલકુલ એની પરવા કરતા નથી. તો અમારા આ દુર્ગંધમય શરીરને તું રાજબાળા થઈને અલિલાષ રાખે છે એ ઘણું આશ્ચર્યજનક છે.” અભયદેવ મુનિનું ખિલત્સરસનું વર્ણન સાંભળીને રાજકન્યા મદનમંજરી વિલખી થઈને તરતજ જતી રહી. ઉપસર્ગ રહિત થઈને અભયદેવમુનિ ગુરૂ પાસે આવ્યા.

શુરૂ એને જોઈ બોલ્યા. “ અભય ? તારી બુદ્ધિની કુશળતા સમુદ્રના પુરની જેમ અધિકતર છે. પરંતુ વર્તમાન સમયમાં એને સમાવવી એજ તારે માટે યોગ્ય છે. અને તે માટે તારે તરબુચ કે કાલિંગડાનું શાક અને છાશમાં કરેલો જીવારનો કુમરો ખાવો જેથી બુદ્ધિમાં મંદતા થાય. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે.

“ તદ્દબુજં કલિંગં ચ, મોજ્યં શીતં ચ વાતુલં ।

કપિત્થં વદરીજંબુ ફલાનિ ઘ્નંતિ ધીષણામ્ ॥ ૧ ॥”

ભાવાર્થ—“ તરબુચ, કાલિંગડું, ઠંડું અને વાયુ કરનાર લોખન, કોહું બોર અને જાંબુ એ સર્વે વસ્તુઓ બુદ્ધિનો નાશ કરનારો છે. ”

શુરૂના વચનનો સ્વીકાર કરીને એમણે—અભયદેવ મુનિએ એ પ્રમાણે આહાર કરવા માંડ્યો અનેક પ્રકારનું તેમનું બુદ્ધિકૌશલ્ય તેમજ સકલ શાસ્ત્રમાં પારંગતપણું જોઈને વળી નાની ઉંમર છતાં આવા શુણ્વંત જાણીને વર્ધમાનસૂરિએ જીનેશ્વરસૂરિને બોલાવી અભય દેવ મુનિને આચાર્ય પદવી આપવાની આજ્ઞા કરી. જેથી સોળ વર્ષની ઉંમરમાં અભયદેવ મુનિ અભયદેવ સૂરિ થયા.

પ્રકરણ ૮ મું.

સ્થંભનપુરમાં સ્થંભનપાર્શ્વનાથ.

એ અભયદેવસૂરિએ શાસનદેવીના કહેવાથી નવાંગની વૃત્તિ લખી રોજના આયંબિલ તપથી એમનું શરીર કુષ્ટિના રોગે વ્યાપ્ત થયું. ધરણેદ્રે રાત્રે આવીને શ્વેત સર્પનું સ્વરૂપ ધારણ કરી એમનું રક્તપિત્ત ચુસી લીધું. અને સ્થંભનપાર્શ્વનાથની પ્રતિમા પ્રગટ કરવાની સૂચના કરી એ આપણે આગળ જોઈ ગયા છીએ.

પ્રાતઃકાળ થયો. સૂરિ પ્રતિક્રમણની ક્રિયા કરતા હતા. ત્યાં તો ભક્ત શ્રાવકો ઉપાશ્રયમાં આવવા માંડ્યા. સૂર્યોદય થયાને બહુ વાર થઈ નહી ત્યાં તો ઉપાશ્રય સંઘના માણસોથી ભરાઈ ગયો. સર્વેના મન નારાજ હતાં. તેમને એમ થયાં કરતું કે “ ગુરૂ મહારાજ અનશન ન કરે તો સાડ ? ”

આસ્તેથી ગુરૂ મહારાજે સર્વેની શાંતિ વચ્ચે રાત્રિનું વૃત્તાંત કહી સંભળાવ્યું અને પોતાની સ્થંભનપુર જવા વૃત્તિ છે એમ જણાવ્યું. ગુરૂ મહારાજની વાણી સાંભળીને સંઘ પ્રસન્ન થયો. અને સ્થંભનપુર તરફ જવાને સંઘમાં મોટા પ્રમાણમાં ઉત્સાહ ફેલાયો. હજારો નરનારીનું વૃંદ ત્યાં જવાને તૈયાર થયું. ગુરૂના સુખમાં સર્વેને હર્ષ હતો. એમના દુઃખે બધાને દુઃખ હતું. ગદ્યકાલે સકલ સંઘનાં મન ઉચક

થયાં હતાં. આજે વિધિની મરજીથી નાગરાજે આવીને એ સર્વેનાં મન પ્રસન્ન કર્યાં હતાં. તેમના વચનથી સ્થંભનપાર્શ્વનાથનાં દર્શન કરવાને સર્વેના મન આતુર હતાં.

આ પ્રસંગ એવો હતો કે તેમનાં એક પંથે બે કાજ થતાં હતાં. એક તો એમની ગુરૂ ઉપરની ભક્તિ હતી. બીજી રીતે એ પ્રાભાવિક પ્રભુનાં પ્રથમ દર્શનનો અપૂર્વ લાભ હતો. આવા ભાગ્યવંત દિવસો તો મનુષ્યને જન્મ ધરીને ક્વચિતજ આવે છે.—પુણ્ય સંજોગેજ એવા દિવસો પ્રાપ્ત થાય છે.

અભયદેવસૂરિએ સંઘની આગળ જ્યાં પોતાની સ્થંભનપુર જવાની ઈચ્છા પ્રગટ કરી ત્યાં તો એમના શબ્દો એક ઉપર એક જીલી લેવા લાગ્યા. ગુરૂ ભક્તિ માટે લાખો રૂપૈયા ખર્ચી નાખનારા પુણ્યવંત જીવો પણ તે જમાનામાં વિઘ્નમાન હતા. અરે પૈસા તો શું બદકે ગુરૂને માટે પ્રાણ પાથરનારા જીવો પણ એ જમાનામાં હાજર હતા.

સ્થંભનપુર જવાને મોટા પ્રમાણમાં સંઘ તૈયાર થયો. દેશ પરદેશ વાર્તા પ્રસરી ગઈ કે સ્થંભનપાર્શ્વનાથ પ્રગટ થવાના છે જેથી તેમનાં પહેલાં દર્શન કરવાને પરદેશથી હજારો માણસ સંઘમાં આવવા લાગ્યું. ઘણાં સાધુ સાધ્વી પણ એ સ્થંભનેશન! દર્શન કરવાને સંઘમાં આવવા તૈયાર થયાં. મોટા પ્રમાણમાં સંઘની વ્યવસ્થા સંઘવીએ કરી ને જુદું જુદું કામ જુદા જુદા માણસોને ભજાવી દીધું.

ગુરૂંચે સ્થંભનપુર જવા માટે શુભ મુહૂર્ત નજીકમાં આવતું હતું તે કાઢ્યું. અને તે શુભ મુહૂર્તે સંઘે વાજતે ગાજતે શહેરની બહાર નીકળીને જે મૈલ દૂર જઈ પડાવ નાખ્યો. મુહૂર્ત સાચવ્યું. અનેક શિષ્ય તથા સાધુથી પરવરેલા અભયદેવસૂરિ પણ મંદ મંદ ડગલાં ભરતાં ત્યાં આવી પહોંચ્યા. અને ખીજે દિવસે એમણે સકલ સંઘની સાથે સ્થંભનપુર તરફ વિહાર કર્યો.

અભયદેવસૂરિ એવી રીતે વિહાર કરતાખંભાત નગરમાં આવી પહોંચ્યા ત્યાં સેઠી નદીના કિનારે તંબુઓ ખેંચીને પડાવ નાખ્યો.

હવે કેટલાક શ્રાવકો એ પ્રતિમાજીની તપાસ માટે ખાખરાના વનમાં ફરી ફરીને જોવા લાગ્યા પણ ક્યાંય ભાળ મળી નહીં.—જે ત્રણ દિવસ લગી ફરીને બધે ઠેકાણે જોયું પણ પ્રતિમા જડે નહીં. “જેથી નિરાશ થઈ ને એમણે ગુરૂને વાત કહી. તે વારે અભયદેવસૂરિ બોલ્યા.” એમ નિરાશ થશો નહીં. પણ સેઠી નદીને કાંઠે ખાખરાની ઝાડીમાં બરાબર તપાસ કરો. ”

ગુરૂનું વચન સાંભળીને એમણે પલાશની ઝાડીમાં તપાસ કરવા માંડી તો પ્રતિમા તો જણાઈ નહીં; પરંતુ એમણે કોઈ ગોવાળના મોંએથી સાંભળ્યું કે, “કોઈ ગાય આવીને જ્યાં પ્રતિમાજી જમીનમાં છે ત્યાં આગળ ઉભી રહીને હ્રદ્ય ખેરવી જાય છે.” એ વાત એમણે અભયદેવસૂરિને કહી.

ખીજે દિવસે એમણે વહેલાં આવીને ગાય ક્યાં દૂધ ખેરવે છે એ જગા જોઈ લીધીને એ સ્થાનક નક્કીપણે ધ્યાનમાં રાખી લીધું.

તે પછી એક શુભ દિવસની મંગલમય પ્રભાતે અભય-દેવસૂરિ સકલ સંઘની સાથે ત્યાં આગળ આવ્યા. જે સ્થાનકે ગાય દૂધ ખેરવતી હતી, તે સ્થાનકે પોતે હાથ જોડીને બેઠા. સકલ સંઘ પણ મર્યાદા સાચવીને એમની આજુ બાજુ બેસી ગયો. હજારો માણસો અને સ્ત્રીઓ આતુરતાથી મહારાજની સામે તો ક્ષણમાં એ પ્રતિમાના સ્થાન તરફ દૃષ્ટિ માંડીને જોઈ રહ્યાં હતાં.

ભગવંત કેવી રીતે પ્રગટ થશે ? અને શું થશે એ માટે હજારો નર નારીઓની આતુરતા તીવ્ર વધી ગઈ હતી. સેંકડો સાધુ સાધ્વીઓ પણ ઉત્સુકપણે જોઈ રહ્યાં હતાં.

સેઠી નદીના કિનારાપર ખાખરાના વનમાં અત્યારે હજારો માણસોની ચિંકાર મેદની છતાં સર્વત્ર શાંતિ હતી. સૌ મુંઝે મુંઝે શું બને છે ને જોયા કરતાં હતાં.

અભયદેવસુરિને જો કે પ્રથમ કરતાં શરીરે કંઈક શાંતિ હતી. છતાં રોગ કાંઈ તદ્દન નાબુદ થયો નહોતો. હઃખ હતું, અશક્તિ હતી. પ્રત્યક્ષ શરીર ઉપર કોઠનાં રક્ત પિત્તનાં ચાકાં હતાં પણ રક્ત પિત્ત નહોતું. આસ્તેથી મંદ મંદ ગતિએ એમણે ચિત્તની એકાગ્રતા જમાવી નવીન સ્તોત્ર ત્યાંજ રચવા

સ્થં. ૨૨

માંડયું. તરતજ ‘જ્યતિહુઅણુ’ નામે સ્તોત્ર રચવા માંડયું. સર્વે સંઘ સમુદાય એક ચિત્તે તે સાંભળવા લાગ્યો.

તે સમયનો દેખાવ, એ સ્થાનક, એ સંઘમાં લાભ લેનારા ભાગ્યવંત ભાવિકો એ સુરિશ્વર સર્વે અનુપમ હતાં— આકર્ષક હતાં સમય પણ પ્રાતઃકાલનો આકર્ષક હતો.

અભયદેવસુરિજીએ ત્યાં એક ચિત્તે ‘જ્યતિહુઅણુ’ ઠાંવ્યની રચના કરતાં એની ત્રીશ ગાથા કહી ગયા ત્યારપછી બીજી બે પણ કહી અને તેત્રીશમી ગાથા બોલતાંજ તરત શ્રી નાગરાજના પ્રભાવથી જમીનમાંથી પાર્શ્વનાથનું ખિંબ પ્રગટ થયું અને સુરિશ્વરે આગળ કાવ્ય કરવાની પણ ઇચ્છા બંધ કરી. એ તેત્રીશમું કાવ્ય સુરિએ દેવતાના કહેવાથી ગોપવી દીધું. ત્યારપછી છેલ્લી બે ગાથા પણ ગોપવાઈ છે. આજે એની ત્રીશ ગાથા નજરે પડે છે. ભાવથી એ ત્રીશ ગાથા પ્રતિ દિવસ ગણુનારા પણ પોતાની ધારણા સફળ કરી શકે છે. તેત્રીશમી ગાથા બોલતાં પાર્શ્વનાથનું ખિંબ પ્રગટ થયું કે ‘જય’ ‘જય’ શબ્દની મોટી ગર્જનાઓ થઈ. જૈન શાસનના વિજયની મોટી ગગનલેદી ગર્જનાઓ સંભળાઈ. જેમ મેઘને જોઈને—મોરને આનંદ થાય, ચંદ્રને જોઈને ચંકોરી ઉઘાસ પામે એમ ભવ્યજનો વારંવાર દર્શન કરીને પણ અતૃપ્તપણે ભગવાનને નિરખવા લાગ્યા. કોઈ ભાવથી ગાવા લાગ્યા, કોઈ નાચવા લાગ્યા, કોઈ સ્તોત્ર ગણુવા લાગ્યા, કોઈ ભક્તિ કરવા લાગ્યા, કોઈ એમની આગળ ધ્યાન કરવા લાગ્યા.

એ સ્થાનના પાર્શ્વનાથ જમીનમાંથી પૃથ્વી ફાટીને પ્રગટ થયા તે પછી થોડીકવારે શાંતિ ફેલાણી તે સમયે સંઘના મુખ્ય પુરૂષોએ પાર્શ્વનાથની ઉત્પત્તિ સૂરિશ્વરને પૂછી કે—“ ભગવન્ ? આ પ્રતિમા ક્યારે થઈ અને ક્યાં ક્યાં પૂજાણી તેમ જ અહીંયાં કેવી રીતે આવી. ”

એમના પ્રશ્નોનો ઉત્તર સાંભળવાને સર્વે કોઈ શાંત હતા. એમની શાંતિનો લાભ લઈને અભયદેવસૂરિ મંદ મંદ સ્વરે બોલ્યા. “ પૂર્વે આ પ્રતિમા ઉત્પન્ન થયા પછી અગીયાર લાખ વર્ષ સુધી શ્રી વરૂણદેવે પૂજી હતી. તેમની પછી સમુદ્રના કિનારે રહેલી આ પ્રતિમાને કેટલાંક વર્ષપર્યંત રામ લક્ષ્મણે પૂજી ત્યારપછી એંશીહજાર વર્ષસુધી તક્ષકનાગે એની પૂજા કરી. ઘણા કાળ સૌધર્મેદ્રે પૂજી તે પછી દારિકામાં થએલા છેલ્લા વાસુદેવ શ્રી કૃષ્ણ એને દારિકામાં લાવ્યા અને એણે પૂજી. દારિકાના દાહ થયા પછી એ નગરી ઉપર જ્યારે સમુદ્રનાં મોજાં ફરી વળ્યાં તે સમયે પ્રતિમા પોણું સમુદ્રમાં ગરક થઈ ગઈ હતી. તે કેટલેક કાળે કાંતિપુર નગરના ધનપતિ નામે શેઠના હાથમાં આવી એણે કાંતિપુરમાં પ્રાસાદ બાંધીને પધરાવી.

તે પછી ઢંકપુર નગરમાં નાગાર્જુન થયો. એ રસસિદ્ધિ કરવાને આ પ્રતિમાને કાંતિપુરમાંથી ઉપાડી લાવ્યો. પોતાનું કાર્ય સિદ્ધ થયું એટલે એણે અહીંયાં જમીનમાં ભંડારી. એનો રસ સ્થંભીત થવાથી સ્થંભના નામે આ પાર્શ્વનાથ સ્વામીનું અહીંયાં તીર્થ થયું. આજે અનુક્રમે શ્રી ધરણેન્દ્રના

વચનથી એ પ્રતિમા અહીંયા છે એમ જાણીને “ જ્યતિહુઆણુ ? કાવ્ય વડે મેં સ્તુતિ કરી તે પ્રતિમા આજે પ્રગટ થઈ. ”
 ૧ અભયદેવસૂરિએ વિસ્તારથી એ પ્રતિમાનો પ્રભાવ કહી સંભળાવ્યો.

તે પછી સંઘે ત્યાં આગળ જ ઘણું દ્રવ્ય ખર્ચીને એક મોટો પ્રાસાદ કરાવ્યો વળી ત્યાં સ્તંભનપુર નામે ગામ વસાવ્યું. મોટા મહોત્સવપૂર્વક લગવંતની એ મંદિરમાં પ્રતિષ્ઠા કરી. દેશપરદેશથી હજારો માણસો યાત્રાએ આવવા લાગ્યા. ને મોટા મોટા મહોત્સવો થવા લાગ્યા. ને જોત જોતામાં એ સ્થંભન પાર્શ્વનાથની ભારતમાં પ્રસિદ્ધિ થઈ ગઈ. જૈન દર્શનનો મોટો મહિમા વિસ્તર્યો. તે સાથે અભયદેવસૂરિનો મહિમા પણ પૃથ્વી ઉપર પ્રસિદ્ધ થયો. દુર્જનો તેમને માટે જે કંઈ યદ્વા તદ્વા બોલતા હતા તે સદંતર બંધ થઈ ગયા. બદકે એમના આવા અપૂર્વ પ્રભાવથી એમને પૂજનાર થયા.

તેમજ એ પ્રતિમાના દર્શનમાત્રથી અભયદેવસૂરિનું શરીર દીવ્ય શરીર થઈ ગયું. એ ચાઠાં, એ દુઃખ સર્વે નાશ પામી ગયું અને સુવર્ણ સમી એમની કાંતિ થઈ. એવી રીતે કાંતિ રૂપી લક્ષ્મી એમનામાં ઠરીને ઠામ પડવાથી એમની કીર્તિ રીસાઈને પરદેશમાં ચાલી.

૧ અધિકાર શ્રી વિજયલક્ષ્મીસૂરિએ બનાવેલા ઉપદેશ પ્રસાદના ચોથા ભાગના ૧૮ માં સ્તંભના ૨૬૬ માં વ્યાખ્યાનમાં ૩૨૭ મેં પાને છે.

પ્રકરણ ૯ મું.

‘ છેવટનું. ’

જે જે માણસો જે જમાનામાં મોટા પ્રભાવિક થાય છે એમને કુદરત પણ અનુકુળ થાય છે. જો કે એવા મહાપુરુષોને પ્રથમ થોડો સમય દુઃખ આવે છે; પરંતુ જગતના ગમે તેવા મનુષ્યોમાં એમનો પ્રભાવ ફેલાવવાને ખુદ વિદ્વાતાજ એમની પડખે ઉભી રહે છે. અને એક મનુષ્ય છતાં તેઓ દેવતા કરતાં પણ અધિક પુણ્ય અને પ્રતાપ વાળા થાય છે. દેવતાઓ એમના તાબે રહે છે. મનુષ્યો એમને પૂજે છે સામાન્ય રીતે પણ માણસ જ્યારે જગતથી પૂજાતો હોય તો તે મહાપુરુષ અથવા તો મહાત્મા જેવોજ ગણાય છે. તેથી પણ અધિક ગુણવાન હોય તો દેવતાઓ એની સેવા કરે છે. અને જ્યારે એમના નિમિત્તે ખુદ તીર્થંકર ભગવંતો સ્વયં દર્શન રૂપે અથવા પ્રતિમા રૂપે પ્રગટ થાય. ત્યારે તો એવા પૂજ્ય આત્માઓની ઉચ્ચ સ્થિતિનો ખ્યાલ કરવો એ આપણી અદ્ય એવી મનુષ્ય શક્તિની બહારની વાત છે. એ આત્માઓ કેમ ઉચ્ચ સ્થિતિવાળા હોય છે. ક્યારે મોક્ષે જવાના છે એ સર્વે ખ્યાલ તો એમને નિમિત્તે પ્રગટ થનારા એ તીર્થંકરોજ મુક્તિમાં રહ્યા પોતાના જ્ઞાનથી બાણી શકે છે. સર્વે જ્ઞાની આત્માઓ સમજી શકે છે.

કારણ કે તીર્થંકરોનું ગમન જ્યાં જ્યાં થયું છે તે આત્માઓની મુક્તિનું દ્વાર તરતજ ઉઘડી ગયું છે એ છેક

અબ્જયુ' નથી પછી ચાહે તો તીર્થ'કર ભગવાન સાક્ષાત્ રૂપે હોય, ચાહે તો પ્રતિમા સ્વરૂપે હોય !

એવી રીતે ખારમાં સૈકાની શરૂઆતમાં એ નવાંગની વૃત્તિ કરનારા અભયદેવસૂરિનો સ્થંભન પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા પ્રગટ થતાં જગતમાં કેટલો બધો યશ ફેલાયો હશે એ આપણી કલ્પના શક્તિની બહારની વાત છે કેમકે એ સમય અને આજના સમયની વચ્ચેમાં આઠસો કરતાં પણ વધારે વર્ષો વહી ગયાં છે.

એ પૂજ્ય સૂરિએ પોતાના ગમ્મચનો પણ નમત્વ રાખ્યા વગર તીર્થ'કર ભગવંતની આજ્ઞાને અનુસારે એ સમાજને ઉપયોગી થાય એવી નવે અંગની વૃત્તિઓ લખાવે છે તેમની પહેલા આચારાંગ અને સુચકાંગ એ બે અંગની વૃત્તિઓ યુગપ્રધાન જીનભદ્રગણિ ક્ષમા શ્રમણના પરિવારમાં થયેલા શીલાકાચાર્ય-કોટયાચાર્યે લખી હતી. કહે છે કે એમણે અગીયારે અંગ ઉપર ટીકાઓ રચી હતી કિંતુ હાલમાં તે આ બે અંગની જ ટીકાઓ તમની કરેલી નજરે પડે છે. આ શીલાકાચાર્ય વિક્રમના નવમાં સૈકાની શરૂઆતમાં વિદ્યમાન હતા. એમની પહેલાં અગીયારે અંગની ટીકાઓ પૂર્વે અર્થ ગયેલા ગંધહસ્ત સૂરિએ રચેલી હતી. ખારમાં સૈકાની શરૂઆતમાં જ ફક્ત આ બે ટીકાઓ અભયદેવસૂરિએ શાસન દેવીના કહેવાથી બાકી રહેલા નવે અંગની ટીકાઓ પોતાની માત કલ્પના ચલાવ્યા લગર સુત્રોને અનુસારે જ લખી છે.

એ સ્થંભન પાર્શ્વનાથનું ભવ્ય મંદિર ત્યાં થયું ને

